

BİLGE STRATEJİ

Cilt 10, Sayı 18, Bahar 2018



BİLGE ADAMLAR
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

BİLGE STRATEJİ

Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi

Geo-Politics, Political Economy and Socio-Cultural Research Journal

Cilt 10, Sayı 18, Bahar 2018 / *Vol.10, No. 18, Spring 2018*

ISSN: 1309-212X

İmtiyaz Sahibi / Published By: Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Eğt. Dan. Tan. Lob. ve Org. Hiz. A.Ş.

Editör / Editor: Prof. Dr. Mustafa KİBAROĞLU

Yardımcı Editör / Associate Editors: Dr. Elnur İSMAYIL

Kapak ve Grafik Tasarım / Graphic Designer: Sertaç DURMAZ

Yayına Hazırlayanlar / Editorial Staff: Selim VATANDAŞ

Yayın Türü / Publication Type: Yerel Süreli Yayın / *Local Periodicals*

Yayın Şekli / Publication Form: 6 Aylık (Ekim ve Nisan) / Türkçe ve İngilizce

Baskı / Printing House:

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi

Esentepe Mahallesi 1. Gazeteciler Sitesi Dergiler Sokağı No:16 Kat: 3 Daire: 7 Şişli / İstanbul / Turkey

www.bilgesam.org | www.bilgestrateji.com | editor@bilgestrateji.com

Tel: 0 212 217 65 91 - Faks: 0 212 217 65 93

Bilge Strateji yılda iki kere Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) tarafından yayımlanan hakemli bir dergidir. Tübitak ULAKBİM, EBSCO HOST, Columbia International Affairs Online (CIAO) ve ASOS tarafından taranmakta ve dizinlenmektedir. Dergide ifade edilen görüş ve fikirler yalnızca yazarlara aittir, BİLGESAM'ın düşünce ve politikasını yansıtan metinler olarak değerlendirilemez.

© Bilge Strateji'nin tüm hakları saklıdır. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.



BİLGESAM's Wise Strategy Journal is a peer-reviewed journal published on a biannual basis.

This Journal is currently indexed by Tübitak ULAKBİM, EBSCO HOST, Columbia International Affairs Online (CIAO) and ASOS databases. The opinions expressed herein are those of the author and do not necessarily reflect the views and policies of BİLGESAM.

© All rights reserved. No portion of this publication may be reproduced, copied, transmitted without the written permission of

BİLGESAM.

BİLGE STRATEJİ

Yayın Kurulu, Editorial Board

Nurşin ATEŞOĞLU GÜNEY, *Prof. Dr., Bahçeşehir Kıbrıs Üniversitesi*

Ali KARAOSMANOĞLU, *Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi*

A. Oğuz ÇELİKKOL, *Dr., Kültür Üniversitesi*

Ali KARAOSMANOĞLU, *Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi*

Ersin ONULDURAN, *Prof. Dr., Ankara Üniversitesi*

İlter TURAN, *Prof. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi*

Nur VERGİN, *Prof. Dr.*

Orhan GÜVENEN, *Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi*

Çelik KURTOĞLU, *Prof. Dr.*

Oktay F. TANRISEVER, *Prof. Dr., ODTÜ*

10. Cilt, 18. Sayı, Vol.10, No. 18

Hakem Listesi, Referee List

- Bariş ÖZDAL, *Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi*
- Kamuran REÇBER, *Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi*
- Mert BİLGİN, *Prof. Dr., Medipol Üniversitesi*
- Mustafa Nail ALKAN, *Prof. Dr., Gazi Üniversitesi*
- Yaşar ONAY, *Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi*
- Ali Servet ÖNCÜ, *Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi*
- İrfan Kaya ÜLGER, *Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi*
- Oktay BİNGÖL, *Doç. Dr.*
- Abdullah TORUN, *Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi*
- Azime TELLİ, *Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi*
- Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ, *Yrd. Doç. Dr., Gelişim Üniversitesi*
- Gökçen YAVAŞ, *Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi*
- Hüseyin KALEMLİ, *Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi*
- Serhan AFACAN, *Yrd. Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
- Ali Bilgin VARLIK, *Dr.*
- Nuri Gökhan TOPRAK, *Arş. Gör. Dr., Kırklareli Üniversitesi*
- Seçkin KOÇ, *Dr.*
- Serhan Yalçiner, *Dr., University of Mississippi*

Editör'den...

Pascal Quignard'a göre "Düşünmenin en iyi yolu yazmaktır." Tarih, insanı düşünmeye sevk eden ve insanın endişelere kapılmasına neden olan tüm gelişmeleri kaydetme güdüsüyle hareket ettiğine şahitlik etmiştir. İnsanlık bu gelişmeleri kimi zaman resmetmiş kimi zaman ise yazagelerek tarihi inşa etmiştir. Bilge Strateji dergisi de tüm bu motivasyonun, insanlığın yaşayageldiği tüm bu iniş çıkışların bir ürünüdür. Düşünme ve kaleme alma döngüsünde; uluslararası sistemin akışını, küresel ve bölgesel dinamikleri, değişim ve dönüşümleri tarihe not düştüğümüz Bilge Strateji Dergisi'nin Bahar 2018 sayısıyla 21. yüzyıldaki gelişmeleri derinlemesine okumaya çalışmaktayız.

Bu sayımızda yorum yazılarımızda ABD'nin nükleer gücünü yeniden ele alışı ve Türkiye'nin küresel terörle mücadelesi değerlendirilmektedir. Bahar 2018 sayımızda ayrıca Avrasya coğrafyasındaki boru hatları politikaları, uluslararası terörizmde yeni bir fenomen olduğu iddia edilen "Çatışma Hayırseverleri" (combat charities), Rusya ve İran'ın enerji işbirliği, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün Merkezi Asya'daki etkisizliği ve Avrupa Birliği ülkelerinde giderek yükselen yabancı düşmanlığı üzerine kaleme alınmış makaleler yer almıştır.

Dergimizin "ABD'nin Nükleer Silahları Trump'ın Elinde Daha Büyük Tehlike Arz Ediyor" başlıklı ilk yorum yazısında Mustafa Kibaroğlu, ABD'nin sahip olduğu nükleer silah gücüne ilişkin endişelerini ülkemiz, bölgemiz ve küresel bağlamda ele almaktadır. Yazısında ABD Savunma Bakanlığı'nın hazırladığı "Nuclear Posture Review" (2018) belgesini ele alan Kibaroğlu, belgede ifade edilen hedeflerin endişe uyandırdığını kaydetmekte ve gelişmelerin hiç arzu edilmese dahi nükleer silahların da dahil olabileceği savaş senaryolarının yüksek sesle konuşulmasına yol açabileceğinin altını çizmektedir.

Dergimizin bir diğer yorum yazısında ise Savaş Biçer, "Küresel Terörle Mücadelenin Neresindeyiz?" başlıklı yazısında terör olgusuyla küresel bir bütünlük içinde mücadele yoluna gidilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Biçer yazısında küresel terörle mücadelenin uluslararası ortamda bir işbirliği zeminini tesis etmesi gerektiğinin altını çizmekte ve ABD'nin "önce Amerika" (America First) merkezli dış politika uygulamasından küresel terörizm bağlamında Türkiye'nin ne derece etkilenceğine değinmektedir.

İngilizce olarak kaleme alınan "Avrasya'da Boru Hatları Politikası: Güney Akımı, Türk Akımı ve TANAP" başlıklı ilk makalemizde Çağla Gül Yesevi, Rusya'nın enerji politikasını Sovyetler Birliği hafızasını de ele alarak ortaya koymaktadır. Makalesinde Avrasya'daki enerji polikalarını Güney Akım, TürkAkım ve TANAP projeleri çerçevesinde ele alan Yesevi, sözkonusu projeleri karşılıklı bağımlılık teorileri çerçevesinde incelemektedir.

Kerem Ovet ve Metin Gürcan, 21. yüzyılda "yeni" bir olgu olduğu iddia edilen Pavol Kosnáč'ın ortaya koyduğu "Çatışma Hayırseverleri" (Combat Charities) kavramını ele almaktadır. Kavramın yakın dönemde ortaya atılması nedeniyle uluslararası ilişkiler literatüründe "çatışma hayırseverleri" olgusuna ilişkin makalelerin neredeyse yok denecek kadar az olması, Ovet ve Gürcan'ın eserini kayda değer kılmaktadır. Makalede, Kosnáč'ın 21. yüzyılda Arap Baharı'yla birlikte ortaya çıktığını iddia ettiği kar amacı gütmeyen ve savaş alanında danışmanlık sağlayan örgütler olan SOLI ve HAD'a eleştiriler yöneltilmektedir. Ovet ve Gürcan ayrıca sözkonusu organizasyonların lokal milislere muhabere ekipmanı dağıtarak uluslararası barışın korunması anlamında da tartışmalı bir konumda olduklarının altını çizmektedir. Uluslararası arenada taraf seçmeden silahlı bir aktivite içerisinde varolmanın mümkün olamayacağını ifade eden makale, "Savaş Hayırseverleri"ne nazaran güçlendirilmiş bir Birleşmiş Milletler (UN) ya da ileride kurulacak benzeri bir uluslararası oluşum ile küresel terör örgütlerine karşı mücadele edilmesinin uluslararası sisteme çok daha büyük bir katkı sağlayacağını vurgulamaktadır.

Ayşegül Ketenci'nin kaleme aldığı "Rusya- İran Enerji İşbirliği: 'Kapsamlı Ortak Eylem Planı Sonrası Değişen Dengeler'" başlıklı makalede ise 2015 yılında "Kapsamlı Ortak Eylem Planı"nı (KOEP) imzalayan İran'ın sivil nükleer gelişiminin önünün açıldığı ve anlaşma tam anlamıyla uygulamaya koyulduğunda dünya pazarlarına önemli bir petrol-doğalgaz ihracatçısı olarak yer alabileceği işlenmektedir. Makalede Ketenci, imzalanan anlaşma sonrasında Rusya ve İran'ın birbirlerine rakip mi olacağı yoksa birbirleriyle işbirliği içinde mi hareket edeceği sorunsalının bölgesel ve küresel dengeleri etkileyeceğinin altını çizmekte ve Ketenci bu meseleye cevaplar aramaktadır. Ketenci'ye göre İran'ın nükleer silah geliştirmesini durduran KOEP'in Rusya ve İran açısından ne derece başarılı bir anlaşma olacağını zaman gösterecektir.

Burulcan Abdibaitova ve Saltanat Kydyralieva ise makalesinde Rusya Federasyonu'nun önerisiyle bütünleşik bir güvenlik sistemini oluşturma çabasıyla 1992'de Kolektif Güvenlik Anlaşması ile temelleri atılan ve 2002 yılında Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü adını alan yapılanmanın uluslararası sistemde etkin bir rol ortaya koyamayışını ele almaktadır. Abdibaitova ve Kydyralieva makalesinde örgütün işleyişinde saptanan sorunları gidermek amacıyla teorik bilgi çerçevesinde örgütün işleyişine ilişkin önerilerini dile getirmektedir. Abdibaitova ve Kydyralieva'ya göre, "örgütün yenilenmesi kaçınılmazdır ve bunun yapılması için rutin zirveler işe yaramayacaktır. Örgüt hızla değişen dünya şartlarında güncel sorunlara yanıt verebilmeli ve örgüt içinde alınacak tüm kararlar üye devletlerin güvenliklerini garanti altına alabilmelidir."

Bilge Strateji Dergisi'nin Nurgül Bekar'ın kaleme aldığı "Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Bağlantısı" başlıklı son makalesinde ise Avrupa Birliği ülkelerinde yabancılara yönelik tutumların Avrupa güvenliği üzerinde nasıl bir tehdit oluşturduğunun analizi yapılmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede Bekar, kuramsal açıdan milliyetçilik ideolojisi ve Avrupa bütünleşmesini en iyi açıklayan teorilerden biri olduğunu ifade ettiği işlevselcilik kuramı bağlamında AB içinde en fazla yabancı nüfusu barındıran Almanya örneğini irdelemiştir. Bekar'a göre "Yabancı düşmanlığı sorununun çözülmemesi bir yandan Avrupa değerlerini ve Avrupa bütünleşme sürecini zayıflatacak ve de AB'ye olan güveni sarsacaktır. Diğer yandan uluslararası politikada yeni çatışma alanlarının doğmasına ve Avrupa'nın güvenlik sorunlarının artmasına yol açacaktır." Bekar makalesinde, AB'nin yapılacaklar listesine özellikle Ortadoğu ve Afrika'da yaşanan çatışmaların çözülmesini, savaşların önlenmesini, barışın sağlanmasını, etkili ve uzun vadeli insani politikalara destek verilmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Bilge Strateji'nin bu sayısında iki farklı kitap tahlili bulunmaktadır. Ayşegül Ketenci, Hüseyin Pazarcı'nın kaleme aldığı "Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları" başlıklı kitabı incelemiş, kitabın Türkiye'nin uluslararası ilişkiler literatürüne katkı sağlayacak önemli bir eser olarak yerini alacağını ifade etmiştir. Selim Vatandaş ise ABD'nin önde gelen düşünce kuruluşlarından biri olan Washington Enstitüsü Türkiye Programı Direktörü Soner Çağaptay'ın kaleme aldığı "The Rise of Turkey: The Twenty-First Century's First Muslim Power" başlıklı eserin tahlilini gerçekleştirmiştir.

Her cevap bir başka soruyu yahut soruları da beraberinde getirir. Okumak, düşünmek, yazmak, sorulara cevaplar vermeye çalışmak çilesi yoğun bir motivasyonunun doğum sürecidir. Derginizin bu sayısının meselelerimizin çözümüne ışık tutması dileğiyle.

Prof. Dr. Mustafa KİBAROĞLU
BİLGESAM Başkanı

İÇİNDEKİLER

Yorumlar

ABD'nin Nükleer Silahları Trump'ın Elinde Daha Büyük Tehlike Arz Ediyor
Mustafa KİBAROĞLU ————— 1

Küresel Terörle Mücadelenin Neresindeyiz?
Savaş BİÇER ————— 7

Makaleler

Avrasya'da Boru Hatları Politikası: Güney Akımı, Türk Akımı ve TANAP
Çağla Gül YESEVİ ————— 11

“Çatışma Hayırseverleri”: 21. Yüzyılın Yeni Olguları veya Savaşın Uzun Süreli Gerçekliği?
Metin GÜRÇAN & Kerem ÖVET ————— 53

**Rusya- İran Enerji İşbirliği “Kapsamlı Ortak Eylem Planı”
Sonrası Değişen Dengeler**
Ayşegül KETENCİ ————— 75

Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Merkezî Asya'daki Etkinsizliği
Burulkan ABDİBAİTOVA & Saltanat KYDYRALIEVA ————— 93

Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa Güvenliğine Etkisi
Nurgül BEKAR ————— 111

Kitap Değerlendirmesi

Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları / Prof. Dr. Hüseyin Pazarıcı
Ayşegül KETENCİ ————— 143

**Türkiye'nin Yükselişi: Yirmi Birinci Yüzyılın İlk Müslüman Gücü /
Soner Çağaptay**
Selim VATANDAŞ ————— 147

CONTENTS

Commentaries

US's Nuclear Weapons Poses a Danger in Trump's Hand
Mustafa KİBAROĞLU ————— 1

Where are we in Struggle Against the Global Terrorism?
Savaş BİÇER ————— 7

Articles

**Considering Pipeline Politics in Eurasia:
South Stream, Turk Stream and TANAP**
Çağla Gül YESEVİ ————— 11

**“Combat Charities”: New Phenomenon of the 21st Century or the
Longstanding Reality of the Warfare?**
Metin GÜRCAN & Kerem ÖVET ————— 53

**Russian-Iranian Energy Cooperation Changed Balances Following the
“Comprehensive Joint Action Plan”**
Ayşegül KETENCİ ————— 75

Inefficiency of Collective Security Treaty Organization in Central Asia
Burulkan ABDIBAITOVA & Saltanat KYDYRALIEVA ————— 93

Xenophobia In The European Union And Its Effect On The European Security
Nurgül BEKAR ————— 111

Book Reviews

Major Problems of Turkish Foreign Policy / Prof. Hüseyin Pazarıcı
Ayşegül KETENCİ ————— 143

**The Rise of Turkey: The Twenty-First Century's First Muslim Power /
Soner Çağaptay**
Selim VATANDAŞ ————— 147

ABD'nin Nükleer Silahları Trump'ın Elinde Daha Büyük Tehlike Arz Ediyor

Mustafa KİBAROĞLU*

Şubat ayı başında, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Savunma Bakanlığı (Pentagon), ülkenin sahip olduğu binlerce nükleer silahın, Trump yönetimi döneminde, savunma stratejileri ve dış politika hedefleri doğrultusunda ne gibi roller üstlenmesinin planlandığını detaylı şekilde açıklayan bir belge yayınladı.

ABD'nin sahip olduğu nükleer silah gücünün top yekun gözden geçirilmesi şeklinde Türkçe'mize çevrilebilecek olan "Nuclear Posture Review" (NPR) 2018 belgesi, Soğuk Savaş'ın bitiminden günümüze kadar bu alanda Pentagon tarafından yapılan dördüncü kapsamlı gözden geçirme çalışması olmaktadır.

En son 2010 yılında Obama yönetimince hazırlanan NPR 2010 ile bir çok bakımdan benzerlikler taşısa da, NPR 2018 belgesinin en dikkat çeken yönü, bugüne kadar adeta bir tabu olarak görülen nükleer silahların bir kriz durumunda kullanılması olasılığını, maalesef, ciddi bir şekilde arttıracak önlemler içermekte olduğudur.

İlk bakışta ABD, Rusya ve Çin gibi nükleer silah sahibi güçler arasındaki dengeler açısından daha büyük önem arz ettiği düşünülse de, NPR 2018, sebep olabileceği gelişmeler bakımından, Türkiye'nin de güvenliğini yakından ilgilendiren bazı unsurlar taşımaktadır.

Bu yazımızda, ülkemizin gündeminde çok fazla yer bulmayan, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi, silahların kontrolü ve silahsızlanma gibi yüksek stratejik öneme sahip konularla ilgili olarak Pentagon'un yayınladığı NPR

* Prof.,BİLGESAM Başkanı, MEF Üniversitesi

2018 belgesinin ülkemiz, bölgemiz ve tüm dünya açısından ne anlama geldiği değerlendirilecektir.

NPR 2018 Belgesinin Amacı ve Kapsamı

Donald Trump, Başkan olarak yemin ettikten kısa bir süre sonra, 27 Ocak 2017 tarihinde, Savunma Bakanı James Mattis'e, ABD'nin sahip olduğu nükleer silah kapasitesinin, üretim alt yapısından nükleer başlıkların durumuna ve bunları hedefe gönderme vasıtaları olan balistik füzelere, denizaltılara ve uzun menzilli bombardıman uçaklarına kadar, bütün yönleriyle kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesi direktifini verdi.

Trump, bu direktifiyle, ABD'nin bir nükleer süpergüç olarak sahip olduğu ayrıcalıklı konumunun sürdürülmesinin sağlanmasının yanı sıra, halen var olan ve gelecekte ortaya çıkabilecek yeni tehditlerle, gerekirse nükleer silah kullanmayı da içerecek şekilde, mücadele etmeye imkan verebilecek bir nükleer kuvvet yapılanmasına gidilmesi hedefini ortaya koydu.

Savunma Bakanı Mattis'in gözetiminde Pentagon bünyesinde gerçekleştirilen ve yaklaşık bir yıl süren çalışma sonrasında 2 Şubat 2018 günü tüm dünya ile paylaşılan NPR 2018 belgesi öncelikle oldukça belirsizlikler içeren uluslararası ortam hakkında tespitlerde bulunmakta, ardından ABD'nin sahip olduğu nükleer silah kapasitesinin, ulusal güvenliğine yönelik tehditleri caydırmak ve gerektiğinde bertaraf etmek bakımından, önemi ve değeri vurgulanmaktadır.

Ayrıca, NPR 2018 belgesinde, nükleer silahların geliştirilmeleri aşamasından, karada, havada ve denizdeki platformlarda konuşlandırılmalarına kadar yaşanan sürecin bilimsel ve teknolojik açılarından detaylı bir şekilde gözden geçirilmesine ve bu süreç içinde rol alan sivil ya da asker, bilim insanı ya da teknisyen, hemen her seviye görev alan personelin performanslarının değerlendirilmesine de yer verilmektedir.

NPR 2018 belgesinde, yalnızca ABD açısından değil, müttefikleri bakımından da kapsamlı bir tehdit değerlendirmesi yaparak, mevcut ittifak ilişkilerinin kendisine yüklediği sorumluluklar dahilinde, dünyanın dört bir yanında konuşlandırılmış nükleer silahlarının durumunu da gözden geçirmekte ve bu silahlarla ilgili gerekli yenileme çalışmaları hakkında detaylı bilgiler paylaşılmaktadır.

Bu kapsamda, ABD'nin, Türkiye de dahil olmak üzere bir dizi NATO üyesi ülke ile ortaklaşa geliştirmekte olduğu gelecek kuşak çift yetenekli savaş uçağı (next generation dual capable aircraft) F-35'lerin ve bir kısmı İncirlik Üssü'nde bulunan kullanım ömürleri uzatılan B61 tipi nükleer bombaların İttifak'ın nükleer caydırıcılığının etkin bir şekilde sürdürülmesine nasıl katkıda bulunacağına vurgu yapılmaktadır.

Obama yönetimi tarafından yayınlanmış olan NPR 2010 belgesinin, Trump yönetimi tarafından yeni yayınlanan NPR 2018 belgesi ile karşılaştırıldığında, göze çarpan en önemli farklılığı, ABD'nin, nükleer silahlarını daha uzun yıllar boyunca çeşitli platformlarda konuşlandırmaya devam edecek olmasına karşın, dış politika hedefleri ve savunma stratejileri kapsamında kullanılmasına yönelik öncelik seviyesinin 2010'lu yılların ilk yarısına çok düşük olmasıydı.

Ayrıca, NPR 2010 belgesinde, Obama yönetimi tarafından, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi, silahların kontrolü ve silahsızlanma konularına açık ve net atıflarda bulunarak Soğuk Savaş'ın bitimini takip eden dönemde varılan bir dizi antlaşma ile sayıları ilk kez 10 binin altına indirilmiş olan nükleer silahlara mesafeli bir duruş sergilenmiş, bazı silah kategorileri ve onları gönderme araçlarının artık emekliye sevk edilmesi gerektiğine vurgu yapılmış ve bazı tesislerin ve ilgili alt yapının kapatılması önerilmiştir.

Trump'ın NPR 2018 belgesinde ise, Obama yönetiminin bu tutumunun zafiyet yarattığına vurgu yapılarak nükleer silahların herhangi bir çatışma durumunda kullanılması eşliğinin oldukça aşağı seviyelere çekildiği görülmektedir.

Bu değişikliğin en önemli sebeplerinden birinin, Soğuk Savaş döneminin kapanmasıyla birlikte Washington ile Moskova arasında ikili düzeyde geliştirilmiş olan iyi ilişkilere rağmen, günümüzde Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi, Ukrayna'nın doğusunda örtülü savaş yürüterek derin istikrarsızlık yaratması ve Baltık bölgesindeki NATO müttefiklerine yönelik ciddi tehdit oluşturacak askeri yığınak yapması gibi düşmanca davranış olarak değerlendirilen tutumu olduğu vurgulanmaktadır.

75 sayfalık detaylı NPR 2018 belgesinde yer alan yukarıdaki paragraflardakilere benzer oldukça kapsamlı bilgiler bu konulara yakın ilgi gösteren uzmanlar tarafından incelenebilir.

Bu yazımız açısından NPR 2018 belgesinin özellikle vurgulanması gereken yönü, uluslararası sistemdeki, başta Rusya ve Çin olmak üzere, önde gelen nükleer güç sahibi aktörler üzerinde yarattığı olumsuz etkiler ve bu aktörlerin söz konusu belgede ABD yönetimi tarafından ortaya konulan askeri bilgilere ve siyasi hedeflere istinaden alabilecekleri tedbirlerin ve geliştirecekleri askeri stratejilerin uluslararası güvenliğe ve oradan hareketle Türkiye'nin güvenliğine ne gibi etkileri olabileceğidir.

NPR 2018 Belgesinin Türkiye Açısından Önemi

NPR 2018 belgesinin Türkiye açısından olumlu addedilebilecek yönü, NATO ittifakının bir üyesi olması sebebiyle, müttefik ülkelere yönelik sağlanan "pozitif güvenlik garantilerinin" ve bu bağlamda nükleer caydırıcılığın, en azından teorik olarak, geçerli olduğunun net bir şekilde vurgulanmasıdır denebilir.

Ancak, uzun yıllardır teoride ve kağıt üzerinde geçerli olan bu güvencelerin, günümüzde Türkiye ile ABD arasında siyasi ve askeri alanlarda yaşanan ciddi krizlerin yarattığı derin güven bunalımı sebebiyle pratikte ne değer taşıdığı konusu da tartışmaya açık kalmaktadır.

Öte yandan, NPR 2018 belgesinin Türkiye açısından net bir şekilde olumsuz olarak addedilebilecek yönleri bulunmaktadır. Bunların başında, hali hazırda oldukça gerilmiş olan uluslararası güvenlik ortamının çok daha fazla gerilmesine sebep olabilecek karşı adımları davet eden, ABD'nin, askeri bakımdan gerekliliği oldukça tartışmalı, yeni silah sistemleri geliştirme hedefleri ortaya koyması gelmektedir.

Örnek olarak, Kuzey Kore ve İran gibi, ABD açısından, uluslararası sistemdeki üstün askeri konumunu sarsmaya yönelik tehditler ortaya koyduğu belirtilen ve nükleer silah kapasitesini geliştiren ülkelere yönelik caydırıcılığı sağlayacak, gerektiğinde ise bölgesel düzeyde ve kısıtlı etkileri olacak şekilde kullanılabilir yeni tip (low yield) nükleer silah sistemleri ve bunları askeri hedeflere tam isabetli şekilde denizaltı ve deniz üstü gemiler marifetiyle gönderme araçları (sea launched cruise missiles) geliştirilmesi hedefi NPR 2018 belgesinde yer almaktadır.

Trump yönetimi, geliştireceği bu yeni tip nükleer silahlarla ABD'ye karşı düşmanca tutum içinde olan ve teröre destek veren ülkelerle kısıtlı bir nükleer çatışmaya (limited nuclear war) girilebileceğinin hesabını yapmaktadır.

Bu hesaba göre, ABD'nin muhtemel hedefi olacak ülkeler arasında Rusya, İran ve Suriye gibi Türkiye'nin yakın komşuları olduğu dikkate alındığında, düşük kalibreli de olsa, ki her bir en az 4-5 adet Hiroşima'ya atılan atom bombası etkisinde olur, nükleer silahların çok sayıda kullanılması durumunda, radyasyon etkisinin çok geniş alanlara yayılması ve ülkemizin de içinde bulunduğu coğrafyada yaşamı ve çevreyi son derece olumsuz etkilemesi kaçınılmaz olacaktır.

NPR 2018 belgesinde, önceki NPR 2010 belgesinin aksine, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi rejimin güçlendirilmesi gibi bir hedef gözetilmemekte ve Nükleer Denemelerin Kapsamlı Yasaklanması Antlaşması'na (CTBT) ABD'nin taraf olmayacağı açıkça belirtilmektedir.

Nükleer silahların yayılmasının önlenmesi rejiminin, dünyada bir çok ülkenin nükleer silah geliştirme kapasitesi olduğu halde bu yola gitmesinin önünde önemli bir engel teşkil ettiği tüm otoritelerce kabul edilmektedir.

Günümüz itibarıyla 193 ülkenin taraf olduğu 1968 yılında imzalanan Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması (NPT) uluslararası ortamda nükleer silahların geliştirilmesi ya da kullanılması konusunda güçlü bir tabu yaratmıştır.

Ancak, NPR 2018 belgesinde açıkça hedef gösterilen İran'ın ya da, bir gün sıranın kendilerine de gelebileceğini düşünecek ülkelerin, NPT'den ayrılmalarıyla başlayabilecek gelişmeler domino etkisi yaratarak çok sayıda ülkenin uzun olmayan bir zaman diliminde nükleer ve diğer kitle imha silahlarını geliştirme yoluna gitmelerine sebep olabilir.

Türkiye gibi ulusal güvenliği bakımından, uluslararası silahsızlanma ve silahların kontrolü rejimlerinin güçlü olmasını önemseyen ve bu amaca katkıda bulunan ülkeler açısından söz konusu gelişmelerin yaşanması olasılığı son derece rahatsız edicidir.

14 Temmuz 2015 tarihinde “P5+1” ülkeleri ile İran arasında varılan kapsamlı nükleer anlaşma (JCPOA) bu ülkenin nükleer silah geliştirmesi olasılığını görünür gelecek için oldukça düşük seviyelere indirmiştir.

Trump'ın daha seçim kampanyası aşamalarından itibaren her fırsatta karşı olduğunu belirttiği JCPOA anlaşmasının yürürlükte kalması konusunda İran'ın çok da istekli olduğunu iddia etmek doğru olmaz.

Küresel Terörle Mücadelenin Neresindeyiz?

Savaş BİÇER*

Bugün ülkemizin karşı karşıya bulunduğu terör tehdidinin hiç olmadığını ya da tamamen ortadan kalktığını bir an düşündüğümüzde, kaynaklarımızın büyük ölçüde sadece insanımızın refahının arttırılması için harcadığını farz ettiğimizde, güvenlik endişesi olmaksızın ekonomik ilişkilerimizin her geçen gün geliştirilebildiğini hayal ettiğimizde, şimdikinden çok daha güçlü ve bağımsız olacağımızı kim inkâr edebilir? Terör, artık sadece evrensel tanımlar içerisinde her devletin kendi çıkarları doğrultusunda bir kenarından çekiştirebileceği bir kavram değil, aynı zamanda günümüzde uluslararası ortamda bir iş birliği temeli olarak gelişmektedir. Bunun son örneğini ABD'nin Suriye dış politikasında ortaklık kavramına yeni bir boyut kazandıran, PYD/PKK terör örgütü ile ittifakında açıkça görebiliyoruz. Burada ortak hedef olarak gösterilen terör örgütü DAES'in bölgeden temizlenmesinden sonra, İran odaklı politik hedeflerinin gerçekleşmesi için bölge ülkelerinden bir müttefik bulma imkanının kalmamış olması, uzun vadede kalıcı bir bölgesel yapılanma için yeni arayışları ABD açısından zorunlu hale getirmiştir. Böyle bir tercih için belirlenen gerekçe ve uygulama yöntemlerini Başkan Trump'ın 2017 Ulusal Güvenlik Strateji belgesinde bulabiliriz. Burada şimdi önemli olan, ABD'nin "önce Amerika" merkezli dış politika uygulamasından bizim ne kadar etkilenebileceğimizin hesaplanmasıdır.

Türkiye'nin kırk yıldır süren bölücü terörle mücadelesindeki dış dinamikler hiçbir dönemde bugün olduğu kadar açık ve net bir şekilde hassasiyetlerimizi göz ardı etmemiş, toprak bütünlüğümüze ve ülkemizin güvenliğine yönelik terör örgütleri, bundan önce hiç bu kadar cüretkâr ve donanımlı olmamıştır. Artık terörle mücadeleyi yürütmemiz ve terörün kökünü kazınmamız gereken

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

alan sadece ülkemiz toprakları değil, ulusal çıkarlarımıza yönelik tehdidin bulunduğu her yer olarak berraklaşmaya başlamıştır. Yani, güçlü bir terörle mücadele sadece güvenlik güçlerinin başarısına değil, aynı zamanda kararlı ve dirençli bir dış politikaya da ihtiyaç göstermektedir. Bu bağlamda, dış politikada özellikle Suriye ve Irak kuzeyi kullanılarak ülkemize ithal edilen terörist faaliyetlere yönelik güvenlik hedefli harekât uygulamalarını ve devletin bekasına yönelik terör ağlarının dost ve müttefik ülkelerdeki etkili propaganda çalışmalarını boşa çıkaracak reflekslerin, diplomatik ortamlarda iyi anlatılması ve ısrarla savunulması önemlidir.

PKK terör örgütünün 2016-2017 Kış ve İlkbahar tertiplenmesini alt üst eden, 2017 Yaz aylarında teröristlerin savunmasız hedeflere yönelik fırsat eylemleri dışında hareket etmelerine imkan vermeyen güvenlik güçlerimizin en modern teçhizat ve donanıma kavuşması, kullanılan silah, araç, gereç ve mühimmatın terörle mücadele için özel olarak seçilerek kısa sürede temin edilmesi, özel eğitimli ve ihtisas sahibi birlik ve personel sayısının artırılması, bütün bunların ötesinde ise, bölge insanımızın devlete olan güveninin her geçen gün artması, terörle mücadelenin sahada geldiği noktayı göstermesi bakımından önemlidir. Terörle mücadelenin düzenli askeri birliklerle de yapılması amacıyla eğitim önceliklerinde değişikliklere gidilmesi, özel harekât birliklerinin profesyonel kadrolarla güçlendirilmesi, personelin özlük haklarında iyileştirmeler yapılarak terörle mücadele görevlerinin özendirilmesi yönünde atılan olumlu adımlar, başarının temel unsurları olarak sayılmalıdır. Terörle mücadele konusunda uzun yıllardır deneyim kazanmış olarak komuta kademesinde yükselen komutanların gereken yer ve zamanda tereddütsüz inisiyatif kullanma konusundaki yeterlilikleri, terörle mücadelede yine çok önemli bir etmen olan ast seviyedeki liderlerin komuta kademesine güvenini sağlamaktadır.

Milli savunma sanayimizin ürünlerini sınırsız olarak terörle mücadelede kullanabilme yeteneğine kavuşan Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından, terörü bir dış politika vasıtası, terör örgütlerini de vekalet savaşının unsuru olarak gören muhasım devletlerin, geçmişte ambargolar, kısıtlamalar, geciktirmeler, iptaller ve diğer bütün yollarla terörle mücadele azmimizi ve kararlılığımızı zayıflatmaya çalıştıklarını hatırladığımızda, bugün geldiğimiz noktada bu imkan ve kabiliyetten de en geniş biçimde yararlanılmaktadır. Yurt içinde ve dışında teröre karşı verilen mücadelede eğitimli ve donanımlı insan faktörü ile birleşen ve Türk Savunma Sanayisi ürünleri ile kazanılan yüksek teknolojinin sağladığı yetenekler, teröristlere her iklim ve arazi koşulunda ağır darbeler vurulmasını sağlamakta ve terör örgütleri için en tehlikeli durum olan eylemsizliğe sebep olmakta, bunun sonucunda örgütün üst kadrolarından gelen baskıya dayanamayan teröristlerin teslim olmaları ya da panik yaşamaları, sahada ise hata yaparak etkisiz hale getirilmeleri mümkün olmaktadır.

Ülkemizde şehir merkezlerinde ve kırsal alanda terörle mücadele konusunda güvenlik güçlerinin gösterdiği kararlı mücadelenin milli sınırlar dışına ta-

şınarak ülke içerisine sızıp eylem yapan komşu ülkelerde üslenmiş terör örgütlerine karşı yürütülmesi, uluslararası düzendeki kaos ve belirsizliği kendi çıkarları için kullanan bu örgütlerle iş birliği içerisindeki devletlerin elbette işine gelmeyecek ve atacağımız adımlara, meşru müdafaa hakkımızın uluslararası hukuk bakımından dayanağı olan Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşmasını bile dikkate almaksızın karşı çıkacaklardır. Suriye Afrin'deki terörist unsurlara karşı gerçekleştirdiğimiz Zeytin Dalı Harekâtı nedeniyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Fransa tarafından acilen toplantıya çağırılması örneğinde bir defa daha görmüş olduğumuz gibi, öne sürebilecekleri en önemli mülahaza ise, savaşmayan sivillerin zarar görme ihtimali olacaktır. Bunun Terör örgütlerinin sivil halka verdiği zararın önlenmesi için bile yapıldığında, terörle mücadele refleksinin gerekçesi olan “önce Türkiye” tavrına her zaman karşı çıkılacaktır. Böyle bir ortamda, haklı tezlerimizin iyi anlatılmasında sağlanacak başarı ya da başarısızlık, domino taşı etkisi ile sahada yürütülen mücadeleye mutlaka yansıtacaktır. Bu nedenle; stratejik iletişim yöntemlerinin bütün devlet organları tarafından organize bir biçimde kullanılabilmesi önem kazanmaktadır. Yani, Terörle Mücadele konusundaki uzun vadeli stratejik hedeflere ulaşmayı kolaylaştırmak maksadıyla bütün eylem ve söylemlerin, en uygun vasıtalar tarafından en uyumlu şekilde en etkili yer ve zamanda, en gerekli hedeflerle paylaşılması ve bu hedeflerin güçlü argümanlarla etkilenmesi sağlanmalıdır.

ABD'deki 11 Eylül terör saldırılarının hemen arkasından bütün demokratik ülkelere dalga dalga yayılan Teröre Karşı Küresel Mücadele (GWAT) azim ve kararlılığı ve böyle kutsal bir amaca yönelik inisiyatifler, bir süre sonra devletlerin ulusal çıkar hesapları doğrultusundaki farklı amaçlara evirilmiş, hegemonya savaşı veren küresel güçler, terörü her seferinde kendilerine göre tekrar tanımlamışlardır. ABD 2017 Ulusal Güvenlik Stratejisi de bu bağlamda Amerikan çıkarlarına tehdit olarak sadece cihatçı terör örgütlerini kabul etmiştir. Artık teröre karşı küresel bir mücadeleden söz etmek yerine, herkes kendi teröristi ile mücadele etsin fikri ağırlık kazanmaktadır. Türkiye ise, uzun yıllardır terörün her çeşidine karşı vermiş olduğu mücadelenin sağladığı deneyimden istifade ile gerek kendisine gerekse diğer ülkelere yönelen terör tehdidinde aynı endişe ve ciddiyetle bakmakta, terörle mücadele eden ülkeler ve uluslararası oluşumlara mutlaka katılmaktadır. Görülen o dur ki dış politikasındaki tutarsız ve sağlıksız uygulamalar sonucunda ABD, bayraktarlığını yaptığı terörle küresel mücadelenin merkezindeki yerini Türkiye'ye bırakmıştır. Özellikle DAESH'in yerine geçecek bir terör örgütünün faaliyet alanının genişliği, emperyalizmin ilerde kendi çıkarları için terör örgütlerini kullanmasına gerekçe olabilecek değerde sahaları kapsamasını da beraberinde getirmektedir. Terörden zarar gören ülkeler ile terör örgütlerini vekil olarak kullanan ülkelerin ayrıştığı, eski sömürgelerinde yeni arayışlar içerisinde olan küresel güçlerin terörle küresel bir savaş yürütmeye niyetlerinin olmadığı bir dönemden geçen uluslararası düzen, istikrarlı ve güçlü bir Türkiye'nin bu mücadelede önderliği ihtiyacı duymaktadır.

Considering Pipeline Politics in Eurasia: South Stream, Turk Stream and TANAP

Avrasya'da Boru Hatları Politikası:
Güney Akımı, Türk Akımı ve TANAP

Teslim: 11 Mart 2017

Onay: 25 Mart 2018

Çağla Gül YESEVİ*

Abstract

After the dissolution of the Soviet Union, the newly independent Republics entered the international arena. As a result, the Caucasus-Caspian region, which possesses significant natural resources such as natural gas and oil, has become an important region of the world. The first part of this study gives a historical overview of the energy policies of Imperial Russia and the Soviet Union. The second part deals with the energy strategy of the Russian Federation. The third part examines various pipeline projects in Eurasia, especially in regards to the new projects of Azerbaijan and Russia, such as the South Stream, the TurkStream and TANAP. These projects and their effects on bilateral relations have been evaluated in the light of theories of interdependence.

Keywords: *Energy, Russia, South Stream, Turk Stream, TANAP*

Öz

Sovyetler Birliği'nin dağılmasını ardından, bağımsızlığının kazanan devletler uluslararası arenaya katılmışlardır. Doğalgaz ve petrole sahip olan Kafkasya-Hazar bölgesi dünyanın önemli bir coğrafyası haline gelmiştir. Bu çalışmanın ilk kısmı, İmparatorluk dönemi Rusyası ve Sovyetler Birliği'nin enerji politikaları üzerinde durmaktadır. İkinci bölümde, Rusya Federasyonu'nun enerji stratejisi anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde, özellikle Güney Akım, TürkAkım ve TANAP projelerine değinilerek, Azerbaycan ve Rusya'nın boru hattı projeleri değerlendirilmektedir. Çalışma kapsamında, boru hattı projeleri ve enerji ilişkileri karşılıklı bağımlılık kuramları çerçevesinde incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Enerji, Rusya, Güney Akımı, Türk Akımı, TANAP*

* Dr. Çağla Gül Yesevi, Assistant Professor of International Relations, Istanbul Kültür University

1. Introduction

This study considers pipeline politics in Eurasia. The focus is going to be on three natural gas projects, namely, the South Stream, the TurkStream and TANAP and relevant developments.

Nye and Keohane¹ state that there are three types of relations between states: interstate, transnational and transgovernmental. Transnational relations are defined as contacts, coalitions and interactions across state boundaries that involve governments, non-governmental actors, transnational organizations, multinational business enterprises, revolutionary movements, trade unions and scientific networks. Transgovernmental relations could be defined as relations between governmental actors that are not controlled by the central foreign policy organs of their governments² Transnational relations and organizations could change attitudes, ensure international pluralism, increase constraints on states through dependence and independence, increase the ability of certain governments to influence others and lead to emergence of private actors with private foreign policies.³

This study examines the energy relations between Russia and the European Union (EU), an economic and political union which has got intergovernmental and supranational powers. In addition, the energy relations between Turkey and Russia established as interstate relations are also examined. The transnational and international energy relations between Turkey and Azerbaijan are also covered within the scope of this study. These different relations are studied focusing on three natural gas pipeline projects. The different types of relations developed for energy and the impact of these different approaches on the possibility of realizing such pipeline projects are investigated in this study.

2. The Energy Policy of the Imperial Russia and Foreign Energy Companies

The territory of today's Azerbaijan was crucial for the Tsarist Russia because of its enormous oil resources. The first paraffin plant in the world was built in 1823 to process the oil extracted in Baku. The Russian government decided to abolish the monopoly system and opened the area to competitive private enterprises at the beginning of 1870s. Oil production in the Russian Empire began in Baku, the capital city of Azerbaijan. Foreign investments in the country helped develop Russian oil reserves in the country.⁴ Among the Europeans who entered into the energy business of the Imperial Russia was

¹ Joseph Nye, Robert Keohane, "Transnational Relations and World Politics: An Introduction", *International Organization* 25, No.3, 1971 , 330-337

² Nye, Joseph and Keohane, Robert , 1971, p.xv cited in Clive Archer, *International Organizations* (London: Routledge, 1992), p.43.

³ Nye and Keohane, "Transnational Relations"

⁴ Anthony Reinsch, Igor Lavronsky, Jennifer Considine, *Oil in the Former Soviet Union: Historical Perspectives – Long Term Outlook* (Alberta: Canadian Energy Research Institute, 1992), 5.

the Nobel family and the Rothschild family. Robert Nobel, a Swedish chemist, arrived in Baku and bought a small refinery. As a result, the Nobel family entered the oil business.⁵

The Nobel family was so successful in oil business that in the following years, Ludwig Nobel came to be called the “Oil King of Baku”.⁶ Daniel Yergin asserts that the Nobel Brothers Petroleum Producing Company was a multinational firm throughout the empire owning wells, pipelines, refineries, tankers, barges, storage facilities, its own railroad, and a retail distribution network.⁷

An Imperial Decree in 1882 made it illegal for Jews to own or rent land within the empire. However, after the Rothschilds loaned the government money allowing for the completion of the railroad from Baku in 1883, they were allowed to form the Caspian and Black Sea Petroleum Company, in 1886. The Rothschilds became the main competitor of the Nobels and soon became the second largest oil group of Russia. As a result, the rivalry among oil companies increased. It is important to note that the Standard Oil Company of the US was interested in acquiring the shares of the Nobels.⁸

In 1880, Baku met 97,7 percent of Russia’s oil needs.⁹ The US percentage of the world export trade in illuminating oil fell from 78 percent in 1888 to 71 percent in 1891. The Russian shares, on the other hand, rose from 22 percent in 1888 to 29 percent in 1891. Although there was a rise in the Russian shares, the US acquired a larger share in the world oil industry.¹⁰

Political upheavals as well as ethnic and labor tensions undermined the Russian oil industry. The Rothschilds wanted to exit the Russian oil industry due to the political upheavals, strikes, and anti-Semitism. At the same time, Royal Dutch/Shell reentered the Russian market and became a major economic force in Russia.¹¹

In the decade leading up to the World War I, the Russian oil industry around Baku continued to decline and its technology became outmoded. The 1905 Revolution increased social, political, economic and ethnic tensions. Consequently, Russia’s share of world oil exports fell from 31 to 9 percent

⁵ Daniel Yergin, *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money & Power* (New York: Simon & Schuster Publication, 1992), 58.

⁶ Yergin, Daniel, *The Prize*, 58-59.

⁷ Industrial Revolution in Baku and the foundation of the Azerbaijan Republic, 1999. <http://www.ab.az/texts/hist4.htm> [Accessed 18.03.2001].

⁸ Yergin, *The Prize*, 60-61.

⁹ N. Nasibzade, Lecture at the University of California at Berkeley: The Independent Azerbaijan’s Oil Policy, 1998, <http://www.scf.usc.edu/~baguirov/azeri/nasibzade1.htm>. [Accessed 03.03.1998].

¹⁰ Yergin, *The Prize*, 62.

¹¹ *Ibid*, 132-133.

between 1904 and 1913.¹² The shares of the foreign companies, however, remained high, to the degree that by 1914, Nobel, Royal Dutch–Shell, and the Russian General Oil Company represented 51 percent of the total oil production in the country.¹³

As Keohane and Nye state, multinational firms affect both domestic and interstate relations.¹⁴ The energy relations in Eurasia went beyond being merely interstate relations and transformed into transnational relations with the inclusion of international companies since the 19th century. For this reason, international companies have become major players in oil exploration, production and distribution. However, it does not mean that the Imperial Period should be interpreted as a period in which the Russian government was not influential at all in conducting energy relations. The increase in ethnic problems, labor uprisings and the measures taken against these, the rise of anti-Semite practices and how these were guided are clear indicators of the fact that the state, as one of the major cornerstones, did not leave the energy game at all.

3. The Energy Policy of the Soviet Union

The Bolshevik regime nationalized the oil fields in 1918. The control of the petroleum industry was given to a petroleum committee run solely by Russians. According to Rasul Quliev oil had been an important motivation for the Bolshevik Revolution.¹⁵ The Russian Revolution may also have benefitted significantly from the wealth of Baku oil.¹⁶

The Bolshevik Revolution introduced a new era into the Russian oil industry. International oil companies were negatively affected by the Bolshevik Revolution. The Nobels fled the country and their properties were nationalized.¹⁷ The state was the sole decision-making authority in energy during the Soviet Union. The transnational relations during the Imperial Period were not observed during this long period. Energy relations were based on interstate relations and interstate relations were observed between the East Bloc countries and the Soviet Union which was political and economic leader and primary energy supplier.

The only exception is the liberalization of the energy policies of the Azerbaijan Democratic Republic during its short period of independence. After the

¹² *Ibid.*, 133.

¹³ Reinsch et al. 1992, 5.

¹⁴ Robert Keohane, Joseph Nye, *Power and Interdependence*. (New York: Longman, 2001), 22.

¹⁵ Rasul Quliev, *Oil and Politics: New Relationship among Oil Producing States: Azerbaijan, Russia, Kazakhstan and the West* (New York: Liberty Publishing House, 1997), 32-33.

¹⁶ Ş, Bögüt, *Caspian Oil Perspectives*. *Türkistan Newsletter* 1, no. 10, 1997, <http://www.euronet.nl/users/sota/turkistan.htm>

¹⁷ Yergin, *Prize*, 37

Azerbaijan Democratic Republic declared its independence in 1918, the new government issued a decree to denationalize the oil industry and return the enterprises to their owners.¹⁸ However, in 1920, the Bolsheviks recaptured Baku and nationalized the oil fields once more.¹⁹ By 1930, all of the foreign companies lost their concessions, except for Standard Oil in Batumi and Japan firms in Sakhalin. Standard Oil owned its privileges in Batumi until 1935 and Japanese firms in Sakhalin until 1944.²⁰ The power of the state in the energy sector was also evident in the actions taken by the state. The Russian Five-Year-Plans also facilitated oil production in the region. The oil industry grew during the first and second Five-Year-Plans. Most of the production continued to come from Baku and the Caucasus region.²¹ Another factor to consider is the fact that, during the World War II, Azerbaijan was the main petroleum reservoir of the Soviet Union and the main energy supplier of the Soviet army. Azerbaijan was responsible for 70-75 percent of the country's petroleum extraction, 80-90 percent of the production of the plane fuel and the fuel of the Soviet navy²² Although the Russians were being supplied by Azerbaijan, they did continue to export oil. From the 1940s to the mid-1950s, most of the Russian exports were diverted to China and Russia's Eastern allies. After Stalin's death, the Soviets tried to re-enter Western markets, which was objected by Western governments and firms. Western governments feared that they would become overly dependent on and politically and militarily vulnerable to the Soviet Union. The Western European countries were suspicious about the energy collaboration to be developed.

As indicated above, before the war, the Caucasus region (Baku and the North Caucasus fields) comprised the main energy fields of the Soviet Union. After 1950, this role shifted to the Volga-Urals region. Rasul Gouliev states that after the exhausting signals of Volga-Urals, this role shifted to Western Siberia, which was referred to as the third Baku.²³ The first petroleum extraction was carried out in 1959.²⁴ By 1975, as Marshal Goldman states, the Soviet Union had become the world's largest producer and the third largest exporter of petroleum after Saudi Arabia and Iran. Simultaneously, the Soviet Union was also the world's second largest consumer of petroleum.²⁵

At this stage, it is important to emphasize that in the 1980s there was an oil

¹⁸ Sabit Bagirov, "Azerbaijani Oil: Glimpses of a Long History," *Perceptions: Journal of International Affairs* 1, No.2, (1996), 22-28.

¹⁹ Yergin, *Prize*, 237.

²⁰ Quliev, *Oil and Politics*, 36.

²¹ Bülent Gökay, "Caspian Uncertainties: Regional Rivalries and Pipelines," *Perceptions: Journal of International Affairs* 1, No: 2, (1998), 51.

²² Quliev, *Oil and Politics*, 36.

²³ *Ibid.*

²⁴ Reinsch et al, *Oil in the former Soviet Union*, 39-40.

²⁵ Marshal Goldman, "The Soviet Union as a World Oil Power" in *Oil, Divesture and National Security*, (ed.) Frank Trager, (New York: National Strategy Information Center Inc., 1977), 93.

crisis in the Soviet Union. One of the reasons behind this was the pricing system for the member states of the Council for Mutual Economic Assistance (COMECON), which paid no more than 60 percent of the world price for Soviet oil. This situation led to increase in dependency on the oil coming from the Soviet Union. This also contributed to further strengthening of relations within the bloc. However, after 1986, this situation changed. COMECON lost its sweet deal for oil prices. This is believed to have played an important role in the disintegration of COMECON. The Gorbachev administration enforced the Law on Enterprises, introducing the freedom of individual companies to engage in international affairs in 1987.²⁶ This new era led to an irreversible change in the energy policies of the Soviet Union. The interstate relations model, in which the state was the main actor, started to change and new transnational players started to enter stage.

Reinsch, Lavronsky, and Considine state that low technological and organizational levels of the Soviet oil industry hampered the future prospects of output stabilization by means of increased drilling activity. The low quality of the drilling equipment, the low level of automation, the mechanization of technological processes, and the poor standards of logistical support are the main reasons for the shortcomings. These factors resulted in over-expenditure on capital goods as well as high operating costs. Furthermore, the Soviet refining sector faced some additional problems like the geographical separation of the upstream and downstream sectors of the oil industry. All of these factors contributed to the decreased efficiency of the Soviet oil industry. These problems encountered in the energy sector in the Soviet Union made it clear that new players should enter the system. It was seen that technological problems could be solved by international companies who have got new technologies and investment opportunities. This also showed the inclination of the relations in the energy sector to change.

The oil policies followed by the Russian Empire and the Soviet Union were similar in many respects. There was the inclination to produce more oil to maximize revenue. Many oil wells were opened to increase production. However, there was inefficient use of technology to raise the productivity of these wells. Equipment of poor quality was another shared problem. Furthermore, the oil industry was managed poorly. The oil extracted was used as raw material and exported without processing. Neither the Tsarist Russia nor the Soviet Union regulated oil prices properly. The former allowed foreign investment, whereas the latter obstructed foreign firms from entering the sector until 1987.

4. The Energy Policy of the Russian Federation

The energy sector in Russia was liberalized and privatized after the collapse of the Soviet Union and with the onset of the new era of independence. However,

²⁶ Reinsch, et al. *Oil in the former Soviet Union*, 63-66.

the energy sector underwent transformation in which especially the share and the control of the state grew stronger. The 2020 Energy Strategy of Russia issued by the Ministry of Energy revealed a liberal understanding of the issue. Firstly, it established the goal of reaching a new, improved quality of fuel and energy complex. Secondly, it decided upon a focus on the growth of competitiveness and openness of production and services on the global market. The Ministry indicated that the role of the state should be limited to forming market infrastructure and working as a regulator of market relationships.²⁷

It is clear that the Russian oil and natural gas industries have played a significant role in the world energy market. President Putin believes that Russia's natural resources would not only secure the country's economic development but also serve as the guarantor of the country's international position.²⁸ The Russian Federation previously employed an authoritarian system, the government largely owned these industries and made decisions through a top-down process. Although the 2020 Energy Strategy claims to present a liberal perspective, it does not seem to be the case as the government still owns some of these industries. Moreover, there has been a tendency to control pipelines, ports, and storage facilities of Central and Eastern Europe and of the former Soviet Republics. This policy has caused concern in Central and Eastern European states that Russia could take advantage of the inherent energy dependency to interfere in domestic affairs and to force them to make foreign policy concessions. Furthermore, these states were also worried that the Russian energy companies, through the control of the regional energy infrastructure, might favour some local businessmen and politicians and influence internal political situation.²⁹

Former President Mikhail Gorbachev lists some of the problems of the Russian Federation and one worth mentioning is that the Russian economy has been primarily based on the energy sector during a time when democratic and liberal rights were suppressed. This economic dependence on energy brought with it many problems, considering also that these resources are limited. Poor technological conditions, difficulties in drilling and authoritarian administration harm the exploration, production and exportation of natural resources. Moreover, terrorist activities, ethnic conflicts, difficulties in payment and transportation, and natural disasters all influence Russian energy policy and therefore its economy. Furthermore, poor weather conditions affecting transport and the changing prices of natural resources may hinder the development of the Russian economy. It is apparent that any negative

²⁷ The Ministry of Energy of Russian Federation, Energy Strategy of Russia for the Period up to 2020, 2003, http://ec.europa.eu/energy/russia/events/doc/2003_strategy_2020_en.pdf [Accessed 10.02.2011].

²⁸ Martha Brill Olcott, "The Energy Dimension in Russian Global Strategy: Vladimir Putin and the Geopolitics of Oil," The James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University, (2004), 16.

²⁹ Steven Woehrel, *Russian Energy Policy toward Neighboring Countries*, Congressional Research Service, 2 September 2009, 1-2.

impact on the economy would influence and change Russian political and social life for worse.³⁰ The collapse of the Soviet Union saw the establishment of oligarchies and the privatization of the energy sector. However, when Putin came to power, the administration changed and he initiated a patriotic, authoritarian rule, waging war against the oligarchs of Yeltsin's time.

One of the issues related to the Russian energy sector was the arrest of Yukos CEO Mikhail Khodorkovsky on 25 October 2003. Yukos was one of the big oil companies of the Russian Federation that produced 20% of Russian oil until 2003.³¹ Khodorkovsky was recently charged of stealing all the oil his company ever produced, and in 2005 was sentenced for failure to pay taxes on total oil production.³² Yukos' assets were frozen and as a result, the tax debt could not be paid. Vladimir Putin stated that private property and free market economy were important. However, it should be taken into consideration that the rights of Russian citizens did not take precedence over the national interests of the Russian Federation. Putin explained this policy as "managed democracy," believing that the premature globalization of the Russian economy would lead to greater hardship for the majority of Russian people. As a result, it was deemed that wealth would be concentrated in the hands of only a few people.³³

The Russian Federation is one of the world's largest energy suppliers. Russia has been the world's largest producer of crude oil. Major part of Russia's crude oil production comes from West Siberia and the Urals-Volga regions. In addition, the oil produced in the oil fields in East Siberia, Russia's Far East and the Russian Arctic continue to increase. The total amount of petroleum and other liquids spared for exports was 7,3 million b/d in 2014. 72% of Russia's crude oil exports go to Europe and especially to Germany, the Netherlands, Belarus, and Poland; 24% of exports are to the Asian countries and especially to China and Japan. The Russian economy was dependent on energy revenues; revenues from crude oil and products exported in 2013 accounted for 54% of Russia's total export revenues. Russia supplied more than 30% of European crude oil in 2014. The Russian Federation has been the second largest producer of natural gas. The state-run Gazprom has been dominant in the Russian upstream natural gas sector. Gazprom produced 73% of Russia's total natural gas output in 2013. According to Oil and Gas Journal (2014), Russia has got the world's largest natural gas reserves, with 1,688 trillion cubic feet. Russia owns one quarter of the world's proven natural gas reserves. Just like the Russian oil reserves, the majority of these natural gas reserves are located in West Siberia.³⁴

³⁰ Dünya Gündemi, 2010. Rusya Gerçek ve Etkili Bir Demokrasiye İhtiyaç Duymakta. December 19 – December 26, no.314.

³¹ Olcott, M. "The Energy Dimension", 1-2.

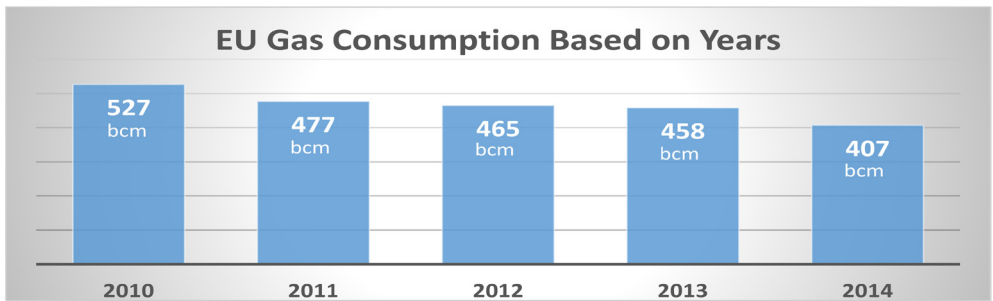
³² Julia Ioffe, "The Verdict Is In," *Foreign Policy*, 30 December 2010.

³³ Olcott, 3-4.

³⁴ EIA, "Russia", 2016a, <http://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=RUS> [updated on 28.07.2015]

Almost 90% of Russia’s 7,1 tcf of natural gas exports were delivered to customers in Europe in 2014. The European Union countries do not necessarily cover all the countries in continental Europe. In this respect, Turkey, Belarus and the Ukraine considered as major buyers were taken into account as natural gas buyers in Europe. In addition to these countries, the EU members Germany and Italy are the other major consumers of the Russian natural gas imported. The remaining portion is imported as LNG by Asian countries. After the crisis, the Russian gas imported by the Ukraine, the country that had been importing the highest amount of Russian gas, was reduced to half in 2014. In addition, it was stated that the Ukraine did not buy natural gas from Russia during most of the second half of 2014. It is important to state that the total revenue made by natural gas exports accounted for 14% of the total exports revenues of Russia.³⁵

Natural gas consumption in Western Europe countries has been on decline. The EU has aimed to build a reliable, transparent and an interconnected market. The EU has been importing over 60% of its natural gas. The Baltic States, Finland, Slovakia and Bulgaria are dependent on a single supplier, the Russian Federation, for their entire gas imports. It was stated that the EU member-states, which are extremely dependent on Russian natural gas imports, only represent 7% of the total European gas demand. The Baltic States (Latvia, Lithuania, and Estonia), Finland and Slovakia are fully reliant on Russia for their consumption. Moreover, Bulgaria, Hungary, Slovenia and Greece are dependent on Russia for more than two-thirds of their gas consumption.³⁶The



³⁵ Ibid.

³⁶ E3G, *Europe’s Declining Gas Demand trends and Facts on European Gas Consumption*, 2015.

³⁷ European Commission, *Commission Staff Working Document: In-depth Study of European Energy Security*, (2014), 8,37.

³⁸ EIA, 2016a.

³⁹ Platts, Russian Gazprom ups October exports to Europe by 41% to 14.7 Bcm, 2015, <http://www.platts.com/latest-news/natural-gas/moscow/russian-gazprom-ups-october-exports-to-europe-26262139> [Accessed 06.05.2016].

Gazprom supplied Europe with 161,5 billion cubic meters of gas in 2013. In 2014, Gazprom sold 146,6 bcm to Europe, 217,2 bcm to Russian domestic markets, 48,1 bcm to the former Soviet Republics, 4,5 bcm to American continent and Asia-Pacific as LNG.⁴⁰ It should be mentioned that the U.S and EU have imposed sanctions on the Russian Federation after the Ukrainian Crisis and Russia has been planning to export 2,4 tcf to China. These two countries signed 2 pipeline deals in.⁴¹

In addition to being a major oil and gas supplier, Russia has been the third largest generator of nuclear power in the world and the fourth largest in terms of installed nuclear capacity. Moreover, Russia has sizeable coal reserves and is the world's third largest exporter of coal. Russia has owned the world's second largest recoverable coal reserves after the United States and has been the sixth largest coal producer in the world.⁴²

The European Union's and Turkey's dependence on Russia with respect to energy is important. This dependence has got two dimensions. One thing that should not be forgotten with respect to interdependence is that a country's bargaining power over the other country is dependent upon the sensitivity and the vulnerability of the other state with respect to this interdependency relation.⁴³ The sanctions imposed by the EU and the U.S will have a negative impact on foreign investments and technology transfer in the energy sector and will increase the Russian energy sector's sensitivity and vulnerability. An important outcome of the sanctions first imposed in 2014 was that the sanctions of the United States severely obstructed Russian companies from having access to U.S. capital markets. These sanctions struck especially four Russian companies, namely, Novatek, Rosneft, Gazprom Neft, and Transneft. Moreover, the sanctions prohibited the exportation of any goods, services, or technology in support of deepwater, Arctic offshore, or shale projects to Russia.⁴⁴

Before the sanctions were imposed, the tax reductions implemented by Russia made it possible to collaborate with Western companies in the Arctic offshore, low-permeability reservoirs, and shale reservoirs. Russia entered into significant projects of collaboration in the Arctic fields and development of shale reserves with numerous multinational companies including ExxonMobil, ENI, Statoil, and China National Petroleum Company (CNPC). However, all of the investments were suspended with the imposition of sanctions. With the suspension of the investment projects by Western companies due to the

⁴⁰ Gazprom, 2016a. "Marketing," <http://www.gazprom.com/about/marketing/> [Accessed 12.05.2016]

⁴¹ EIA, 2016a.

⁴² Ibid.

⁴³ Kroll 1993, p.322-323 cited in Muharrem Gürkaynak, Serhan Yalçın, Gürkaynak, Muharrem. and Yalçın, Serhan, "Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası İlişkiler* 6, No.23, 2009, 76.

⁴⁴ EIA, 2016a

sanctions coupled with decreasing oil prices, further development of the Arctic shore and shale projects as well as deep water exploration were hindered.⁴⁵

Gazprom was founded in 1993 and has identified itself as the world's largest energy business engaged in natural gas, gas condensate and oil prospecting, transmission, processing and marketing, as well as power generation both inside and outside Russia. Gazprom accounts for 72% of share in total Russian gas production, also producing 17 % of global gas production. Gazprom has ensured 12 % global natural gas output and 69 % domestic natural gas output. The strategic goal of Gazprom is to become a leader among global energy companies by conquering new markets, diversifying business activities, and pursuing supply security.⁴⁶ It employs 459,6 thousand people. The number of Gazprom's shareholders in Russia and abroad totals several hundred thousand. Gazprom became an Open Joint Stock Company in 2015. The Russian Federation Government controls over 50% of the Company's shares.⁴⁷

It has been claimed that Gazprom's key current gas fields are in decline and its infrastructure is aging, and the industry has also been facing investment challenges. Some foreign experts believe that access to foreign investment to provide expertise and capital is limited.⁴⁸ However, it is also worth mentioning that the new investments of Gazprom have increased its power over former Soviet Republics' gas production and transmission. The new acquisitions in the energy sector by Gazprom have increased these countries' dependency on Russia. In this respect, Gazprom increased its share in ArmRosgazprom to 100 % in 2014. This company owns gas transmission assets in Armenia and supplies gas to consumers in the Republic. Moreover, similarly, in 2014, Gazprom acquired 100% of KyrgyzgazProm. Gazprom became the sole importer of natural gas to Kyrgyzstan and owner of the country's gas transmission and distribution systems. Furthermore, Gazprom and CNPC signed the Purchase and Sale Agreement in order to deliver Russian natural gas for 30 years.⁴⁹

Rosneft became Russia's top oil producer following the liquidation of Yukos assets, which Rosneft acquired.⁵⁰ Rosneft is an oil company mostly owned by the Russian state. Rosneft's largest shareholder (69,50% of the equity) is Rosneftegaz which is fully owned by the Russian Government. BP holds 19,75% of the shares, one share is owned by the state represented by the Federal Agency for State Property Management whereas the remaining shares are free floating. Rosneft aims to ensure production maintenance at mature fields, development of oil field service business segment and increase its offshore

⁴⁵ EIA, 2016a.

⁴⁶ Gazprom, 2016b, "About Gazprom".

⁴⁷ Gazprom 2016c, "Gazprom Questions".

⁴⁸ Woehrel, Steven, *Russian Energy Policy*, 2.

⁴⁹ Gazprom, 2016d, "Company History".

⁵⁰ EIA, 2016a.

energy work. Rosneft has been operating in the international oil and gas sector, in Venezuela, Ecuador, Cuba, Canada, the USA, Brazil, Norway, Germany, Italy, Algeria, Mongolia, China, India, Vietnam, Turkmenistan, Belarus, the Ukraine, and the UAE. Moreover, Rosneft has considered itself as a leader in oil refining sector of Russia by owning 11 major refineries. Furthermore, Rosneft has identified itself as the biggest public company in the world in terms of reserves and production and has been enjoying a leading position in the development of the Russian continental offshore fields. Rosneft has been producing more than 40% of the Russian total oil output.⁵¹

Transneft which was founded in 1993, is a wholly state-owned oil pipeline company transporting most of Russia's oil. It has been transporting 90% of the oil extracted in Russia.⁵² Lukoil is a prominent privately owned energy company in the Russian Federation, ensuring 16,4% of Russian oil production and 15,7% of total Russian oil refining. It produces over 2% of global oil production and owns nearly 1% the world's proven oil reserves.⁵³

There are various criticisms voiced about the Russian energy sector. Milov asserts that the Russian Federation has increased its wealth but the heavy industry, the transport sector and the social infrastructure have deteriorated.⁵⁴ It was claimed that domestic gas production has been on decline, Gazprom has been increasingly reliant on the Central Asian gas imports. Another important issue that could create problems is nationalization which could cause problems for international companies. Nationalizing resources in the energy sector would impair oil and gas production as foreign investment is vital and instrumental in modernizing these sectors. Nationalizing resources was defined as a reaction to the emergent capitalism of the 1990s. Helm (2006) stated that Boris Yeltsin opened energy resources to Western firms which had, up until then, been under state control, ownership of energy resources having been the main parameter of Russia's energy policy, referred to as the Patrimonial Muscovite system.⁵⁵

Before the cancellation of the South Stream Project, it was believed that the proposed South Stream gas pipelines would transport the Russian gas to Western Europe, bypassing the Ukraine. Gazprom's chief Alexei Miller mentioned that this deal meant that the South Stream project had been decided and that Gazprom would remain a supplier of gas to Europe for many decades to come. He added that Gazprom had the markets and the volume of natural

⁵¹ Rosneft, 2016, "Rosneft at a Glance".

⁵² Transneft, 2016, "Company".

⁵³ Lukoil, 2016, "General Information".

⁵⁴ Vladimir Milov, "Russia and the West: The Energy Factor", Center for Strategic and International Studies, Institut Français des Relations Internationales, (2008), 9-11 http://csis.org/files/media/isis/pubs/080731_milov_russia&west_web.pdf, [Accessed 21.03.2011].

⁵⁵ Stephen Blank, *Russo-Chinese Energy Relations: Politics in Command*, (London: GMB Publishing Ltd, 2006), 16.

gas.⁵⁶The Russian administration is aware of the fact that the fossil fuel sector is vital for its economy and political reach. Through its oil and natural gas production and exportation, Russia maintains its economic development, and at the same time, by using this dominant position as a foreign policy tool, is becoming an important player both regionally and globally.

According to the Energy Strategy of Russia for the Period up to 2030, issued by the Ministry of Energy of the Russian Federation in 2010, Russia provided 12% of the world's oil trade. Russia holds 23% of the world's natural gas reserves and provided 25% of the world's trade in natural gas. Additionally, Russia holds 19% of the world coal reserves. It was stated that within the period up to 2030, export of energy resources will remain the major development factor for the Russian economy. It is projected that the impact of the energy sector on the economy will decrease within this period. The main markets for Russia will be Europe and the Commonwealth of Independent states. The assumption is that, looking forward, the proportion of European energy consumption in relation to the total volume of Russian energy export will decline due to export diversification to Eastern energy markets.

Energy security is one of the most important components of national security. The main problems in this field are a high degree of fixed assets depreciating in the fuel and energy complex as well as a low level of investment therein. This is exacerbated by Russia's economic dependence on its energy sector and failure to match international scientific and technical levels in terms of environmental standards, and the speed of development of the energy infrastructure in Eastern Siberia and the Far East. The strategic objective of the foreign energy policy is the maximum and efficient use of the Russian energy potential for full scale integration into the world energy market in order to gain the highest possible profit for the national economy.

5. Examining Pipeline Projects in Eurasia

As Keohane and Victor state, states should engage in international cooperations in order to deal with energy issues successfully.⁵⁷ In that sense, domestic politics play a pivotal role in formulating energy policies however, energy issues have affected countries' economies as well as their foreign, security and environmental policies. It is important to note that formulation of energy policies could not be considered being only part of internal politics of states; energy security, energy markets, pipeline politics and environmental issues should be considered as part of international and global agenda.

⁵⁶ The Local, "BASF Boosts Russian Gas Pipeline", March 22, 2011, <http://www.thelocal.de/money/20110322-33873.html> [Accessed 19.03.2011].

⁵⁷ Robert Keohane, David G. Victor, "The Transnational Politics of Energy," *Daedalus: The Journal of the American Academy of Arts & Science* 142, No.1, (2013), 97-99.

Necdet Pamir states that the Caspian energy resources currently account for 1,4% of global consumption.⁵⁸ The natural gas business has been significantly regionalized. Although it was claimed that the diversification of natural gas supply routes and the construction of new pipelines have contributed to energy security and lessened the risks of price volatility⁵⁹ it should not be forgotten that Russia still sets the rules of the game. Russia has got the largest natural gas reserves with 1.688 tcf of gas. It is the second largest producer of dry natural gas as well. Azerbaijan is ranked as 26th in natural gas reserves, with 35 tcf of gas.⁶⁰

Transit pipelines are important for delivering energy resources from producer states to consumer states. The resources may pass through transit states, which are paid transit fees. Natural gas pipelines have been threatened by ethnic clashes, wars, environmental risks, accidents and terrorist attacks.⁶¹ As various incidents including the Ukraine crisis and the Syrian war have shown, the gas pipeline projects are dependent on the outcomes of political situations, in other words, interstate relations and international organization (super-state)-state relations as was seen in the EU-Russia example.

Keohane and Victor define international regimes as institutions with legally binding rules the energy sector.⁶² The opportunity to benefit from the pipeline which are formally constructed by elites who represent state interests. There are decentralized and dispersed institutions. Multinational companies, national energy companies, companies that offer infrastructure services, different actors in the government are the influential players in this field. There are also loose organizations such as the Gas Exporting Countries Forum (GECF). There is no international organization in place that could govern pipeline policies, that could set the required rules and regulations and that could bring together producers, consumers and transit countries on the same platform. Keohane states that there has been the trend of decreasing coherence of international regimes because of divergence of interests, diffusion of power and the difficulties of convincing domestic politics of democracies. Keohane states that regime complexes have been loosely coupled with arrangements of rules, norms and institutions marked by both connections between several specific

⁵⁸ Ahmet Necdet Pamir, 2012. "Prospects for Resolving the Energy Security Problem: Trans-Anatolian Gas Pipeline," *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*, ed. Sabit Bagirov, 3-24. (Baku: Qanun, 2012), 16.

⁵⁹ Mikkal. E. Herberg, "Pipeline Politics in Asia: Implications for the United States", *2010 Energy Conference: Pipeline Politics in Asia: The intersection of Demand, Energy Markets and Supply Routes*. NBR Special Report, no.23, (2010), 67-72. http://www.nbr.org/publications/specialreport/pdf/preview/SR23_preview.pdf

⁶⁰ EIA 2014a; EIA 2014b

⁶¹ Paul Stevens, "Oil and Gas Pipelines: Prospects and Problems". (pp.7-16). *2010 Energy Conference: Pipeline Politics in Asia: The intersection of Demand, Energy Markets and Supply Routes*. NBR Special Report no.23. http://www.nbr.org/publications/specialreport/pdf/preview/SR23_preview.pdf [Accessed 12.10.2010].

⁶² Keohane, Robert and Victor, David G., "The Transnational Politics of Energy", 104.

functionally related institutions and by the absence of an overall architecture or hierarchy.⁶³

The 2009 European Commission Staff Working Document stated that nearly 80 percent of Russian natural gas had been exported to Europe through the Ukraine. The disputes between Russia and the Ukraine in 2005-2006 and 2009 about the transfer of natural gas are considered to be important examples of clashes in pipeline politics. In 2005-2006, the Ukraine used the Russian natural gas that should have been delivered to Europe for its own domestic needs. In 2009, another crisis between Russia and the Ukraine broke out when Gazprom demanded that the Ukrainian gas company Naftogaz pay its debts before gas delivery started in 2008. The Ukraine did not pay its debts, so Russia cut the flow of gas to the Ukraine and to Southeastern Europe as well. Although this conflict ended in 13 days, the outcome was so significant that Russia's reliability as an energy supplier began to be debated. After the dissolution of the Soviet Union, the Russian Federation held significant advantages in the energy businesses of the former Soviet Republics. The Soviet successor states used the Soviet pipeline system, but the newly independent states began working on building their own pipelines.⁶⁴

According to the BP Statistical Review of World Energy (2015), Russia and Europe have been considered as interdependent in terms of energy politics. Europe has been dependent on Russia in order to supply its oil and natural gas. It was stated that more than 30% of European crude and natural gas supplies were provided by Russia in 2014. Russia has been dependent on Europe in order to export its oil and natural gas. In 2014, more than 70% of Russia's crude oil was exported to Europe and almost 90% of Russia's natural gas was exported to Europe.⁶⁵

Numerous researches draw attention to Europe's increasing need for natural gas. However, the EU demand for natural gas has been on decline due to various reasons such as economic stagnation, alternative energy resources and climate conditions. According to the researches that put emphasis on the EU's increasing energy imports, the South Stream, TANAP and the TurkStream have been presented as important projects that would contribute to the energy security of the European Union. The South Stream was presented as the most challenging rival to the Trans-Anatolian Pipeline (TANAP). Both aimed to sell natural gas to the same region.⁶⁶

⁶³ Robert O. Keohane, "Twenty Years of Institutional Liberalism," *International Relations* 26, No.29, (2012), 129.

⁶⁴ E. Chow, L. Hendrix, "Central Asia's Pipelines: Field of Dreams and Reality," *2010 Energy Conference: Pipeline Politics in Asia: The intersection of Demand, Energy Markets and Supply Routes*. NBR Special Report, no.23, (2010), 29-42. http://www.nbr.org/publications/specialreport/pdf/preview/SR23_preview.pdf [Accessed 06.05.2016].

⁶⁵ EIA, 2016a

⁶⁶ Temur Huseynov, "Azerbaijan in the context of the EU Energy Matrix: Established Oil Producer

The European Commission announced its detailed action plan with respect to the Energy Union on 25 February 2015. It was stated in the press release that the purpose of the Energy Union is to provide reliable, sustainable, affordable and competitive energy to each and every European. Therefore, the very first purpose is to achieve solidarity. The European Union is against the idea of member states developing their own energy strategies based on one single supplier or their neighbors. It is also requested to make transparent the agreements signed for the purchase of natural gas from those outside the Union. The free transfer of energy among member states and the improvement of power systems for better connection are supported. The action plan shared by the Commission has emphasized once again that energy efficiency is a must. According to the plan, the objective is to give priority to renewable energy resources, to act as a leader in renewable energy technologies and to reduce carbon emissions. The action plan also emphasizes that consumer rights need to be safeguarded, energy prices should be affordable and determined in line with competition. The EU has set itself the goal of reducing greenhouse gas emissions by 40%, increasing the share of renewable energy resources in consumption by 27% and improving energy efficiency by 27% by 2030.⁶⁷

The EU has been planning to develop its renewable energy sources, coal reserves, and shale gas. The Commission has supported the diversification of gas supply routes. Commissioner Oettinger stated in September 2011 that Russia should understand that the southern corridor was inevitable, and that Azerbaijan and Turkey had the right to make their own decisions.⁶⁸ The developments observed in the following five years have also shown the decisive approach of the EU via Commissioner Oettinger.

As was indicated in the official website (2013) of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey, the energy strategy of Turkey is based on four pillars. These are diversification of source country and itineraries, increasing the share of renewable energy resources in meeting energy need, paving the way to start benefiting from nuclear power and contributing to Europe's energy security. The very basis of Turkey's energy strategy is to be self-sufficient in energy. Another associated objective of Turkey is to become an energy corridor and more importantly an energy hub to transmit surrounding energy resources to Europe. Turkey aims to become part of "Southern Gas Corridor" of the European Union. The TANAP and the pipelines to be constructed to

and Emerging Gas Powerhouse," *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*. (ed). Sabit Bagirov, (Baku: Qanun, 2012.), 43

⁶⁷ European Commission, 2015. Press Release: Energy Union: secure, sustainable, competitive, affordable energy for every European. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4497_en.htm [Accessed 25.02.2015].

⁶⁸ Giorgi Vashakmadze, "Critical Role of Caspian Gas for Achieving the Desirable Energy Mix in the EU or Why the Southern Corridor Requires two Entry Points into the EU to Reach the Needed Strategic Magnitude," *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book* (ed). Sabit Bagirov, 129-152. (Baku: Qanun, 2012). 147.

transfer the Northern Iraq oil stand out as important projects to meet Turkey's energy need. The TANAP Project is important for Turkey as the natural gas transmitted by this pipeline will free Turkey from her dependence on Russia. However, it is not possible to become an energy hub for Europe through the Azeri gas to meet the energy need of Europe.⁶⁹

Robert Cox states that the multinational enterprise has been the new hero of functionalist theory. The neo-functionalist approach emphasized the roles of interest groups, elites and international pluralism. These theories focus on the fact that transnational relations could constrain governments and make their policies more cooperative. Creations of transnational organizations could contribute to internationalization of domestic politics. Multinational companies could facilitate good relations between states. They can help maintain political stability in producing countries. It was taken into account that nation states could not be ignored. It was claimed that more attention should be paid on the effects of the transnational relations on interstate relations.⁷⁰

However, the insufficient transnational constraints on governments in energy as well as the lack of mechanisms and especially international institutions that could determine energy relations and the future of gas pipeline projects, that could ensure that procedures and standards are in place and that could sustain enforcement procedures and the fact that the pipelines policies were determined by the EU-the Russian Federation, different member states of the EU – the Russian Federation and the Republic of Turkey – the Russian Federation have led to the cancellation of the South Stream and the TurkStream projects. As Nye and Keohane indicate it should always be taken into consideration that there are asymmetries and inequalities in transnational relations.⁷¹ Gazprom of Russia, being the sole provider and distributor of natural gas, is against the EU rules. Although the EU is criticized for not having achieved to have a "single voice" in energy policy, it has prevented the realization of these pipeline projects despite the opposite views of some of the member states and has proven that it is an organization with supranational powers.

5.1. The Importance of the South Stream Pipeline

The South Stream Pipeline was expected to transport 63 bcm of Russian natural gas annually to Europe. The system included one offshore and several onshore pipelines. According to the International Energy Agency (IAE) data, the natural gas demand of the EU would rise from 536 bcm in 2010 to 618 bcm in 2035. In line with this data, the South Stream project was meant to

⁶⁹ Çağla Gül Yesevi, "Türkiye'nin Güvenliği: Türkiye'nin Enerji Stratejisinin Yeniden Değerlendirilmesi" *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3, No.1, (2013), 266-286.

⁷⁰ Joseph S. Nye, Robert O. Keohane, "Transnational Relations and World Politics: An Introduction," *International Organizations* 25, No.3, (1971) 338-345.

⁷¹ *Ibid*, 346.

supply 12 percent of EU's natural gas demand in 2020 and it was expected to be finalized by 2017 or 2018.⁷²

The South Stream pipeline was going to start from the Berezovaya Terminal. It was going to be 900 km long at a depth of 2,200 m in the Black Sea. The northern line was going to pass through Bulgaria. The total length of this gas delivery system was going to be 2,446 km. According to construction plans, the natural gas of the Russian Federation was going to be transported through the Black Sea to Bulgaria and through Serbia, Hungary and Slovenia further to Austria. Some branches of the pipelines were going to pass through Croatia and Bosnia-Herzegovina.⁷³

Italy's ENI and Russia's Gazprom signed their first agreement on the South Stream on 23 June 2007. Each party held 50 percent of the shares, with the agreement signed on 18 January 2008.⁷⁴ The shareholders of the South Stream were Gazprom (50 percent), ENI (Italy, 20 percent), EDF (France, 15 percent) and Wintershall Holding GmbH (BASF Group) (Germany, 15 percent)⁷⁵. Gazprom was cooperating with Germany, France and Italy on this project.⁷⁶

Gazprom's CEO, Alexey Miller, stated that the first pipeline of the South Stream system was planned to be finalized in December 2015. The total cost of the South Stream was going to be 17 billion Euros. The construction of the Bulgarian section was going to cost 3,5 billion Euros. The pipeline from the Yamal Peninsula to the Black Sea was going to cost 30 billion Euros. The total cost of this project was going to be 47 billion Euros.⁷⁷

The South Stream aimed to reduce the gas supply disruptions due to the political incidents in the Ukraine. The Oxford Institute for Energy Studies in January 2012 stated that Russia would be able to export to Europe 230 bcm by 2017. According to the EU Strategy Document Energy Infrastructure Priorities for 2020 and beyond, the Southern corridor was going to supply 10 to 20 percent of the EU gas demand by 2020.

The greatest objective of Russia with respect to this pipeline was to bypass the Ukraine to transport natural gas to Europe with the construction of the South

⁷² The South Stream Fact Sheet, 2013.

⁷³ The South Stream White Paper, 2014.

⁷⁴ Gazprom, South Stream Ensuring Europe's Future Energy Security, (2008), 11.

⁷⁵ South Stream Fact Sheet, October 2013

⁷⁶ Pavel Baev, Indra Overland. 2010. The South Stream versus Nabucco Pipeline race: Geopolitical and Economic (ir)rationalities and political stakes in mega-projects. *International Affairs* 86, no.5, (2010), 1075-1090.

⁷⁷ Euractiv, 2014. South Stream Victim of Crimea Annexation.

<http://www.euractiv.com/sections/energy/south-stream-victim-crimea-annexation-301086> [Accessed 09.05.2016]; Mikhail Korchemkin, "Energy Security in Central and Southern Europe: TANAP vs South Stream", *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*, ed. Sabit Bagirov, 25-35. (Baku: Qanun,2012), 29.

Stream. In order to understand the Ukrainian position in the energy business, Medvedev's speech in 2009 should be reconsidered. He stated that the two key parties in energy policy are producers and consumers. As transit states perform a service, they should not be treated as independent players. The Russians considered the Ukraine as an unreliable transit country.⁷⁸ Therefore, the primary benefit of this project for Russia was going to be bypassing the Ukraine altogether. Ukraine was going to be affected negatively by the South Stream. Russia was going to strengthen its energy policy.⁷⁹ It was planned that the construction of the South Stream would totally bypass the role of Ukraine as an energy transit country.⁸⁰

Gazprom has been claiming that the South Stream project would guarantee energy security for Europe. However, it was claimed that Russia would be more powerful and influential in the Balkan politics with the completion of the South Stream Pipeline. Russia was going to have the power to intervene in the internal affairs of states in need of its energy.⁸¹

The European Commission Director for energy markets announced at an event held at the European Parliament on 4 December 2013 that the international agreements supporting the South Stream project, the construction of which began in 2012, were illegal. As an alternative solution, the European Commission proposed a pipeline from Slovakia to the Ukraine, which would have the potential to decrease the Ukraine's dependence on Russian energy. It should not be forgotten that the EU did not finance the Ukraine during its financial crisis. The EU promised to give 60 million Euros when the Ukraine demanded 20 billion Euros in that time.⁸² The first pipe in Bulgaria was welded on 31 October 2013. The construction of the Serbian section of the pipeline began on 24 November 2013. The pipe production for the first line began in April 2014. The first pipes were planned to be delivered to Bulgaria in the summer of 2014. Offshore construction was planned to begin in September 2014. After the Ukrainian Crisis, the European Union has demanded Bulgaria to suspend the construction work on the South Stream pipeline project.

Although Turkey has been part of rival projects of the South Stream as TANAP and Nabucco, she supported the South Stream project by allowing her exclusive economic zone in the Black Sea to be used. Turkey has been dependent on Russia in energy business and this has been affecting her foreign policy decision-making. It was considered that the South Stream project

⁷⁸ Baev and Overland, "The South Stream", 1080.

⁷⁹ Kim Younkyoo and Stephen Blank, "Russo-Turkish Divergence (Part II): The Energy Dimension," (2014) <http://www.gloria-center.org/2012/11/russo-turkish-divergence-part-ii-the-energy-dimension-2/> Gloria Center. [Accessed 18.05.2016].

⁸⁰ Julian Wiczorkiewicz and Arno Behrens, "On Ukrainian Gas transit and South Stream: There may be more than meets the eye," *CEPS Commentary*. (Brussels: CEPS, 2014), 3.

⁸¹ Younkyoo and Blank, 2014.

⁸² P. D. Micco, *Delays to South Stream benefit Ukraine*. (Brussels: European Parliament, 2013), 3-4.

might challenge the future of the LNG projects. The LNG projects jeopardize the safety of the Straits. In that sense, Gazprom claimed that the South Stream, Nabucco and the Turkey-Greece-Italy pipeline projects are mutually complementary projects.⁸³

The Russian Federation has been one of the major energy suppliers of the European Union. Russia declared that the cheap hydrocarbon era has come to an end and refused to approve the Energy Charter of the EU.⁸⁴ The European Commission opposed the South Stream project on the grounds that it was not compatible with the EU rules related to ownership or third-party pipeline access. The European Council President Herman Van Rompuy declared that the EU leader countries had decided to decrease their dependence on energy from Russia. The EU countries plan to reduce energy demand, diversify supply routes and develop their own renewable energy resources.⁸⁵

Keohane and Victor claim that Europe has been declining as an economic force, accounting for one-fifth of the world's commercial energy consumption in 2013.⁸⁶ It is stated that the advanced and industrialized countries have been struggling with economic stagnation and they have been trying to meet limits on emissions. Germany, Bulgaria and Italy, unlike the other EU countries, supported the South Stream project. The EU demanded that Bulgaria should suspend the construction of the South Stream. Bulgaria and Serbia agreed and suspended work on the South Stream pipeline in June 2014. Russia tried to find a way around the EU penalties that it would face due to the non-allowance of a third party access to the South Stream pipeline network. Gazprom owns the natural gas networks and infrastructure to transfer them and would contract to be the sole remitter. The EU maintained that this project would fail because it was not consistent with the laws of the union.

Eastern European states have had different positions dealing with new pipeline projects. According to EIA,⁸⁷ Romania has been planning to develop a shale gas industry and reduce its reliance on Russian natural gas supplies. According to Eurogas, imports of natural gas from Russia accounted for 24% of the natural gas Romania consumed. It is important to note that Russia has been the sole natural gas importer of Romania in 2012. Indeed, Romania rejected being part of the South Stream system. It was claimed that Bulgaria would become an energy hub with the construction of the TANAP and the South Stream.⁸⁸ which would also meet its long-term energy needs. Moreover, the pipeline within Bulgaria was going to be owned by Gazprom and Bulgarian partners.

⁸³ Gazprom 2008, p.7.

⁸⁴ Baev and Overland, 2010, 1078.

⁸⁵ Euractiv,2014.

⁸⁶ Keohane and Victor, 2013, 98.

⁸⁷ EIA, 2016b.

⁸⁸ Younkyoo and Blank, 2014.

In that sense, Gazprom was again going to be influential in the pipeline politics of Bulgaria. The Bulgarian Energy Holding and Gazprom agreed on feasibility studies. The Hungarian firm MOL and Gazprom agreed on a 50-50 joint venture on feasibility plans and construction of pipelines on 28 February 2008. Greece also signed an intergovernmental agreement with Russia to be part of the South Stream project on 19 April 2008. Serbia and Russia signed an intergovernmental energy agreement on the construction of the South Stream on 25 July 2008. Austria has been cooperating on gas business with Russia since 1968. The Prime Minister of Slovenia Barut Pahor stated that Slovenia was planning to invest in the South Stream pipeline.⁸⁹

Nord Stream 1 and 2 are operational and have been delivering 55 bcm to Europe. Both the Nord Stream and the South Stream pipelines will circumvent the Ukraine, cutting the flow of natural gas transited to the Ukraine. Nord Stream has been connecting the gas networks of Russia and Germany since 2011. The Yamal-Europe pipeline, with a capacity of 33 bcm, delivers Russian natural gas through Belarus to Poland and Germany. Gazprom began to control the Belarussian gas company (Beltransgaz) in late 2011. Gazprom delivers 88 bcm of gas annually to Europe through the Nord Stream and Yamal.

There are different estimates with respect to the gas reserves of Russia and Azerbaijan. Russia ranks the first in the world with gas reserves of 47,7 trillion m³ (tcm).⁹⁰ The reserves of Azerbaijan are only 991 million m³.⁹¹ While Russia produced 587 bcm of gas, Azerbaijan produced only 18,2 bcm of gas in the same period. While Russia exports 201 billion m³ (bcm) of gas, Azerbaijan exports only 7 billion m³ (bcm) of gas.⁹² BP declared that the proven natural gas reserves of Turkmenistan and Azerbaijan are about 26 tcm. Dealing with pipeline politics, geographical location is important. Proximity to consumer countries would lower the construction expenditures. Available amount of natural gas has been another important indicator of pipeline politics. The TANAP project was going to provide 10 bcm of gas to Europe and the South Stream was going to provide 63 bcm of gas if not cancelled. The South Stream was going to pass through Russia, Bulgaria, Hungary, Slovenia, Italy and Croatia.⁹³

The European Union has been trying to solve its energy dependency on Russia. It is expected that the natural gas business will be different after 2050. As the European Commission declared in 2010, the natural gas demand for heating purposes will most probably decrease in North Western Europe with the help of the development of renewable energy resources as well as the application of

⁸⁹ Gazprom, 2008, 15-19.

⁹⁰ EIA, 2016a.

⁹¹ EIA, 2016c.

⁹² EIA, 2016a; EIA, 2016c.

⁹³ M. Potapov, "South Stream Pipeline and Its Role in Energy Security of South East Europe," (*Gazprom: Lyublyana*, 2012). http://bgc.bg/upload_files/Gazprom.pdf

energy efficiency measures. The European Union will be working to diversify its supply routes, changing its transit and facility dependence.⁹⁴

Change in institutional structure of a regime complex could create strong dissatisfaction (for example, price of oil) among strong actors.⁹⁵ This could lead to the emergence of new and efficient institutions. Powerful actors with similar interests must react to events in similar ways creating coalitions which could translate their preferences into actions. That was why the OPEC and the International Energy Agency were established and became active players in energy policies. The EU is currently working on establishing a European Energy Union. Although the issue of energy falls within the area of shared responsibility between member states and the EU, the EU has stood out as a very influential and supranational player in especially the cancellation of the South Stream pipeline project. Russia's energy revenues have decreased significantly especially due to low oil prices and the sanctions imposed by the EU and the USA have caused problems for its economy. The two pipeline projects (the South Stream and the TurkStream) cancelled due to the Ukrainian crisis and the Syrian crisis created high dissatisfaction. However, these did not have an impact on the long-term gas agreements. The decrease in EU's demand for gas will have an impact on future developments. No other new international institutions are expected to be established to resolve these conflicts in the near future.

Colgan, Keohane, Graaf, state that a coherent energy regime will not be possible because institutional inertia is strong and the preferences of major states diverge. The demand for institutional change depends on dissatisfaction. For instance, high prices cause dissatisfaction for oil importers whereas low prices and revenues cause dissatisfaction for oil exporters. Institutional change in energy politics depends on degree of homogeneity of preferences among key players in existing institutions. When there is heterogeneity in interests, dissatisfied states have to create new institutions. However, it is not expected to see the emergence of such collaboration between the EU and Russia in the near future. In addition, the Gas Exporting Countries Forum (GECF), which is an intergovernmental organization that has defined the framework for exchanging experience and information among member states, is the outcome of the partnership of gas producing countries. The GECF aims to act to achieve exchange of know-how and experience among member states on the issues of the transport of natural gas and pipelines.⁹⁶ However, the required basis as to how this could be achieved has not yet been established. We need to focus on the fact that GECF has identified and defined strongly that its objective is to support the sovereign rights of its member states over their natural gas

⁹⁴ Caroline Dieckhöner, "Simulating Security of Supply", *Energy Policy*, 33, No.3 (2012),153-181.

⁹⁵ D. Colgan, Robert Keohane, T. Graaf, "Punctuated equilibrium in the energy regime complex," *The Review of International Organizations*, 7, No.2,(2011), 117-143.

⁹⁶ GECF, 2016a.

resources. Its purpose is to enhance its member states' ability to independently plan and manage the sustainable, efficient and environmentally conscious development of natural gas resources for the benefit of their people.⁹⁷ In this respect, it is not trying to become a supranational international regime with emphasis on independent policies and sovereignty rights of states. It is evident that especially the producer countries would like to set the rules of the game. However, it is clear that there are three main players in the pipeline policies: producers, consumers and transit countries. It is not expected to see the emergence of an international organization that could bring these three players together.

It is clear that Russia will need to make technological investments. Russia has had problems with its natural gas sector in the past. The depletion of its base fields has played a significant role in this situation. The fields in Western Siberia and in different places have been facing the problem of decreasing production. The natural gas production of the Volga region is expected to decline. The depletion of reserves in Western Siberia is an important factor. Yamal, for example, located in a remote area, is a more expensive field to explore for natural gas.⁹⁸ Russia has been trying to export the natural gas of the Yamal and Volga region to Europe through the South Stream. The pipelines were also going to be used to import both Azeri and Turkmen natural gas, and to act as a long-distance pipeline for future production centers.⁹⁹

Farther north, the Arctic region contains a quarter of the world's estimated hydrocarbon resources. However, Russia needs technological development and investment in order to explore these offshore fields. This gives Russia an incentive to cooperate in technology with the European Union.¹⁰⁰

The South Stream Project was announced to be cancelled by the Russian Federation after increased diplomatic tension with the EU. The EU adopted sanctions against Russia after its annexation of Crimea in March 2014. Russia and the European Commission did not accomplish a cooperative conclusion on the implementation of the third climate and energy package. The EU determined that gas pipeline operators should open up their networks to all suppliers. The main reason behind this rule is to obstruct investors to have priority in reserving gas transportation capacity according to their stake in the pipeline.¹⁰¹

⁹⁷ GECF 2016b.

⁹⁸ Korchemkin ,2012, 32

⁹⁹ Dieckhöner, 2012

¹⁰⁰ Alexander B. Krylov, "Southern Energy Corridor and Prospects of EU Gas Market Development", TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book, (ed.) Sabit Bagirov, 159-166. (Baku: Qanun, 2012), 160.

¹⁰¹ Le Monde Diplomatique 2015.

Nye and Keohane explain the concept of intersocietal intercourse through the aspects of trade, personal contact and communication.¹⁰² The relationship between the EU which is an international organization and the Russian Federation has not been supportive of the construction of the South Stream pipeline. The EU member-states have given support to the construction of the pipeline but the EU itself objected to it. One of the reasons why it has become difficult to find the basis for collaboration in common pipeline projects was the EU's efforts to take decisions that would provide mutual benefits and that would save its future. This had led to the situation whereby the interests of the organization conflicted with the interests of some of the member-states. The conflicts in the global system contribute further to this situation. It has been claimed that the issues related to energy should be of voluntary and decentralized nature. However, distributional issues and public goods, on the contrary, make it more difficult to create such collaboration.¹⁰³ In addition, a sound legal basis to regulate relations and to solve problems when necessary and a well-coordinated international organization do not exist. In other words, it should be mentioned that a harmonious international regime does not exist in energy issues and pipeline politics.

5.2 The TurkStream Pipeline Project Becoming Popular and Losing its Popularity

As it was stated in the official website of Gazprom,¹⁰⁴ Gazprom and Botaş Petroleum Pipeline Corporation signed the Memorandum of Understanding on the construction of an offshore gas pipeline from Russia to Turkey across the Black Sea on December 1, 2014 during the visit of Vladimir Putin to Ankara. The Minister of Energy of Russia Alexander Novak stated that Moscow had suspended the TurkStream natural gas pipeline project in response to Turkey's shooting down a Russian jet in Syria¹⁰⁵ Later, the Turkish government announced that the project had been cancelled in December 2015.

As Nye and Keohane indicate¹⁰⁶ a good deal of intersocietal intercourse with significant political importance which takes place without governmental control has proven to be incomplete and insufficient in the energy field. This holds true especially for the TurkStream project.

Before the shooting down of the Russian jet SU-24, the economic and political relations between Turkey and Russia have been improving gradually. The foreign trade volume between the two countries was around 31 billion USD. Turkey's exports to Russia were around 6 billion USD and Russia's exports to Turkey were around 25 billion USD in 2014. Russia's share in Turkey's imports was around 10-11%.¹⁰⁷

¹⁰² Nye and Keohane, 1971, 330.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Gazprom, 2016e

¹⁰⁵ Euractiv, 2015.

¹⁰⁶ Nye and Keohane, 1971, 330.

¹⁰⁷ Çağla Gül Yesevi, "Rus Uçağının düşürülmesi ardından Türkiye-Rusya ilişkileri,"

Russia is one of the leading energy suppliers of Turkey. Turkey's primary energy demand is met by coal with 31%, by natural gas with 32%, by oil with 26%, by hydraulic power with 4% and by other energy resources with 7%. Domestic production met 48% of Turkey's energy need in 1990. Today, only 28% of Turkey's energy need is met by domestic energy resources.¹⁰⁸ The total amount paid for energy to Russia in 2014 was 16,5 billion \$ (BBC Türkçe, 25.11.2015). Turkey imports 98% of the natural gas supply needed. Turkey's import dependency for oil is 92% and it is 30% for coal.¹⁰⁹

Turkey imports 3,4% of its crude oil need from Russia; 606 thousand tons of crude oil have been imported from Russia to date. This figure is even higher when the imported oil products are added on. Turkey imported 49,2 billion m³ of natural gas in 2014. Russia meets 54% of Turkey's natural gas imports.¹¹⁰ 32% of Turkey's coal imports, i.e. 8,7 million tons, were imported from Russia. Turkey cooperated with Russia for the construction of the Akkuyu nuclear power plant.¹¹¹

As Keohane and Nye¹¹² state, force is not an appropriate method to be used to achieve economic goals. In that sense, it is important to note that the troops sent by Russia to Syria, the bombardment of Turkmen fronts and the shooting down of a Russian jet had a negative impact on political relations. This new era getting tenser from a political and economic point of view had a negative impact on many things and ultimately led to the cancellation of the TurkStream project which was going to be an important collaboration project in the field of energy.

Keohane and Nye state that military force is not used by governments on other governments within the region when complex interdependence prevails.¹¹³ Military force could be irrelevant for resolving disagreements on economic issues among members of an alliance. Unfortunately, the concept of interdependence suffered seriously due to the developments in the Ukraine and Syria. Keohane and Nye state that even for countries whose relations approximate complex interdependence, drastic social and political changes which would cause force to be used could become important policy instruments. The bombardment of Turkmen fronts in Syria by Russia led to a situation whereby Turkey threatened Russia by using force. Russia, in return, blamed Turkey for helping the terrorist organization ISIL.

27.11.2015, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-asya-arastirmalari-merkezi/2015/11/27/8347/rus-ucaginin-dusurulmesinin-ardindan-turkiye-rusya-iliskileri> [Accessed 27.11.2015].

¹⁰⁸ Burcu Tiftikçigil, Çağla Gül Yesevi, *Türkiye'nin Enerji Görünümü: Stratejiler ve İlişkiler*. (İstanbul: Der'in Yayınevi, 2015).

¹⁰⁹ Yesevi, Çağla Gül, "Rus Uçağı..."

¹¹⁰ EMRA, 2015; EIA, 2015.

¹¹¹ Tiftikçigil and Yesevi, 2015.

¹¹² Keohane and Nye, 2001.

¹¹³ Ibid

As Keohane and Nye state military force could be important for the same alliance's political and military relations with a rival bloc. However, it has become evident that the relations between Turkey and Russia have never developed into a strategic bloc. According to Keohane and Nye under complex interdependence, military force could be devalued and militarily strong states could find it difficult to use their overall dominance to control outcomes on issues. In the absence of hierarchy, dominant states may try to secure the same results by using their economic power. Russia's intervention in Syria and the shooting down of the Russian jet upon violating the Turkish air field did not yield any military power outcomes on the Russian side. This situation is actually an important indicator. Despite threats and despite declining economic relations, the Russian side did not respond back with a military response. The response was diplomatic, social, cultural and especially economic. This is coherent with the impact of improving mutual dependency. This has resulted in the cancellation of the TurkStream project, cancellation of no visa requirements, suspension of tourism activities, suffering of trade relations and suspension of investments. Therefore, it seems correct to assess relations from the perspective of complex interdependence. In this respect, the fact that less vulnerable states would try to use asymmetrical interdependence should be emphasized.¹¹⁴ One of the issues that need to be discussed is the existing asymmetrical interdependence between Turkey and Russia and it indicates that Russia is stronger.

As Keohane and Nye¹¹⁵ strongly emphasize, relationships of interdependence might be affected by rules, norms, procedures which could be called as international regimes that shape and affect the behaviors and conducts of nation-states. The need for the establishment of an international regime that would facilitate cooperation between two states, i.e. the neoliberal institutionalism, is another important suggestion of Keohane and there is evident need for this. The fact that corporate framework cannot function fully indicates that such problems could emerge again in the future. The relations between Turkey and Russia have been shaped by state-owned companies and this has made it more difficult to resolve problems and led to blocked channels of communication.

Therefore, the structure of state systems has got an impact on the future of relations. As Keohane and Nye¹¹⁶ state, opportunities and costs from increased transnational ties might be greater for certain groups. Considering the Turkish-Russian energy relations, various national energy companies and those companies that are collaborating with the energy sector and that would be responsible for carrying out infrastructure activities would be influenced more by any issues related to opportunities and costs. It is an expected development that these companies become influential during the course of the improvement

¹¹⁴ Keohane and Nye, 2001, 20-26.

¹¹⁵ Ibid

¹¹⁶ Ibid, 29.

of the process. In addition, as Keohane and Nye state, the importance of multiple channels of contact is evident. Therefore, contacts between governmental bureaucracies, i.e. transgovernmental relations, stand out as aspects that would facilitate reaching a solution. Keohane and Nye refer to these by discussing “which self and which interest”. According to them, “national interests will be defined differently on different issues, at different times and by different governmental units.”¹¹⁷

When the pipeline policies are explained based on complex interdependence rather than the dependence relationship led by asymmetrical power relations, although parties display different types of behavior and at different levels, it is expected to see them display the willingness and the efforts to ensure the continuation of these relations¹¹⁸ After the recent incidents, no problems have been encountered in Turkey’s energy imports from Russia but the TurkStream project has been cancelled and trade relations, investment activities and tourism areas were harmed by these developments.

In fact, the idea of interdependence in energy is not a new one mentioned at the state level. The former Energy Consultant of the Office of the President Prof. Volkan Ediger (2008) defended the idea that the natural gas pipelines would help increase interdependent relations and efforts to find common solutions to problems and would bring more peace to the world. Energy security is based on issues such as energy supply, production, demand and transmission and countries such as Turkey and the Ukraine that transmit energy are, thus, very important. Countries that offer energy supply need these countries. If you are not a “good and reliable energy transit country”, such as the Ukraine, then you could be bypassed and suddenly become a null element in the energy game. However, although Turkey wants to become an “energy hub”, the country lacks sufficient infrastructure, an energy stock exchange, “re-exportation agreements” and sufficient storage capacity.¹¹⁹ It is a fact that countries with oil and gas supply could also find themselves new routes and suppliers. For this reason, transit countries should not build high hopes on their pipelines.

Keohane and Nye emphasize the significant role of international organizations in world politics. They claim that governments must organize themselves to cope with the flow of business generated by international organizations.¹²⁰ Robert Gilpin states that governments dealt with regional international organizations as defense mechanisms against global transnationalism.¹²¹ In 2012, Turkey’s former Prime Minister Erdoğan stated especially that he would like to see Turkey as a member of the Shanghai Five (Shanghai Cooperation

¹¹⁷ Ibid, 29-30.

¹¹⁸ Wagner 1988, 468-470 cited Gürkaynak, Yalçınar, 2009, 75

¹¹⁹ Winrow 2013 and Bilgin 2010 cited in Yesevi 2013.

¹²⁰ Keohane and Nye, 2001.

¹²¹ Nye ve Keohane 1971, 338.

Organization) and this indicates that it is one of the platforms that could support the pipelines cancelled. International organizations serve as a meeting place and a forum that could strengthen collaboration between states and that could provide the code of conduct between states. Turkey was admitted to the Shanghai Five in June 2012 as the “dialogue partner” of the Shanghai Cooperation Organization. Prime Minister Erdoğan attended the TV program called “Sansürsüz” (“Uncensored”) presented by Yiğit Bulut on 25 January 2013 on Channel 24 and stated that “he had discussed with President Putin the possibility of including Turkey in the Shanghai Five and if that happens, Turkey would, in return, say farewell to the EU. It is meaningless to have been kept waiting for such a long time.” In addition, former Prime Minister Erdoğan also defined the Shanghai Five as a better and stronger organization with which common values are shared. For this reason, the EU accession process and the structure of the Shanghai Cooperation Organization and its role in the international system have become topical issues then.¹²²This platform of which Turkey is a dialogue partner could become a forum that could support pipeline policies and joint energy projects.

5.3 The Importance of TANAP

The Caspian region could help with the diversification of supply routes to Europe.¹²³ Azerbaijan has the potential to become a transit country for Central Asian countries. This plan could give harm to the Russian energy strategy.¹²⁴ Russia wants to control the pipeline politics of Central Asian states. Moreover, there have been problems between Azerbaijan and Turkmenistan about the legal status of the Caspian region. They have not agreed upon the division of the Sardar/Kapaz field.¹²⁵

There are some threats imposed on Azerbaijan’s energy sector. Armenian politicians and members of the military have threatened to strike against Azerbaijan’s energy infrastructure if the Karabakh issue worsens. Iran can also be regarded as a threat to Azerbaijan’s energy facilities if the political situation changes and a military attack against Iran’s nuclear programs takes place.¹²⁶

The Russian Federation has been eager to use old and new political conflicts in the South Caucasus region. Armenia has been supported by Russia both

¹²² Çağla Gül Yesevi, “Avrasya’da Güvenliğin İnşası: Şangay İşbirliği Örgütü”. İçinde Mensur Akgün, Çağla Gül Yesevi, Sylvia Tiryaki (Eds.) *Küreselleşen Dünyada Farklı Sorunlar Farklı Perspektifler 2014*, 105-122. (Istanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 2014).

¹²³ Korchemkin 2012, 34.

¹²⁴ Krylov, Alexander, “Southern Energy Corridor and Prospects of EU Gas Market Development,”

¹²⁵ Nasb Nasibli, “Kapaz or Sardar? Energy Dilemmas in Azerbaijani-Turkmen Relations,” TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book, ed. Sabit Bağirov, 169-175. (Baku: Qanun,2012).

¹²⁶ Rasim Musabayov, “Political Risks for the Region within the context of Trans-Anatolian Project TANAP,” *Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*. ed. Sabit Bağirov, 55-59. Baku: Qanun, 2012), 56-57.

economically and militarily. This has given harm to Azerbaijan, which disagrees with many Russian policies. There has been another threat that Russia could use the Lezgi or Avar minorities in Azerbaijan to intervene in the internal affairs of Azerbaijan which is detrimental to the stability of the country. Azerbaijan has also chosen to grant Russia a share of its natural gas. The conflict in Nagorno-Karabakh has also had important effects on both the military and energy policies of Russia and Azerbaijan.¹²⁷

Azerbaijan's natural gas production is expected to reach 50-55 bcm by 2025. 20-25 bcm of this amount will be exported.¹²⁸ Pipelines need available supply of energy sources in order to be efficient. It is important to note that Russian exports exceeded 175 bcm in 2010. Azerbaijan's export was estimated to be 7 bcm in 2010.¹²⁹ In this respect, when the natural gas reserves of both countries are compared, Russia's reserves are far ahead of those of Azerbaijan.

The Trans-Anatolian Natural Gas Project (TANAP) will deliver natural gas from the Shah Deniz II and other fields in Azerbaijan through Turkey to Europe. To this end, Turkey and Azerbaijan signed a Memorandum of Understanding on 24 December 2011. This pipeline will begin from the Georgia-Turkey border.¹³⁰ It will carry 16 bcm by 2018, 23 bcm by 2023, and 31 bcm by 2026. 6 bcm of this gas will be allocated to Turkey and 10 bcm will be delivered to Europe.¹³¹

The percentage of shares in the TANAP is as follows: Southern Gas Corridor Closed Joint Stock Company (SGC) 58 percent, BOTAS 30 percent, and BP 12 percent¹³² Jervalidze claims that TANAP was made possible by the fact that SOCAR has the largest stake in this project. SOCAR has also proposed that other producers in the Shah Deniz field, namely BP, Statoil and Total, should join in this project. SOCAR has been seeking to enter EU markets. It has signed important agreements to enter the wholesale markets and distribution networks in Georgia and Turkey. BP, Statoil and Total have been eager to enter into such agreements.¹³³

¹²⁷ Baev and Overland 2010, 1078.

¹²⁸ Vladimir Socor, "Aliyev, Erdogan Sign Intergovernmental Agreement on Trans-Anatolia Gas Pipeline to Europe," *Eurasia Daily Monitor* 9, no.22, 27 June 2012

¹²⁹ Radu Arghir, "TANAP and Energy Security: How will the construction of the Pipeline affect Gas Market Security", TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book, ed. Sabit Bagirov, 233-243. (Baku: Qanun, 2012), 237.

¹³⁰ TANAP, 2014a.

¹³¹ Socor, 2012

¹³² TANAP, 2016a

¹³³ Liana Jervalidze, "Transportation Options for Azerbaijani Gas Through the South Corridor-Expansion of the SCP and TANAP.", TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book. ed. Sabit Bagirov, 153-157. Baku: Qanun, 2012), 154-155.

As Keohane and Victor state creation of an effective energy policy is hard because it often requires effective international coordination. They suggest that solutions related to energy issues, for example stockpiles of oil, will be much more efficient if relevant states work in small groups. They also state that successful cooperation is based on finding incentive-compatible commitments that align with national interest and mutual gains. They mention that the important result of such cooperation will be likely to be decentralized complexes of networked institutions.¹³⁴ This situation constitutes an important reference point for the Turkey-Azerbaijan pipeline partnerships. Both parties have got common interests and gains with respect to the pipelines. Both states aim to further develop and deepen their partnerships in the field of energy. Therefore, the institutions and the working groups established to this end contribute positively to relations. The project is promoted with the following words on the official web site of TANAP¹³⁵:

TWO STATES, ONE NATION The brother states of Turkey and Azerbaijan working together to realize this grand Project which aims to meet the natural gas needs of Europe and Turkey, as well as to provide gas supply options to the region.

The leaders, senior officials, ministers, energy companies, think tanks and civil society organizations of both states draw attention to the political, economic, social and cultural aspects of this relation and support “their friend and brother countries in this grand partnership in energy”. In this respect, it is clear that the collaboration between Turkey and Azerbaijan in the field of energy and pipelines is not only based solely on strong interstate relations but is also supported strongly through transgovernmental and transnational relations.

Theory of Interdependence focuses on the economic dimension of relations and the concept of mutual gain. Therefore, interdependence theories go beyond interstate relations and focus also on further enhancement of transgovernmental and transnational relations. Multinational companies and banks also play a role in shaping relations.¹³⁶ Another point that needs to be stressed is that even if we talk of harmony in relations, cooperation between states is not an automatic process. They strongly emphasize that effective collaboration must involve states, multilateral institutions, firms and non-state actors.¹³⁷ European Bank for Reconstruction and Development’s (EBRD) Energy Director Puliti indicated that they would like to invest in the TANAP Project as the EBRD.¹³⁸ Indicating that financing energy will be the priority area that they will be focusing on this year upon Turkey’s request, European Investment Bank’s Vice President

¹³⁴ Keohane and Victor, 2012, 97.

¹³⁵ TANAP, 2016b.

¹³⁶ Keohane, Nye, 2001, 21.

¹³⁷ Keohane, Victor 2013, 99-101.

¹³⁸ Finans Gündem, 2015.

Pim Van Ballekom also stated: “The Trans Anatolian Natural Gas Pipeline Project (TANAP) is currently on our agenda. A financing support of 1 billion Euros has been requested for this grand and strategic project the total cost of which is going to be more than 8 billion USD. We are not going to provide this financing in one go but in various phases”.¹³⁹ It was also stated that the capital provided by the European Investment Bank would be used to finance the share of BOTAŞ (the company representing Turkey in the TANAP Project). The World Bank officials also indicated that they would like to be involved in the TANAP Project and that they would be providing 1 billion USD of finance to BOTAŞ. The World Bank is working together with the European Investment Bank in this project. It has been mentioned right from the very beginning that the project would be financed especially by its partners. Socar Turkey Vice President Samir Kerimli stated that the whole project would be financed by equity and the total cost would be around 10 to 12 billion USD The project is currently underway and has received the support of the EU, Azerbaijan, Republic of Turkey, BOTAŞ, SOCAR, BP and international banks. According to Saltuk Düzyol, the CEO of TANAP, the project provides added value for Turkey and offers goods and services to many SMEs. Currently, there are more than five thousand people working for the project.¹⁴⁰

TANAP could be an alternative route for the transmission of Turkmen gas to Turkey and the EU countries. However, this has not yet been realized. The EU states and Turkey will benefit from its reasonable price and quantity.¹⁴¹ Turkey has been supporting the contribution of Turkmen gas to the TANAP project, which will meet 1/6 or 1/7 of Turkey’s gas needs and could easily meet the needs of Bulgaria. It has been claimed that Turkey’s dependence on natural gas will diminish from 60 percent to 50 percent and to 40 percent later with the construction of the TANAP. Turkey will begin to import natural gas from Azerbaijan This project would also give both Turkey and the EU the opportunity to diversify their suppliers. This pipeline will not affect Georgia and Romania since they have got low domestic consumption and high domestic production.¹⁴²

Azerbaijan will become part of the Southern Gas Corridor with the construction of the TANAP. TANAP is strongly supported by Azerbaijan, Turkey, the UK, the USA, EU, the TAP and Nabucco consortiums, and BP.¹⁴³ The Turkish government has been trying to develop relations between Turkmenistan and Azerbaijan in order to ensure contribution of Turkmen gas to TANAP.

¹³⁹ Finans Gündem, 2016.

¹⁴⁰ Enerji Enstitüsü, 2016. TANAP, Ekonomiye büyük katkı sağlıyor. <http://enerjienstitusu.com/2016/05/19/tanap-ekonomiye-buyuk-katki-sagliyor/> [Accessed 20.05.2016]

¹⁴¹ Kenan Yavuz, “Importance of Azerbaijan-Turkey Collaboration in Terms of Turkey’s Energy Sector.” TANAP project. *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*. ed. Sabit Bagirov, 47-51. (Baku: Qanun, 2012), 49.

¹⁴² Arghir, 2012, 241.

¹⁴³ Gülmira Rzayeva, Burcu Gültekin, Metin Göknel, *TANAP Raporu*. (Istanbul: HASEN, 2012).

Concluding Remarks

The Bolshevik Revolution benefitted from the oil wealth of Baku. After the Bolshevik Revolution, the Soviet Union nationalized its oil fields. During the Second World War, Azerbaijan served as the main oil reservoir of the Soviet Union. By 1975, the Soviet Union had become the world's largest producer and the third largest exporter after Saudi Arabia and Iran. Despite this prominence, the Soviet Union had low quality drilling equipment, automation and logistical support which hampered its energy output. The Russian Federation is an energy superpower and aims to control distributional networks in addition to energy exploration and exportation.

This study focuses on the main features and main energy policies with respect to the construction of the South Stream, the TurkStream and the TANAP from the perspective of the concepts of complex interdependence and liberal institutionalism. The original idea was to transport 63 bcm of natural gas through the South Stream pipeline, another 63 bcm of natural gas through the TurkStream and 10 bcm of Azeri gas through TANAP to Europe. Construction had already begun in some parts of the South Stream project in Serbia and Bulgaria. However, the EU demanded the cancellation of its construction. Moreover, the TurkStream was cancelled after the shooting down of a Russian plane by Turkey. After the normalization of the relation between Russian Federation and Turkey. On Aug. 9, 2016 Turkish President Tayyip Erdoğan and Russian President Vladimir Putin met in St. Petersburg. Following those talks, the decision to resume work on the TurkStream. It was planned that the marine section of the TurkStream will consist of four lines, each with a capacity of 15.75 billion cubic meters. The pipeline is to stretch by 660 kilometers along the old corridor of the SouthStream and by 250 kilometers along the new corridor in the direction of the European part of Turkey.¹⁴⁴ The TANAP project currently continues in line with plans.

In addition to secondary reasons such as bypassing the Ukraine as a transit country, the South Stream project has been cancelled due to reasons such as reinforcing the EU's excessive dependence on Russia and due to the failure to establish especially a corporate and legal infrastructure. The problem with respect to the legal basis has prevented the construction of the pipeline. The failure to materialize the project is closely linked with the lack of a sound legal and organizational basis between the Russian Federation and the EU. An international regime has not been established between the Russia Federation and the EU for energy. The EU expects Russia to follow the rules, standards and procedures set by the EU itself. Russia is not a member of the EU and has, therefore, not accepted to bind itself with these rules.

¹⁴⁴ Daily Sabah (30.12.2016). Construction of Turk Stream under Black Sea to Start in 2017. <https://www.dailysabah.com/energy/2016/12/31/construction-of-turkstream-under-black-sea-to-start-in-2017>. [Accessed 20.02.2018]

This study shows that the EU that has got supranational features has prevented the materialization of the South Stream project. The EU forced Russia to follow its own rules and the relations got only tenser when Russia declared that the rules of the EU would not be followed. The political incidents in this given picture contributed further to the cancellation of the South Stream Project. The energy relations between Russia and the EU are not based on any legal or corporate basis. The interstate cooperations that Russia has got with various EU member-states were terminated after a while based on the decisions taken by the EU.

In addition to the relations between Russia and Turkey getting tenser, the TurkStream Project was also suspended due to the failure to find a legal basis to solve the gas distribution problem between the EU and Russia which was also the main reason for the cancellation of the South Stream Project. This is a clear indicator of the fact that there is need for an international regime to be in place especially in energy relations that require special emphasis and especially during the construction of a pipeline. However, it would be extremely optimistic to expect it to happen in the near future.

The TANAP Project, which will become part of the Southern Gas Corridor of the EU, will help with the diversification of suppliers of the EU and Turkey. It was indicated that the EU had opposed both the South Stream and the TurkStream Projects but has been supporting the TANAP Project strongly. At the end of the day, interdependence does not resolve interstate conflicts completely. As was indicated in this study, the EU has got supranational power to influence interstate energy relations with the decisions it takes and is against gas deals that would provide cheap gas. The EU has accelerated its efforts to transform itself into an EU Energy Union. A pipeline project that has not yet been constructed is a project for which no money has been spent and that has not generated any revenues to date. Therefore, it is much easier to discard. It does not create any dissatisfaction and could be put aside easily as a collaboration project that failed. The lack of an international regime results in the cancellation of pipelines.

References

- Archer, Clive, *International Organizations*. London: Routledge, 1972.
- Arghir, Radu, “TANAP and Energy Security: How will the construction of the Pipeline affect Gas Market Security”, *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*, (ed.) Sabit Bagirov, 233-243. Baku: Qanun, 2012.
- Assenova, Margarita “Bulgaria Suspends South Stream as the Ruling Coalition falls Apart,” *Eurasia Daily Monitor 11*, no.103, 09.06.2014.
- http://app.brnto.com/public/?q=preview_message&fn=Link&t=1&ssid=500&id=kqmehf2wvdjbk1d7z3ln3w5us8coj&id2=3u43t2whgf9cmqpb1l1vh7r7xgd8mr&subscriber_id=bprksjlfmopwfskanflwybzuwnjbib&messageversion_id=abgkfkbcyyldtqrhriyrvmwrgzbnp&delivery_id=bbs tuhllgvvqngwccpfoyalozbdfbjo&tid=3.AfQ.CDFfGw.Cwf2.AV1LMQ..AskZ1A.b.l.AxTh.b.U5Yhow.U5Yhow.ZXF2Rw
- Avrasya Dosyası, 1997. Azerbaycan’ın Yaptığı Petrol Antlaşmaları: 85.
- Baev, Pavel and Overland, Indra, “The South Stream versus Nabucco Pipeline race: Geopolitical and Economic (ir)rationalities and political stakes in mega-projects,” *International Affairs 86*, no.5, 2010, 1075-1090.
- BBC News, “The Timeline: The Rise and Fall of Yukos”, *BBC News*, May 31, 2005, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4041551.stm> [Accessed 15.03.2011].
- BBC Türkçe, “5 Grafikte Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkileri”, http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/11/151125_turkiye_rusya_ekonomi?ocid=socialflow_twitter [Accessed 25.11.2015].
- Blank, Stephen, *Russo-Chinese Energy Relations: Politics in Command*, London: GMB Publishing Ltd., 2006.
- Bagirov, Sabit, “Azerbaijani Oil: Glimpses of a Long History”, *Perceptions: Journal of International Affairs 1*, No.2, 2006, 21-35.
- Bilgin, Mert, *Avrasya Enerji Savaşları*. Istanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, 2005.
- Bögüt, Ş., 1997. Caspian Oil Perspectives. *Türkistan Newsletter1*, no.10 <http://www.euronet.nl/users/sota/turkistan.htm>.
- Chow, E.C., Hendrix, L. “Central Asia’s Pipelines: Field of Dreams and Reality”, *2010 Energy Conference: Pipeline Politics in Asia: The intersection of Demand, Energy Markets and Supply Routes*. NBR Special Report, no.23,

2010 29-42. http://www.nbr.org/publications/specialreport/pdf/preview/SR23_preview.pdf [Accessed 06.05.2016].

CIEP, “Russian Gas Imports to Europe and Security Supply Factsheet”, 2015, <http://www.clingendaelenergy.com/files.cfm?event=files.download&ui=9C1DEEC1-5254-00CF-FD03186604989704> [Accessed 06.5.2016].

Colgan, D.C., Keohane, Robert O., Graaf, T.V., “Punctuated equilibrium in the energy regime complex”, *The Review of International Organizations*, 7(2), 2011, 117-143.

Daily Sabah, “Construction of Turk Stream under Black Sea to Start in 2017”, (30.12.2016), <https://www.dailysabah.com/energy/2016/12/31/construction-of-turkstream-under-black-sea-to-start-in-2017>. [Accessed 20.02.2018]

Dieckhöner, Caroline, “Simulating Security of Supply”, *Energy Policy* 33, No.3, 2012, 153-181.

Dünya Bülteni, “TANAP ve Şahdeniz’de Türkiye’nin payı arttı”, 2014, <http://www.dunyabulteni.net/ekonomi/299638/sahdeniz-ve-tanapta-turkiyenin-payi-artti> [Accessed 06.5.2016].

Dünya Gündemi, Rusya Gerçek ve Etkili Bir Demokrasiye İhtiyaç Duymakta. December 19 – December 26, 2010, no.314.

E3G, 2015. “Europe’s Declining Gas Demand trends and Facts on European Gas Consumption”, 2015, https://www.e3g.org/docs/E3G_Trends_EU_Gas_Demand_June2015_Final_110615.pdf [Accessed 09.05.2016].

EIA, 2016a. “Russia”, <http://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=RUS> [updated on 28.07.2015].

EIA, 2016b. “Romania”, <http://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=ROU> [updated in August 2014].

EIA, 2016c. “Azerbaijan”, <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=AZE> [updated in August 2014].

EIA, 2015. “Turkey”, <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=TUR> [updated on 6 August 2015].

Enerji Enstitüsü, 2016. “TANAP, Ekonomiye büyük katkı sağlıyor.” <http://enerjiinstitutusu.com/2016/05/19/tanap-ekonomiye-buyuk-katki-sagliyor/> [Accessed 20.05.2016]

EPDK, 2015. *2014 Doğalgaz Sektör Raporu*

EPDK, 2015. *2014 Petrol Sektör Raporu*

Euractiv, 2015. “Russia shelves TurkStream pipeline project”, <http://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/russia-shelves-turkish-stream-pipeline-project/> [Accessed 23.05.2016].

Euractiv, 2014. “South Stream Victim of Crimea Annexation”, <http://www.euractiv.com/sections/energy/south-stream-victim-crimea-annexation-301086> [Accessed 09.05.2016].

European Commission, 2015. “Press Release: Energy Union: secure, sustainable, competitive, affordable energy for every European”, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4497_en.htm [Accessed 25.02.2015].

European Commission, 2014. “Commission Staff Working Document: In-depth Study of European Energy Security”, https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20140528_energy_security_study.pdf [Accessed 17.05.2016].

Finans Gündem, 2015. “Hangi banka TANAP’a göz koydu”, <http://www.finansgundem.com/haber/hangi-banka-tanapa-goz-koydu/438713> [Accessed 20.05.2016].

Finans Gündem, 2016. “TANAP için 1 milyar euroluk finansman”, <http://www.finansgundem.com/haber/tanap-icin-1-milyar-euroluk-finansman/464034> [Accessed 20.05.2016].

Gazprom, 2014. “South Stream”, <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/south-stream/>

Gazprom, 2016a. “Marketing”, <http://www.gazprom.com/about/marketing/> [Accessed 12.05.2016].

Gazprom, 2016b. “About Gazprom”, <http://www.gazprom.com/about/> [Accessed 12.05.2016].

Gazprom, 2016c. “Gazprom Questions”, http://www.gazpromquestions.ru/fileadmin/f/2015/download/view_version_eng_24.06.2015.pdf [Accessed 12.05.2016].

Gazprom, 2016d. “Company History”, <http://www.gazprom.com/about/history/company/> [Accessed 12.05.2016].

Gazprom, 2016e. “TurkStream”, <http://www.gazpromexport.ru/en/projects/6/> [Accessed 12.05.2016].

- Gazprom, 2008. *South Stream Ensuring Europe's Future Energy Security*.
- GECF, 2016a. "GECF Overview", <https://www.gecf.org/about/overview.aspx> [Accessed 20.05.2016].
- GECF, 2016b. "Mission and Objectives", <https://www.gecf.org/about/mission-objectives.aspx> [Accessed 20.05.2016].
- Goldman, Marshall, "The Soviet Union as a World Oil Power", *Oil, Divesture and National Security*, (ed.) Frank Trager, New York: National Strategy Information Center Inc, 1977.
- Gökay, Bülent, "Caspian Uncertainties: Regional Rivalries and Pipelines", *Perceptions: Journal of International Affairs* 1, No.2, 1998, 50-58.
- Gürkaynak, Muharrem. and Yalçın, Serhan, "Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası İlişkiler* 6, No.23, 2009, 73-92.
- Helm, Dieter., "Russia's Energy policy: Politics or Economics?", *Open Democracy*, October 16,2006,http://www.opendemocracy.net/globalization-institutions_government/russia_energy_4004.jsp, [Accessed 18.03.2011].
- Herberg, E. Mikkal, "Pipeline Politics in Asia: Implications for the United States", *2010 Energy Conference: Pipeline Politics in Asia: The intersection of Demand, Energy Markets and Supply Routes*. NBR Special Report, no.23, 2010, 67-72. http://www.nbr.org/publications/specialreport/pdf/preview/SR23_preview.pdf
- Shireen T. Hunter, *The Transcaucasus in Transition: Nation Building and Conflict*. Washington: Center for Strategic and International Studies, 1994.
- Huseynov, Teymur, "Azerbaijan in the context of the EU Energy Matrix: Established Oil Producer and Emerging Gas Powerhouse", *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*. (ed.) Sabit Bagirov, 41-44. Baku: Qanun,2012.
- Hürriyet, 2016. Dünya Bankası TANAP'a geliyor. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya-bankasi-tanapa-geliyor-40093913> [Accessed 20.05.2016].
- "Industrial Revolution in Baku and the foundation of the Azerbaijan Republic", 1999, <http://www.ab.az/texts/hist4.htm> [Accessed 18.03.2001].
- Ioffe, Julia, "The Verdict Is In", *Foreign Policy*, December 30, 2010, http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/12/30/the_verdict_is_in, [Accessed 15.03.2011].

Jervalidze, Liana, "Transportation Options for Azerbaijani Gas through the South Corridor-Expansion of the SCP and TANAP", *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*. (ed.) Sabit Bagirov, 153-157. Baku: Qanun, 2012.

Jim, Nichol, *Azerbaijan: Basic Facts*. Washington: Congressional Research Service, 1996.

Keohane, Robert O., "The International Energy Agency: State influence and Transgovernmental Politics", *International Organization* 32, No.4, 1978, 929-951.

Keohane, Robert O., "Twenty Years of Institutional Liberalism", *International Relations*, 26(29), 2012, 125-138.

Keohane, Robert O., Nye, Joseph S., *Power and Interdependence*, New York: Longman, 2001.

Keohane, Robert O., Victor David G., "The Transnational Politics of Energy" *Daedalus: The Journal of the American Academy of Arts & Science* 142, No.1, 2013, 97-109.

Korchemkin, Mikhail, "Energy Security in Central and Southern Europe: TANAP vs South Stream", *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*. (ed.) Sabit Bagirov, 25-35. Baku: Qanun, 2012.

Krylov, Alexander B., "Southern Energy Corridor and Prospects of EU Gas Market Development", *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*, (ed.) Sabit Bagirov, 159-166. Baku: Qanun, 2012.

Le Monde Diplomatique, 2015, Why Russia cancelled South Stream. <http://mondediplo.com/2015/06/07south-stream> [Accessed 23.05.2016].

Lukoil, 2016, "General Information", http://www.lukoil.com/static_6_5id_29_.html [Accessed 12.05.2016].

Mammadov, Ilgar, "Plans for Eurasia Union as Regional Security Challenge to TANAP", *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*, (ed.) Sabit Bagirov, 93-98. Baku: Qanun, 2012.

Micco, P. D., 2013. *Delays to South Stream benefit Ukraine*. Brussels: European Parliament.

Milov, Vladimir, "Russia and the West: The Energy Factor, Center for Strategic and International Studies", Institut Français des Relation Internationales, 2008, http://csis.org/files/media/csis/pubs/080731_milov_russia&west_web.pdf, [Accessed 21.03.2011].

Nabucco Official Website, 2012, http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/Home/the_project [Accessed 03.03.2012].

Nasibli, Nasib, “Kapaz or Sardar? Energy Dilemmas in Azerbaijani-Turkmen Relations”, *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*, (ed.) Sabit Bagirov, 169-175. Baku: Qanun, 2012.
Nasibzade, N., 1998. Lecture at the University of California at Berkeley: The Independent Azerbaijan’s Oil Policy. <http://www.scf.usc.edu/~baguirov/azeri/nasibzade1.htm>. [Accessed 03.03.1998].

Nye, Joseph, Keohane, Robert O., 1971. Transnational Relations and World Politics: An Introduction. *International Organization* 25, No.3, 1971, 329-349.

Olcott, Martha Brill, *The Energy Dimension in Russian Global Strategy: Vladimir Putin and The Geopolitics of Oil*, The James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University, 2004 http://www.rice.edu/energy/publications/docs/PEC_Olcott_10_2004.pdf, [Accessed 15.03.2011].

Örmeci, Ozan, “Nabucco Projesi”, 2012, <http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar/97-ozan-ormeci-tum-yazilari/2875-nabucco-projesi> [Accessed 03.03.2012].

Pamir, Necdet., “Prospects for Resolving the Energy Security Problem: Trans-Anatolian Gas Pipeline”, *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*, (ed.) Sabit Bagirov, 3-24. Baku: Qanun, 2012.

Platts, 2015, “Russian Gazprom ups October exports to Europe by 41% to 14.7 Bcm”, <http://www.platts.com/latest-news/natural-gas/moscow/russian-gazprom-ups-october-exports-to-europe-26262139> [Accessed 06.05.2016].

Qouliev, Rasul, *Oil and Politics: New Relationship among Oil Producing States: Azerbaijan, Russia, Kazakhstan and the West*. New York: Liberty Publishing House Inc, 1997.

Reuters, 2014, “Russia’s South Stream pipeline splits EU energy policy”, <http://www.reuters.com/article/2014/04/17/us-ukraine-crisis-gas-southstream-analys-idUSBREA3G1KP20140417> [Accessed 17.04.2014]

Pauw, F. D., 1996. Turkey’s Policies in Transcaucasia. *Contested Borders in the Caucasus*, ed. Bruno Coppietors, Brussels: Vubpress.

Potapov, M., 2012. South Stream Pipeline and Its Role in Energy Security of South East Europe. *Gazprom*. Lyublyana., 2012. http://bgc.bg/upload_files/Gazprom.pdf

Musabayov, Rasim, “Political Risks for the Region within the context of Trans-Anatolian Project TANAP”, *Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*. (ed. Sabit Bagirov, 55-59. Baku: Qanun, 2012.

Reinsch, Anthony, Lavronsky, Igor, Considine, Jennifer, *Oil in the Former Soviet Union: Historical Perspectives – Long Term Outlook*. Alberta: Canadian Energy Research Institute, 1992.

Rosneft, 2016. Rosneft at a Glance. <http://www.rosneft.com/about/> [Accessed 12.05.2016].

Rzayeva, Gülmira., Gültekin, Burcu, Göknel, Mete, *TANAP Raporu*. Istanbul: HASEN, 2012.

Schaffer, Brenda, *Energy Politics*. Philadelphia: University of Pennsylvania, 2009.

Schouten, P., 2008. Theory Talk #9: Robert Keohane on Institutions and the Need for Innovation in the Field. *Theory Talks*. <http://www.theory-talks.org/2008/05/theory-talk-9.html> [Accessed 06.05.2016].

Socor, Vadimir, “Aliyev, Erdogan Sign Intergovernmental Agreement on Trans-Anatolia Gas Pipeline to Europe”, *Eurasia Daily Monitor* 9, no.22, 27.06.2012, http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews percent5Btt_news percent5D=39545&tx_ttnews percent5BbackPid percent5D=27&cHash=2e9f386bf569ef7ea670cde5a5c3784c [Accessed 29.07.2012].

South Stream Fact Sheet, 2013, http://www.south-stream-offshore.com/media/documents/pdf/en/2012/12/ssttbv_fact-sheet-south-stream-offshore-pipeline_38_en_20121206_2.pdf [Accessed 20.07.2013].

South Stream White Paper, 2014, http://www.south-stream-offshore.com/media/documents/pdf/en/2013/05/ssttbv_white-paper-south-stream-offshore-pipeline_52_en_20130502.pdf [Accessed 29.07.2014].

Stefanov, Ruslan and Tsanov, Martin. “SEE Security of Gas Supply: Main Challenges and Perspectives with a focus on Bulgaria”, *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*. ed. Sabit Bagirov, 203-231. Baku: Qanun, 2012.

Stevens, Paul, “Oil and Gas Pipelines: Prospects and Problems”, (pp.7-16). *2010 Energy Conference: Pipeline Politics in Asia: The intersection of Demand, Energy Markets and Supply Routes*. NBR Special Report no.23, 2010, http://www.nbr.org/publications/specialreport/pdf/preview/SR23_preview.pdf [Accessed 12.10.2010].

TANAP, 2014, “What is TANAP”, <http://www.tanap.com/en/what-is-tanap> [Accessed 18.04.2014].

TANAP, 2016a, “Major Shareholder in the Project of the Century”, <http://www.tanap.com/media/press-releases/major-shareholder-in-the-project-of-the-century/> [Accessed 05.05.2016].

- TANAP, 2016b. "TANAP". <http://www.tanap.com/> [Accessed 20.05.2016].
- Tiftikcigil, Burcu ve Yesevi, Çağla. Gül, *Türkiye'nin Enerji Görünümü: Stratejiler ve İlişkiler*. İstanbul: Der'in Yayınevi, 2015.
- The Local, "BASF Boosts Russian Gas Pipeline", March 22, 2011 <http://www.thelocal.de/money/20110322-33873.html> [Accessed 19.03.2011].
- The Ministry of Energy of Russian Federation, 2003, "Energy Strategy of Russia for the Period up to 2020", http://ec.europa.eu/energy/russia/events/doc/2003_strategy_2020_en.pdf [Accessed 10.02.2011].
- The Ministry of Energy of Russian Federation, 2010, "Energy Strategy of Russia for the Period up to 2030", [http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_\(Eng\).pdf](http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_(Eng).pdf) [Accessed 18.05.2016].
- Wall Street Journal, "EU tells Bulgaria to stop work on Gazprom's South Stream Project", 2014, <http://online.wsj.com/articles/eu-tells-bulgaria-to-stop-work-on-gazproms-south-stream-project-1401811829> [Accessed 18.05.2016].
- Transneft, 2016, "Company", <http://en.transneft.ru/about/> (Accessed 12.05.2016).
- Vashakmadze, Giorgi, "Critical Role of Caspian Gas for Achieving the Desirable Energy Mix in the EU or Why the Southern Corridor Requires two Entry Points into the EU to Reach the Needed Strategic Magnitude", *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book* (ed.) Sabit Bagirov, 129-152. Baku: Qanun, 2012.
- Wall Street Journal, "EU tells Bulgaria to stop work on Gazprom's South Stream Project", 2014, <http://online.wsj.com/articles/eu-tells-bulgaria-to-stop-work-on-gazproms-south-stream-project-1401811829> [Accessed 18.05.2016].
- Wall Street Journal, "EU tells Bulgaria to stop work on Gazprom's South Stream Project", 2014, <http://online.wsj.com/articles/eu-tells-bulgaria-to-stop-work-on-gazproms-south-stream-project-1401811829> [Accessed 18.05.2016].
- Wieczorkiewicz, Julian and Behrens, Arno, *On Ukrainian Gas transit and South Stream: There may be more than meets the eye. CEPS Commentary*. Brussels: CEPS, 20
- Woehrel, Steven, "Russian Energy Policy toward Neighboring Countries", Congressional Research Service, 2 September, 2009, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34261.pdf>, [Accessed 18.02.2011].

Yavuz, Kenan, “Importance of Azerbaijan-Turkey Collaboration in Terms of Turkey’s Energy Sector”, TANAP project. *TANAP Conference in Istanbul (28-29 September 2012) Proceedings Book*. (ed.) Sabit Bagirov, 47-51. Baku: Qanun, 2012.

Yergin, Daniel, *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money & Power*. New York: Simon & Schuster Publication, 1992.

Yesevi, Çağla Gül, “Rus Uçağının düşürülmesi ardından Türkiye-Rusya ilişkileri”, 2015, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-asya-arastirmalari-merkezi/2015/11/27/8347/rus-ucaginin-dusurulmesinin-ardindan-turkiye-rusya-iliskileri> [Accessed 27.11.2015].

Yesevi, Çağla. Gül, “Avrasya’da Güvenliğin İnşası: Şangay İşbirliği Örgütü”. İçinde Mensur Akgün, Çağla Gül Yesevi, Sylvia Tiryaki (Eds.) *Küreselleşen Dünyada Farklı Sorunlar Farklı Perspektifler 2014*, 105-122. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 2014.

Yesevi, Çağla Gül, “Türkiye’nin Güvenliği: Türkiye’nin Enerji Stratejisinin Yeniden Değerlendirilmesi”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3, No.1, 2013, 266-286.

Younkyoo, Kim and Blank, Stephen, “Russo-Turkish Divergence (Part II): The Energy Dimension”, 2014, <http://www.gloria-center.org/2012/11/russo-turkish-divergence-part-ii-the-energy-dimension-2/> Gloria Center. [Accessed 18.05.2016].

“Combat Charities”: New Phenomenon of the 21st Century or the Longstanding Reality of the Warfare?

“Çatışma Hayırseverleri”: 21. Yüzyılın Yeni Olguları veya Savaşın Uzun Süreli Gerçekliği?

Teslim: 18 Kasım 2017

Onay: 27 Mart 2018

Metin GÜRCAN*
Kerem ÖVET**

Abstract

Combat charities are the non-profit organizations that aim to provide military (training and equipment) and non-lethal help (healthcare, social services, consulting in public, diplomatic and political relations) to local entities. These organizations operate with the motivation of charity, getting no salaries for their service and labeling their action as humanitarian. The purpose of this article is to deeply examine this new-emerging notion in the literature with its recent developments, historical context, legitimacy and legal background. Pavol Kosnác, who is the founding father of the term combat charity, claims that these organizations are completely new formations appeared in Iraq and Syria with the Arab Spring. This article, however, questions the Kosnác’s argument and offers a method of discussion which looks for parallel demonstrations of combat charities in the history. It states that the combat charities were always a part of warfare but grew in the 21st century with the effect of social media. This article also stands against the perspective of evaluating these organizations as humanitarian, unsophisticated beings. The combat charities are questionable actors containing great ethical and legal problems within themselves.

Keywords: *Combat Charities, Hybrid Warfare, Armed Conflict.*

Öz

“Çatışma Hayırseverleri”, lokal oluşumlara hiç bir çıkar amacı gütmeyen askeri (eğitim ve teçhizat) ve sivil (sağlık hizmeti, sosyal servisler, halka ilişkiler, politika ve diplomasiye danışmanlık) alanlarda destek sağlayan organizasyonlardır. Bu organizasyonlar amaçlarını insani yardım olarak belirlemişlerdir ve hizmetleri karşılığında hiç bir ücret beklemeden çalışmaktadırlar. Bu makalenin amacı da yeni ortaya çıkmış bir kavram olan “Çatışma Hayırseverleri”ni derinlemesine incelemek ve onların tarihsel gelişimini, meşruiyet alanlarını ve legal arkaplanını gözler önüne sermektir. Bu kavramı ortaya çıkartan Pavol Kosnác bahsedilen organizasyonları Arap Baharıyla birlikte Suriye ve Irak’ta ortaya çıkmış tamamen yeni oluşumlar olarak tanımlamaktadır. Fakat, bu makale, Kosnác’ın argümanını sorgulamakta ve karşılaştırmalı tarihsel bir tartışmayla bu organizasyonlara tarihten örnekler sunmaktadır. Çatışma Hayırseverleri’nin her zaman savaş alanının bir parçası olduğunu iddia etmekte ve/fakat 21. Yüzyılda sosyal medyanın etkisiyle büyüdüğünü söylemektedir. Ayrıca bu makale bahsedilen oluşumların zararsız, insani yardım organizasyonları olduklarını da reddetmektedir. “Çatışma Hayırseverleri” sorgulanabilir aktörlerdir ve içlerinde etik ve legal anlamda büyük problemler barındırmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: *Çatışma Hayırseverleri, Hibrit Savaş, Silahlı Çatışma.*

* Dr., İstanbul Politikalar Merkezi Araştırmacısı

** Araştırmacı

Introduction

The year of 2014, marking the fall of Mosul in May, announcement of so-called caliphate by the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS), or Da'esh, in June and the taking over of Raqqa in late August, seems to be remembered as the year presenting an unprecedented challenge for the international community. The rise of ISIS terrorism in 2014 with a territorial vision and taking an unheeded shape of controlling cities under the strategy of state-building and its unseen power projection was indicating a new era for security studies and international relations. The new era also brought new discussions. An agreement in the security community over the true nature of ISIS and the proper strategy to effectively degrade and destroy the organization could not be found.¹ The mistakes of past in Afghanistan and Iraq should not be repeated. In the Western public's eye, there was no Western soldier left to sacrifice for the ISIS terror in the Middle East. A conclusion must be found without intervention, without fueling the terrorist violence, without increasing the hatred and by protecting the civilians. There was not much time left and an urgent solution was needed.

The combat charities were one of these solutions. According to Pavol Kosnáč, who coined the term in his 2017 report titled *‘Combat charities or When Humanitarians Go to War: Influence of Non-state actors on Local Order of Partially Governed Spaces,’*² they are the units that consider themselves as humanitarian organizations conducting pro bono charity work in the area of security. What they do is to provide non-profit military training, political assistance, non-lethal tools and supplies for weaker armed groups or minorities resisting against the military onslaught of others (like the ISIS).³ “Some are driven by moral outrage and seek to prevent the atrocities the minority groups have suffered at the hands of the jihadists, while others are motivated by co-religionist solidarity.”⁴ However, in a broader sense, they can be defined as foreign civilians participating in the war without any financial request but just for helping locals. It is believed that the combat charities can significantly affect both local orders and international politics. The notion seems like an understudied field and Pavol Kosnáč presents it as the new phenomenon of the 21st century.

This paper examines the combat charities in four parts. In the first part, the article defines what the combat charity is by referring to Kosnáč's article. For this purpose, four main questions are answered; how do combat charities organize, how do they recruit and how do they serve, and lastly what are similari-

¹ Burak Kadercan. “What the ISIS Crisis Means for the Future of the Middle East.” In *Non-State Armed Actors in the Middle East*. Palgrave Macmillan, Cham, 2018, pp. 237.

² Pavol Kosnáč. “Combat charities or when humanitarians go to war: Influence of non-state actors on local order of partially governed spaces”, Local Orders Paper Series, Paper 6, Brookings, Washington, 2017, pp. 1.

³ Ibid.

⁴ Ibid. pp.6.

ties and differences between combat charities, modern militaries and private military companies (PMCs). Then, the paper seeks to explore two combat charity organizations, Sons of Liberty International (SOLI) and Humanitarian Defense Abroad (HDA) referred by Pavol Kosnac. It is important to mention these organizations for making the notion of combat charity much more comprehensible in the eyes of the reader. The article examines SOLI's and HDA's formation, the choices they have in deciding which armed group to join and analyze their functioning in the field.

In the second part, the historical context granted by Pavol Kosnác that considers the combat charities as a new phenomenon will be criticized. It will be claimed that the existence of non-profit civilians in the battlefield is not a groundbreaking discovery and did not make its appearance neither in the Syrian Civil War nor with the Western engagements. If the Kosnác's understanding of combat charities is literally accepted, then what is the difference between the combat charities helping the PKK-affiliated⁵ Yekîneyên Parastina Gel (YPG) in the Northern Syria and Kurdish peshmerga groups in Northern Iraq, and left-oriented groups assisted to locals in Spanish and Congo civil wars and Palestine liberation movements back in the 20th century? Or what are the differences between these combat charity groups in Syria helping Yazidi and Assyrian militias nowadays, and the international Islamist groups provided their assistance back in the Bosnian Civil War, Chechen independence movement or ongoing Rohingya insurgency in Western Myanmar? The second part, in this sense, will defend a stance of evaluating the combat charities as an old phenomenon which was always a part of the hybrid warfare but grew in the 21st century with the social media that shrank the physical and virtual distances among people and conflicts around the world.

The third part will question the legitimacy of combat charities. According to which group they support, the combat charities may directly or indirectly go against state's interests. Thus, some states can perceive these combat charities as neither as humanitarian actors nor as freedom fighters, but as illegitimate terrorist organizations. In this discussion, especially the stance of the Turkish government against the ones who help YPG will be examined. It will be seen how easy the combat charities can become questionable actors and pass the other side of the line in the matter of legitimacy even in the fight against the ISIS. In this part, two questions will be asked and tried to be answered. First, are combat charities really serving to a long-term solution or are they actually creating much more complex power imbalances? Second, can we talk about a peaceful future with combat charities, which favors and contributes to the rise of armed mobilization?

⁵ Andrew Self, Jared Ferris. 'Death men tell no lies: Using Killed-in Action (KIA) Data to Expose the PKK's Regional Shell Game' *Defense Against Terrorism Review*, 2016:8, 9-35.

In the light of this discussion, the fourth and the last part will investigate the legal basis of the notion. It can be seen that the domestic and international laws do not have a definite stance for the combat charities. “The U.S. State Department Spokesperson Jennifer Psaki stated in October 2015 that she was unaware of a single specific law against combat charities.”⁶ However, Australia’s newly legislated foreign fighter laws⁷ had changed the discourse by making it possible for a state to imprison the ones coming after engaging in hostile activities overseas, regardless of which side they were fighting on. So, it can be claimed that there is an empty legal gap to fill and with the growing globalization of the warfare, other states will also take an action.

The concept of combat charities and examples of SOLI and HDA

In recent years, thousands of foreign fighters have travelled to the Middle East to join the war which has started against the Assad government as a part of a wider wave of 2011 Arab Spring and escalated to an armed conflict including zones both in Syria and Iraq. These foreign fighters have chosen to participate in the conflict on the side of the jihadi organizations like the ISIS and Nusra Front or the groups that resist the jihadists, such as Kurdish, Assyrian, and Yazidi militias. Combat charities are one of the mechanisms to become a part of the latter.

Combat charities are the non-profit organizations that aim to provide military training and equipment, and non-lethal help such as diplomatic and political assistance to local entities. These organizations operate with the motivation of charity, getting no salaries for their service and labeling their action as humanitarian. Their activities are fully funded by voluntary donations and thus they can be put in the category of Donor Organised NGO’s. They are officially registered with governments and have administrative and organizational centers in their home countries. Their members are meticulously selected in these centers from a great range of applicants, particularly from veteran soldiers. Yves Beigbeder classify the NGO’s according to their field of activity in three categories: the ones which provides aid and healthcare as “Service Providing”, the ones which provide solutions for development and reconstruction as “Empowering”; the ones which have a stance in economic, social, political or religious matter as “Case Defending”⁸. As it will be presented in the upcoming pages, the motivation behind combat charities could be evaluated as both and more than mentioned. In the field, they serve as small groups of trainers and offer assistance to local militias and people in the areas of military, healthcare, social services, diplomacy, politics and public relations.

⁶ Pavol Kosnáč. “Combat charities or when humanitarians go to war: Influence of non-state actors on local order of partially governed spaces”, Local Orders Paper Series, Paper 6, Brookings, Washington, 2017, pp. 7.

⁷ Counter-Terrorism Legislation Amendment (Foreign Fighters) Bill 2014: Revised Explanatory Memorandum 7, 47, Oct, 2014.

⁸ Beigbeder, Yves. *The Role and Status of Humanitarian Volunteers and Organizations: The Right and Duty to Humanitarian Assistance*, Marius Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1991, 84.

Table 1. Comparison of Modern militaries, Private Military Companies and Combat Charities

	Motivation	Operational Usage	Recruitment	Service
Conventional Militaries	Serving for the interest of a state	Both Offensive & Defensive	Voluntary and/or Compulsory	Fight, defend and intervene in the name of its country, secure and control districts, local populations in its nation or in foreign countries
Private Military Companies (PMCs)	Profit	Both Offensive & Defensive	Voluntary and/or paid	Bodyguard people, force protection, control districts, logistic operations, train&equip other armed forces/non-state actors
Combat Charities	Moral/ Normative	Non-operational, support, train and equip	All Voluntary	Training, providing military expertise, and weaponry&equipments, political and diplomatic support and media consulting to local forces, organizing fund-raising/charity events

Pavol Kosnáč mentions two different combat charities in his article, which are the SOLI and HDA. The SOLI is the oldest and well established combat charity in the world and has connections in Syria, Iraq and Northern Africa. They are founded in 2014 by a young American Matthew VanDyke, who had joined the wars in Libya against Moammar Gadhafi and later in Syria against the ISIS. Their name is coming from an 18th century society of individuals who sought to rebel against the British during the American Revolutionary War. The group has a small administrative support staff in the U.S., but it is actually operating as a one man show, heavily dependent on the fundraising ability and media presence of Matthew VanDyke.

The SOLI has specific selection criteria to determine which client group to assist. They look to target group's vulnerability and analyze the usefulness, sustainability and overall effect of their action. In this sense, last of their clients were Assyrian militias located in Nineveh plains of northern Iraq seeking to defend their villages against the ISIS. What the SOLI had done in the field was bolstering the capacity of Assyrian self-defense combatants by giving military training and providing military equipment to resist the ISIS and engage effectively in urban warfare. The aim was helping the Assyrian groups to preserve the remnants of their settlements, participate in coalition operations

against ISIS, reclaim their homes, and assist in the offensive against the ISIS in Mosul.”⁹

However, SOLI activities went far beyond the basic advisory and military training. SOLI also sought to generate media attention for Assyrians and advised them on which media interviews to accept. They have accompanied Assyrian delegations to meetings with the U.S. State Department officials and helped them draft letters to foreign dignitaries. They provided advice on how the Assyrians should interact with Kurdish groups or peshmerga units in the region. SOLI even organized two children’s events, an Easter egg hunt for an orphanage in Alqosh and a Christmas event for Assyrian internally-displaced children. So, it is obvious that SOLI cannot be reduced to the extent of military companies, but should be seen more as a fully-expertise manager.

Humanitarian Defense Abroad (HDA), on the other hand, is holding the primacy of being the first combat charity legally acknowledged by a sovereign country, USA. They are founded in 2015 by a veteran soldier called Lu Lobbello, who previously served as a Marine in Iraq. The organization got a U.S. legal status in the same year as a non-profit public charity. They declared their intentions to “organize and fund international volunteers who seek to intervene in human rights crises where genocide, arbitrary mass killings, and egregious human rights violations take place.”¹⁰ Their main goal is not to slaughter the enemy but rather to protect civilians from abuse.

In comparison with SOLI, it is less oriented toward direct combat training of local groups. Rather it focuses on facilitating particular skill sets and boosting the capabilities of local groups in intelligence gathering, communication capabilities and specialized technologies. Its volunteers are mostly the former members of U.S. Army and their expertise can range from sniper instructors to software specialists, drone operators, intelligence officers and even missile system operators. HDA built up its name in Iraq and channeled most of its power toward Kurdish units fighting the ISIS. Their clients have mostly been peshmerga units, but occasionally YPG has also received HDA assistance. Bearing in mind that the Kurdish forces do not lack manpower or light personal weaponry, they often lack military and civilian technical knowledge. Therefore, their needs exactly fit into the context of HDA and this makes them a proper client.

HDA invested a lot of energy into supplying high tech equipment to its clients. They provided rifle optics, satellite phones and decoders. They even deployed commercial drones to Kurdish local forces and taught them how to operate

⁹ Pavol Kosnáč. “Combat charities or when humanitarians go to war: Influence of non-state actors on local order of partially governed spaces”, Local Orders Paper Series, Paper 6, Brookings, Washington, 2017, pp. 10.

¹⁰ Humanitarian Defense Abroad, “About Us.” Accessed Nov 23, 2017. <http://www.humanitarian-defenseabroad.org/about-us/>.

the drones for aerial surveillance, target identification, and patrol security. They promised in 2016 to bring multiple software-defined radios (SDRs) and a motorized device that can drop small explosives from the drones. HDA also compound its technological supplements with cyber assistance. They showed their clients the ways to improve their operational security, to use crowd funding websites to bolster their funds and to combine field intelligence with the analysis of online social media platforms. As in the case of SOLI, HDA also provided diplomatic and public relations assistance. They taught its beneficiaries how to become visible in media and how to interact with American politicians to engage with U.S. legislative processes.

In short, local groups supported by the combat charities SOLI and HDA have benefited in at least two ways. First and most significantly, the group's fighting capacities are enhanced because of better equipment, training, intelligence-gathering capacities, and the presence of Western volunteers. Second, the authority and legitimacy of the commanders capable of attracting foreign volunteer's assistance are enhanced both among their superiors and subordinates.¹¹ They have increased the internal prestige of local commanders as well as their international influence. After the participation of combat charities, the hierarchies and balances of power have changed within the local forces on behalf of the ones who acquired combat charities. "As the emerging result of global trends, NGO concept is a mean of actors which designate these trends, also has the power to affect them as well." Hence, according to Kosnáč, combat charities alter not only local military balances of power but also local political balances of power.¹² If we keep our feet on the ground, at their current numbers and scale, they do not have the capacity to set the tone of large-scale conflicts, however, even in this extent, they had great effects on the local orders and on the outcomes of smaller conflicts.

Historical Context of Combat Charities: Are they really a new phenomenon?

There are two great efforts that can be mentioned in the literature to conceptualize the framework of warfare after the end of Cold War. The first of them is the depiction of William S. Lind, who brought the term; 'fourth generation warfare'. According to Lind, a radical change has happened in the warfare and the state has lost its monopoly for the first time after the Peace of Westphalia.¹³ With this radical change, state militaries found themselves fighting with non-state opponents all over the world. This led to the blurring of the lines between war and politics, combatants and civilians. The warfare returned to a decentralized form as in the pre-modern times to the conflict of cultures, not merely states. According to Lind, what has been the case today is the Christian

¹¹ Pavol Kosnáč. "Combat charities or when humanitarians go to war: Influence of non-state actors on local order of partially governed spaces", Local Orders Paper Series, Paper 6, Brookings, Washington, 2017, pp. 29.

¹² Kosnáč, 2017, pp. 2.

¹³ William S. Lind. "Understanding fourth generation war." *Military Review* 84, no. 5, 2004, pp. 13.

West found itself facing with its oldest and most steadfast opponent, Islam.¹⁴ Therefore, today’s context for Lind is the wide variety of Islamic non-state actors directed at West and Westerners.

The second understanding, on the other hand, defines today’s structure with the term of “hybrid warfare”. Frank Hoffman defined the hybrid warfare in his 2007 work as a fusion of war forms that blurs regular and irregular warfare. Hoffman underlined that it would incorporate “a full range of different modes of warfare including conventional capabilities, irregular tactics and formations, terrorist acts including indiscriminate violence and coercion, and criminal disorder.”¹⁵ NATO, for the same term, used the expression of “wide range of overt and covert military, paramilitary and civilian measures employed in a highly integrated design.”¹⁶ The key word, in this sense, to define the contemporary war is the ‘multi-modality’ in the acts of warfare.

The main problem in both of these understandings is their past exclusionist and deficient way of presenting. What they allege is something new, but what they offer in their definitions is actually old. It is obvious that the non-state actors did not come into being after the Cold War. They were always there and showed up many times in the history. State militaries fought with these actors numerous times in different places. They played roles in the nation-state formations, in civil wars and post-colonialist structures. The Bolshevik Revolution in 1917, which led to the establishment of the Soviet Union, was even an uprising conducted by a non-state actor. In some occasions, these actors were used by other major powers to change the local orders as in the cases of today’s Middle East and Ukraine. The British intelligence agent Thomas Edward Lawrence revolutionized the Arab tribes against the Ottoman Empire during the First World War and these tribes played a great role in the defeat of Ottoman Empire. Most of these non-state actors in the history, incorporated different modes of warfare, irregular tactics and formations, terrorist acts, and criminal violence pursuant to their nature and capabilities.

The literature, in this sense, is an ocean and it could be an interesting research topic for the ones who want to trace back the history. However, this is not a war history article and these examples are just given to show the reader that there is an empty gap in the literature for defining what is actually new in the existing warfare. What is being claimed is that the multimodality and hybrid warfare are ascending in today’s conflicts, but this does not make them new. They have already existed. What makes today’s warfare different is the social media and internet, which made possible for all humanity to watch, to learn and to be a part of the warfare. All the other new features are actually the products of this difference.

¹⁴ Lind, 2004, pp.14.

¹⁵ Frank Hoffman. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Virginia, 2007, pp. 7-8.

¹⁶ NATO 2014 Wales Summit Declaration. Accessed in Nov 26, 2017.

This paper claims that Pavol Kosnáč's understanding of combat charities also suffers from the same logic. He shows the combat charities as the new phenomenon of the 21st century, although his expressions have nothing new. He defines the combat charities as the «entities that seek to provide military and political assistance to weaker armed groups or minorities resisting the military onslaught of others, such as of the Islamic State (ISIS) in the Middle East and North Africa.»¹⁷ However, the states such as Russia, United States, Qatar, Iran, Turkey, Saudi Arabia, United Kingdom and France have also sent their assistance to these groups in Syria and used different kind of entities for the same purpose. Thousands of foreign fighters, on the other hand, went to Syria and Iraq for helping and becoming a part of these local militias. Then where is the difference of combat charities?

The difference according to Kosnáč stands with the four characteristics that combat charities are built on. They are non-profit, independent, civilian and non-state organizations. They have no state connection or support like national militaries and they serve as free agents. Combat charities just temporarily help but do not steadily belong to any local group. For Kosnáč, the gathering of these constituents are extremely special in the warfare and make the combat charities a new-born phenomenon.

However, despite the suggested special features of combat charities, this article defends that even these characteristics are not enough to distinguish combat charities from its historical counterparts. It is known that many civilians in the history had participated in the civil wars outside of their country without any profit, but just for ideational and normative causes. Some of them were operated as free agent groups as in the case of combat charities because of the reasons being fellow countryman or sharing the same ideological backgrounds.

For instance, in Spanish Civil War, between 1936 and 1939, about 32,000 men and women fought in the International Brigades, according to their home countries such as the American Lincoln Battalion, the Canadian Mackenzie-Papineau Battalion, the Balkan Dimitrov Battalion, Franco-Belgian Sixth February Battalion etc. to provide their own kind of military assistance to National Confederation of Labour (CNT-FAI), Popular Front and General Union of Workers (UGT) in the sides of Republican forces.¹⁸ In the Palestinian liberation movement starting from 1948, groups such as THKO, TİP,

THKP-C and TIKKO from Turkey¹⁹, RAF/Baader Meinhof from Germany, the Action Directe from France, Quebec Liberation Front from Canada, the

¹⁷ Pavol Kosnáč. "Combat charities or when humanitarians go to war: Influence of non-state actors on local order of partially governed spaces", Local Orders Paper Series, Paper 6, Brookings, Washington, 2017, pp. 1.

¹⁸ Hugh Thomas. *The Spanish Civil War*, Penguin (Revised 4th edition), London, 2003, pp. 941-945.

¹⁹ Anti-Terrorism (Amendment) Act, No. 13 of 2013, § 3(a), The Gazette of Pakistan Extraordinary, Mar 19, 2013. Accessed in Dec 3, 2017.

Red Brigades from Italy, Irish Republican Army from Ireland, the Japanese Red Army from Japan and the Tupamaros from Uruguay provided military and political assistance to different local groups like Democratic Front for the Liberation of Palestine (DFLP), Fatah and Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP) in different times without breaking away from their actual groups.²⁰ Che Guevara, the most prominent figure of left and 12 other Cuban expeditionary went to Congo in 1965 for offering their knowledge and experience as a guerrilla to the People’s Movement for the Liberation of Angola (PMLA) in the Congo Civil War. On the other hand, a jihadist figure Emir Khattab, who fought in Saudi Arabia against the USSR, provided his assistance to different guerilla groups with his own fighters in Tajikistan Civil War between 1992 to 1995, and Chechen Liberation Movement between 1995 to 2002.²¹ Abdelkader Mokhtari was another notable jihadist fighter who went to Bosnia in 1995 with his own group and gave his assistance to 3rd Corps and 7th Muslim Brigade during the Bosnian Civil War.²² The organizations, Aqa Mul Mujahideen from Pakistan²³ and Islamic Defenders Front from Indonesia²⁴ are now giving training and their military assistance to the Arakan Rohingya Salvation Army in ongoing insurgency in Western Myanmar. These examples can be reproduced and elaborated, but it should be enough to understand that the combat charities are not new-born entities. There are many examples in the history where civilians participated in the civil wars and provided military and political assistance, non-lethal tools and supplies to local forces. If you click the part “Our History” in the website of HDA (<http://hda-usa.org/our-history>) you can see that even they are not considering themselves as new-born entities. They are giving a timetable for “Legacy of Intervention” and starting their history of corresponding from the Spanish Civil War and continuing with examples from Second World War and Rhodesian Bush War.

After these examples, what Kosnac holds in his hands to separate his concept combat charities from its historical counterparts is his last but the most challenging bullet; the notion of ‘humanitarian’. Humanitarian means the one who actively engages in promoting human welfare and social reforms without any prejudice with human suffering on the areas of gender, sexual orientation, religious or national divisions. No one has ever seen in the history an organization that fights ‘without any profit or without any ideological, religious, sexual or national motivation’. If Kosnac could be able to demonstrate that those organizations selected their enemies and clients only for humanitarian reasons with a non-ideological, supra-national, non-religious and non-sexual manner, then

²⁰ Said K. Aburish. *From Defender to Dictator*, Bloomsbury Publishing, New York, 1998, pp. 101–102

²¹ Muhammad al’Ubaydi. Khattab (1969-2002). Military Academy West Point NY Combating Terrorism Center, 2015, pp 9-24.

²² Evan Kohlmann. *Al Qaida’s Jihad in Europe*, Berg publishers, 2014, pp. 62, 186.

²³ Shishir Gupta. *Pakistan is fuelling unrest in Myanmar’s backyard*, Hindustan Times, Oct 13, 2017.

²⁴ Amanda Hodge and Rayda Nivell. *Indonesian Islamists recruiting volunteers for Rohingya jihad*, The Australian, September 5, 2017.

he would really come with a completely new phenomenon.

In this sense, neither SOLI nor HDA has any proof that they are actually humanitarian organizations. First of all, these organizations consist of veteran U.S. soldiers²⁵ and actually served in Syria to U.S. interests. Claiming that these organizations will also be a part of an anti-American resistance if U.S. becomes an oppressor or a human rights violator would be looking to them through rose-tinted glasses. As Van Dyke, the founder of SOLI, admits their generous supporters are most often Americans, and more often than not, American Christians.²⁶ It is hard to claim that they would serve to a client who has an Islamic essence, such as Rohingya Muslims in Western Myanmar. It is seen that the SOLI and HDA have helped almost all the formations against ISIS including Assyrians, Yazidis, Peshmerga forces and YPG, but not the Free Syrian Army. Their neutrality is debatable. It is not clearly possible to state that they are non-ideological, non-religious and international organizations.

In sum, nothing can be found as new with the combat charities in the logic that Kosnac presents. There are lots of examples in the history of civilians participated in the wars without any profit. The reasons were national, ideational or religious. The combat charities can neither be considered as humanitarian nor as neutral companies because there is no evidence that they are unbiased when they are choosing their clients. What makes these organizations different than their historical counterparts is not what all Kosnac has mentioned, but something different. It is their structure. They are acting like public multinational corporations. They have websites and social media platforms where you can donate, find information, ask questions or send an application form. They have nothing secret about their formations because they are indirectly supported by their state. Van Dyke accepted that the State Department has encouraged Iraqi Christians to continue working with SOLI, and for SOLI to continue training them.²⁷ The ones who went to Palestine for fighting on the sides of Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP) or the ones who joined the resistance against Franco in Spain or the mujahedeen fought against Russia had no such chances for public support. They were mostly considered even in their own countries as terrorist. Even if they were not, it was obvious that letting them to open bureaus or companies would lead their government to a highly diplomatic crisis. The same scenario is also valid in today's case of Muslim rebels in Myanmar. Which government would dare to take China on?

What is trying to be said is what makes the combat charities special is not their actions but actually their enemy and the founding of internet and social media.

²⁵ Pavol Kosnáč. "Combat charities or when humanitarians go to war: Influence of non-state actors on local order of partially governed spaces", Local Orders Paper Series, Paper 6, Brookings, Washington, 2017, pp. 10, 20.

²⁶ Rebecca Drage. *Sons of Liberty International: A Possible Solution to the Problem of Military Contractors*, St Andrews Foreign Affairs Review, Nov 17, 2015.

²⁷ Drage. Nov 17, 2015.

ISIS is the common enemy of all humanity. It is seen as a terrorist organization by all countries and even presumed as the reflection of the devil on earth. People watched them burning men alive or beheading people on the street. Against that kind of organization, with the help of social media, in a state like the USA, where individual armament is nothing different than buying a car, it is easy to operate such organizations. However, the real challenge is if these organizations could help to other victims oppressed by non-ISIS, non-Muslim or US-allied elements in the future as their essentiality of defining themselves as humanitarians? For now, the answer seems no.

The Legitimacy of Combat Charities

It can be referred to three big groups existing in today’s non-state armed mobilization in the Middle East. The first of them is Sunni-Salafi armed mobilization consisting of ISIS, Al Nusra, Free Syrian Army and Turkmens. The second is the Kurdish-Ethno Nationalist / Leftist-Secular armed mobilization with YPG in Syria, PKK in Turkey and PJAK in Iran. The last and the third group is the pan-Shia armed mobilization contains Al-Hashd Al-Sha’abi in Iraq, Hezbollah in Syria and in Lebanon.

The game being played between these proxies in the Middle East is actually a zero-sum game. Turkey is using elements from the first group, moderate Sunni-Salafi forces to abolish the second armed group, YPG and PKK. The USA, on the other hand, is using an element from the second group, YPG, in their fight against a force from the first group, the ISIS. Last, Iran and Syrian regime is using Shia forces, the third group, against the first group, Sunni-Salafi forces and maybe against YPG in the near future. It is exactly a vicious cycle and if it continues in this manner there would be no winner in the long run. What we need is an international effort aiming to diminish and eliminate all three in a synchronized fashion.

The combat charities are also not serving to this latter-mentioned long-term solution. They are rather being the part of this vicious cycle. They consider the primary underlying problem to be the lack of security due to the presence of ISIS and they plan all their actions accordingly. What they can’t understand is that the Middle East was not secure also before the ISIS and it will be not either after the ISIS. The problem lies in the trend of armed mobilization and ‘enculturation and normalization of lethal methods’. This geography has become the biggest arsenal of the world in the last decades and these existing weapons are the real threats to security. It is also seen in the case of ISIS that the weapons are not loyal to their owners and they can change sides. ISIS had captured thousands of heavy guns including tanks, artilleries, anti-tank weapons, anti-aircraft launchers, missiles and even war planes from Syrian and Iraqi stockpiles. They used them against the civilians and other militia forces.

The combat charities are also providing war equipment to the Middle East. They want to ensure that locals are equipped to defend themselves now and

in the future, but they actually have no control over the war materials they have granted to their customers. These local groups can easily sell them in the future or give rein to other militia forces or can even use them in their own military onslaught. Combat charities are penetrating into these warzones and boosting the armed capabilities of local groups without any authority over their future actions. They can't even predict in what purpose their equipment will be used. Such an understanding of resolution can bring results in the short run against ISIS, but will definitely fuel the conflicts in the long run.

Another problem with combat charities is their support to YPG in Syria. Although the PKK is listed as a terrorist organization both by the EU and US, YPG somehow is considered as the biggest Western ally against the ISIS. It is a fact that PKK, PJAK and YPG are the branches of the same entity and serving to the same purpose. There is transitivity of weapons, equipment, fighters, training, intelligence and knowledge between these three groups. In an interview with the Wall Street Journal, Kurdish fighter Zind Ruken expanded on the PKK-YPG relationship as such; "Sometimes I'm a PKK, sometimes I'm a PJAK, sometimes I'm a YPG. It does not really matter. They are all members of the PKK."²⁸ An unidentified PKK member, on the other hand, underscored the importance of Rojava, describing the war in northern Syria as a historic opportunity to implement the program of 'democratic self-administration', a system of governance based on imprisoned PKK leader Abdullah Öcalan's teachings.²⁹ YPG is using the face of Abdullah Öcalan almost everywhere; on their flags, uniforms, cars, checkpoints etc. The YPG's casualty data also confirms these linkages between the groups PKK and YPG. Kurds from Turkey constitute 49.24 percent of the YPG's self-reported casualties between January 2013 and January 2016, according to an Atlantic Council study.³⁰

The emergence of the Rojava and Efrin as a growing military training and logistical support base for the PKK has coincided with the Kurdish majority cantons of northern Syria becoming a new center of Kurdish national liberation efforts. The last attacks by the PKK in big cities of Turkey against the Turkish civilians have seen a growing operational connection to the Kurdish Rojava, with the attacks being planned and prepared in the Kurdish majority cantons in northern Syria. The perpetrators involved in the February 17 and March 13 Ankara attacks as well as the April 27 Bursa attacks received military training in camps in northern Syria for lengths of time spanning eight months to two years and participated in clashes in that area. For instance, Abdulkaki Somer, the perpetrator of the February 17 Ankara attack, moved to northern Syria in 2014 and joined the YPG for a year and a half. Cagla Demir, the female suicide bomber who carried out the March 13 Ankara attack, and Eser Cali, the female

²⁸ Matt Bradley and Joe Parkinson. *America's Marxist Allies Against ISIS*, Wall Street Journal, July 24, 2015.

²⁹ Matt Bradley and Joe Parkinson. July 24, 2015.

³⁰ Aaron Stein and Michelle Foley. "The YPG-PKK Connection," Atlantic Council, January 26, 2016. Accessed in Nov 27, 2017. <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-ypg-pkk-connection>.

suicide bomber who carried out the April 27 Bursa attack, each spent more than eight months in Syria.³¹

What is trying to be mentioned here is that every weapon, equipment or training given to YPG militias in Syria could return to Turkish innocent civilians as terrorist attacks by PKK. Because of its linkage with PKK, YPG is considered as a terrorist organization by the Turkish state. In this sense, it can be said that the combat charities like HDA have actually helped to a terrorist organization for eradicating another. This case is also a great evidence for accusing combat charities of serving to this previously mentioned vicious cycle of violence. That is why this paper claims that even the combat charities are acting in a *de facto* legitimacy granted from the U.S., they are actually containing great ethical and legal problems within themselves. They are not serving to a solution in the long run but extending the borders of armed mobilization.

Legality of Combat Charities

Globalization and the growing traditional and social media allow for the substantial enlargement of personal networks and make conflicts around the world more visible, bringing distant, emotionally intense wars into the living rooms of the global public through TV as well as Twitter, Facebook, Instagram, and LiveLeak, and so on.³² This also favors the further growth of combat charities and foreign fighters by shrinking the physical and virtual distances among people and conflicts around the world. In this sense, it is followed that domestic and international laws were caught unprepared for this expansion and couldn't prevent the spread of foreign involvements in the existing warfare. There was an urgent need to take an action and most of the countries respond.

Since 2010, at least 50 countries from Germany to Uzbekistan have enacted laws and regulations to stop their citizens from joining extremist armed jihadist groups. On October 7, 2014, Teo Chee Hean, Singapore's Deputy Prime Minister, said in response to an oral parliamentary question on ISIS, "We have co-sponsored the United Nations Security Council resolution on foreign terrorist fighters that requires all nations to adopt laws that would make it a serious crime for their nationals too, among others, join extremist groups such as ISIS and Al-Qaeda affiliate Al-Nusra Front."³³ Starting from 2013, most of the European countries restricted the right of free movement and tightened border controls in order to stop jihadists returning to Europe after fighting in Syria or Iraq. These countries have also agreed to make it a criminal offence to travel

³¹ Metin Gurcan. *The Kurdistan Freedom Falcons: A Profile of the Arm's-Length Proxy of the Kurdistan Workers' Party*, CTC Sentinel, July, 2016.

³² Pavol Kosnáč. "Combat charities or when humanitarians go to war: Influence of non-state actors on local order of partially governed spaces", Local Orders Paper Series, Paper 6, Brookings, Washington, 2017, pp. 7.

³³ Oral Reply to Parliamentary Question on Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL) by Mr. Teo Chee Hean, Deputy Prime Minister, Coordinating Minister for National Security and Minister for Home Affairs, Oct. 7, 2014.

abroad for terrorist purposes meaning that returning foreign fighters can be arrested. On March 5, 2013, the Senate of Pakistan passed the Anti-Terrorism Bill 2013, which amended the definition of “terrorism” under section 6 of the Act to include threats and acts of terrorism against a “foreign government or population or an international organization.”³⁴ On October 13, 2014, the New Zealand Prime Minister, John Key, announced that the Cabinet had approved terms of reference for a targeted review of security settings “to ensure that the capability, capacity and legislation to counter the evolving domestic threat posed by foreign terrorist fighters and other violent extremists are adequate to meet that threat.”³⁵ These examples are just the tip of the iceberg.

However, it should be mentioned that none of these above-stated changes had an impact on combat charities. For instance, in the case of USA, while fighting on the side of the declared enemies of the United States constitutes treason and providing material support to U.S.-designated terrorist groups results in stringent U.S. law enforcement and legal prosecution, joining other wars or militant groups are not prohibited.³⁶ Also, the Russian Anti-Terrorism Law, reformed in 2013, recognize the participation in an armed group abroad as a terrorist activity only when their aims are contrary to Russian interests.³⁷ Only three countries acted different than this approach and gave the signs that this interest based understanding might change in the future.

Australia, Albania and Namibia introduced new laws that include penalties up to life sentence, for those who participate in hostile activities overseas. These laws were drafted to apply equally to those on all sides of foreign conflicts. The Australian Parliament passed the Counter-Terrorism Legislation Amendment (Foreign Fighters) Bill on October 30, 2014, which amended a number of existing statutes in order to implement the government’s response “to the increased threat of terrorism posed by Australians engaging in, and returning from, conflicts in foreign states.” The most important provision in the legislation was the act which made «Entering or remaining in a declared area of a foreign country in which a terrorist organization is engaging in hostile activity» considered as a crime.³⁸ Prime Minister Tony Abbott has said that anyone who returns to Australia after becoming a foreign fighter will be arrested and charged.³⁹ Rodger Shanahan, an associate professor at the Australian National

³⁴ Anti-Terrorism (Amendment) Act, No. 13 of 2013, § 3(a), The Gazette of Pakistan Extraordinary, Mar 19, 2013.

³⁵ New Zealand Government, Annex 1: Foreign Terrorist Fighters: Targeted Review Capability, Capacity and Legislation, Terms of Reference, Oct. 2014.

³⁶ Pavol Kosnáč. 2017, pp. 7.

³⁷ Federal Law No. 302-FZ of Nov. 2, 2013. Accessed in Dec 3, 2017. http://base.garant.ru/70493356/#block_7

³⁸ Counter-Terrorism Legislation Amendment (Foreign Fighters) Bill 2014: Revised Explanatory Memorandum 7, 47, Oct, 2014.

³⁹ Daniel Hurst. Foreign fighters need ‘modern form of banishment’ says Tony Abbott in Magna Carta lecture, The Guardian, June 24, 2015.

University’s National Security College, said the law should apply to all returned foreign fighters - regardless of which side they fought on or whether they became disillusioned with the cause.” The punitive element needs to be done and seen to be done otherwise the Muslim community will point out the inconsistency of applying the law to one side and not another,” he said.⁴⁰ The new legislation, which produced “no-go zones”, gave its results immediately. The head of the Northern Territory branch of the Labor party, Matthew Gardiner, who left Australia with the intention of fighting with Kurdish forces against Islamic State in Syria, was questioned by police and an investigation was opened directly upon his return.⁴¹ The Labor Party cut ties with him and suspended his membership when the allegations broke.

On the other hand, in 2014 the Albanian legislature brought amendments to its national Penal Code aimed at criminalizing fighting in Syria or in other similar conflicts. According to the amendments, those Albanian citizens who participate in a military conflict abroad while not being a citizen or resident of the country where the conflict is taking place, and not being a member of a regular military force of this country, will be sentenced to more than ten years of imprisonment.⁴²

Also, the Namibian law, rearranged in 2012, expressly prohibited the participation of citizens or residents in any military activity abroad. The law states that anyone “within Namibia or elsewhere who offers to render any foreign military assistance . . . or any mercenary activities or related services to a foreign state, organ of a state, group of persons or other organization or person,” except when sanctioned or authorized by the government, commits an offense. The offense of offering to render military assistance is, on conviction, punishable by a fine of up to NAD 1 million (about US\$89,192) and/or a maximum of thirty years in prison.⁴³

Namibia is not the only country that prohibited the contract based military activities abroad. Kyrgyzstan⁴⁴ and Vietnam⁴⁵ also took actions against mercenaries and quasi-organizations and changed their laws accordingly. It even became clear in the U.S. that private security firms had an accountability problem, as contractors operated without an effective system of oversight and with

⁴⁰ Knott, Matthew. No charges for suspected foreign fighters Matthew Gardiner and George Khamis, *The Sydney Morning Herald*, May 20, 2015.

⁴¹ Helen Davidson. NT Labor president Matthew Gardiner allegedly gone to fight Isis in Syria, *The Guardian*, Jan 25, 2015.

⁴² Prison for Albanian Jihadists, *Gazeta Shekulli Blog*, Feb. 25, 2014. Accessed in Dec 4, 2017. <http://www.gazetashekulli.org/2014/02/25/prison-for-albanian-jihadists>

⁴³ Prevention and Combatting of Terrorism Activities Act No. 12 of 2012, §§ 20 & 47, *Government Gazette of the Republic of Namibia*, No. 5095, Dec. 14, 2012.

⁴⁴ Criminal Code of Kyrgyzstan arts. 375, 376, Law No. 69 of Oct. 1, 1997.

⁴⁵ Penal Code, No. 15/1999/QH10, Dec. 21, 1999. Accessed in Dec 3, 2017. http://moj.gov.vn/vbqp/en/Lists/Vn%20bn%20php%20lut/View_Detail.aspx?ItemID=610.

relative impunity. In April of 2015, a federal judge in Washington sentenced one Blackwater guard to life in prison and three others to 30 years in prison for their role in the Baghdad mass shooting that left 17 Iraqi civilians dead.⁴⁶

So, in this sense, it can be claimed that although the combat charities are still legal entities in most of the countries, the trend in the changing foreign fighter laws and the discriminating approach against the mercenaries all around the world will definitely have results on combat charities. As the legal lacuna is being filled, the combat charities would become more questionable actors. On the other hand, if they continue and extend their assistance to actors like YPG, they would definitely be seen as advocates of terror and considered as enemies by some states, like Turkey and Iran. Thus, the things would be much more challenging for the combat charities in the near future and their actions and inactions would determine their destiny in the ongoing and upcoming warfare.

Conclusion

This article has taken the Kosnáč's work as the cornerstone and sought to develop and criticize his ideas. For this purpose, it has been examined the historical context of combat charities. It has been argued that many civilians in the history had participated in the civil wars outside of their country without any profit and just for ideational and normative causes. The examples given have shown that some of these civilian fighters in the history were operated as free agent groups, same as combat charities, and sought to give their assistance to local groups in different fields. For this reason, it has been claimed that the combat charities are not such easy entities to be differentiated from their historical counterparts and to be identified as the "new phenomenon of the 21st century". What this article has alleged is that the difference of combat charities is not their functioning in the field as Kosnáč presents, but their public multinational corporation type of structure which is indirectly supported by states.

Regardless of their historical debate, another understudied part of combat charities was their position in policy assessments. This article has examined the notion in two dimensions; the legitimacy and the legality of combat charities. It has been observed, despite their self-identification as humanitarian, combat charities couldn't really become neutral as this notion's necessity. It has been seen that they favored some groups in the sense of choosing clients because of religious or ideological reasons. Therefore, this article offers that their legitimacy in the international arena is not coming from their humanitarian background, but from their enemy's pure evilness and cruelty. However, even in the fight against an actor like ISIS, it has been seen that the combat charities can easily pass the line of legitimacy and become a terrorist actor in the eyes of states, which are disadvantaged from combat charities' assistance to some particular armed groups.

⁴⁶ Rebecca Drage. Sons of Liberty International: A Possible Solution to the Problem of Military Contractors, *St Andrews Foreign Affairs Review*, Nov 17, 2015.

In this sense, the assistance of HDA to YPG in Syria has critically discussed and it has been underlined that this has made HDA responsible for the YPG associated terrorist attacks by PKK in Turkey. Handling the subject from this point, it has been argued that the combat charities are staying in the borders of becoming an illegitimate actor and their effect on the region would become more controversial especially after the ISIS. This paper has observed that most of the countries are taking stance against the foreign fighters and in some states these legal actions are also covering the ones who fought against the ISIS. Thus, it has been mentioned that the future of combat charities would probably become much more challenging than its past.

International relations is not a field that an organization can forever stay neutral. The power balances push every single actor to take sides and this reality is much more valid especially for armed forces. In this sense, combat charities are choosing sides and would also choose if they exist in the future. Bearing in mind the lifespan of non-state actors are short as butterflies, it can be claimed that also the combat charities would not be long-lasting. These organizations would possibly disappear or become illegitimate for most of the countries in the near future after the demolishing of ISIS. The only chance for them to live is the spread of ISIS to other countries or a new-born jihadist organization as brutal as ISIS. Even these come true, it would become much more difficult for them to find undisputed suffering groups like Assyrians in Syria.

At last, it should be made clear that this article sees the neutral temporal interventions a much more favorable solution than combat charities. A reinforced United Nations or another inter-state military organization which would build in the future will serve much more to a longstanding peace in the fight against non-state actors such as ISIS. Looking them in a broader sense, the combat charities are operating as fighter trainers and war equipment distributors. The history has seen many times that the one who captures the power (or weapon) becomes a tyrant. After the disappearance of ISIS, it would be seen that the other groups armed and trained by combat charities would also become cruel in their existing regions. Maybe they would not be harsh as ISIS, but they would definitely oppress some others with their brand new weapons and equipment gained from combat charities. Hence there should be an international effort to bring the end of armed mobilization and bring the all possible sides of culture, religion, sect and ethnicity in a table for a long-term peaceful solution. Otherwise, this beforehand mentioned vicious-cycle of conflict and violence would continue and people would proceed to die.

Bibliography

Anti-Terrorism (Amendment) Act, No. 13 of 2013, § 3(a), The Gazette of Pakistan Extraordinary, Mar 19, 2013. Accessed in Dec 3, 2017. http://www.senate.gov.pk/uploads/documents/1364482779_599.pdf

Aburish, Said K. *From Defender to Dictator*, Bloomsbury Publishing, New York, 1998.

al'Ubaydi, Muhammad. Khattab (1969-2002). Military Academy West Point NY Combating Terrorism Center, 2015. Accessed in Dec 1, 2017. <http://www.dtic.mil/docs/citations/ADA622453>

Bradley, Matt and Parkinson Joe. America's Marxist Allies Against ISIS, Wall Street Journal, July 24, 2015.

Beigbeder, Yves. *The Role and Status of Humanitarian Volunteers and Organizations: The Right and Duty to Humanitarian Assistance*, Marius Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1991.

Counter-Terrorism Legislation Amendment (Foreign Fighters) Bill 2014: Revised Explanatory Memorandum 7, 47, Oct, 2014. Accessed in Dec 3, 2017. http://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/download/legislation/ems/s976_ems_c21ea737-5e59-4cdb-bceb-7af5e22aa6a9/upload_pdf/398980.pdf;fileType=application%2Fpdf

Criminal Code of Kyrgyzstan arts. 375, 376, Law No. 69 of Oct. 1, 1997. Accessed in Dec 2, 2017. http://online.adviser.kg/Document/?doc_id=30222833

Davidson, Helen. NT Labor president Matthew Gardiner allegedly gone to fight Isis in Syria, The Guardian, Jan 25, 2015.

Drage, Rebecca. Sons of Liberty International: A Possible Solution to the Problem of Military Contractors, St Andrews Foreign Affairs Review, Nov 17, 2015.

Federal Law No. 302-FZ of Nov. 2, 2013. Accessed in Dec 3, 2017. http://base.garant.ru/70493356/#block_7

Gupta, Shishir. Pakistan is fuelling unrest in Myanmar's backyard, Hindustan Times, Oct 13, 2017.

Gurcan, Metin. The Kurdistan Freedom Falcons: A Profile of the Arm's-Length Proxy of the Kurdistan Workers' Party, CTC Sentinel, July, 2016.

Hodge, Amanda and Rayda, Nivell. Indonesian Islamists recruiting volunteers for Rohingya jihad, *The Australian*, September 5, 2017.

Hoffman, Frank. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Virginia, 2007.

Humanitarian Defense Abroad, “About Us.” Accessed Nov 23, 2017. <http://www.humanitariandefenseabroad.org/about-us/>.

Hurst, Daniel. Foreign fighters need ‘modern form of banishment’ says Tony Abbott in Magna Carta lecture, *The Guardian*, June 24, 2015.

Kadercan, Burak. “What the ISIS Crisis Means for the Future of the Middle East.” In *Non-State Armed Actors in the Middle East*. Palgrave Macmillan, Cham, 2018.

Knott, Matthew. No charges for suspected foreign fighters Matthew Gardiner and George Khamis, *The Sydney Morning Herald*, May 20, 2015.

Kohlmann, Evan. *Al Qaida’s Jihad in Europe*, Berg publishers, 2014.

Košnáč, Pavol. “Combat charities or when humanitarians go to war: Influence of non-state actors on local order of partially governed spaces”, *Local Orders Paper Series*, Paper 6, Brookings, Washington, 2017.

Lind, William S. “Understanding fourth generation war.” *Military Review* 84, no. 5, 2004.

New Zealand Government, Annex 1: Foreign Terrorist Fighters: Targeted Review Capability, Capacity and Legislation, Terms of Reference, Oct. 2014. Accessed in Dec 2, 2017. http://www.beehive.govt.nz/sites/all/files/Terms_of_Reference_Foreign_fighters_Targeted_Review_Capability_Capacity_and_Legislation.pdf

Oral Reply to Parliamentary Question on Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL) by Mr. Teo Chee Hean, Deputy Prime Minister, Coordinating Minister for National Security and Minister for Home Affairs, Oct 7, 2014. Accessed in Dec 1, 2017. http://www.mha.gov.sg/news_details.aspx?nid=MzI1NA%3D%3D-SyicFf3pGBw%3D.

Penal Code, No. 15/1999/QH10, Dec. 21, 1999. Accessed in Dec 3, 2017. http://moj.gov.vn/vbpq/en/Lists/Vn%20bn%20php%20lut/View_Detail.aspx?ItemID=610.

Prevention and Combatting of Terrorism Activities Act No. 12 of 2012, §§ 20 & 47, *Government Gazette of the Republic of Namibia*, No. 5095, Dec. 14, 2012. Accessed in Dec 4, 2017. <http://www.lac.org.na/laws/2012/5095.pdf>

Prison for Albanian Jihadists, Gazeta Shekulli Blog, Feb. 25, 2014. Accessed in Dec 4, 2017. <http://www.gazetashekulli.org/2014/02/25/prison-for-albanian-jihadists/>

Stein, Aaron and Foley Michelle. "The YPG-PKK Connection," Atlantic Council, January 26, 2016. Accessed in Nov 27, 2017. <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-ypg-pkk-connection>

Thomas, Hugh. The Spanish Civil War, Penguin (Revised 4th edition), London, 2003.

Varlık, Ali Bilgin. Understanding Non-Governmental Organizations, KHO Science Magazine, 21:2, pp. 1.

Yalçın, Soner 'Filistin'in Devrimci Türk Fedaileri, Sözcü Gazetesi, Aug 3, 2014.

Rusya- İran Enerji İşbirliği “Kapsamlı Ortak Eylem Planı” Sonrası Değişen Dengeler”

Russian-Iranian Energy Cooperation
Changed Balances Following the “Comprehensive Joint Action Plan”

Teslim: 20 Eylül 2017

Onay: 29 Mart 2018

Ayşegül KETENCİ*

Öz

Nükleer kapasite, globalleşen dünyada hızla artan enerji ihtiyacının karşılanması ve askeri alanda güçlü olabilmek için vazgeçilmez bir araçtır. Rusya, İran’ın nükleer gelişimine belirli şartlar ve kısıtlamalar dahilinde yardımda bulunmaktadır. 2015’te “Kapsamlı Ortak Eylem Planı”nı imzalayan İran’ın 10 yıl boyunca nükleer silah üretimi durdurulmuş ancak sivil nükleer gelişiminin de önü açılmıştır. Anlaşma tam anlamıyla uygulamaya koyulduğunda, İran dünya pazarlarına önemli bir petrol-doğalgaz ihracatçısı olarak çıkabilecektir. İmzalanan anlaşma sonrası Rusya ve İran rakip mi olacak yoksa işbirliği içinde mi kalacak sorusunun cevabı bölgesel ve küresel birçok dengeyi etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Enerji İşbirliği, Rusya, İran, Nükleer.

Abstract

Nuclear capacity is an indispensable tool to provide the rapidly increasing energy needs of the globalizing world and to be strong in the military arena. Russia is helping Iran’s nuclear development under certain conditions and constraints. Having signed the “Comprehensive Joint Action Plan” in 2015, Iran’s nuclear weapons production has been halted for 10 years, but civilian nuclear development has also been paved. When the agreement is fully implemented, Iran will be able to become an important oil and natural gas exporter to world markets. After the signing of the agreement, whether Russia and Iran will be competing or not, will the answer to the question affect the many regional and global balances.

Keywords: Energy Cooperation, Russia, Iran, Nuclear.

* Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Öğrencisi

Giriş

İçinde yaşadığımız çağ, “enerji” çağı olarak görülebilir. Zira, ülkelerin ekonomik, teknolojik, askeri gelişimi için enerji olmazsa olmaz bir can suyu gibidir. Nükleer kapasite, hem büyük bir enerji üretim gücüne sahip olması hem de askeri caydırıcılık sağlaması açısından ülkelerin peşinden koştuğu bir idealdir. İran, İslam Devrimi sonrası bir uluslararası izolasyonla karşı karşıya kalmış, “kendi kendine yeterli” olmak için nükleer enerjiye büyük önem vermiştir. İran, nükleer enerjiye sahip olmak için ağır baskı ve ambargolara rağmen çaba göstermiş, yolundan dönmemiş bir ülkedir. İran’ın, nükleer gelişimini askeri değil, barışçıl amaçlarla istediğini söylemesindeki ısrarı batılı devletlerce pek inandırıcı bulunmamıştır. Bu yüzden, Batı İran’ı kısıtlamaya çalışmış, çeşitli anlaşmalarla bu kısıtlama hukuki zemine oturtulmak istenmiştir. İran, nükleer enerjinin barışçıl yollarla kullanılmasıyla ilgili anlaşmaya (Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması-NSYO) üyedir, ancak anlaşmaya sadakatini zedeleyen davranışları gerekçe gösterilerek 2003 yılında bu anlaşmaya ek bir protokol (Ek Protokol- EP) daha imzalamıştır. Bu iki anlaşmaya ilaveten 2015 yılında “Kapsamlı Ortak Eylem Planı”nı (KOEP) imzalamış ve 10 yıl süreyle nükleer gelişimini kısıtlamayı kabul ederek, karşılığında kendisine uygulanan yaptırımların gevşeyeceği taahhüdünü almıştır. Bu durum beraberinde şu soruları gündeme getirmektedir: Ortada halihazırda iki anlaşma varken, üçüncü bir anlaşmanın imzalanması önceki anlaşmaların güçsüzlüğü hakkında bize ne söylemektedir? İran’a özel anlaşma yapılması nükleer anlaşmalarda yeni bir düzene girildiğinin işareti olarak görülebilir mi? Son olarak, nükleer anlaşmaların artık geçici sürelerle yapılacağı öngörülebilir mi? Bu sorulardan her birisi gerek İran gerekse uluslararası ilişkiler açısından büyük önem arz etmektedir.

İran’ın nükleer enerji elde etmesi yolundaki en büyük destekçisi Rusya’dır. İki ülke bölgesel meselelerde ve güvenlikle ilgili çoğu konuda benzer görüşlere sahiptirler ve enerji konusunda da işbirliği yaparak bu birlikteliği perçinlemek istemişlerdir. Rusya nükleer enerjide eğitim, kurulum gibi pek çok konuda İran’a yardım etmektedir. Nükleer silah gelişimiyle ilgili İran’a uygulanan yaptırımların altına imza atan Rusya, aynı zamanda İran’ın barışçıl nükleer gelişimine katkıda bulunmaktadır. KOEP’le, İran’ın nükleer gelişimi on yıl boyunca sınırlandırılmış ve bunun karşılığında İran -yaptırımlar tamamen kalktığında- dünya pazarına büyük bir petrol üreticisi, satıcısı olarak çıkabilecek ve Rusya’ya rakip olabilecektir. Peki, Rusya gelirinin büyük kısmını (yaklaşık %50) petrol- doğalgaz kaynaklarının satımından sağlarken, İran’ın kendine bu konuda rakip olmasını nasıl karşılamakta, İran’ın yolunu açacak anlaşmaya neden sıcak bakmaktadır? İran’ın, yaptırımların kalkması ve “nükleerleşmesinin” şeffaflaşmasıyla birlikte Batı ile ilişkilerini düzelterip, Rusya’yı ikinci plana itme olasılığı var mıdır? 2015 sonrası Rusya- İran arasında ilişkiler KOEP’e bağlı değişmiş midir? Nükleer teknolojiye ilişkin bilginin kullanımı ve petrol-doğalgaz satımı konusunda -kendi kazancını sürdürmek için- bencil olması gereken devletlerin, rakiplerini alt etmek istediklerinde, bu son derece makul görülebilir. Ancak söz konusu alanlarda birbirleriyle işbirliği yaptıklarında durum nasıl değerlendirilmelidir? Rusya-İran’ın arasında günümüzde süren iyi ilişkiler nasıl okunmalıdır? Makalede bu sorulara cevap aranacaktır.

KOEP sonrası Rusya ve İran ilişkilerinin iki şekilde ilerlemesi öngörülmüştür. İki devlet ya rakip olacakları için birbirlerinden uzaklaşacaklar ya da işbirliğini sürdüreceklerdir. İki ülkeden gelen üst düzey açıklamalara ve somut politikalara baktığımızda aralarındaki diyalogun karşılıklı işbirliği içerisinde devam ettiği görülmektedir. Ne var ki, anlaşmanın tam olarak yürürlüğe girmemiş olması, gelecekle ilgili belirsizlikleri de beraberinde getirmektedir.

1. İran'ın Nükleer Enerji Politikası

a. Amaçları

İran'ın nükleer kapasite elde etme isteğinin temel amaçları genel hatlarıyla şöyle sıralanabilir: bölgesel rakipleri üzerinde üstünlük elde etmek, Ortadoğu'da liderlik konumunu sağlamak ve sağlamlaştırmak, kendisine yapılabilecek uluslararası olası bir müdahaleye engel olmak. Bu sayılan amaçlar, İran'ın nükleer kapasite elde etme isteğinin başlangıcından bugüne kadar değişmemiştir.¹

İran, asırlardır kendi coğrafyasında lider ülke olma isteğinden asla vazgeçmemiştir. Zaman içinde monarşi, imparatorluk gibi farklı yönetimler benimsemekle birlikte "Büyük İran" idealini daima taşımıştır. Körfez ülkeleri, Kafkasya, Orta Asya cumhuriyetleri üzerinde etkin bir nüfus elde etmek, çevresinde söz sahibi olmak ve böylece avantaj sağlamak İran'ın nükleer gelişiminin esas amaçları arasında gösterilebilir.²

İran, gelecek yüzyıl boyunca enerji sıkıntısı yaşamayacak kadar petrol ve doğalgaza sahip zengin bir ülke olmasına rağmen, senede yirmi atom bombasına gerekli plütonyumu bulundurabilecek bir nükleer tesis (Buşehr) kurmayı istemekle Batı'yı endişelendirmiştir. İranlı yetkililerin buna verdikleri cevaplar; İran'ın söylendiği kadar enerji zengini olmadığı, petrol fiyatlarının dalgalı seyredebileceği ve petrole dayalı üretimin maliyetinin fazla olduğudur. Ancak bu cevaplar Batılı devletlerce tatmin edici bulunmamıştır.³

İran'a nano teknoloji, iletişim teknolojileri, atom enerjisi teknolojisi gibi alanlarda imkan tanınması, ülkenin gelişmesi için önemlidir. İran, hem kendini baskı altına almak isteyen ülkelerden bağımsız bir ilerleme göstermek, hem de bölgesel ve küresel manada daha fazla söz sahibi bir ülke olabilmek için atom enerjisine sahip olmalıdır. İran nükleer kapasitesini; enerji ihtiyacı, medikal ilerleme ve gündelik hayatta birçok alanda barışçıl amaçlarla kullanabilir.⁴

¹ Quillen Chris, "Iranian Nuclear Weapons Policy: Past, Present and Possible Future", *Middle East Review International Affairs*, c. 6, s. 2, (2002): 2-6.

² Mustafa Kibaroğlu, "İran bir Nükleer Güç mü Olmak İstiyor?", *Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Avrasya Dosyası-İran özel Sayısı*, c. 5, s. 3 (1999): 280.

³ A.g.e, s. 282.

⁴ Алиреза Нури «Политика России по Отношению к Ядерной Программе Ирана в XXIV. : Геополитические Аспекты» (Alirza Huri "Rusya'nın 21. yy İran'la Nükleer Enerji İlişkileri: Jeopolitik Boyut" 2014)

<http://www.twirpx.com/file/2218495/>

İran, nükleer gelişimini bir iç söylem haline getirmektedir. Ülke için nükleer gelişimin (sivil ve barışçıl amaçlarla) gerekli ve faydalı olduğu, bunun bir ulusal kimlik, egemenlik ve uluslararası alanda saygınlık meselesi olduğu vurgulanmaktadır. Bu söylem, İran içindeki nükleer karşıtlığı için kilit bir rol oynamaktadır. Nükleer gelişimin gerekli olduğu söylemi, İran halkını bir arada tutarak toplumun desteğini sağlamak amacıyla kullanılmaktadır.⁵

b. Tarihi Arka Planı

İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi döneminde ABD’den beş megavatlık bir araştırma reaktörü alınmış, bu reaktör temel altyapı kurulumu için önemli olmuştur. Şah; 1974’te İran Atomik Enerji Kurumu’nu (İAEK) hayata geçirmiş ve uzun dönemli gelişim programı içinde 1994’e kadar 23 reaktörün kurulması planı olduğunu söylemiştir, bu durum İran’ın nükleer bomba isteğine işaret sayılabilir. Bu dönemde İran; ABD, Fransa ve Batı Almanya’dan bu konuda destek görmüştür ve İran’ın nükleer gelişimi İsrail tarafından “tehdit” olarak algılanmamıştır. İsrail’in 1967 (Arap-İsrail 6 gün savaşları) ve 1973’teki (Ekim Savaşı) zaferleri, İran’ın nükleer programında önemli değişiklikler yapmasına sebep olmuştur. İsrail’in nükleer silahlarının varlığı o zamanlar kesinlik kazanmamış olsa da, Şah bunların varlığından kuvvetle şüphe duymuştur. Sovyetler Birliği’nin 1979’da Afganistan’ı işgal etmesi, İran’da benzer bir durumla karşılaşma korkusu yaratsa da, İran’ı nükleer kapasite geliştirmeye asıl yönelten; Mısır, Suudi Arabistan ve Irak’ın muhtemel tehditleri olmuştur.⁶

1979 İslam Devrimiyle birlikte Şah’ın planları önemli ölçüde sekteye uğramıştır. Buşehr reaktörünün kurulumu %77 oranında yapılmasına rağmen, reaktör teknik ve ekonomik yetersizliklerden dolayı nihai olarak tamamlanamamıştır. 1983’te İran uzun vadeli ekonomik kalkınma planı yapmış, Soğuk Savaş’ın her iki tarafından da bağımsız olduğunu söylemiştir. Her iki blok tarafından İran artık tehlikeli bir rejim olarak görülmüş ve bu blokların İran’a muhtemel müdahale korkusu, İran’da nükleer ilerlemeyi savunanların başlıca savı haline gelmiştir. Bu bakımdan nükleer silah savunucularının başlıca önceliği ekonomiden ziyade askeri olmuştur.⁷ İran-Irak savaşı (1980-88) İran’ın nükleer gelişiminde önemli bir yere sahiptir. 1988’de savaş bittikten sonra İran, ordusu için topyekün iyileşmeye gitmiştir çünkü kendisini bir sonraki savaşa hazır olmak zorunda hissetmiştir. İran bu savaşta, diğer hiçbir ülkenin desteğine ihtiyaç duymadan kendi kendine yetecek şekilde kitle imha silahlarına sahip olması gerektiği sonucuna varmıştır.⁸

1990’da İran, nükleer programı için Batı’dan destek göremeyince yüzünü Doğu’ya (Rusya ve Çin’e) çevirmiştir. Rusya ile 800 milyon dolarlık Buşehr

⁵ Wyn Bowen, Matthew Moran, “Living with Hedging: the Implications of Iran’s Nuclear Strategy” *International Affairs*, c. 91, s. 4 (2015): 690-692.

⁶ Quillen Chris, A. g. e., s 2.

⁷ A. g. e., s 4.

⁸ A. g. e., s 5.

reaktörü için anlaşılmıştır. Çin, ABD baskısı sebebiyle İran'a destek olmamıştır. İran'ın deklare etmediği iki uranyum zenginleştirme tesisi (Arak ve Natanz) ortaya çıkınca, Batılı devletler alarma geçmiştir. Bunun sonucunda 2003'te İran Ek Protokolü (EP) imzalamıştır (bu protokol daha sıkı teftiş mekanizmaları içermektedir). 2005'te BM Güvenlik Konseyi aldığı bir kararla, İran'ın nükleer bildirimler konusunda başarısız olduğunu söylemiştir. Bu dönemlerde İran'la birçok devlet ekonomik anlaşmalarını Batı baskısı yüzünden iptal etmiştir. İran, uluslararası topluma güvenmemektedir, çünkü İran-Irak Savaşı sırasında, Irak İran'a karşı kimyasal silah kullanırken yabancı devletler seyirci kalmıştır.⁹

UAEK, İran'ın Fiziki Araştırma Merkezi ihalesi ve teknik üniversitedeki radyoaktif atık meseleleri hakkında "tutarsız" sonuçlara ulaşıldığını söylemiştir. Bütün bunların sonucunda İran'ın düşük seviyede bir güvenilirliğe sahip olduğu ve sorulan sorulara tam anlamıyla cevaplar veremediği ortaya çıkmıştır. İran'ın nükleer programına ilişkin en çarpıcı veriler 2004 yılında ABD'nin Ortadoğu'daki bir büyükelçiliğinde (sahibinden habersizce) bulunan bilgisayardan elde edilmiştir. Adı "Proje 111" olarak geçen, İran askeri yönetiminde bulunan (Mohsen Fakhriyadeh başkanlığında) "Green Salt Project"e göndermeler yapan bulgulara ulaşılmıştır. Burada İran'ın uranyum zenginleştirmenin bir aşaması olan "sarı kek"e (yellow cake)¹⁰ ulaşıldığı söylenmektedir.¹¹

2. Nükleer Enerjinin Karakteristiği ve Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Çalışmaları

a. Nükleer Enerji'nin Genel Karakteristiği

Nükleer teknolojinin "çifte kullanıma elverişli" olması önemli özelliklerinden biridir. Nükleer enerjinin hammaddesi olan uranyumun gaz haline gelmesi ve nihai çıktının hedefinin ne olduğu, zenginleştirme oranıyla ilgilidir. Üretim sınırlı bir noktada kaldığında yakıt üretimi yapılabilirken, yakıt için olan oranın aşılması "nükleer silah" üretme hedefi olduğu varsayımına sebep olur.¹²

Olağan koşullar altında hem Rusya hem İran NSYÖ'ye taraf olduğundan, iki ülke arasındaki nükleer işbirliği normal karşılanabilir ancak Batılı devletler bu işbirliğinden endişe duymaktadır. Bunun sebebi nükleer enerjinin "iki yüzü" olmasıdır. Nükleer enerjinin üretimi için; her safhada son derece gelişmiş

⁹ Gawdat Bahgat, "Nuclear Proliferation: The Islamic Republic of Iran", *Iranian Studies* c. 39, s. 3, (2006): 309-310.

¹⁰ Yellowcake: "The solid form of mixed uranium oxide, which is produced from uranium ore in the uranium recovery (milling) process."

United States Nuclear Regulatory Commission website
<https://www.nrc.gov/reading-rm/basic-ref/glossary/yellowcake.html>

¹¹ Mark Fitzpatrick, *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*, The Adelphi Papers, University of Connecticut (2010): 16-17.

¹² Erdem Denk, "Bir Kitle İmha Silahı Olarak Nükleer Silahların Yasaklanmasına Yönelik Çabalar", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c. 66, s. 3 (2011): 98.

teknolojik altyapıya ve üst yapıya sahip olmak elzemdir. Nükleer tesislerde sadece elektrik elde edilebileceği gibi nükleer silahların en önemli girdisi olan zenginleştirilmiş uranyum üretmek de mümkündür. Nükleer tesisler, sivil ve barışçıl amaçların yanında askeri amaçlarla da kullanılabilir. Nükleer gücü olan ülkelerin siyasi rejimleri ve nükleer gücü elde etmedeki amacı bu hassas denge yüzünden diğer devletlerce dikkatle izlenir.¹³

Nükleer silahların bir diğer önemli özelliği; çevresel anlamda çok geniş bir bölgede canlı-cansız topyekün yok etme kapasitesine sahip olmaları ve zararlarının çok uzun süre devam etmesidir. Hiroşima ve Nagazaki’de yaşananlar ve günümüzde devam eden etkileri somut ve doğrudan bilgi sağlaması açısından önemlidir.¹⁴

b. Nükleer Silahların Yayılmasını Engelleme Çabaları

İlk nükleer bomba 1945’te Meksika’da denediğinden bugüne dünya kamuoyu şu ikileme cevap aramaktadır: atomun enerjisinin yıkıcı etkisinden bertaraf olarak, onun gücünden barışçıl amaçlarla nasıl yararlanabiliriz. 1960’ların başlarında Eisenhower’in barışçıl amaçlarla nükleer kullanımı önceliğiyle birlikte Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (UAEK) kurulmuştur. Bundan sonra 1968’de NSYÖ imzaya açılmış ve 1970’de yürürlüğe girmiştir. NSYÖ, üç ana ayaktan oluşur.¹⁵

1. Nükleer silahların yayılmasının engellenmesi: 1.maddede; nükleer silah sahibi ülkelerin, sahip olmayanlara yardım, isteklendirme ve özendirme yapmaması, 2. maddede; nükleer silah sahibi olmayan devletlerin bunu edinmek için nükleer silah sahibi ülkelere yardım aramamayı, nükleer silah almayı, hiçbir şekilde elde etmemeyi taahhüt eder. 3. maddede; imza atan her devletin kendi toprağı üzerinde UAEK’in güvenlik denetimine uygun olarak hareket etmeyi kabul eder.

2. Barışçıl amaçlarla kullanım: 4.maddede; nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımı, uygulanması ve geliştirilmesi için bütün üye devletler hem tek başlarına hem de uluslararası örgütlerle birlikte işbirliğine katkıda bulunmalıdır.

3. Silahsızlanma: taraf devletler, nükleer silahlanmanın durdurulması için iyi niyetle gerekli görüşmeleri yürütmeyi üstlenir.¹⁶

¹³ Mustafa Kibaroglu, A.g.e., s. 272.

¹⁴ Erdem Denk, A.g.e, s. 98

¹⁵ Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, US Delegation to the 2010 Nuclear Nonproliferation Treaty Review Conference, NPT , s 3-4.
<https://www.state.gov/documents/organization/141503.pdf>

¹⁶ Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Anlaşma, Resmi Gazetede Yayınlanması (Bakanlar Kurulu Onay kararı)
<http://www.edam.org.tr/disarmament/TR/belgeler/NPT.pdf>

NSYÖ'nün 4. maddesinde bulunan boşluk yüzünden nükleer enerji ve nükleer silahlanma birlikte ele alınmaktadır. BM güvenlik konseyinin beş daimi üyesi zaten nükleer olma hakkına sahiptir, bunların dışında kalan ikinci grup ülkelerse sivil amaçlı nükleer enerjiyi kendi topraklarında geliştirme hakkına sahiptir. Hindistan, Pakistan, İsrail gibi ülkeler anlaşmaya taraf olmamakla birlikte nükleer kapasiteye sahiptir. Kuzey Kore örneğinde ise, önce anlaşmaya taraf olup sonra anlaşmayı terk eden ve nükleer güç olan bir aktörle karşılaşmaktadır. NSYÖ'nün nükleer silahlanmayı durdurmadığı, bu yüzden küresel bir endişe olduğu ve dünya kamuoyunun nükleer teknolojiye bakış açısının değiştiği söylenebilir.¹⁷

İran'ın nükleer programıyla ilgili daimi beş üye (P5+1 ABD, Rusya, Çin, İngiltere, Fransa, +Almanya) arasında iki sene süren görüşmeler sonrasında KOEP kabul edilmiştir. İran, bu anlaşmayla uranyumu en çok % 3.67 oranında zenginleştirebilecektir, tıbbi amaçlar hariç kullanılmış yakıtı yeniden işleyecektir. Anlaşmada güven artırıcı saydamlık önlemleri vardır, UAEK'in sıkı denetimi uygulanacaktır. UAEK, herhangi bir tesisten şüphe duyarsa İran'dan buraya girmeyi talep edecektir. İran bu isteği kabul etmezse ortak komisyon oy çokluğuyla karar verecektir. Ancak komisyonun müzakere etmek için 24 gün süreye ihtiyaç duyabileceği belirtilmiştir ki, bu süre İran'ın tesisi temizlemesi için yeterli görülmektedir ve bu durum çokça eleştirilmektedir. KOEP'te gri alanlar olduğundan uygulama karşılıklı iyi niyete dayalıdır. Başka hiçbir ülkede UAEK böylesine geniş yetkilere sahip değildir ve siyasallaşmış bir bürokrasiden oluşan UAEK'in bu yetkileri nasıl tarafsız kullanacağı da kuşkuludur. İran; UAEK'in kapsamlı denetimini kabul etme karşılığında BM, AB ve ABD'nin yaptırımlarının kalkmasını ve Batı'da dondurulmuş varlıklarının geri alınmasını sağlamaya çalışmıştır. İran'ın nükleer silahı üretme eşliğinde bir ülke olmasına rağmen, nükleer silah üretmesi 10 yıl süreyle engellenmiştir. Nükleer silah elde edebilme süresi 1-2 aydan 1 yıla çıkmıştır. Ancak 10 yıl sonunda kademeli olarak bu kısıtlamadan kurtulacak olan İran stratejik bir kazanım elde edecektir. Bu bakımdan KOEP'in nükleer yayılmacılığı önlediğini söylemek gerçeği yansıtmaz. Ambargo kalkınca İran'ın petrol piyasasındaki rolü artacak ve petrol ihrac ederek fiyatların düşmesini sağlayacak, böylece petrol ihracatçısı Rusya üzerinde baskı oluşmasını sağlayacaktır. Sünni Arap ülkeleri 10 yıl sonra İran'ın hızla nükleerleşeceği, İsrail ise Batı'daki kaynakları serbest kalan İran'ın bölgede terörü beslemek için çalışacağı endişesiyle KOEP'i eleştirmektedir.¹⁸

KOEP ve çok daha önceleri imzalanan NSYÖ arasındaki farkların kökenleri önemlidir. KOEP'in, NSYÖ'nün ötesine geçtiğini kabul etmek gerekir. NSYÖ'nin ana sütunlarından olan nükleer silahların yayılmasının azaltılması, gelecekteki nükleerleşmeyi engelleme anlaşmalarının daha iyi yönetilmesini

¹⁷ Nurşin Ateşoğlu Güney, "Nükleer Enerji ve Nükleer Silahlanma" Bilgesam, Bilge Söyleşi (2013) http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-2-2014021750nursin_atesoglu_soylesi.pdf

¹⁸ Ahmet Ertay, "İran ile Varılan Nükleer Uzlaşma", Avrasya İnceleme Merkezi, Blog No: 2015/11 s 2-7 <http://avim.org.tr/Blog/IRAN-ILE-VARILAN-NUKLEER-UZLASMA>

amaçlamaktaydı. NSYÖ'nün 4. maddesinde zenginleştirme hakkından ve zenginleştirme periyodundan bahsedilmemektedir. Uranyum zenginleştirme devredilemez bir hak olmakla birlikte NSYÖ'ye zarar verdiği de söylenemez. Ancak bazı NSYÖ'ye üye ülkeler uranyum zenginleştirme hakkını kötü niyetle de kullanabilirler, nükleer eşik aşamasındaki ülkeler nükleer silah üretebilirler. İran'ın uranyum zenginleştirme katı şekilde sınırlandırılmaktadır ancak bu NSYÖ'nün zorunlu kıldığı bir durum değildir. Gelecek 10 yıl için İran'ın kabul ettiği katı zenginleştirme sınırlandırmaları diğer üye devletler tarafından kabul edilmeyebilir. 2003'te UAİK raporuna göre; İran NSYÖ'yü ihlal etmemiştir. Bütün bunlar göz önüne alındığında İran'la olan anlaşmada (KOEP), NSYÖ'nün ve hatta Ek Protokol'ün (EP) ötesine geçildiği söylenebilir. Daha katı izleme ve denetleme mekanizmaları hayata geçirilmiştir. NSYÖ'nün uzun zamandır güncellenmemesi onun güçsüzleşmesine sebep olmakta ve güncel meselelerde uygulanma gücüne gölge düşürmektedir. NSYÖ'nün 40 yılı aşkın süredir güncellenmemiş olması, gelecekteki muhtemel nükleerleşme tehditleriyle nasıl başa çıkılacağı konusunu gündeme getirmektedir.¹⁹

NSYÖ, 1968'de imzalanmakla birlikte, Kuzey Kore'nin anlaşmadan çekilip 2006'da ilk nükleer silahını test etmesine engel olamamıştır. Kuzey Kore vakası ve İran'la imzalanan KOEP bizlere artık nükleer silahsızlanma alanında geçici (ad hoc) yaklaşımlara doğru kayıldığını gösterebilir. İran'la imzalanan anlaşma bizlere gelecekte oluşturulacak muhtemel anlaşmalar hakkında fikir verir ve KOEP ilerisi için emsal teşkil edebilir. Gelecekte bu konuyla ilgili imza atacak devletler KOEP'i dikkatle okuyacaklardır. KOEP'te bahsedilen aktif denetimin sağlanması oldukça zordur. KOEP'in imzalanması, fiiliyatta (de facto olarak) UAİK'i güçsüzleştirmektedir. İran'ın şeffaflık ve bilgi paylaşımındaki başarısızlığı daha önce defalarca UAİK raporlarında (Kasım 2011 raporu mesela) beyan edilmiştir. UAİK'e duyulan saygının ve güvenin azalması, gelecekte anlaşmaya taraf olacak ülkeler için olası risk faktörü olarak okunabilir. Zaten İran NSYÖ'yü kabul ettiğine göre, nükleer silahsızlanmanın koşullarını da kabul etmiş demektir, o zaman KOEP'e neden gerek duyulduğu konusunda dikkatlice düşünmek gerekir. İran'ın nükleerleşmesiyle ilgili hiçbir şey yapılmamasındansa, anlaşma yapılması iyidir ancak bunun uzun dönemde sonuçları da olacaktır. Nükleer anlaşmalarda yeni yaklaşımlar kaçınılmazdır. Periyodik gözden geçirmeler/denetimler anlaşmanın NSYÖ içinde var olmakla birlikte, gözden geçirme konferansları verimli sonuçlar vermemektedir. Her anlaşmanın limitleri olmakla birlikte, kimi devletler anlaşmalara taraf olmamayı da seçebilir (İsrail, Pakistan, Hindistan örnekleri gibi). Kısaca KOEP bizlere nükleer silahsızlanma konusunda artık geçici yaklaşımlara kayıldığını ve bunun gelecekte belli sonuçlar doğuracağını anlatmaktadır.²⁰

¹⁹ Eric R. Terzuolo, “How the Iran Deal Erodes the Nonproliferation Treaty?” **The National Interest**, (2015)

<http://nationalinterest.org/feature/how-the-iran-deal-erodes-the-nonproliferation-treaty-13492>

²⁰ A.g.e.

3. Kapsamlı Eylem Planı Sonrası Rusya'nın İran'la Olan İlişkilerinin İncelenmesi

a. İlişkilerin Boyutu

Ortadoğu'da İran, Rusya'yla karmaşık ilişkilere sahiptir. İran'ın ABD karşıtı duruşu, Rusya tarafından desteklenmektedir. Suriye'de Esad yönetiminin kalması konusunda Rusya ve İran aynı görüşte olduğundan, birbirlerine yardım ve destekte bulunmaktadır. Bunlara benzer konulardan dolayı iki aktör yakın ilişkiler içindedir ve işbirliği yapmaktadırlar.²¹

Rusya ve İran arasında; Kafkaslar, Hazar Denizi, Afganistan, Suriye gibi konularda büyük oranda mütabakat olduğu söylenebilir. Her biri, diğerini bölgesel anlamda "anahtar" aktör olarak görmekte ve büyük önem vermektedir. Asya'da; insan kaçakçılığı, terörist organizasyonlar, sınır ötesi suçlar ve uyuşturucuyla savaşta benzer yaklaşımlara sahiptirler.²²

İran ve Rusya arasındaki ticaret hacmi 1991'lerde 400 milyon dolardan, 2000'li yıllarda 4-4.5 milyar dolar seviyesine yükselmiş ve bu yükseliş 2007'ye kadar artarak devam etmiştir. Ancak Dimitri Medvedev'in uyguladığı devlet politikasından ve ABD'nin yaptırımlarından dolayı 2008 ve 2010 yıllarında bu rakam 1 milyon dolar düzeyine inmiştir. Medvedev'in politikası, Batı'yla işbirliğini önemsememiş ve İran karşıtı yaptırımların altına imza atmıştır. İran'a uygulanan yaptırımlar bankacılık sisteminden, S300 füzelerinin gönderilmemesine kadar çeşitli boyutlarda Rusya tarafından uygulanmıştır. Ancak 2012'de Putin'in yönetime geri gelmesiyle durum yeni bir boyut kazanmıştır. Bu tarihten sonra Batı ve Rusya daha düşmanca bir tavır içinde bulunmuşlardır. NATO'nun doğuya doğru genişleme isteği (Türkiye, Romanya, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nde savunma füzeleri yerleştirme planları) arayış açan başlıca sebeptir. Bunun üzerine Rusya'nın Kırım'ı ilhakı; AB ve ABD ile krize girmesine ve bazı yaptırımlara maruz kalmasına sebep olmuştur. Yaptırımlara rağmen İran ve Rusya arasındaki ticaret gelişmiş, ülkeler arasındaki üst düzey görüşmeler devam etmiştir. Hasan Ruhani, Rusya'yla aktif diplomasi izleme politikasını benimsemiştir. 2013-2014 arasında ticaret hacmi 0.5 milyar dolar artmıştır. İran'ın üzerindeki yaptırımların sürüyor olmasının etkisiyle büyük bir artış yaşanmasa bile, Rusya'nın dev şirketleri bu yaptırımlarda boşluklar yaratacak hamleler geliştirerek kesin yasaklamalardan uzak kalabilmişlerdir. İki ülke arasındaki nükleer işbirliğinin başından itibaren teknoloji transferi, petrol, doğalgaz ve yeraltı kaynakları alım-satımı, termal enerji kuruluşları gibi pek çok alanda işbirlikleri oldukça gelişmiştir. İki ülkede de karşılıklı uçak

²¹ Димитри Тренин «Россия на Блeжнем Востоке: Задачи, Приоритеты, Политические Стимулы» Московский Центр Карнеги (Dimitri Trenin, "Rusya Ortadoğu'da: Görevler, Öncelikler ve Politik Uyarıcılar, Moskova Kangeri Merkezi, 2016) <http://carnegie.ru/2016/04/21/ru-pub-63388> s 4-6.

²² Nikolay Kozhanov, "Understanding the Revitalization of Russian-Iranian Relations" Carnegie Moscow Center (2015): 14.

http://carnegieendowment.org/files/CP_Kozhanov_web_Eng.pdf

seferleri arttırılmış, iletişim güçlendirilmeye çalışılmış, et, süt, tarım ürünleri, çiftlik ve su hayvanları gibi ürünlerde gümrük tarifeleri düşürülmüştür.²³

Rusya için KOEP’in zor bir anlaşma olduğu iddia edilebilir. Anlaşma, İran’ın uluslararası alanda Moskova’dan bağımsız şekilde hareket etmesinin önünü açabilir. İran’ın uluslararası pazara girmesi, ona çok büyük oranda mal satan Rusya’nın ihracatını azaltabilir. Anlaşmayla İran, bütçe gelirlerinin %50’sini doğrudan enerji kaynaklarından sağlayan Rusya’ya rakip de olarak anlaşma iki yönden zararlı olabilir. Çok taraflı bir anlaşmanın varlığı, nükleerleşmenin sıkı denetime tabi olması, Körfez’de muhtemel bir savaşı da (diğer devletlerin nükleer gelişiminin önüne geçerek) engelleyebilir. Asıl anlaşma büyük oranda ABD ve İran arasında görünmekle birlikte, Rusya sorunlara çözüm bulma noktasında her zaman müdahil olabilmektedir. Her halükarda Rusya İran’la olan diyalogunu geliştirmeye özen göstermektedir. Ortadoğu’daki çatışma ortamının yayılmasından yana olmayan Rusya için İran’ın nükleer program anlaşması imzalaması başarı sayılabilecekken, yaptırımlardan kurtulan bir İran’ın petrol ve gaz alanlarında dünya piyasalarında Rusya’ya rakip olabileceği gerçeği, ekonomik açıdan Rusya’yı olumsuz etkileyebilir. 2014 askeri doktrinine bakıldığında zaten Rusya’nın uluslararası alanda barıştan yana olduğu görülür, ancak Rusya anlaşmanın şartlarının sertliğine, sınırlamaların aşırılığına ve bu anlaşmanın yayılma (tüm dünya hattında) hedefine karşı tavır da almaktadır.²⁴

KOEP hem İran hem de uluslararası kamuoyu için bir başarı sayılabilir. Bu durum İran’ın uzun soluklu nükleer çalışmalarının ve isteğinin bir sonucudur. İran’ın ekonomisinin yakın gelecekte normale dönmesi beklenebilir. Rusya; İran’ın nükleer programında hayati bir rol oynamış ve Batı ile ne kadar farklı fikirlere sahip olsa bile anlaşmaların parçası ve destekçisi olmaya özen göstermiştir. Bu dönemde İran, ABD için Ortadoğu’da çok önemli bir aktör haline gelebilir. Bu minvalde ABD ve İran, Suriye ve Afganistan gibi bölgesel sorunları çözmede daha kolay bir şekilde işbirliğine girişebilecektir. KOEP sonrası dönemden Rusya-İran ilişkilerinin etkilenmeyeceği söylenebilir.²⁵ Rusya ve İran her ne kadar farklı ekonomik yapılaraya sahip olsalar da, konu gaz ve enerji olduğunda benzer çıkarılara sahiptirler. Her ikisinin de ekonomileri yoğunluklu olarak enerji ihracatına dayalıdır, yaptırımlara bağlı olarak bu gelirleri zaman zaman düşebilmektedir. KOEP sonrası yaptırımların kalkmasıyla birlikte iki ülke arasındaki karşılıklı işbirliği, yerini rekabete de bırakabilir.²⁶

²³ Jahangir Karami, “Iran and Russia in Post JCPOA Era”, *Iran Review*, (2016) <http://www.iranreview.org/content/Documents/Iran-and-Russia-in-Post-JCPOA-Era.htm>

²⁴ Алексей Арбатov, Владимир Сажин, «Ядерное Соглашение с Ираном : финал или новый этап?» Московский Центр Карнеги (Aleksy Arbatov, Vladimir Sajin) İran’la Nükleer Anlaşma: Final mi, Yeni bir Etap mı?”, 2015, Moskova Karnegi Merkezi <http://carnegie.ru/2015/12/04/ru-pub-62179>

²⁵ Nansi Paulraj, “The JCPOA and Changing Dimensions of the Russia-Iran Relations”, *Contemporary Review of the Middle East*, c. 3, s. 1 (2016): 103-104.

²⁶ A.g.e, s. 105.

KOEP sonrası, Rusya'nın İran ile olan nükleer işbirliği önemli derecede değişme ihtimaline sahiptir. Yaptırımlar dolayısıyla Rusya'ya nükleer ilerleme ve yeni santral kurulumları için para ödeyemeyen, zor durumda olan İran, yaptırımlar kalkınca ekonomik refah sağlayacak ve Rusya'ya ödemelerini yapabilecek bir konuma erişecektir. Bu durumda yeni nükleer reaktörlerin, nükleer gelişimin önü açılacaktır.²⁷

KOEP sonrası İran'ın Batı ile olan ilişkilerinin iyileşeceği, bu yüzden Rusya'nın geri planda kalacağı düşünceleri ortaya atılmış ancak bu henüz gerçekleşmemiştir. Güvenlik ve ekonomi alanlarında Rusya-İran arasındaki işbirliği artmıştır. Görüşmeler sırasında, İran'ın Batı ile kurduğu ilişki Rusya'da endişeye sebep olmuştur. Ancak Rusya olmadan bir anlaşma yapılması fikri, Rusya'nın önemsiz sayılıp geri planda bırakılacağı korkusunu yarattığından anlaşmalara müdahil olmanın daha doğru olacağı düşünülmüş, buna göre hareket edilmiştir.²⁸

KOEP'in Trump tarafından kolaylıkla kabul edilmesinin sebebi, Trump'ın Rusya ile olan ilişkilerini zedelemekten çekinmesidir. Kremlin için KOEP, İran'ın "normal" bir devlet haline gelmesine ve aralarındaki ekonomik-askeri ilişkilerin gelişmesine izin verecektir. Rusya-İran arasındaki ABD'ye duyulan ortak "güvensizlik" duygusu onları işbirliğine itmektedir. Coğrafi yakınlık, enerji ve askeri işbirlikleri iki aktörü yakınlaştırmaktadır, Rusya İran'ı kendi güneyini koruyan bir anahtar komşu ülke olarak görmektedir. KOEP sonrası yaptırımların kalkmasıyla; Rus iş adamları fırsatları değerlendirmek için çalışmaya başlamışlardır. Lukoil İran'ın gaz sektörüne girmek için hiç vakit kaybetmemiştir. Rosatom (Rus Nükleer Enerji Kuruluşu), Buşehr'de yeni santraller kurmayı beklemektedir. Rus hava endüstrisi S-30MK lisans ürünüyle ilgili İran'la anlaşmaya varmıştır. Rusya, Trump üzerinde anlaşmanın devamı yönünde güçlü görüş belirtmekte ve bu durum Trump üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.²⁹

b. Kapsamlı Ortak Eylem Planı Hakkında Resmi Açıklamalar

Rus Dışişleri Bakanlığı Resmi Sayfası: KOEP açısından, Rusya nükleerleşmenin önlenmesiyle ilgili UAİK'in gözetim ve bilirdişi kontrolü hakkında uluslararası hukukun bertaraf edilmesini kabul edilemez bulur, anlaşmanın özel koşullarının varlığını ve hiçbir şekilde örnek teşkil etmeyeceğini kabul eder. KOEP'in uygulamaya geçmesiyle yeni bir dönem başlamıştır. Yeni imkanları, uluslararası ve bölgesel barışı sağlamak için kullanmak gereklidir,

²⁷ Nikolay Kozhanov, "Russian-Iranian Dialogue After 2012: Turning A New Page?" **Russian Analytical Digest**, s. 192 (2016): 2.

²⁸ Osman Metin Öztürk, "Son Dönem Rusya-İran ilişkileri Üzerine" Asya Çalışmaları Merkezi, (2016)
<http://ascmer.org/son-donem-rusya-iran-iliskileri-uzerine/>

²⁹ Ian Bolton, "Putin, Trump and the JCPOA", Project Alpha- Centre for Science and Security Studies King's College London (2017)
<http://projectalpha.eu/putin-trump-and-the-jcpoa-2/>

aynı zamanda nükleerleşmenin yayılmamasıyla ilgili rejim güçlendirilmelidir. İran, KOEP ile ilgili üzerine düşenleri tamamıyla yerine getirmiştir. Bu durum, İran’da barışçıl nükleer enerji yönelimi için umut vericidir. İran’ın nükleer gelişimi tamamen mantıklı ve kontrollüdür. Rusya, KOEP’in sürdürülmesi için yardımcı olmaya devam edecektir.³⁰

Hasan Ruhani Basın Açıklamasından: Atom enerjisi konusundaki projelerde karşılıklı yardıma dikkat ediyoruz. Rusya bu konuda İran’a olan yardımını göstermektedir. Uluslararası hukuku gözeterek, UAİK ile karşılıklı desteğimiz sürmektedir. Busehr için yapılan ilk tesis kararlı şekilde işlemekte ve İran’ın ekonomisi için enerji ihtiyacını karşılamaktadır. 2. ve 3. enerji bloklarının yapımı için gerekli anlaşmalar yapılmaya devam etmektedir.³¹

Rusya Dış İşleri Bakanı Sergey Lavrov’la Söyleşi REN TV Moskova, 13 mart 2016: Bizim prensiplerimizin neticesi şudur; biz ABD ile onlardan çok hoşlandığımız için değil, karşılıklı ilişki ve davranışlarımız bir sonuca ulaşabilir ve bu durum Rusya’nın çıkarına olur diye çalışıyoruz. ABD ile Suriye konusunda birlikte çalışıyoruz çünkü bizim Ortadoğu’yla ilgili eğitime ihtiyacımız yok ve komşumuzdaki ve kendi ülkemizdeki terörist oluşumlarla mücadele veriyoruz. Aynı şekilde İran’la nükleer programda ortaklaşa çalışıyoruz çünkü bizim yeni nükleer devletlere ihtiyacımız yok, bununla birlikte bütün devletlerin barışçıl nükleer enerji geliştirmelerini sağlayacak uluslararası hukuku oluşturmalıyız, biz İran’la olan anlaşmayla (KOEP) bunu yaptık. Bizim kesinlikle daha fazla nükleer silaha ihtiyacımız yok (Kuzey Kore’nin nükleer hırsı ve verdiği zararı kastederek). Biz, UAİK ile anlaşma ve karşılıklı diyalogu elde etmeye çalışıyoruz.³²

³⁰ МИД России “О ходе выполнения Совместного Всеобъемлющего Плана Действия по Обеспечению Мирного Характера Иранской Ядерной Программы» (Rus Dış İşleri Bakanlığı Resmi Sayfası “İran’ın Nükleer Programının Kapsamlı Ortak Eylem Planında Barışçıl Nitelikte Uygulanması Hakkında”)

<http://www.mid.ru/o-hode-vypolnenia-sovmestnogo-vseob-emlusego-plana-dejstvij-po-obespeceniu-mirnogo-harakteru-iranskoj-adernoj-programmy>

³¹ МИД России «Из заявления для прессы Президента России В.В.Путина по итогам переговоров с Президентом Ирана Хасаном Рухани, Москва, 28 марта 2017 года» (Rusya Dış İşleri Bakanlığı Resmi Sayfası- “İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, Moskova, 28 Mart 2017 ile görüşmesi sonrasında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’e basın açıklamalarından”)

http://www.mid.ru/vyskazyvaniya-po-teme/-/asset_publisher/SDJHtYEEKgmW/content/id/2709756

³² МИД России « Из интервью Министра иностранных дел России С.В.Лаврова телеканалу РЕН ТВ, Москва, 13 марта 2016 года» (Rusya Dış İşleri Bakanlığı Resmi Sayfası- “Rusya Sergey Lavrov Dış İşleri Bakanı REN TV, Moskova, 13 Mart 2016 r)

http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2140383

Sonuç

Nükleer kapasite, karakteristiği gereği çifte kullanımlı bir yapıya sahiptir. Enerji, medikal gibi hayatı kolaylaştırıcı amaçlarla kullanılabilmesi gibi, nükleer silah üretilmesi olasılığına da kapı araladığı için dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. İran, Ortadoğu’da kendini büyük bir güç olarak görmekte ve bölgedeki etkisini arttırmak için nükleer enerjiye sahip olma isteği duymaktadır. İran’ın tarihine bakıldığında, İslam devrimi sonrası hem doğudan hem batıdan izole bir politika izlediği, çevre ülkeleriyle büyük anlaşmazlıklar ve çatışmalar yaşadığı (örn. İran-İrak Savaşı) ve sonuçta “kendi kendine yeterli” ve “nükleer bakımdan güçlü” bir ülke olma yolunda ilerlediği görülmektedir. Büyük devletlerin İran’a müdahalesinden çekindiğinden, nükleer unsuru bir kendini savunma mekanizması olarak gördüğü ve bütün zorluklarına rağmen ısrarla sürdürdüğü söylenebilir.

NSYÖ anlaşması, nükleer gücün topyekün imha gibi felakete sebep olan yönünden bertaraf olarak barışçıl sivil amaçlarla kullanılması ve nükleer silahların yayılmasının önlenmesi için 1968’de imzalanan anlaşmadır. NSYÖ’nün görevini yerine getirmesi için gözlemci kuruluş UAİK’dir. İran NSYÖ’ye üye bir ülkedir ancak geçmişte anlaşmaya sadakatini zedeleyen bazı davranışlarda bulunmuştur. Özellikle İran İslam Devrimi’nden sonra Batı, İran’ın nükleer gelişiminden çok endişe duymaya başlamıştır. İran’ın nükleer gelişimini daha sıkı kontrol etmek için Ek Protokol (EP) imzalaması sağlanmıştır. Nükleer silahlanmanın önünü kesmek için Batı ülkeleri İran’a yoğun bir ambargo uygulamış ve ekonomik bakımdan zayıflamasına sebep olmuştur. Bütün bunlara rağmen İran’ın nükleer eşiğe ulaşan (threshold) bir ülke olması Batı ülkelerini daha da korkutmuştur.

İran’ın böyle zorlu bir yolda en büyük destekçisi Rusya olmuştur. Her iki ülkenin de coğrafi yakınlıkları, Suriye ve bölgesel güvenlik konularında benzer görüşte olmaları, bölgede ABD etkisini kırmak istemedeki ortak tutumları onları yakınlaştıran belli başlı sebeplerdir. Her bir aktör diğerini kilit önemli rolde görmektedir. Rusya’nın İran’a nükleer gelişiminde yardım etmesi (Buşehr istasyonu) ekonomik bakımdan Rusya’ya önemli bir ekonomik gelir sağlamaktadır.

2015’te İran ve 5 daimi üye (bunlara ek Almanya) ülkeleri arasında KOEP anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmayla birlikte İran’a uygulanan ambargonun ve yaptırımların kalkması, İran’ın Batı’da dondurulmuş olan varlıklarına tekrardan ulaşabilmesi gündeme gelmiştir. İran’ın, zaten NSYÖ’ye üye ve hatta EP’yi de imzalamış bir ülke olarak KOEP’i imzalaması üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. NSYÖ ve EP’yi imzalamasına rağmen İran’ın bir üçüncü anlaşma olan KOEP’i imzalaması, daha önce imzalanan iki anlaşmanın görevini ne kadar yerine getirebildiğiyle ilgili şüpheleri kuvvetlendirmektedir. Bunlara ilaveten KOEP’de şüpheli durumlar karşısında ülkelerin konsensüs halinde karar vermeleri için İran’a 24 günlük bir süre tanımaları eleştirilmektedir, çünkü bu süre İran’ın şüpheli durumu ortadan kaldırması

için yeterli olur denilmektedir. NSYÖ'nün 40 yıldır güncellenmemesi, onun uygulanabilirlik sorunu olduğuna ve güncel problemlere çözüm bulmadaki başarısına gölge düştüğüne yorumlanabilir. KOEP ile birlikte uzun soluklu anlaşmalardan geçici (ad hoc) anlaşmalara geçildiği düşünülebilir. Zaten NSYÖ'nün 4. maddesinde bulunan boşluk ve ülkelerin bunu istismar etme çabaları, Kuzey Kore'nin önce anlaşmaya taraf olup sonra nükleer silahlanmaya girişmesi meseleleri NSYÖ'nün güvenilirlik ve başarısını sorgulamamıza sebep olan örneklerdir.

KOEP sonrası İran'ın nükleerleşme konusundaki büyük destekçisi Rusya ile olan ilişkilerinin nasıl değiştiği önemlidir. Her iki ülke de büyük ölçüde petrole dayalı bir ekonomiye sahip olduğundan, İran üzerindeki ambargonun kalkmasıyla (ki günümüzde yaptırımlar tam olarak kalkmamıştır) petrol pazarına girebileceği böylece Rusya'ya rakip olabileceği düşünülmüştür. Bugünden bu sonucu görmek zordur, zira İran'ın pazara girişinin ve ekonomisinin iyileşmesinin zaman alacağı bir gerçektir. Yaptırımların kalkmasıyla İran'la ABD ve Batı arasında ilişkilerin gelişip Rusya'nın dışlanacağı ve geri planda bırakılacağına dair görüşler de mevcuttur ancak günümüzde bu gerçekleşmemiş, aksine iki ülke arasındaki ilişki ve işbirliği gelişim göstermiştir. Hem İran hem Rusya'da yetkililer, KOEP destekleme yönünde beyanlarda bulunmuştur. İran'ın yaptırımların kalkmasıyla rahatlayacak ekonomisi sayesinde Buşehr'deki nükleer tesislerin daha da genişletilmesi gündemdedir. Rusya büyük şirketleriyle artık daha rahat bir şekilde İran'a girmekte ve fırsatları değerlendirilmektedir.

İsrail başta olmak üzere bazı bölge ülkeleri KOEP'İ kötü bir anlaşma olarak görmektedir. Çünkü anlaşma 10 yıllık bir nükleer ilerlemeyi durdurmayı taahhüt etmektedir ancak 10 yıl sonra ne olacağı belirsizdir. Yaptırımların kalkmasıyla ekonomik gelişim gösterecek bir İran'ın bölgede nasıl bir politika izleyeceği de bilinmemektedir. Bu durum bölgede diğer devletlerin de nükleerleşme istekleri için bir domino etkisi yaratır mı ya da KOEP bir emsal teşkil edip her ülkeye özgü farklı anlaşmalara gitme yolu mu izlenir bunları bugünden yanıtlamak zor olsa bile KOEP'İN çokça soruyu beraberinde getirdiği yadsınamaz.

KOEP sonrası; İran'ın Rusya'yla olan ilişkilerinde beklendiği gibi çok büyük bir değişim olmamakla birlikte, gelecekte hem ABD, Batı ülkeleri hem Rusya'yla ilişkilerinde bir değişim ihtimali olduğu da bir gerçektir. NSYÖ ve EP sonrası imzalanan ve sadece belirli bir süre boyunca İran'ın nükleer silah geliştirmesini durduran KOEP'in ne kadar başarılı olacağını zaman gösterecektir. Rusya'nın, ekonomik çıkarı ve bölgesel güvenliği için sivil, barışçıl nükleer güce sahip bir İran'ı desteklemesi ancak nükleer silaha sahip bir İran'ı hem kendi topraklarına tehlike gördüğünden hem de bölgesel çok güçlü bir devlet istemediğinden KOEP ile sınırlandırmaya çalışması kendi içinde tutarlı sayılabilir. Rusya'nın tahayyül ettiği İran; barışçıl nükleer gelişimini sürdüren, bu gelişimi için Rusya'dan destek alan, böylece Rusya'ya maddi kazanç sağlayan, aldığı yardımın parasını düzenli ödeyebilen, bölgesel konularda Rusya'ya

destek olabilecek kadar güçlü; ancak nükleer silah gelişimi anlaşmalarla sınırlandırılmış, böylece Rusya'yı tehdit edemeyecek kadar da güçsüz bir ülke olmasıdır. Rusya, günümüz şartlarında işbirliği içinde olduğu İran'ı kendine hiçbir konuda "rakip" ya da "tehdit" olacak kadar güçlü görmek istememekte, politikalarını buna göre dizayn etmektedir. Ancak KOEP tam anlamıyla uygulamaya geçerse, bu durum İran'ın donmuş varlıklarının kullanılabilir hale gelmesi, petrol satışından büyük gelir elde etmesi gibi kazanımlar sayesinde ekonomik, askeri ve diğer alanlarda güçlenerek Rusya'ya rakip olmasının yolunu da açabilir.

Kaynakça:

Ahmet Ertay, “İnan ile Varılan Nükleer Uzlaşma”, Avrasya İnceleme Merkezi, Blog No: 2015/11, s 2-7

<http://avim.org.tr/Blog/İRAN-İLE-VARILAN-NUKLEER-UZLASMA>

Arka Biswas, “Iran Deal, NPT and the Norms of Nuclear Non-Proliferation”, **The Diplomat**, (2016)

<http://thediplomat.com/2016/02/iran-deal-npt-and-the-norms-of-nuclear-non-proliferation/>

Erdem Denk, “Bir Kitle İmha Silahı Olarak Nükleer Silahların Yasaklanmasına Yönelik Çabalar”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, c. 66, s. 3 (2011): 98.

Eric R. Terzuolo, “How the Iran Deal Erodes the Nonproliferation Treaty?” **The National Interest**, (2015)

<http://nationalinterest.org/feature/how-the-iran-deal-erodes-the-nonproliferation-treaty-13492>

Gawdat Bahgat, “Nuclear Proliferation: The Islamic Republic of Iran”, **Iranian Studies** c. 39, s. 3, (2006): 309-310.

Ian Bolton, “Putin, Trump and the JCPOA”, Project Alpha- Centre for Science and Security Studies King’s College London (2017)

<http://projectalpha.eu/putin-trump-and-the-jcpoa-2/>

Jahangir Karami, “Iran and Russia in Post JCPOA Era”, **Iran Review**, (2016)

<http://www.iranreview.org/content/Documents/Iran-and-Russia-in-Post-JCPOA-Era.htm>

Mark Fitzpatrick, **The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes**, The Adelphi Papers, University of Connecticut (2010): 16-17.

Mustafa Kibaroglu, “İnan bir Nükleer Güç mü Olmak İstiyor?”, **Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Avrasya Dosyası-İnan özel Sayısı**, c. 5, s. 3 (1999): 280.

Nansi Paulraj, “The JCPOA and Changing Dimensions of the Russia-Iran Relations”, **Contemporary Review of the Middle East**, c. 3, s. 1 (2016): 103-104.

Nikolay Kozhanov, “Russian-Iranian Dialogue After 2012: Turning A New Page?” **Russian Analytical Digest**, s. 192 (2016): 2.

_____, “Understanding the Revitalization of Russian-Iranian Relations” Carnegie Moscow Center (2015): 14. http://carnegieendowment.org/files/CP_Kozhanov_web_Eng.pdf

Nurşin Ateşoğlu Güney, “Nükleer Enerji ve Nükleer Silahlanma” Bilgesam, Bilge Söyleşi (2013) http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-2-014021750nursin_atesoglu_soylesi.pdf

Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Anlaşma, Resmi Gazetede Yayınlanması (Bakanlar Kurulu Onay kararı) <http://www.edam.org.tr/disarmament/TR/belgeler/NPT.pdf>

Osman Metin Öztürk, “Son Dönem Rusya-İran ilişkileri Üzerine” Asya Çalışmaları Merkezi, (2016) <http://ascmer.org/son-donem-rusya-iran-iliskileri-uzerine/>

Quillen Chris, “Iranian Nuclear Weapons Policy: Past, Present and Possible Future”, **Middle East Review International Affairs**, c. 6, s. 2, (2002): 2-6.

Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, US Delegation to the 2010 Nuclear Nonproliferation Treaty Review Conference, NPT , s 3-4. <https://www.state.gov/documents/organization/141503.pdf>

Wyn Bowen, Matthew Moran, “Living with Hedging: the Implications of Iran’s Nuclear Strategy” **International Affairs**, c. 91, s. 4 (2015): 690-692.

Алексей Арбатов, Владимир Сажин, «Ядерное Соглашение с Ираном : финал или новый этап?» Московский Центр Карнеги (Aleksey Arbatov, Vladimir Sajin “İran’la Nükleer Anlaşma: Final mi, Yeni bir Etap mı?”, 2015, Moskova Karnegi Merkezi) <http://carnegie.ru/2015/12/04/ru-pub-62179>

Алиреза Нури «**Политика России по Отношению к Ядерной Программе Ирана в XXIV.: Геополитические Аспекты**» (Alirıza Huri “Rusya’nın 21. yü İran’la Nükleer Enerji İlişkileri: Jeopolitik Boyut” 2014) <http://www.twirpx.com/file/2218495/>

Димитри Тренин «Россия на Блeжнем Востоке: Задачи, Приоритеты, Политические Стимулы» Московский Центр Карнеги (Dimitri Trenin, “Rusya Ortadoğu’da: Görevler, Öncelikler ve Politik Uyarıcılar, Moskova Kangeri Merkezi, 2016) <http://carnegie.ru/2016/04/21/ru-pub-63388> s 4-6.

МИД России “О ходе выполнения Совместного Всеобъемлющего Плана Действия по Обеспечению Мирного Характера Иранской Ядерной Программы» (Rus Dışışleri Bakanlığı Resmi Sayfası “İran’ın Nükleer Programının Kapsamlı Ortak Eylem Planında Barışçıl Nitelikte Uygulanması Hakkında”) <http://www.mid.ru/o-hode-vypolnenia-sovmestnogo-vseob-emlusego-plana-dejstvij-po-obespeceniu-mirnogo-haraktera-iranskoj-adernoj-programmy>

МИД России «**Из заявления для прессы Президента России В.В.Путина по итогам переговоров с Президентом Ирана Хасаном Рухани, Москва, 28 марта 2017 года**»(Rusya Dış işleri Bakanlığı Resmi Sayfası- “İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, Moskova, 28 Mart 2017 ile görüşmesi sonrasında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’e basın açıklamalarından”) http://www.mid.ru/vyskazyvania-po-teme/-/asset_publisher/SDJHtYEYKgmW/content/id/2709756

МИД России « **Из интервью Министра иностранных дел России С.В.Лаврова телеканалу РЕН ТВ, Москва, 13 марта 2016 года**» (Rusya Dış işleri Bakanlığı Resmi Sayfası- “Rusya Sergey Lavrov Dışışleri Bakanı REN TV, Moskova, 13 Mart 2016 r) http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2140383

Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Merkezî Asya'daki Etkinsizliği

Inefficiency of Collective Security Treaty Organization in Central Asia

Teslim: 15 Ekim 2017
Onay: 2 Nisan 2018

Saltanat KYDYRALIEVA*
Burulkan ABDIBAITOVA**

Öz

Merkezî Asya cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmaları ile birlikte karşılıklı çıkar meseleleri arasında zaman kaybetmeden ilgilenilmesi gereken konulardan biri - bölgesel güvenliğin sağlanması olmuştur.

Bu doğrultuda, Rusya Federasyonu'nun önerisiyle bütünleşik bir güvenlik sistemini oluşturma çabasıyla 1992'de temelleri atılan Kolektif Güvenlik Anlaşması'nın 2002'de Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'ne (KGAÖ) dönüşmüştür. Bu çalışmada KGAÖ'nün kurumsallaşma süreci ve 2002'den 2012'ye kadarki faaliyetleri ışığında söz konusu kurumun etkinliği/etkinsizliği irdelenecektir.

KGAÖ'nün gelişme perspektifleri ve güncel sorunları değerlendirilerek, KGAÖ'nün zayıf ve güçlü tarafları ele alınacaktır. Çalışmanın amacı – KGAÖ'nün Merkezî Asya bölgesindeki rolünü sorgulamanın yanı sıra etkinliği/etkinsizliğini etkileyen nedenlere, sebep-sonuç ilişkileri çerçevesinde açıklama getirme hedeflenmiştir. Bununla birlikte saptanan sorunları gidermek amacıyla teorik bilgi çerçevesinde öneriler sunulacaktır..

Anahtar Kelimeler: *Merkezî Asya, KGAÖ, bölgesel güvenlik çalışmaları, Post-Sovyet ülkeler.*

Abstract

After gain of independence by Central Asian states in 1991, the main threat faced by newly emerged countries were regional security risks which required immediate steps to take situation under control. Thus, with a goal to create united regional security system, Collective Security Treaty was launched in 1992 which re-organized to Collective Security Treaty Organization in 2002.

The aim of this study is to analyze efficiency/inefficiency of CSTO under lights of it activities since 1992 to 2012. Development perspectives of CSTO and its current problems and issues will be evaluated and analysis of strong and weak sides of CSTO will be made.

The main goal of this paper is not only examine but to detect reasons of it in a format of cause and effect relationship. Accordingly proposal to current issues of CSTO will be offered at the end of this paper.

Keywords: *Central Asia, CSTO, regional security studies, Post-Soviet states.*

* Dr., İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü

** Doktora ögr., Ankara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve bütünleşik bir savunma sisteminin bozulması ile Merkezî Asya'nın bağımsızlığını yeni kazanmış cumhuriyetleri karşısına çıkan güncel tehditlerle birlikte bölgesel güvenliğin sağlanması güncel bir sorun haline gelmiştir. Öncelikle ulusal silahlı kuvvetlerin zayıflığı ve güvenlik güçlerinin eksikliği, Merkezî Asya cumhuriyetleri liderlerini kendi aralarında ve eski Sovyetler Birliği'nin askerî potansiyelinin yasal varisi olarak görülen Rusya Federasyonu ile yeni bir işbirliği şekli bulmaya mecbur bırakmıştır.

Bu makalenin temel amacı, *Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün* (KGAÖ) Merkezî Asya bölgesindeki rolünü ve etkinliği/etkinsizliğini sorgulayıp, nedenlerini ortaya koymaktır. Çalışma temel olarak iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, söz konusu örgütün kuruluş nedeni ve 1992 ile 2002 yılları arasındaki çalışma dönemi incelenerek, müteakiben değerlendirilmesi yapılacaktır. İkinci bölümde ise, KGAÖ'nün kuruluşu ve 2002–2012 yılları arasındaki faaliyetleri, Örgüt'ün genel olarak ve özellikle Merkezî Asya bölgesindeki rolü ele alınacaktır.

Merkezî Asya cumhuriyetleri ile Rusya arasındaki çok taraflı etkileşimlerin ilk girişimi *Kolektif Güvenlik Anlaşması'nın* imzalanması olmuştur. Bu yapı, daha sonra kurulacak olan *Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün* temelini oluşturmuştur. Kurulduğu günden bu yana, Rusya Federasyonu ve Merkezî Asya cumhuriyetlerinin KGA/KGAÖ biçimindeki işbirliği, günümüzde, Örgüt'ü yalnızca askerî işlevi olan özel bölgesel (Merkezî Asya için) güvenlik kurumu olarak görmeye izin veren önemli değişikliklere uğramıştır. KGAÖ eski Sovyet dünyası çerçevesinde ele alındığında benzeri olmayan bir yapıdır. Bunun nedeni, işlevsel olarak örgütün faaliyetleri diğer entegrasyon birlikleri olan *Bağımsız Devletler Topluluğu* (BDT), *Avrupa Ekonomik Topluluğu* (AET), *Rusya Federasyonu-Kazakistan-Beyaz Rusya Gümrük Birliği*, *Şanghay İşbirliği Örgütü* (ŞİÖ) ile örtüşmemesidir. KGAÖ'nün diğer özelliği ise faaliyetlerinin oldukça sınırlı olup, birkaç istisna dışında, askerî işbirliği kapsamında olmasıdır.

Rus yönetimi bölgedeki etkisini korumak ve arttırmak amacıyla örgütün faaliyetlerini Merkezî Asya ülkelerinin çıkarları üzerine kurma yoluyla KGAÖ'yü kullanmayı tercih etmektedir. Terörle mücadele yönünün ön plana çıkmasıyla örgütte *Kolektif Acil Müdahale Kuvvetleri* (KAMK) kurulmuş ve kurulan yapının yönetim planında KAMK'nin selefi *Kolektif Hızlı Konuşlandırma Kuvvetleri'*ne nazaran çok yönlü ve faal olması bekleniyordu. Genel olarak, KGAÖ'nün modernizasyonunun amacıyla KGAÖ'yü pratik eylemlere yönelmede daha etkili yapma çabası yatmaktadır.

Ancak, son zamanlarda KGAÖ'nün faaliyetlerinin işlevselliği ile ilgili eleştiriler birçok uzman ve üye ülkeler tarafından yapılmaktadır. KGAÖ Kırgızistan'da yaşanan etnik çatışmalarda da ortaya çıktığı üzere hedeflerini

gerçekleştirebilme noktasında ciddi noksanlıklar sergilemiştir. Güney Kırgızistan'ın Oş ve Celalabat bölgelerinde gerçekleşen etnik çatışma sırasında (2010 baharı) Roza Otunbayeva Rusya'dan KGAÖ bünyesinde olaylara müdahale etmesini talep etmişti¹. Ancak, Rusya yaşananları Kırgızistan'ın iç siyasî sorunları olduğunu öne sürerek, olaylara müdahale etmekten kaçınmıştı. Üye ülkelerin güvenlik sorunlarını çözmek amacıyla kurulmuş KGAÖ'nün bu olaylardaki yetersizliği, üye ülkeler arasında ciddi sorgulamaya yol açmıştı². Özbekistan 90'lı yılların sonuna doğru, bölgesel güvenlik tehdidi oluşturan Taliban'a karşı operasyon başlatmak niyetiyle KGAÖ'ye Özbekistan'ın silahlı kuvvetlerine silah ve mühimmatın belirli türlerini sağlaması için yardım çağrısında bulunmuştu. Ancak Moskova, Özbekistan'a silah gönderme sözü verilmesine rağmen, ne o zaman ne de sonra sözünü yerine getirmiştir. Rusya-Özbekistan ilişkilerinin seyri hem KGAÖ'nün kurulmasında, hem de gelişiminde etkili faktörlerden biri olmuştur. 1999 yılında anlaşmanın yeniden beş yıllık süreyle uzatılması gündeme geldiğinde, Gürcistan, Azerbaycan ve Özbekistan anlaşmayı imzalamayı reddederek Kremlin önderliğindeki bu oluşumdan çekilme kararlarını açıklamışlardı. Özbekistan ile birlikte üç BDT üyesi ülkesinin bu kararı BDT'nin etkinliğine de darbe indirmiştir.³ Son olarak, 28 Haziran 2012 tarihinde Özbekistan ikinci kez KGAÖ üyeliğini askıya almıştır. Bunun nedeni olarak birçok sebep gösterilmekle birlikte, o sırada Özbekistan cumhurbaşkanı olan Karimov'un KGAÖ'nün Afganistan'a yönelik politikası ile anlaşamamasına vurgu yapılmaktadır⁴.

1. Kolektif Güvenlik Anlaşması'nın (KGA) Kuruluş Nedeni ve Çalışma Dönemi (1992–2002)

Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile birlikte oluşmuş Merkezî Asya cumhuriyetleri özellikle komşu bölgelerden gelen çeşitli tehditlere maruz kalmıştır. Sınırların saydamlaşması ile güvenlik meselesi en önde gelen ve acilen ele alınması gereken konulardan biriydi. Özellikle Afganistan merkezli tehditler Merkezî Asya cumhuriyetleri tarafından üzerinde işbirliği yapılması gereken ortak tehlikeler olarak benimsenmiştir. Merkezî Asya cumhuriyetleri (Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan) ve Rusya ile Ermenistan, *Kolektif Güvenlik Anlaşması*'ni (KGA) 15 Mayıs 1992 yılında Taşkent'te imzalamışlardır⁵. Bu belgenin imzalanması yeni jeopolitik koşullarda ulusal ve

¹ Bkz. Yulia Nikitina, "The Collective Security Treaty Organization Through The Looking Glass", *Problems of Post-Communism*, Cilt:59, Sayı:3, Mayıs/Haziran, s. 50.

² Richard Weitz, "Why Is The CSTO Absent In The Kyrgyz Crisis?", *Central Asia & Caucasus Analyst*, Cilt:12, Sayı:11, ss.6–8. (Erişim 9 Haziran 2010, <http://www.cacianalyst.org>)

³ Birleşik Devletler Topluluğu'nun etkinliği/etkisizliği ayrı bir tartışma konusu olmakla beraber BDT'nin *Beyhude Devletler Topluluğu* olarak da anıldığı manidardır. Bkz. Manuel Castells, *Kimliğin Gücü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s.49.

⁴ Vladimir Muhin, "Kollektivnaya Oborona Umiraet, Ne Rodivşis'" (Kolektif savunma doğmadan ölmektedir), *Nezavisimaya Gazeta*, 2 Temmuz 2012. (Erişim 16 Kasım 2012, <http://www.ng.ru>)

⁵ Andrey Alyaev, "ODKB kak sistema kolektivnoy bezopasnosti, Sovremennoye Sostoyaniye i Perspektivi" (Kolektif Güvenlik sistemi olarak KGAÖ, şu anki durumu ve perspektifleri), *Obozrevatel – Observer bilimsel analitik dergi*, 2007, sayı 1, ss.67–77. (Erişim 20 Aralık 2017, <http://www.observer.materik.ru>)

bölgesel güvenliğin daha etkin sağlanması için söz konusu ülke yöneticilerinin bilinçli bir çabası olmuştur.

Anlaşmanın birinci maddesi'ne göre, imzalayan taraflar güç kullanmaktan ve tehdit etmekten kaçınacak, kendi aralarında ve diğer devletlerle olan anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözmeye kararlıdırlar. KGA'ya üye devletler, Anlaşmaya göre kendi ortağına karşı olan askerî birliklere giremeyecek veya herhangi bir devlet gruplaşmalarına katılmayacaklar. Anlaşmaya katılanlardan birine yapılan saldırı tümüne yapılmış saldırı olarak algılanacak ve ona göre hareket edilecektir⁶. Belgede belirtildiği gibi, gerektiği zaman tüm katılımcı devletler saldırılan tarafa askerî dâhil tüm gerekli yardımı sağlayacaktır. BM Şartı'nın 51.maddesi uyarınca toplu savunma haklarını ellerinde bulunan imkânlarla destek verecekler. Saldırıya cevap vermek amacıyla savunma gücünü kullanma kararını alma görevini KGA katılımcı-devlet başkanları üstlenmiştir. Kendi ülke toprakları dışında askerî birlikler BM Şartı'na ve iç hukuka uygun olarak hareket edebilecek. Anlaşmayla, koordinasyon ve ortak faaliyetleri sağlamak, Haziran 1992'de kurulan *Kolektif Güvenlik Konseyi*'nin ve yürütme organlarının görevidir. KGA, BDT çerçevesinde kolektif güvenlik mekanizması olarak kurulduğu için Anlaşmaya sonradan Azerbaycan (24 Eylül 1993), Gürcistan (9 Aralık 1993) ve Beyaz Rusya (4 Ocak 1994) katılmıştır. KGA, 20 Nisan 1994'te yürürlüğe girmiş ve 1999 yılına kadar yasal çerçeve ve organizasyon yapısı oluşturulmuştur. İki kez, 1996 ve 1998 yıllarında KGA çerçevesinde, Afganistan'daki kritik durumla ilgili siyasi istişareler mekanizması etkinleştirilmiştir.

Anlaşma çerçevesindeki çok taraflı etkileşimler genel olarak verimsiz olmuştur. İşbirliğinin geliştirilmesinde bulunulan girişimler yeterli değildi ve kolektif güvenlik sisteminin oluşturulması için ilan edilen planlar uygulanmamıştır. KGA'nın en üst organı – Kolektif Güvenlik Konseyi usulsüz bir şekilde toplanmış, BDT zirvesi sonrası oturumları “artık ilkesine” (residual principle) göre yapılmış olup aslında belgelerin imzalanmasından ibaret olmuştur. Dahası, Anlaşmanın mekanizmaları KGA ülkeleri topraklarındaki – Dağlık Karabağ, Abhazya ve Güney Osetya'daki çatışmaları bile çözecek durumda değildi. Bu da KGA'nın yetersiz olduğunun kanıtıydı. Genel olarak, Yeltsin yönetiminin pasif tutumu ve yürüttüğü “ulusal cumhuriyetlerin yükünden kurtulma” şeklindeki neo-liberal politikasında olduğu gibi, hem Anlaşmada (KGA) hem de bir bütün olarak Toplulukta (BDT) da aynı etkisiz tutum sergilenmiştir. Sonuç olarak, BDT ülkeleri arasında, özellikle KGA katılımcılarının dış politika öncelikleri, tehdit değerlendirmeleri ve ulusal güvenliği sağlamaya yönelik yaklaşımlarında farklılıklar derinleşmiştir. Tüm bunlar, KGA'nın bazı üyelerinin Yeltsin Rusya'sı himayesinde bütünleşmiş bir savunma sistemini hazırlama isteksizliğini arttırmıştır. 10 Şubat 1995 Almata zirvesinde KGA'nın iki üyesi Azerbaycan ve Özbekistan, Rusya'nın BDT sınırlarının ortak korunmasını oluşturma teklifini reddetmişlerdir.

⁶ Bkz. KGAÖ resmi web sitesi “Treaty On Collective Security” (Erişim 20 Aralık 2017, <http://www.odkb-csto.org>)

Böylece, 90'lı yıllarda KGA üye ülkelerin güvenliklerini sağlamaktan uzak kalmış, öncelikle eski Sovyet bölgesinde Rus askerî etkinliğini sürdürme aracı görevini sürdürmüştür. Bu nedenle 1999 yılının başında, KGA'nın uzatma konusu görüşüldüğünde Özbekistan, Azerbaycan ve Gürcistan, Anlaşmanın etkisizliğini gerekçe göstererek, KGA üyeliklerini sonlandırmışlar ve geriye Ermenistan, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya Federasyonu ve Tacikistan kalmıştır.

2. KGAÖ'nün Kuruluşu ve Faaliyetleri (2002–2012)

2000 yılında Putin ve ekibinin iktidara gelmesi hem Rusya için hem de Rusya'nın BDT ülkeleri, özellikle Merkezî Asya cumhuriyetleri ile ilişkilerinin gelişmesi için bir dönüm noktası olmuştur. Moskova, 90'lı yıllarda yaptığı hatalarından ders alarak (1999 yılında KGA neredeyse çalışmayı durdurmuştur), bölge ülkelerini Rusya Federasyonu ile güvenlik alanında işbirliğine ilgisini teşvik etmeye önem vermiştir. 90'lı yılların sonunda riskler ve tehditlerle karşılaşan Merkezî Asya cumhuriyetleri (aşırılık, terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığının yükselmesi) bu sorunları Rusya Federasyonu'nun yardımları ile çözmeyi umuyordu⁷. Örneğin, 1999 yılında *Özbekistan İslamî Hareketi* militanlarının Kırgızistan ve Özbekistan topraklarında güvenlik güçleriyle sıcak çatışmalara girmeleri, Merkezî Asya bölgesinin güvenlik zaaflarını gözler önüne sermiştir. Bu tarihten itibaren, Merkezî Asya bölgesi KGA'nın temel faaliyet alanı haline gelmiş ve Rusya'nın girişimi ile KGA çerçevesinde çok taraflı işbirliğinin yeniden canlandırılması (reanimasyonu) başlamıştır⁸. 14 Mayıs 2002 tarihli Moskova toplantısında KGA'yı tam teşekküllü uluslararası yapıya dönüştürmeye – *Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü*'ne karar verilmiştir. KGA'nın kurumsallaşmasının nedenleri arasında Anlaşmaya taraf devletlerin etkileşim verimliliğini artırma isteği olmuştur.

Ancak, KGAÖ'nün 2002'de kurulma kararı, Afganistan'daki “Sonsuz Özgürlük” (“Enduring Freedom”) terörle mücadele operasyonu ve öncelikle ABD'nin Merkezî Asya'ya askerî üs yerleştirmesi ile denk geldiğine dikkat çekmek gerekir. Bu durum, Rusya'nın girişimiyle KGA'nın askerî bir uluslararası örgüt olarak yeniden şekillenmesinin ve Moskova'nın örgüte gayri resmi liderliğinin temel nedeni⁹, ABD'nin Merkezî Asya bölgesine nüfuz etmesine izin vermemek olduğu varsayılabilir. 18 Eylül 2003 tarihinde Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Beyaz Rusya ve Ermenistan, Anlaşmanın hukuki statüsünü onaylamasından sonra KGAÖ üye devletlerinin askerî-siyasî

⁷ Vladimir Paramonov ve Oleg Stolpovskiy, “Mnogostoronnee sotrudnichestvo Rossii i stran Tsentral'noy Azii v ramkah ODKB: problemı i perspektivi” (KGAÖ çerçevesinde Rusya ve Merkezî Asya ülkelerinin çok taraflı işbirliği: sorunlar ve perspektifler), “Tsentralnaya Azia i Kavkaz” dergisi, No. 2(62), 2009, ss.65–75

⁸ Anar Somuncuoğlu, “Rusya-Orta Asya ilişkilerinde Kolektif Güvenlik”, 5 Ocak 2011. (Erişim 21 Aralık 2017, <http://www.21yete.org/tr>)

⁹ Bkz. Major (P) John A. Mowchan, “The Militarization of the CSTO”, Cilt: 6–09, Temmuz 2009, *Issue Paper, Center For Strategic Leadership U.S. Army War College*, s. 2. (Erişim 20 Kasım 2012, <http://www.csl.army.mil>)

işbirliği BDT çerçevesi dışına çıkarılmıştır. Bundan böyle KGAÖ üyelerinin güvenlik alanında koordinasyonunu arttırmak amacıyla çalışan bağımsız bir mekanizma olmuştur. Ağustos 2006'da ise Özbekistan KGAÖ'ye geri katılmıştır.

KGAÖ'nün kurulmasından sonra yapılan açıklamalarda Beyaz Rusya Cumhuriyeti Başkanı Lukaşenko, KGAÖ'nün NATO karşıtı bir birlik olduğunu söylerken, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin ise, aksine NATO ve Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) gibi örgütlerle yakın işbirliğinin amaçlandığını belirtmiştir. Öte yandan, Putin'in KGAÖ'yü güçlendirmeye yönelik yaptığı girişimleri, Merkezî Asya'da NATO ve ŞİÖ ile işbirliğinden çok, ABD ve Çin'e meydan okuma ve gözdağı verme şeklinde olmuştur¹⁰.

Mayıs 2001'de Erivan'da gerçekleşen KGA'nın Kolektif Güvenlik Konseyi toplantısında, *Kolektif Güvenlik Anlaşması* çerçevesinde Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın, Rusya Hava Kuvvetleri desteğiyle toplam sayısı 1,5 bin kişilik askerî birliklerden oluşan *Kolektif Hızlı Konuşlandırma Kuvvetleri*'nin (KHKK) kurulmasına karar verilmiştir. KHKK bünyesine Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'dan birer tabur gireceği belirtilmiştir. 2004 yılında bu kuvvetler iki kat artmıştır. Ekim 2003 yılında Kırgızistan'ın Kant şehrinde 999. Hava üssü statüsünü alan ve Merkezî Asya'daki KHKK birliklerinden biri olan Rusya'nın Rus Hava Kuvvetleri havacılık grubu yerleşmiştir¹¹. Söz konusu üste 10 uçak CU-24 ve CU 27, 2 askerî ulaşım uçağı, ve 13 eğitim uçağı yer almaktadır¹².

2004'te Moskova'nın önerisiyle KGAÖ üye-devletlerinin Savunma Bakanları Konseyi koalisyon kuvvetlerinin sayısını 4 bin kişiye çıkarmayı karar vermiştir. Barış zamanında, KHKK bünyesine giren birimler devamlı çıkış noktalarda ve ulusal emirde olacaklar ve bir güvenlik tehdidi olduğu zaman, koalisyon kuvvetleri katılımcı ülkelerden birinin topraklarında konuşlanacaklardır. KGAÖ katılımcılarının askerî koalisyon işbirliğinin gelişiminin devamı için Ekim 2007'de KGAÖ üye-devletlerinin Duşanbe'deki zirvesinde Örgüt çerçevesinde barışı koruma faaliyetleri mekanizmasını yasal ve kurumsal düzenleme belgesi paketi ("Barışı koruma" Anlaşması, "Kolektif barış gücü", "Barışı koruma operasyonlarına hazırlanma konusunda operasyonel çalışma grubu" ve "KGAÖ'nün barışı koruma misyonunun başkanı" ile ilgili hüküm) imzalanmış ve 15 Ocak 2009'da yürürlüğe girmiştir¹³. Özellikle, barışı korumaya yönelik kabul edilen hükümlere göre, KGAÖ uluslararası statüye sahip olacak barış gücü tugayları kurabilecekti.

¹⁰ Fırat Purtaş, "Orta Asya'nın Bütünlüğü Sorunsalı ve Orta Asya'da Bölgesel Entegrasyon Girişimleri", M. Turgut Demirtepe (Der.) *Orta Asya ve Kafkasya Güç Politikası*, Ankara: USAK Yayınları, 2008, ss. 47.

¹¹ Paramonov ve Stolpovskiy, a.g.e, s.66

¹² Alyaev, a.g.e. s.69.

¹³ Nikolai Bordyuj, "The Collective Security Treaty Organization: A Brief Overview", OSCE Yearbook 2010, Çev. Peter Morley, ss.339-350. (Erişim 15 Aralık 2017, IFSH, <http://www.ifsh.de>)

2007 yılının sonunda KGAÖ'nün Birleşik Karargâhında (BK) ilk kez, modern silahlanmayı donatma düzeni ve askerî teknoloji, kapsamlı güvenlik, Kolektif Barış Gücü'nün sivil ve askerî personelinin eğitimi konusunda istişare yapılmıştır. Birleşik Karargâh'ın temsilcileri, barış gücü birliklerinin hazırlık yöntemleriyle tanışmak için Rusya Federasyonu'nun eğitim merkezi olan "Atış" Ortak Ordu Akademisi'nin 53. Özel bölümünü ziyaret etmişlerdir. Güney Kafkasya'daki son gelişmeler, Rusya'nın Merkezî Asya ortaklarıyla KGAÖ çerçevesindeki işbirliği sürecine hız getirmiş olup Eylül 2008'de Örgüt'ün Moskova zirvesinde Merkezî Asya devlet başkanları Rusya'nın KGAÖ askerî oluşumunun güçlendirilmesi ve KGAÖ çerçevesinde askerî koalisyon yapısının derinleşmesi önerisini desteklemiştir.

2004 yılından itibaren KGAÖ üyeleri Merkezî Asya ülkeleri, Rusya'dan indirimli fiyatlarla silah ve askerî teçhizat almaya başlamış ve silah tedarikinde önemli ölçüde tasarruf sağlamışlardır. BDT'nin diğer ülkeleri benzeri indirimlerden yararlanamamaktadır. Ekim 2007 tarihinde Duşanbe'de gerçekleşen KGAÖ zirvesinde, Örgüt'ün üye-devlet başkanları "KGAÖ üye devletlerine bir saldırı tehdidi ortaya çıktığında veya saldırı eylemi gerçekleştiğinde askerî-tekniik yardım sağlama mekanizması" konusunda bir protokol/tutanak ve "Merkezî Asya'da *Kolektif Hızlı Konuşlandırma Kuvvetleri*"nin modern silah modelleri, askerî teknik ve özel araçlarla yeniden donatılması" ve bunları Rusya'dan indirimli fiyatlarla satın alma konusunda bir plan imzalanmıştır¹⁴.

3. KGAÖ'nün Gelişme Perspektifleri ve Güncel Sorunlarının Değerlendirilmesi

Günümüzde Rusya'nın, KGAÖ çerçevesinde Merkezî Asya cumhuriyetleriyle olan işbirliğinin çeşitli biçimlerini geliştirmeye odaklandığı görülmekte ve Moskova bölgesel güvenlik sistemini kurma sürecinde koordinatör görevini üstlenmeye çalışmaktadır. Bu durumda, Rusya Federasyonu'nun KGAÖ'yü güçlendirme ve bu örgütün askerî-siyasî bir bloğa dönüştürme çabasının altında aşağıda değineceğimiz neden olasıdır. Kremlin'in eski Sovyet bölgesine, özellikle Merkezî Asya bölgesindeki olan mevcut politikasının amacı Rus nüfuzunun güçlenmesi ve stratejik durumunu güçlendirmesi olduğu anlaşılmaktadır¹⁵. Ancak, Rusya'nın Merkezî Asya ülkeleriyle doğrudan KGAÖ çerçevesinde kapsamlı işbirliğinin sonuçları henüz hedeflenen seviyeye ulaşmamış ve söz konusu işbirliğinin potansiyel gelişme perspektifleri ise hala son derece muğlaktır. Öncelikle bu durum, KGAÖ'nün Merkezî Asya üye-devletleri arasındaki sorunların ve çelişkilerin varlığına bağlıdır ve gelecekte bölgedeki devletlerarası çatışmaların olasılığını ortadan kaldırmaz. Aynı zamanda, KGAÖ özünde dış tehditlere karşı yönelse bile, uygulamada kendi üyeleri arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için güçlü/etkili mekanizmalara sahip değildir.

¹⁴ Bordyuja, a.g.e, s.340.

¹⁵ Yuriy Gevorkyan, "Çto takoe ODKB i zaçem ona Rossii?" (KGAÖ nedir ve Rusya'ya niçin lazım?), 8 Eylül 2008, "Argumenti i Fakti" gazetesi. (Erişim 19 Kasım 2012, <http://www.aif.ru>).

2010 yılında Kırgızistan'da yaşanan olaylar karşısında Roza Otunbayeva'nın Rusya'dan yardım talebinde bulunduğunu, ancak Rusya'dan bu talebe cevap vermediğini biliyoruz. Gerekçe olarak KGAÖ'nün tüzüğünde üye-ülkelerin içişlerine müdahale yetkisinin bulunmadığını göstermiştir¹⁶. Dolayısıyla, bölge ülkelerine yardımcı olacak etkili bölgesel güvenlik mekanizma ihtiyacı Kırgızistan'daki olaylarda belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Mevcut mekanizmalar bu konuda zayıf kalmış ve bunun başlıca nedeni de bir veya iki ülkenin kontrolündeki yapılar olup hızlı hareket edememeleri olmuştur¹⁷.

Eğer KGAÖ kolektif güvenlik örgütü ise, siyasî öğelerinin geliştirilmesine, katılımcı ülke topraklarındaki çatışmalar üzerine çalışmaya, çatışma öncesinde görüş bildirmeye ve önleyici tedbir ve yaptırımların cephanesini geliştirmeye, çatışma sonrası düzenleme ve müzakere süreçlerini organize etmeye mecburdur¹⁸. İkincisi, görevlerin net bir şekilde paylaşılmaması ve çeşitli bölgesel birlik ve örgütler arasında güvenlik faaliyetlerinin örtüşmemesi (öncelikle KGAÖ ve ŞİÖ arasında), ve bu çalışmanın analitik ve stratejik destek eksikliği bürokratik gecikmelere yol açmaktadır. Üçüncüsü, Merkezî Asya üye-devletleri dâhil tüm KGAÖ üyeleri, çok yönlü dış politika yaklaşımlarında ve güvenlik alanında öncelikle ABD ve NATO üye ülkeleriyle işbirliğinin genişletilmesine yoğun ilgi göstermektedirler. Bu mesele sadece Merkezî Asya cumhuriyetleri için değil, Rusya için de geçerlidir. Zira Rusya'nın dış politikasını, ABD ve NATO ile Gürcistan ve diğer meseleler konusundaki mevcut anlaşmazlıklarına rağmen genel olarak "Batı yanlısı" (özellikle Yeltsin dönemi) olarak değerlendirmek mümkün.

KGAÖ'nün etkinsizliğinin bir diğer sebebi KGAÖ üye devletleri ile NATO arasındaki ikili ilişkilerin olmaması muhtemel. Başta Rusya olmak üzere Merkezî Asya cumhuriyetlerinin NATO ile ikili ilişkilerinin olmaması, KGAÖ'nün etkinsizliğinin bir diğer sebebi olmaktadır. Bilindiği gibi Merkezî Asya ülkeleri NATO'nun Barış için Ortaklık programı çerçevesinde işbirliği yapmaktadırlar. NATO söz konusu program çerçevesinde her ülkeye ayrı program uygulamaktadır. Kimi uzmanlar Rusya'nın Merkezî Asya cumhuriyetleriyle güçlü tek özne oluşturabilmesi için KGAÖ-NATO ilişkilerinin olması gerektiğini vurgulamaktadır. Burada ana fikir NATO-Kırgızistan, NATO-Kazakistan veya NATO-Rusya ilişkileri olduğu sürece KGAÖ'nün eski Sovyet bölgesinde NATO sıfatında etkin bir askerî blok oluşturamayacağı belirtilmektedir. Ancak kimilerine göre, KGAÖ'nün NATO

¹⁶ Sergey Lavrov, "ODKB poka ne vmeşivaetsa vo vn utripolitiçeskiye dela Kirgizii" (KGAÖ şimdilik Kırgızistan'ın iç siyasî işlerine müdahale etmeyecektir), "Rossiyskaya Gazeta", 19 Ağustos 2010. A.V. Karavayev, "Kirgizskiy Test ODKB, Sistema bezopasnosti Sodrujestva ne proşla ispitanije mejetniçeskim konfliktom" (KGAÖ'nün Kırgız Deneyimi, Topluluğun güvenlik sistemi etnik çatışma testini geçemedi), *Nezavisimaya Gazeta*, 23.06.2010.

¹⁷ Kamer Kasım, "Kırgızistan'da neler oluyor?", 15 Haziran 2010. (Erişim 12 Mayıs 2011, <http://www.usak.org.tr>).

¹⁸ Konstantin Siroejkin, "ŞOS i ODKB: problemi i vzaimodeystviya", (ŞİÖ ve KGAÖ: sorunlar ve etkileşimler), 7 Haziran 2006. (Erişim 1 Nisan 2011, <http://www.analitika.org>)

ile rekabet etme şansı olmadığı gibi herhangi bir kıyaslanmaya tabi tutulamaz. Bunun başlıca nedeni, iki örgütün bütçesi ve ordu öğelerinin sayısına bağlı olmaktadır. 2001–2010 yılları arasında NATO'nun askerî harcamaları giderek artmış ve günümüzde 2–2,5 milyar doları geçmektedir. KGAÖ'nün bütçesi de son on yılda giderek artmış ve tahminlere göre 5 milyon dolara ulaşmıştır. Bunun yanı sıra *Kolektif Acil Müdahale Kuvvetleri* (KAMK) 20 bin askerden oluşurken sadece Afganistan'da NATO'nun Uluslararası Güvenlik Destek Gücü altında 130 bin asker bulunmaktadır¹⁹.

28 Haziran 2012 tarihinde Özbekistan ikinci kez KGAÖ üyeliğini askıya aldıktan sonra Rusya Merkezî Asya'daki stratejik müttefiki kaybını telafi etmeye çalışarak Kırgızistan ve Tacikistan ordusunu karşılıksız olarak güçlendirmeye karar vermiştir. Bu bağlamda Kırgızistan 1,1 milyar dolara, Tacikistan ise 400 milyon dolara yeni askerî donanım/araç alacaktır. Böyle bir kararın arkasından Moskova, Merkezî Asya'daki yeni askerî doktrininin ciddiliğini göstermek amacıyla Rusya Savunma Bakanlığı'nda kadro değişimi yapmış ve Putin Savunma Bakanı Anatoliy Serdyukov yerine Sergey Şoygu'yu atamıştır.

Özbekistan'ın KGAÖ Üyeliğini Durdurmasınının Değerlendirilmesi

1999 yılında Özbekistan KGAÖ'yü terk ederek örgüt ile temaslarını durdurmuş ve kendi topraklarına ABD askerî üssünü yerleştirerek ABD ile işbirliğine büyük ilgi göstermiştir. Bunun yanı sıra, Andican olayları sonrası, 2006'da Örgüt'e geri dönen Özbekistan kendini tutarlı bir müttefik olarak göstermemiştir. Özbekistan KGAÖ'nün *Kolektif Hızlı Konuşlandırma Kuvvetleri*'nin (KHKK) oluşumunu veya kullanımını desteklememiş ve kolektif tatbikatlara taburlarını göndermekten vazgeçmiş veya onları KHKK için kullanır hale getirmemiştir (KGAÖ'nün Rubej 2007 tatbikatına sadece gözlemcileri göndermiş ve o da bir kez katılmıştır).

2009–2010 yılları için Özbekistan'ın tutumunu KGAÖ faaliyetini “torpilleme” olarak tanımlamak mümkündür. 2009 yılında İslam Karimov KAMK konusunda anlaşmazlıklar nedeniyle Genel Sekreter Nikolay Bordüja'yı kabul etmeyi reddetti. Kırgızistan'daki devrimi müteakiben ortaya çıkan etnik çatışma sırasında Özbekistan KGAÖ kuvvetlerinin olaylara müdahalesine karşı çıkmış ve 2010 Moskova zirvesi sırasında Barış gücü ile ilgili paket belgelerini de kabul etmemiştir. Daha sonra Özbekistan hükümeti KGAÖ'den çekilme kararını kabul ettiği yazıyı 28 Haziran 2012 tarihinde örgüt sekreterliğine teslim etmiştir²⁰. Bunun nedenleri olarak Karimov'un

¹⁹ Roman Veytsel, “Problemi Funktsionirovaniya ODKB i Puti Ee Reformirovaniya” (KGAÖ işlevselliği problemi ve yenileme yolları), 25 Ocak 2011, Vremya Vostoka. (Erişim Tarihi: 10 Mart 2011, <http://www.easttime.ru>)

²⁰ Andrey Malışkin, “Uzbekistan vtoroy raz vıhodit iz ODKB” (Özbekistan ikinci kez KGAÖ'den çıkmaktadır), 28 Haziran 2012, RIA Novosti. (Erişim 15 Kasım 2012, <http://ria.ru>).

KGAÖ'nün Afganistan'a yönelik politikası ile anlaşamamasına²¹, ABD ve NATO'nun Özbekistan'da askerî üs kurmasına²² ve Özbekistan'ın sıradaki jeopolitik yönelim değişikliği gösterilmiştir.

Özbekistan'ın yeniden KGAÖ'den ayrılacağı konusu 2011 Ekim'de Beyaz Rusya Cumhurbaşkanı Lukaşenko'nun Taşkent'in örgüt bünyesinde askerî-siyasî işbirliği sözleşme maddelerinin hiç birini yerine getirmediğini belirtince gündeme gelmiştir²³. Uzmanlar, KGAÖ'nün bünyesinde iç çelişkilerin büyük olduğuna dikkat çekerek, coğrafi konumu açısından Afganistan'a daha yakın olan Özbekistan'daki Karimov'un rejimini Taliban tehdidinden, özellikle Özbekistan İslam Hareketi'nden gelen tehditlerden korumak amacıyla daha güçlü bir ortak aradığını düşünmektedirler²⁴. Özbekistan Merkezî Asya'da güçlü bir askerî potansiyele ve stratejik öneme sahip bir ülke olması sebebiyle azamî etkili güvenlik sistemini kurmak zorlaşıyor. Resmî Taşkent 70 bin kişilik bir ordu kurma hedefiyle 2009'da askerî gereksinimler için 1,2 milyar dolar, 2010'da ise 1,4 milyar dolar harcamıştır. GSYİH'i Özbekistan'a kıyasla üç kat daha büyük olmasına rağmen Kazakistan'ın askerî harcamaları Özbekistan'dan geride kalmaktadır. Komşu Kırgızistan ve Tacikistan'ın askerî harcamaları Özbekistan ordusunun finansmanı ile kıyaslanamaz durumdadır. Bütün bunlar, Özbekistan'ın bölgede kendi askerî kuvvetlerini yerleştirme planının olduğunu göstermektedir²⁵. Bu nedenlerle Özbekistan KGAÖ ile askerî bütünleşmesi bu aşamada imkânsız gözükmektedir.

Bu anlamda, Temmuz 2012'de Karimov KGAÖ bünyesindeki eski müttefiklerinin tedirginliğini ortadan kaldırmak için önemli bir dış politika siyasetini oluşturmuştur. Yeni dış politikasında Özbekistan'ın ulusal çıkarları, güvenliği ve hayati varlığını göz önünde bulundurarak, çeşitli ittifaklarda bulunma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca dış politika siyasetinde Merkezî Asya ülkelerinin sorunlarını dış müdahale olmadan çözmeleri gerektiği ve bütünleşme faaliyetlerinin bir devletin toprak bütünlüğü, bağımsızlığı ile hürriyetini olumsuz etkileyecek şekilde kabul ettirilmesinin mümkün olmadığı beyan edilmiştir. Özbekistan'ın bundan böyle askerî-siyasî bloklara katılmayacağı ve herhangi bir devletlerarası yapılanmanın askerî-siyasî bloğa doğru evrilmesi durumunda ayrılma hakkına sahip olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Özbekistan ülkenin anayasası, askerî ve savunma doktrinine göre komşu ve dış ülkelerde cereyan eden askerî çatışmalar ile barış operasyonlarında yer almayacağını bildirmiş ve dış politikasında özel olarak ülke sınırları içinde dış ülkelerin askerî üsleri ile tesislerine izin verilmeyeceğine de vurgu yapılmıştır²⁶.

²¹ Vladimir Muhin, "Kollektivnaya Oborona Umiraet, Ne Rodivşis'" (Kolektif savunma doğmadan ölmektedir), Nezavisimaya Gazeta, 2 Temmuz 2012.

²² Olga Denisova, "Uzbekistan i SŞA stroyat planı drug na drugu" (Özbekistan ve ABD birbiriyle ilgili plan yapmaktadır), 4 Temmuz 2012. (Erişim 15 Kasım 2012, <http://rus.ruvr.ru>)

²³ Malışkin, a.g.e. (Erişim 15 Kasım 2012, <http://ria.ru>)

²⁴ Vitaliy Volkov, "K çemu privedet vıhod Uzbekistana iz ODKB?" (Özbekistan'ın KGAÖ'den çıkışı neye götürecektir?), 7 Temmuz 2012. (Erişim 22 Kasım 2012, <http://www.dw.de>)

²⁵ Veytsel, a.g.e. (Erişim 10 Mart 2011, <http://www.easttime.ru>)

²⁶ Sergey Rasov, "Neytralny Uzbekistan" (Tarafsız Özbekistan), <http://www.ru.journal-neo.com>, 7

Kimi uzmanlara göre Özbekistan'ın Örgüt'e üyeliğinin durdurması, Merkezî Asya'daki bölgesel güvenliği sağlama ve Afganistan yönünde işbirliği konusunda Rusya ile ikili ilişkilerin gelişmesini engellemeyecektir. Sonuç itibarıyla Özbekistan ulusal güvenlik sistemini oluşturmak ve Afganistan'dan gelecek uyuşturucu trafiğine engel olabilmek için KGAÖ ortaklarının uluslar arası desteğine ihtiyaç duyacaktır. Dolayısıyla Özbekistan'ın Örgüt'ten temelli ayrılması olası gözükmemektedir, her siyasî ünitenin yapabileceği gibi bir "mola (pause) ya da zaman aşımı (time out)" olarak üyeliğini dondurmış gözükmektedir²⁷.

4. KGAÖ'nün Zayıf ve Güçlü Tarafları

Günümüzde KGAÖ ülkelerinin güvenliğini tehdit eden ana faktörler – dini aşırılık (*extremism*) ve uyuşturucu kaçakçılığı olmuştur. Fakat örgütteki bazı üye ülkeler coğrafi lokasyonları nedeniyle bu tür tehlikeleri göz ardı edebilmektedir. Örneğin Beyaz Rusya, Kırgızistan'daki olaylar patlak verdiğinde barış gücü askerlerini göndermeyi ihmal etmişti. Bunun başlıca nedeni Afganistan kaynaklı risklerin Beyaz Rusya için öncelikli olmadığı varsayımdır. Analizlere göre Lukaşenko'nun KGAÖ'yü Rusya ile bütünleşme kurumlarından biri olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Eğer ülke Örgüt'e katılmayı reddederse Rusya petrolü ve doğal gazını taşıma ve satın alma gibi ekonomik tercihlerini kaybetme riskini almış olacaktır. Öte yandan, Beyaz Rusya'nın Rusya Federasyonu'nun odak noktasında olan Merkezî Asya ve Kafkasya'da uzun vadede anlamlı siyasî çıkarları bulunmamakta ve Beyaz Rusya yönetiminin KGAÖ yapısında kararsız tutumunu açıklamaktadır. 2009'dan beri Rusya ile cereyan eden bazı gerginlikler, örneğin: "Süt savaşı"²⁸, Kremlin ile gaz sürtüşmeleri, Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığının tanınması sorunu Lukaşenko'nun Örgüt'e karşı olumsuz değerlendirmeler yapmasına yol açmıştır. Beyaz Rusya'da 19 Aralık 2010 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlık seçimi sonuçlarının tanınmaması durumunda ise Lukaşenko, Örgüt'ten çıkacağı sözünü de vermişti²⁹.

KGAÖ için potansiyel tehlikelerden bahsedecek olursak, Rusya'nın "sadık müttefikleri" olarak nitelendirildiği üye-devletlerinin NATO ile aktif işbirliği başta gelmektedir. Bunlardan biri olan Ermenistan, 1992 yılından itibaren Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi çalışmalarına katılmakta ve 2001 yılında Afganistan'a, 2004 yılında ise Kosova'ya ortak operasyonlar için birliklerini

Ağustos 2012, Çev. Aidarbek Amirbek. (Erişim 18 Kasım 2012, <http://www.usgam.com.tr>)

²⁷ "Uzbekistan ne reşit voprosı natsbezopasnosti bez ODKB" (Özbekistan ulusal güvenlik sorununu KGAÖ olmadan çözemez), KGAÖ Genel Sekreteri Nikolay Bordyuzha'nın Ria Novosti ajansına, "Moskovskiyev novosti" gazetesine ve "Rusya küresel politikada" dergisine verdiği mülakattır. Görüşenler: Arkadiy Dubnov ve Fyodor Lukyanov. 21 Kasım 2012. (Erişim 25 Kasım 2012, <http://ria.ru>)

²⁸ 8 Haziran 2009 tarihinde Rusya ile Belarus arasındaki ilişkilerin süt ihracatına ilişkin gerginlik yaşanmıştır.

²⁹ Roman Veytsel, a.g.e. (Erişim 10 Mart 2011, <http://www.easttime.ru>)

göndermiş bulunmaktadır. 2010 yılında ise ülke parlamentosu İRA'da Ermeni askerî ekibinin 45 bin kişiye kadar sayısını arttırması için anlaşma imzalamıştır. Diğer bir ülke Kazakistan, Rusya ile birlikte NATO ile aktif işbirliğini geliştirmektedir. Örneğin, Astana barış kuvvetlerini Irak'taki askerî operasyonlara katılması için göndermiştir. İttifak'ın o dönemdeki Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer Kazakistan'ı Brüksel'in aktif ortağı olarak nitelendirmiştir. Bunun yanı sıra, KGAÖ çerçevesinde anlaşmaya uygun olarak, Rus askerî-teknik okullarında örgüt üye ülkelerinin silahlı kuvvetleri için uzman eğitilmektedir. Aynı şekilde Rusya ve Kazakistan'dan dahi eşit sayıda askerî uzman eğitilmektedir.

KGAÖ 2009–2010 yıllarında askerî birlik bölümünde gelişme göstermiştir. Bunlar, 2009'da Kolektif Acil Müdahale Kuvvetleri (KAMK), 2010'da ise *Barış gücü*'nün kurulmasıdır. Söz konusu değişiklikler kriz durumunda karar alma sürecini de etkilemiştir. 10 Aralık 2010 yılı Moskova buluşması, *Barış Gücü* kararının bireysel öğeler konusunda Özbekistan'ın rızası olmadan kabul gören statü aldığını göstermektedir. 2010 yılında 3 kez zirve toplanmış ve bu yoğunluğun bazı dış ve iç tehditlerin alevlenmesi ile ilişkili olduğu kabul edilebilir. NATO'nun Afganistan'dan askerlerini geri çekme planları KGAÖ'nün askerî birliğinin güçlenmesi gerektiği anlamına gelmektedir.

Sonuç itibarıyla KAMK kurulmuş, uyuşturucu akışının artmasına karşı koymak için “Kanal” ve “Kanal-Güney” operasyonları gerçekleştirilmiştir³⁰. KGAÖ'nün yetkileri arasında, üyelerin ortak sınırlarının korunmasının sağlanması, uyuşturucu kaçakçılığı kontrolü, askerî operasyon ve tatbikat anlamında terörle mücadele ve barışı koruma faaliyetleri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, örgüte AET çerçevesinde yasadışı göçü kontrol etme yetkisi devredilmektedir. Söz konusu görevler, büyük ölçüde sadece orduyla değil, üye-ülkelerin sivil ve özel kuruluşların amaçları ile örtüşmektedir³¹. Bu bağlamda KGAÖ çerçevesinde karşılıklı güveni güçlendirmek hem Rusya hem de Merkezî Asya ülkeleri için önem arz etmektedir. Eski Sovyet ülkeleri için KGAÖ'nün temel değeri, örgütün askerî birlikten oluşan tek özel bölgesel güvenlik kurum olmasıdır. Dahası, KGAÖ'nün mevcut tehdit ve zorluklara karşı gerekli kurumsal, yasal ve siyasî araçları bulunması ve aynı zamanda uzmanların da belirttiği gibi, ek boyutlarla (ekonomik, kültürel v.s.) meşgul olmamasıdır³².

5. Öneriler

KGAÖ'nün daha iyi bir performans sergilemesi için yapılması gereken hususlar şunlardır:

³⁰ Roman Veytsel, “Problemi Funktsionirovaniya ODKB i Puti Ee Reformirovaniya” (KGAÖ işlevselliği problemi ve yenileme yolları), 25 Ocak 2011, (Erişim 10 Mart 2011, <http://www.easttime.ru>).

³¹ Aleksandr Karavaev, “Rol' ODKB v politike bezopasnosti RF” (KGAÖ'nün RF güvenlik politikasındaki rolü), *Nezavisimaya Gazeta*, 15 Mayıs 2009, (Erişim 10 Mart 2011, <http://www.ia-centr.ru/expert/4752/>).

³² Paramonov ve Stolpovskiy, a.g.e, s.70

Öncelikle, güvenliği tehdit eden ana faktörlere odaklanmak gerekir. Bu bağlamda, bugün ve gelecekte en büyük tehdit – KGAÖ üye-devletlerinin çoğu için (Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan) Merkezî Asya içindeki ve ona bitişik bölgelerdeki istikrarsızlıktır. Lakin uzmanlara göre KGAÖ'nün odağı Merkezî Asya'ya olmalıdır³³.

İkincisi, örgütün siyasî bir birliğe dönüşmesi gerekmektedir. Örgütün durum analizi ve tahmini gelişimi, operasyonel ve stratejik planlaması, üye-devletlerin koordinasyon çabası ve operasyonel düzeyde kişisel temasların yoğun bir ağ geliştirmesiyle ilgilenecek, çok uluslu ve bütünlük yapıyla çağdaş uluslararası siyasî örgüt olması gerekmektedir.

Üçüncü olarak, daha etkin ve operasyonel bir güç birliğine ihtiyaç duyulmaktadır. KGAÖ'nün güç aracı, *Varşova Paktı*'nin anakronik ve soluk kopyası olmaktan çıkarak, güncel ve öngörülen tehditlere karşı olmalıdır. *Kolektif Acil Müdahale Kuvvetleri* (KAMK) KGAÖ'deki önemli ve gerekli gelişme olup terörist gruplara karşı tasarlanmış bir araç olmasına karşın yeterli değildir. KGAÖ'ye etnik/ırklar arası sosyal ayaklanmalara ve diğer iç çatışmalara son vermek ve söz konusu çatışmaları önlemek amacıyla kolektif polis barış gücüne ihtiyaç duyulmaktadır.

Dördüncüsü, KGAÖ'ye, katılımcı ülkelerden kapsamlı siyasî ve uzman desteği gerekmektedir. Üye olan her bir ülke örgütü, ulusal güvenliğin önemli güvencesi olarak algılsa, örgütün geleceğinden söz edebileceğiz. Böyle bir sonuca ulaşmak için Genel Sekreterliğin dönemsel görüşmelerine değil, özenli olarak ortak siyasî çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Beşincisi, KGAÖ küresel ve bölgesel düzeyde uluslararası güvenlik sistemine “uygun” olmalıdır. Esas bölgesel ortağı – ŞİÖ ile ilişkileri tanımlanmalı ve prensip olarak ŞİÖ'nun gelişmesi, KGAÖ'nün güvenliği olmalıdır. Bölgede yer alan diğer küresel güçlerle, öncelikle NATO ve ABD ile etkileşim kurulmalı, kilit bölgesel oyuncular – Çin, Hindistan, Pakistan ve KGAÖ'ye girmeyen Türkmenistan ve Özbekistan ile ilişkiler güçlendirilmelidir. Bunun yanı sıra İran yakından takip edilerek, iç ve dış durumu izlenmelidir.

Sonuç

KGAÖ'nün Merkezî Asya bölgesindeki rolünün genel olarak karmaşık olduğunu söylemek mümkün. Bu karmaşıklık sadece örgütün misyonu ile örtüşen çeşitli görevlerinin çeşitliliğine bağlı değildir. Esasında, 2001 yılının sonbaharından itibaren Merkezî Asya'da çeşitli bölgesel güvenlik projeleri birbiriyle rekabet etmektedir. KGAÖ nedir sorusuna net bir cevap vermek gerekirse, örgütün, düzenleşik-merkezî yapıdan fazlası olup ancak birkaç ülkenin kolektif örgütü olmaktan uzakta olduğunu söyleyebiliriz.

³³ Dmitriy Trenin, “ODKB: reformirovat' ili rasformirovat” (KGAÖ: yenilemek yada dağıtmak), 25 Ağustos 2010. (Erişim 25 Mart 2011, <http://vpk-news.ru/articles/6679>).

Daha kapsamlı baktığımızda, KGAÖ'nün ŞİÖ ile görevlerinin kesiştiğini görebiliriz. Bu durumda, Merkezi Asya bölgesinde gelişen bu iki yapının görev ve yetkilerini ayırması gerekmektedir.

Uzmanlar, örgütün üye-ülkelerinin menfaatleriyle örgüt tüzüğünde belirtilen faaliyetlerin ana yönleri arasındaki dengesizliği açıkça ifade etmektedirler. KGAÖ'deki başlıca sorun, örgüt üye devletlerinin tehditlerle başa çıkma yöntemleri konusunda ortak anlayışlarının olmamasıdır. Tüm üye ülkeler, birbirleriyle karmaşık ve keskin çelişki içindeler ve güvenliği güçlendirmek adına ne ortak çabaları ne de istekleri vardır. KGAÖ'nün önemli sorunları oybirliğiyle çözme kabiliyeti bulunmamaktadır. Bunun ana nedeni Merkezî Asya ülkelerinin karşılıklı toprak meselelerinin bulunması ve birbirinin politikalarını tehdit olarak algılamalarıdır. Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasındaki karşılıklı anlaşmazlıklar Sovyet geçmişleriyle alakalı olup tarihsel bir maziye sahiptir. Dolayısıyla KGAÖ'deki Merkezî Asya cumhuriyetlerinin SSCB'den kalma sorunlarını çözmedikçe gerginlikler devam edecektir. Diğer taraftan söz konusu cumhuriyetlerin bir çözüme ulaşması bölgesel bir bütünleşmeye doğru bir adım olup Rusya Federasyonu'nun siyasî çıkarlarıyla ters düşecektir.

Kırgızistan'daki 2010 olayları, anlaşmanın işlevlerini yerine getirme konusunda yetersiz ve bir bölgesel örgüt olarak verimsiz olduğunu göstermiştir. Bu konuda kimi uzmanlar, KGAÖ'nün kurulmasının tek sebebi, Moskova'nın müttefikleri olduğunu göstermek amacıyla yapılan dönemsel gösteriş olduğunu dile getirmiştir³⁴. KGAÖ'nün tüzüğünde belirtilen maddeler dışında, bölge ülkelerin yararına olacak yeni değişikliklerin yapılması ve bölge ülkelerinin tümünün KGAÖ'ye katılmaları ve KGAÖ'yü güvenliğin garantisi olarak görmesi durumunda, KGAÖ, bölgede çatışmaları önleyici faktör olacaktır. KGAÖ yapısının bölgeden çekilmesi durumunda çatışmaya yol açacak bir dizi sınır gerginlikleri çıkabilir. Bununla beraber, Merkezî Asya cumhuriyetleri için, KGAÖ'nün faaliyetlerinde öncelikli olarak yer alan uluslar arası terörle mücadele ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi hususlar önemlidir. Terörizm bölge için büyük ve açık tehdittir. Özbekistan söz konusu hususlar nedeniyle kilit bir ülke konumundadır.

Dış dünyada KGAÖ, Rus siyasî egemenliğinin bir aracı olarak algılanmaktadır. Üye ülkelerinin Moskova'ya gösterdikleri ritüel bir jest ve bunun karşılığında Rusya Federasyonu'ndan sağlanan özel fiyatlarla silah edinme imkanı bulunmaktadır. Merkezî Asya'daki durum, Rusya ve Kazakistan ve diğer ülkelerin liderlerini, örgütü değiştirmek ve örgütü bölgede güvenliği sağlayacak etkin araç olması için çalışmasını gerektirecek kadar ciddi gözükmektedir. KGAÖ'nün yenilenmesi kaçınılmazdır ve bunun yapılması için rutin zirveler işe yaramayacaktır. Hızla değişen dünya şartlarında KGAÖ güncel sorunlara yanıt vermelidir. Bu nedenle, Örgüt çerçevesinde alınacak tüm kararlar üye-devletlerin güvenliklerini garanti altına almalıdır.

³⁴ Aleksandr Golts, "ODKB. Bit ili ne bit?" (KGAÖ. Olmak ya da olmamak), 20 Ağustos 2010. , (Erişim 1 Mayıs 2011, <http://www.centrasia.ru>).

Kaynakça

Alyayev Andrey, “ODKB Kak Sistema Kollektivnoy Bezopasnosti, Sovremennoye Sostoyanie i Perspektivi”, *Obozrevatel-Observer Bilimsel Analitik Dergisi*, 2007, sayı:1, ss.67-77. (Erişim tarihi: 20 Aralık 2017, <http://www.observer.materik.ru> (Аляев А., Деханов С., «ОДКБ Как Система Коллективной Безопасности, Современное Состояние и Песпективы», *Обозреватель*))

Bordyuzha Nikolai, “The Collective Security Treaty Organization: A Brief Overview”, *OSCE Yearbook 2010*, Çev. Peter Morley, ss.339–350, IFSH, <http://ifsh.de>. (Erişim tarihi: 15 Aralık 2017).

Castells Manuel, *Kimliğin Gücü*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2006.

Denisova Olga, “Uzbekistan i SŞA Sroyat Planı Drug na Druga” (Özbekistan ve ABD karşılıklı planlar geliştiriyorlar), 4 Temmuz 2012, <http://www.rus.ru>. (Erişim tarihi: 15 Kasım 2012).

Gevorikyan Yuriy, “Çto Takoe ODKB i Zaçen Ona Rossii”, (KGAÖ nedir ve Rusya’ya niçin lazım?), 8 Eylül 2008, *Argumenti i Faktı Gazetesi*, <http://www.aif.ru>. (Erişim Tarihi: 19 Kasım 2012).

Golts Aleksandr, “ODKB. Bit ili ne bıt?” (KGAÖ. Olmak ya da Olmamak), 20 Ağustos 2010, <http://www.centrasia.ru>. (Erişim tarihi: 1 Mayıs 2011).

Karavayev Aleksandr, “Kırgızskiy Test ODKB, Sistema Bezopasnosti Sodrujestva ne Proşla İspitaniye Mejetniçeskim Konfliktom”, (KGAÖ’nün Kırgız Deneyimi, Topluluğun Güvenlik Sistemi Etnik Çatışma İmtihanını Geçemedi), *Nezavisimaya Gazeta*, 23 Haziran 2010, <http://www.ng.ru>. (Erişim tarihi: 5 Aralık 2017)

_____, “Rol ODKB v Politike Bezopasnosti RF” (KGAÖ’nün Rusya Federasyonu Güvenlik Politikalarında Rolü), *Nezavisimaya Gazeta*, 15 Mayıs 2009, <http://www.ia-centr.ru>. (Erişim tarihi: 10 Mart 2011).

Kasım Kamer, “Kırgızistan’da neler oluyor?”, 15 Haziran 2010, <http://www.usak.org.tr>. (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2011).

Lavrov Sergey, “ODKB Poka ne Vmeşivayetsa vo Vnutripoliticheskie Dela Kırgızii”, (KGAÖ şimdilik Kırgızistan’nın iç siyasî işlerine müdahale etmeyecektir), *Rossiyskaya Gazeta*, 19 Ağustos 2010, <http://www.rg.ru>.

Major (P) Mowchan John A., “The Militarization of the Collective Security Treaty Organization”, *Center For Strategic Leadership, U.S. Army War College, Issue Paper* Cilt: 6-09,

Temmuz 2009, <http://www.csl.army.mil/> , (Erişim tarihi: 20 Kasım 2012).

Malışkin Andrey, “Uzbekistan Vtoroy Raz Vıhodit iz ODKB” (Özbekistan ikinci kez KGAÖ üyeliğine son verdi), 28 Haziran 2012, *RIA Novosti*, <http://www.ria.ru>. (Erişim tarihi: 15 Kasım 2012).

Muhin Vladimir, “Kollektivnaya Oborona Umirayet, Ne Rodivşis”, *Nezavisimaya Gazeta*, 2 Temmuz 2012, <http://www.ng.ru>. (Erişim tarihi: 26 Kasım 2012) (Коллективная Оборона Умирает, Не Родившись).

Nikitina Yulia, “The Collective Security Treaty Organization Through The Looking Glass”, *Problems of Post-Communism*, Cilt: 59, Sayı: 3, Mayıs/ Haziran 2012, ss. 41–52.

Purtaş Fırat, “Orta Asya'nın Bütünlüğü Sorunsalı ve Orta Asya'da Bölgesel Entegrasyon Girişimleri”, M. Turgut Demirtepe (Der.), *Orta Asya ve Kafkasya Güç Politikası*, Ankara, 2008, ss.31–62.

Paramonov Vladimir ve Stolpovskiy Oleg, “Mnogostoronneye Sotrudničestvo Rossii i Stran Tsentralnoy Azii v Ramkah ODKB: Problemi i Perspektivi”, (KGAÖ Çerçevesinde Rusya ve Merkezî Asya Ülkelerinin Çok Taraflı İşbirliği: Sorunlar ve Perspektifler), *Tsentralnaya Aziya i Kavkaz Dergisi*, No.2(62), 2009, ss.65–75. (Многостороннее сотрудничество России и Стран Центральной Азии в рамках ОДКБ: проблемы и перспективы)

Rasov Sergey, “Neytralniy Uzbekistan” (Tarafsız Özbekistan), 7 Ağustos 2012, Çev. Aidarbek Emirbek, <http://www.usgam.com.tr>. (Erişim tarihi: 18 Kasım 2012).

Sıroejkin Konstantin, “ŞOS i ODKB: Problemi i Vzaimodeystviya”, (ŞİÖ ve KGAÖ: Sorunlar ve Etkileşimler), 7 Haziran 2006, <http://www.analitika.org>. (ШОС и ОДКБ: Проблемы и Взаимодействия. Erişim tarihi: 1 Nisan 2011)

Somuncuoğlu Anar, “Rusya-Orta Asya İlişkilerinde Kolektif Güvenlik”, 5 Ocak 2011, <http://www.21yyte.org> (Erişim tarihi: 21 Aralık 2017)

Trenin Dmitriy, “ODKB: Reformirovat ili Rasformirovat” (KGAÖ: Yenilemek veya Dağıtmak), 25 Ağustos 2010, <http://www.carnegie.ru>. (Erişim tarihi: 25 Mart 2011).

“Treaty On Collective Security”, KGAÖ resmi web sitesi, <http://www.odkb-csto.org>. (Erişim tarihi: 20 Aralık 2017.)

Veytsel Roman, “Problemi Funktsionirovaniya ODKV i Puti ee Reformirovaniya” (KGAÖ İşlevselliği Sorunsalı ve Yenileme Yolları), 25 Ocak 2011, *Vremya Vostoka*, <http://www.easttime.ru>. (Проблемы Функционирования ОДКБ и Пути Её Реформирования. Erişim tarihi: 10 Mart 2011).

Volkov Vitaliy, “K Çemu Privedet Vihod Uzbekistana iz ODKB?” (Özbekistan’ın KGAÖ’den çıkışı ne tür sonuçlar doğuracak), 7 Temmuz 2012, <http://www.dw.de>. (Erişim tarihi: 22 Kasım 2012).

Weitz Richard, “Why Is The CSTO Absent In The Kırgyz Crises?”, *Central Asia-Caucasus Analyst*, Cilt:12, Sayı:11, 9 Haziran 2011, ss. 6–9.

Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa Güvenliğine Etkisi Xenophobia in the European Union Member States and its Effect on the European Security

Teslim: 15 Kasım 2017

Onay: 3 Nisan 2018

Nurgül BEKAR*

Öz

Yabancı düşmanlığı iki binli yılların başından itibaren Avrupa’da yükseliş eğilimindedir. Bu eğilimde 11 Eylül 2001 saldırıları, 2008’de başlayan ekonomik kriz ve 2009’da Ortadoğu ve Kuzey Afrika’yı etkisine alan Arap Baharı hareketleri kırılma noktalarını oluşturmuş, 11 Eylül olayları sonrası yabancı düşmanlığı Müslümanlara karşı tutumla hemen hemen aynı anlama gelmiştir. Ekonomik krizin yaşamsal refah üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle 2000 yılı sonrasında Avrupa devletlerinin siyasetinde ırkçı ve popülist söylemlere sahip aşırı sağ fikirlerin daha çok destek bulması, yabancı düşmanlığındaki yükselişi adeta normalleştirmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik tanımının değişmesi, yabancıların Avrupa Birliği’ne (AB) üye devletlerde bireysel, toplumsal ve bölgesel düzeyde güvenlik tehdidi olarak algılanmasını kolaylaştırmıştır.

Bu çalışmada Avrupa Birliği ülkelerindeki toplumsal seviyede artan yabancı düşmanlığı ve Avrupa güvenliğinin birbiriyle bağlantılı hale gelmesi konu edilmektedir. Makalede yabancılara yönelik tutumların Avrupa güvenliği üzerinde nasıl bir tehdit oluşturduğunun analizi yapılmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede, AB içinde en fazla yabancı nüfusu barındıran Almanya yabancı düşmanlığı konusunda temel örneklerden birini teşkil ettiğinden, ayrı bir başlık altında ele alınacaktır. Kuramsal açıdan milliyetçilik ideolojisi ve Avrupa bütünleşmesini en iyi açıklayan teorilerden biri olan işlevselcilik, “yayılmaya etkisi (spill-over)” kavramıyla çalışmanın analizine yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Yabancı Düşmanlığı, Avrupa Güvenliği, Avrupalı Türkler.

Abstract

Xenophobia has been on the rise in Europe since the early two thousand years. In this trend, 9/11 attacks, the economic crisis that started in 2008, and the Arab Spring movements that affected the Middle East and North Africa in 2009 constituted the breaking points, and the post-9/11 incidents of xenophobia were almost identical to the attitude towards Muslims. Because of the negative effects on the vital welfare of the economic crisis, the support of far-right ideas with racist and populist rhetoric in the politics of the European states after 2000 has almost normalized the rise in xenophobia. The change in the definition of security in the post-Cold War era has made it easier for foreigners to perceive the European Union (EU) as a security threat at the individual, social and regional levels in member states.

This study focuses on increasing xenophobia and European security on the social level of the European Union countries. An attempt will be made to analyze how the attitudes towards foreigners positively threaten European security. In this framework, Germany, which has the most foreign population in the EU, constitutes one of the basic examples of xenophobia and will be treated under a separate subtitle. The ideology of nationalism and functionalism, one of the theories that theoretically best explain European integration with the “spill-over” argument, will help analyze the work.

Keywords: European Union, Xenophobia, European Security, Euro-Turks.

* Yrd. Doç. Dr. Öğretim Görevlisi, Kastamonu Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

GİRİŞ

1945 sonrasında Doğu ve Batı olmak üzere iki ayrı blokta yapılanan Avrupa’da devlet sınırları içinde kimin yabancı olduğu çok net belli bir düzen mevcut olmuştur. Bazı etnik gruplar farklı devletlerin sınırları içinde kalmakla birlikte, temel anlamda Hıristiyan Avrupa kültürünü paylaşıyorlarsa, yabancı olarak değerlendirilmiyorlardı. Yahudi karşıtlığı –Antisemitizm- ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da suç kapsamına alınmıştı. Yahudi düşmanlığı dışında Avrupa’nın Soğuk Savaş dönemine kadar esas anlamda “yabancı” ile temas etmediği, kalıcı olarak bir arada yaşamadığı görölmektedir. O dönemin Avrupa’sında ulus-devlet etnik ve kültürel anlamda bugüne kıyasla daha homojen bir yapıya sahiptir. Hıristiyanlık (farklı mezheplere rağmen), yaşlı kıtanın kimliğini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Yabancı sayılanlar ise esasen eski sömürgelerden gelen ten rengi (biyolojik yapısı), milliyeti farklı olan insanlardır.

Soğuk Savaş sona erdiğinde dünya politikasındaki güç dengeleri açısından bir dönem kapanmıştır. İki Almanya’nın yeniden birleşmesi, Doğu Avrupa ülkelerinin kapitalist sisteme geçişleri, eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği içinde yer alan cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kazanarak uluslararası ilişkilerde egemen bir faktör olarak yer alması, bir başka deyişle dünya coğrafyasının yeniden biçimlenmesi uluslararası düzenin yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Bu değişikliklere paralel olarak küreselleşmenin hızlanmasıyla, iki kutuplu düzenden çok kutupluluğa geçen uluslararası politikaya ilişkin öngörülerde bulunabilmek zorlaşmıştır.

1990’lı yıllarda Balkanlar ve Kafkasya’da milliyetçi düşüncenin hâkim olduğu savaş ve çatışma ortamları nedeniyle çok sayıda insan göç etmek zorunda kalmıştır. Refahın ve güvenliğin bulunduğu yerlere doğru –özellikle Avrupa’ya- yapılan yasal ve/veya yasal olmayan yollardan göçün artması bir yandan kimlik, göç, istihdam, terör, insan kaçakçılığı, sınırların kontrolü gibi konuları yeni tehditler haline getirmiştir. Öte yandan bu yeni tehditlere bağlı olarak güvenlik kavramının tanımı genişlemiş, güvenliğin sağlanması için yürütölen politikalarda değişiklik yaşanmıştır. 11 Eylül 2001 saldırılarının İslam ile ilişkilendirilmesi, Müslömanlarla şiddet ve terör eylemleri arasında bağ kurulmasını kolaylaştırmıştır. 2009’da Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da başlayan Arap Bahar’ının yarattığı çatışma ve güvensizlik ortamının devam etmesi ise Avrupa’ya göçü hızlandırmıştır. 2008 ekonomik krizinin getirdiği ekonomik refah seviyesindeki düşüş, işsizliğin yol açtığı gelecek kaygısı, Madrid, Londra, Paris ve Brüksel gibi AB başkentlerinde gerçekleştirilen terör saldırıları, AB vatandaşlarında yabancılara ve göçmenlere karşı olan korkunun, düşmanlığın ve şiddet eylemlerinin artmasını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda çalışmada ele alınan yabancı düşmanlığı, göçmen düşmanlığı ve islamofobi ile eş anlamlı değerlendirilmektedir.

Küreselleşmenin yarattığı kültürel, ekonomik ve politik güvensizlik, aşırı sağın oylarının artmasına neden olmaktadır.¹ AB üyesi devletlerde özellikle son yıllarda yapılan seçimlere baktığımızda, birçok ülkede aşırı sağcı partiler ulusal parlamentolara girebilmiştir.² Bu çerçevede siyasette daha geniş bir hareket kabiliyeti edinen aşırı sağın milliyetçi söylemi, ayrımcılığı körükleyerek ırkçılığa uzanan tehlikeli bir alan meydana getirmektedir. Yabancılar yönelik düşmanca tutumlarla, başta Almanya olmak üzere, Avrupa Birliği ülkelerinde azımsanmayacak derecede görülen artışta, göçmenler Birliğin derinleşme ve genişleme sonrası yaşadığı ciddi problemlerden sorumlu tutulmaktadır. Siyasetçiler bu zemini kullanarak, son dönemdeki seçim kampanyalarının önemli bir bölümünde yabancılar/göçmenlere, özellikle AB’de etnik, kültürel ve dini anlamda birbiriyle benzeşen en kalabalık nüfusa sahip Türklere, oldukça fazla yer ayırmışlardır. AB düzeyinde konuya baktığımızda, seçimle göreve gelen tek AB kurumu olan Avrupa Parlamentosu’nun 2014’teki son seçimlerinde AB karşıtı ve aşırı sağcı partilerin elde ettiği başarı, AB üye devletlerindeki artan yabancı düşmanlığı eğiliminin belirgin bir göstergesi olarak yorumlanabilmektedir.³

Küreselleşmenin negatif etkilerinden biri olarak uluslararası politikadaki sorunlar dünya üzerinde hızla yayılabilmekte ve bir devletin problemi kısa süre içinde diğer devletlerin problemi haline gelebilmektedir. Bu çerçevede Avrupa bütünleşmesini açıklayan temel teorilerden işlevselcilik (fonksiyonizm) problemlerin çözülmesinde kuramsal altyapıyı teşkil edecektir. Temel varsayımı “bir konuda sağlanan gelişmelerin diğer alanları da etkilemesi” olan teori ışığında, yabancı düşmanlığının üstesinden gelmede elde edilecek başarılar, toplumsal barış ve refah ortamının sürdürülmesini, farklı etnik ve kültürel yapıların bir arada yaşamasını olanaklı hale getirebilecektir. Çatışma ve şiddete yol açacak sorunların çözülmesi, Avrupa güvenliğinde oluşan tehditleri de ortadan kaldıracaktır.

Avrupa güvenliğinin yabancı düşmanlığı sorununun çözümlenmesiyle bağlantılı hale gelmesinin izahı çalışmanın ana temasıdır. Makalenin birinci bölümünde konunun temel kavramları açıklanarak, milliyetçilik ideolojisi ve işlevsel teori aracılığıyla kuramsal çerçeve çizilecektir. İkinci bölümde AB

¹ Cihan Uzunçayır, “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, Eylül 2014, 132.

² Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Avusturya’da aşırı sağcı partiler iktidardadır. Hollanda, Fransa ve Almanya’da ise 2017 yılında yapılan genel seçimlerde aşırı sağcı partilerin başarısı dikkat çekmektedir. Kayhan Acar, “2018: AB gerçeğiyle yüzleşmek”, *Deutsche Welle Türkçe*, <http://www.dw.com/tr/2018-ab-ger%C3%A7e%C4%9Fiyle-y%C3%BCzle%C5%9Fmek/a-41965583>, 29.12.2017, Erişim: 20.02.2018. İsveç, Danimarka, İtalya, Belçika ve Yunanistan’daki aşırı sağcılar da önemli oy oranlarına ulaşmaktadır. Aşırı sağcı bir partinin İkinci dünya Savaşı sonrası ilk defa Parlamento’ya girdiği Almanya’da, 2013’te kurulan Almanya için Alternatif Partisi’nin (AfD) aldığı yüzde 13’lük oy oranı da aşırı sağın yükselişinden duyulan endişeyi artırmaktadır.

³ İlhan Aras, “2014 Avrupa Parlamentosu Seçimleri”, *Ankara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt:16, No:1, (Yıl: 2017), 2. “Avrupa Birliği Karşıtlarından Seçim Zaferi”, *BBC Türkçe*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140525_avrupa_parlamentosu_secim, 26.05.2014, Erişim: 20.02.2018.

üye devletlerinde artan yabancı düşmanlığı ve aşırı milliyetçilik üzerinde durularak, düşmanlığın temel sebepleri AB toplumlarındaki olaylar ve etkileri üzerinde tartışılacaktır. Bu bölümde AB içinde hem en çok mülteciyi kabul eden hem de en kalabalık yabancı nüfusu barındıran Almanya örneğindeki yabancı düşmanlığına ayrıca dikkat çekilecektir. Devam eden bölümde yabancı düşmanlığının Avrupa güvenliğinde tehdit oluşturma durumu ele alınarak, AB üyesi devletlerde ve AB düzeyindeki durum incelenecektir. Sonuç bölümünde, yabancı düşmanlığı-Avrupa'nın güvenliği ilişkisinin bulguları üzerinde durulacaktır.

1. TEMEL KAVRAMLAR VE KURAMSAL ÇERÇEVE

AB'nde yabancı düşmanlığını ve bununla bağlantılı kavramları tanımlamadan önce, Avrupalı kimliğinin ve Avrupa'nın ne olduğuna bakmak gereklidir. Çünkü AB kimliğini tanımlayan ana kavram Avrupalılıktır. Bir mit ve coğrafi kavram olarak ortaya çıkan, Fenike Kralı Agenor'un kızının ismi olan Avrupa kelimesi aslında Doğu'dan ödünç alınmıştır.⁴ AB dediğimiz kültürel ve coğrafi alanın ilk taslağını ise, çok farklı da olsa, Roma İmparatorluğu ve Greko-Latin medeniyeti oluşturmaktadır.⁵ İslamiyet bu imparatorluğun Doğu ve Akdeniz bölgelerini fethettiği için Ortaçağ Hıristiyan dünyasının sınırları yaklaşık olarak günümüz Avrupa'sına denk düşmekteydi.⁶ Ortaçağ dünyasında Avrupa adından ziyade Hıristiyanlık bir anlam ifade ediyordu, bununla birlikte Avrupa adı, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında Avrupa siyaseti, dolayısıyla düşünsel egemenliği Avrupalı terimlerin genel kabulünü getirinceye kadar da ortak kullanıma girmeyecekti.⁷ Dini anlamda Avrupa'nın temeli Hıristiyanlık⁸ olmakla birlikte günümüzde AB ülkelerinde milyonlarca Müslüman da yaşamaktadır.⁹ 1990 sonrası geçirdiği değişimlerle AB, uluslararası sistemde sadece ekonomik bir aktör değil, aynı zamanda ortak kültür ve değerler sisteminin oluşturuğu politikalarıyla siyasi bir aktördür.

Avrupa'da yabancı düşmanlığı farklı kavramlar ve/veya eğilimler halinde karşımıza çıkmaktadır: Ayrımcılık, aşırı sağ ve/veya Neo-Nazi görüş, milliyetçilik, ırkçılık ve özellikle 11 Eylül 2001 sonrasında islamofobi. Bireyler de toplumlar da kendi dışındakilere «yabancı» demektedir. Yabancı düşmanlığı Avrupa tarihinde çeşitli biçimlerde yer almıştır. Kendinden farklı olana karşı düşmanca tutumlar 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kuramsal çerçevede de yer

⁴ Jacques Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, (İstanbul: Literatür Yayıncılık, Kasım 2008), 8-9.

⁵ Georges-Henri Soutou, *Avrupa Birliği Tarihi.1815'ten Günümüze*, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, Şubat 2014), 57.

⁶ *A.g.e.*, 57.

⁷ Bernard Lewis, *Avrupa ve İslam*, (Ankara: Aklıçelen Kitaplar, 2007), 12-13.

⁸ Baki Erken, "Türkiye-AB İlişkisinde Temel Bir Etken: Türkün Avrupalı Kimliği", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:12, No:1 (2013), 79-104.

⁹ Sayıları milyonları bulan, Batı Avrupa'da doğmuş, eğitilmiş Müslümanlardan oluşan bir nüfusun ortaya çıkışının, Avrupa, İslam ve bunlar arasındaki ilişkiler üzerindeki etkilerinin çok büyük ve öngörülemeyen sonuçları olacaktır. Lewis, *Avrupa ve İslam*, 42.

bulmaya başlamıştır. Bu bağlamda Charles Darwin'in "biyolojik evrim" kuralı sosyologlar tarafından toplumun sosyo-politik hayatına uygulanmış, buna göre sözde bilinç bakımından daha gelişmiş ırkların, diğer halklar üzerinde sosyal ve siyasal üstünlüğüne hak kazandırılmak istenmiştir.¹⁰ Avrupa kültür ve medeniyetinin dışında her zaman mevcut olan bir "öteki" olgusu aşırı sağ partiler tarafından oy oranlarını artırmak için rahatlıkla kullanılmıştır.¹¹

Milliyetçilik, söylemlerinin temeline milleti oturtmaktadır. Milliyetçilik terimi Ernest Gellner ve diğer çağdaş sosyal bilimcilerin kullandığı şekliyle, etnisite ve devlet arasındaki özel bir bağlantıyı ifade etmektedir.¹² Milletten iyiliğini çoğaltmaya çalışırken ulaşmaya çalıştığı üç temel amaç ise milli özerklik, milli birlik ve milli kimliktir.¹³ Milliyetçi düşünce, yabancıların milli birlik düzenini bozduğuna ve milli kimliği tehdit ettiğine inanmaktadır. Ancak milliyetçiliğin önemi sadece siyaset dünyasıyla sınırlı değildir, «milletler dünyası» küresel bakış açılarımızı ve simgesel sistemlerimizi yapılandırdığı için milliyetçilik aynı zamanda kültürel ve düşünseldir.¹⁴ Milliyetçilik farklı etnik kimlikleri dışlarken, kültür ve inanç da bu dışlamada rol oynamaktadır. Bu şekliyle milliyetçilikler, kendi gruplarının devlete egemen olması gerektiğini savunan etnik ideolojilerdir.¹⁵

Klasik ırkçılık etnik temelli bir ayrımcılığı ifade eder. Aşırı sağın dile getirdiği ideal "ulus kimlik" tanımı da farklı halkların eşsiz ulusal karakterini korumak için birbirinden ayrı tutulması gerektiğini savunur, çünkü farklı etnik kültürlerin karışması bir kültürel yok olmaya neden olabilir.¹⁶ Yabancı düşmanlığının günümüzdeki temel parametrelerine bakıldığında, biyolojik farklılıklardan kaynaklı bir düşmanlığın yerine, kültürel farklılıkların söz konusu olduğu bir ırkçılık anlayışı etkin görülmektedir. 11 Eylül'den sonra din unsuru da yabancı düşmanlığında belirleyici hale gelmiş, bu noktada ırkçılık hedef belirlediği kişiler üzerinde dinsel ve kültürel yönlerden de aşağılayıcı bir politika izlemiştir.

Ayrımcılık kavramı esasen bir kişi ya da gruba karşı olumsuz düşüncelerle yönelerek bir "öteki" yaratılması olgusudur. Bunun doğal sonucu da "ötekinin" farklı bir muameleye tabi tutulmasıdır. Bu muamele gerek hukuki ilişkilerde gerekse toplumsal ve siyasal ilişkilerde söz konusudur. Genellikle ekonomik

¹⁰ "Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı", <http://newtimes.az/tr/views/899/>, 16.11.2012, Erişim: 21.2.2018.

¹¹ Fransa'da Mayıs 2017'de yapılan seçimlerde Le Pen'in hızlı yükselişinde, Almanya'da ve Avusturya'da yapılan genel seçimlerde aşırı sağcıların kazandığı başarılar bu yabancı düşmanlığının artışının bir göstergesi sayılabilir. "In Barcelona, a heartening rejection of Islamophobia", *Washington Post*, Erişim: 23.8.2017.

¹² Thomas Hylland Eriksen, *Etnisite ve Milliyetçilik. Antropolojik Bir Bakış*, (İstanbul: Avesta Yayınları, 2002), 152.

¹³ Anthony D. Smith, *Milliyetçilik. Kuram, İdeoloji, Tarih*, (Ankara: Atf Yayınları, 2013), 20.

¹⁴ A.g.e, 21.

¹⁵ Eriksen, *Etnisite ve Milliyetçilik. Antropolojik Bir Bakış*, 152.

¹⁶ Uzunçayır, s.140.

zorlukların yaşandığı dönemlerde ortaya çıkan ayrımcılık davranışları, nefret suçlarına ve her türlü hak ihlallerine yol açacağından ciddi güvenlik sorunları oluşturmaktadır. İslamofobi de böyle bir ayrımcı yaklaşım ve pratiğin kaynaklarından birini ifade etmektedir.

İslamofobiye uzmanlar şöyle açıklamaktadırlar¹⁷: İslama ve Müslümanlara karşı *abartılmış bir korku ve kin*. Bu korku ve kin Müslümanlara karşı yapılan her türlü ayrımcı davranışa temel oluşturmaktadır. İslamla ilgili her türlü şeyden korkma anlamına da gelen İslamofobi aynı anda dini, etnik ve kültürel ırkçılığı ve ayrımcılığı bir araya getirmektedir.¹⁸ Bu bağlamda islamofobik ayrımcılık ise, İslama ve onun çağrıştırdıklarına karşı duyulan ön yargının ürünü olan ve Müslümanları hedef alan ayrımcılıktır.

İslamofobi doğal olarak toplumsal hayatta Müslümanlar için büyük zorluklar yaratmaktadır. Yine özellikle son zamanlarda Avrupa siyasetinde kullanılan İslam karşıtı söylem ve buna bağlı olarak Müslümanların Avrupa'yı ele geçireceği savı, aşırı sağcı ve yabancı düşmanı partiler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Avrupalılar ülkelerinde bir süre sonra azınlık hale geleceklerinden, işlerinin elinden gideceğinden korkmaktadırlar. Basın ve yayın organları da bu konuda siyasi partilerden geri kalmamaktadır.¹⁹ İslam ve Müslüman düşmanlığı çağımızda kendisini daha çok batılı değerlerin, uygarlığın, Avrupalılığın veya modernliğin arkasına gizlemekte, kendisini gizlemektedir.²⁰

Neyin ya da kimin güvenliğinin açıklandığına göre anlamı değişse de güvenlik en basit haliyle tehlikeden uzak olmayı ifade eder. Uluslararası ilişkilerde güvenlik için farklı teorilere göre çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Aynı şekilde Soğuk Savaş dönemindeki “devlet” odaklı ve esasen askeri unsurlarla sağlanan güvenlik tanımları yapılırken²¹, yirmi birinci yüzyılla birlikte siber saldırılar, insan kaçakçılığı, yasadışı göç gibi kavramların, internetin, yazılı ve görsel basının etki ettiği²² genişletilmiş yeni güvenlik tanımları yapılmaya başlamıştır.

¹⁷ “Islamophobia: Understanding Anti-Muslim Sentiment in the West”, www.gallup.com/poll/157082/islamophobia-understanding-antimuslim-sentiment-west.aspx, Erişim:23.8.2017.

¹⁸ İbrahim Kalın, *Ben ve Öteki* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2016), 444.

¹⁹ 24 Ocak 2014 tarihli *Daily Mail* gazetesi İngiltere'deki her 10 bebekten birinin Müslüman olduğunu ve bu durumda yakında Müslümanların sayısının Hıristiyanlığı geçebileceğini yazmıştır. Bu makale Müslüman iki kadının peçeli resmini vererek İngiltere'deki burka yasağını savunmuş ve bunun çok geç olduğunu, burka kullanmanın yasaklanması gerektiğini, aksi takdirde Hıristiyan ülkelere şeriat hukukunun geleceği korkusunu yazmıştır. Yine *The Sun* gazetesi “*Ramadan a ding dong*” başlıklı makaleyle İslamın negatif bir portresini çizmiştir. Böylece Müslümanlar için ötekileştirme yapılmıştır. Opinion: “The muslims are coming!” Why Islamophobia is so dangerous, Imran Awan, July 31, 2017.

²⁰ Bekir Berat Özüpek, “Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık Üstüne”, *Almanya'da Müslümanlar* içinde (Der), Yılmaz Bulut, (Ankara: Kadim Yayınları, 2014), 89.

²¹ Soğuk Savaş döneminin başat uluslararası ilişkiler teorisi klasik realizmin konuya yaklaşımı için: Osman Şen, “Klasik Realizmin Güvenliğe Bakışı ve Kökenleri”, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik. Teorik Değerlendirmeler* içinde, Der. Emre Çıtak, Osman Şen, (Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi: İstanbul, Eylül 2014), 23-31.

²² ABD'nin Irak'a müdahalesi öncesinde Irak lideri Saddam Hüseyin'in biyolojik silahlar kullandığına dair bilgiler medyada paylaşılmış, ancak Irak'ın işgalinden sonra bu haberlerin yalan olduğu orta-

Bu çerçevede devletlerin iç (ülke sınırları dahilinde) ve dış (ulusal) güvenliği iç içe geçmiştir. Güvenlik için günümüze dair bir tanım denemesi yapmak gerekirse, güvenliğin bir yandan toplumdaki etnik, ekonomik, kültürel ve dinsel açıdan türdeş ve/veya farklı tüm unsurların barış, refah ve huzura sahip olma halini, diğer yandan ulusal düzeyde devletin sınırları içinde çatışmasızlık halini içerdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. AB örgütünün üye devletlerle ve diğer uluslararası aktörlerle²³ de işbirliği yapması güvenliğin sağlanması adına önem taşımaktadır. Bu anlamda işlevsel teorinin “bir alanda sağlanan gelişme ve ilerlemenin diğer alanlara yayılacağı” temel savı yönetsel düzeyde de geçerli olabilecektir. Çalışmanın konusu açısından ele aldığımızda toplumsal düzeydeki yabancı düşmanlığını önlemeyle ilgili ulus-devlet bazında sağlanan ilerlemeler AB düzeyinde etki edecektir. Bu etkinin yansıması olarak Birliğin düşmanlığı yok etmek için ortak politikalar uygulaması, yabancı düşmanlığı ve Avrupa güvenliği arasındaki bağlantının ortadan kalkmasını sağlayabilecektir.

1.1. Milliyetçilik

Milliyetçilik ulus kavramına dayanır; belli bir ulusun üstünlüğünü ve özel olduğunu savunur. Ulus kavramı çeşitli şekillerde açıklanmaktadır. Bu konudaki temel tanımlamalardan biri Benedict Anderson tarafından “Hayali Cemaatler”²⁴ kitabında şu şekilde yapılmıştır:

“Ulus, hayal edilmiş bir topluluktur –kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık için olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir.

Hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyelerini tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey içitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali yaşamaya devam eder.”

Anderson’a göre belirli sınırlara sahip egemen bir cemaat olan ulus, eşitsizlik ve sömürü ilişkilerine rağmen daima derin ve yatay bir yoldaşlık olarak tasarlanmaktadır.²⁵ Bu yoldaşlık toplumsal dayanışmayı ve kolektif kimliği yaratarak milliyetçiliğin söylemsel oluşumunu sağlamaktadır.²⁶ Ancak milliyetçilik bir ideoloji olarak teorik yönü zayıf, siyasal bir pratik olarak ise oldukça et-

ya çıkmıştır, “Irak’ın işgalinde istihbarat yalanları”, *BBC Türkçe*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/03/130318_irk_yanlanlar, 18.03.2013.

²³ Avrupa güvenliği için bu aktörler öncelikle ABD, İngiltere, Rusya, Türkiye, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri gibi ulus-devletlerdir. Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar da diğer aktörlerdir.

²⁴ Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, 6. Basım, (İstanbul: Metis Yayınları, Ekim 2011), 20.

²⁵ *A.g.e.*, 22.

²⁶ Craig Calhoun, *Milliyetçilik*, 3. Baskı, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, Ekim 2012), 5.

kili bir harekettir.²⁷ Avrupa tarihine baktığımızda, yaşanan iki büyük savaşın çıkışına temelde milliyetçilik yol açmıştır. Büyük toplumsal sorunların ve ekonomik buhranların yaşandığı dönemlerde aşırı sağcı ve milliyetçi akımlar yükselmiş²⁸, hatta bu toplumlarda işin ucu ırkçılığa kadar varmıştır. Nitekim 1929’da başlayan büyük ekonomik buhran sonrası dönem, Avrupa’da ve özellikle Almanya’da milliyetçi ve ırkçı yaklaşımların uluslararası politikayı belirlediği dönemdir. Yahudilere karşı uygulanan siyaset nedeniyle dünya tarihinde bir soykırım ve çok büyük kayıplar verildiği İkinci Dünya Savaşı yaşanmıştır. 1973 petrol krizi ve sonrasındaındaki ekonomik krizde de Avrupa’da milliyetçi akımlar yükselmiş, yaşanan toplumsal ve ekonomik sorunların sebebi olarak göçmenler görülmüştür. Milliyetçilik kimi zaman ortadan kaybolmuş gibi görünse de 1989 sonrası yeniden popüler hale gelmiştir. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya’nın parçalanması, yeni sınır ve azınlık sorunları yaratmış ve bölgesel istikrarsızlığa yol açan ideolojilerin örgütlenmesine neden olmuştur.²⁹ Özellikle Balkanlar’da yaşanan yıkıcı savaşlar, etnik milliyetçiliğin ulaştığı şiddetin önemli bir göstergesi olmuş, milliyetçiliğin yabancı düşmanlığına dönüşmüş hali bu dönemde yine devletlerin iç ve dış güvenliğinde risk oluşturan etmenlerden biri haline gelmiştir.³⁰

Dünyaya bakmanın ve onu yorumlamanın bir yolu olan milliyetçilik söylemi³¹, yukarda da ifade edildiği gibi bir teori olarak değil ama uygulama olarak, ülkelerdeki yabancı düşmanlığına ilişkin davranış ve tutumlarda başat bir rol oynamaktadır. Avrupa Birliği’nin bizzat kendisi, bir yandan yeni devlet gibi bir aygıt dönüşürken, Avrupalılığı da yeni bir milliyetçilik olarak savunmaya başlamıştır.³² AB üye devletlerinde aşırı sağ partilerin ortak özelliklerinden biri siyasi söylemlerinde milliyetçiliğe yaptıkları vurgudur; bu vurguyu gittikçe artan bir biçimde “Avrupa kimliği” üzerinden yaparken, yabancıların Avrupa kimliğinin homojenliğini bozacağı savıyla Avrupa değerlerinin asimile edileceğine işaret etmektedirler.³³ Oysa AB’nin kuruluş amaçları ele alındığında, bu amaçlardan birinin “yok edici milliyetçilerin” ortaya çıkışını engellemek olduğu görülmektedir.³⁴

²⁷ İnci Özkan Kerestecioğlu, “Milliyetçilik”, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (5. Baskı) içinde (Der.) H. Birsen Öz, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Mart 2012), 309.

²⁸ Selcen Öner, “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni “Öteki”ler ve Türkiye’nin AB Üyeliği”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:13, No:1(Yıl:2014), 163.

²⁹ John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe* içinde, Derleyenler: Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, Ekim 2012), 156.

³⁰ 1989 coşkusunun ardından dünyanın dört bir yanında etnik-milliyetçi çatışmalar yayılmıştır. Umut Özkırmılı, *Milliyetçilik Üzerine Güncel Tartışmalar. Eleştirel Bir Müdahale*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ekim 2010), 2. Balkanlarda Bosna-Hersek’teki soykırım ve Kosova Savaşları bu durumun en belirgin örneğidir.

³¹ Özkırmılı, *Milliyetçilik Üzerine Güncel Tartışmalar. Eleştirel Bir Müdahale*, 2.

³² Calhoun, *Milliyetçilik*, 2.

³³ Karşılaştırmız: Öner, “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni “Öteki”ler ve Türkiye’nin AB Üyeliği”, 169; Nazif Mandacı ve Gökay Özerim, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenleştirilmesi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:10, Sayı: 39 (Güz 2013), 119.

³⁴ Ayşe Karabat, “Avrupa’da aşırı sağ nasıl yükseldi?”, Doç. Dr. Senem Aydın Düzgit ile söyleşi, *Al-*

Milliyetçiliğin sadece milliyetçilik olmaktan çıkıp aşırı milliyetçilik, radikal milliyetçilik veya ultra milliyetçilik şeklinde ifade edilmesi³⁵ yabancı düşmanlığına kaynak sağlamaktadır.³⁶ Avrupa’da yabancı olarak açıkça en büyük tehdit olarak gösterilen grup Müslümanlardır.³⁷ Tersinden bir söyleyişle, milliyetçiliğin olumlu bir şekilde yorumlanması Avrupa Birliği’nde farklı etnik ve kültürel yapılar arasındaki yakınlaşmayı ve birlikteliği sağlayarak, yabancı düşmanlığı yüzünden oluşacak güvenlik risklerini en aza indireyecektir. Dolayısıyla gerek AB düzeyinde gerekse üye devletler düzeyinde işlevsel teoriyi doğrular nitelikte yabancıları ve mültecileri Avrupa kimliği içine sokabilecek şekilde milliyetçilikle ilgili takınılacak durum yabancı düşmanlığıyla mücadelede olumlu adımların atılması sonucunu doğurabilecektir.

1.2. İşlevselcilik (Fonksiyonalizm)

Ulus devletin tek başına çözüm bulamadığı sorunlar için bütünleşme (entegrasyon) en önemli araçlardan biridir. Bütünleşme, siyasal aktörlerin sadakatlerini, beklentilerini ve siyasal eylemlerini ulus devletler üzerinde yetki sahibi olabilecek yeni bir merkeze yönlentmeleri süreci olarak tanımlanmaktadır.³⁸ Avrupa’da en önemli bütünleşme örneği ise İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Avrupa’da yeni bir savaşı önlemek için başlatılan ve bugün artık Avrupa Birliği adıyla anılan süreçtir. Almanya ve Fransa arasındaki ezeli düşmanlığı sona erdirebilmek için Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (1951) ile yola çıkan Batı Avrupa devletleri (Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg), sonrasında Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (1957) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (1957) ile yola devam etmiştir. Böylelikle karşılıklı olarak birbirine bağımlı hale gelen Batı Avrupa devletleri hem yeniden bir savaş çıkmasını önleyebilmiş, hem de barış ve güvenliğin tesis edilmesi gibi temel sorumluluklarını birlikte gerçekleştirebilmişlerdir. Bu bağlamda bütünleşmenin ortak yarar ve işbirliğini artırıcı olma özelliği yirminci yüzyılın en büyük barış projesinin gerçekleşmesini de sağlamıştır. Zira bütünleşme ile Batı Avrupa devletleri arasında birbirlerinin kararlarının sonucundan etkilenecek şekilde bir bağımlılık ve karşılıklılık ilişkisi doğmuş, bu da birçok konuda devletlerin davranışlarını etkilemiştir.

Bu bağlamda Avrupa bütünleşmesinin teorilerinden işlevselcilik savaşın önlenmesi konusunda gerekli işbirliğini, dolayısıyla Avrupa Birliği içindeki ortak tutumların gelişmesini açıklamaktadır. 1930’larda ortaya çıkan teorinin kurucusu David Mitranıy, uluslararası problemlerin geçişken doğasını temel çıkış nok-

jazeera Türk, www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/avrupada-asiri-sag-nasil-yukseldi, 19.03.2017, Erişim: 21.02.2018.

³⁵ Stefan Breuer, *Milliyetçilikler ve Faşizmler: Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010), 27.

³⁶ Cihan Uzunçayır, 135-136.

³⁷ Nazif Mandacı ve Gökay Özerim, 120.

³⁸ Sinem Akgül Açıkmeşe, “Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1(Bahar 2004), s.2.

tası olarak almıştır.³⁹ Mitrany'ye göre devletlerin çıkarlarının bütünleşmesiyle sorunların çözülmesi kolaylaşacaktır. İşlevselciler bütünleşmenin yaratacağı etkilere yönelik savlarını temel olarak üç başlıkta açıklamaktadırlar.⁴⁰

1. *Dünya çoğulcudur, yani çok sayıda kurum ve aktör politik kararlara katılır.*

2. *Bu kararlar mevcut sosyo-ekonomik yapıyı da etkiler. Politik, toplumsal ve ekonomik gruplar bu kararlar için arabuluculuk yaparlar.*

3. *Modern toplumlar artan iş bölümü ile tanımlanır. Bu da toplumun farklı bölümlere ayrılmasına ve bölümler arasında bağlantıya yol açar.*

Bu çerçevede işlevselciliğe göre, artan hükümet sistemlerinin giderek karmaşık hale gelmesi politik olmayan teknik konularla daha fazla karşılaşılmasını da beraberinde getirecek, teknik konular giderek önem kazanacaktır. Teknik konuların öneminin artması ise bu alanlarda uluslararası işbirliğini gerekli kılacak, bu da çok fazla uzmanlaşmış görevlilere ihtiyaç olmayan ama sadece belli konuların uluslararası alanda çözümünü gerçekleştirmek için çalışan görevlilerin yer aldığı fonksiyonel uluslararası örgütlerin kurulmasına ve artmasına yol açacaktır.⁴¹ Teorinin temel düşünürü David Mitrany⁴², bir konudaki işbirliğinin, diğer teknik alanlarda da benzer işbirliği süreçlerini tetikleyeceğini ileri sürmüştür. Nitekim AB'nde yaşanan ortak ekonomik girişimler üye ülkeler arasındaki ekonomik ve sosyal farkların azalmasına, daha sonra ise siyasi konularda ortak tutumların alınabilmesine yol açmıştır.

İşlevselciliğin bu çalışmada seçilmesinin sebebi, AB içinde uygulanan ortak politika alanlarının birbirini etkileme kapasitesi ve sorunların çözümünde işbirliği yapılmasının en fazla faydayı sağlayacak olmasıdır. Yabancı düşmanlığının Avrupa güvenliği ile bağlantılı hale gelmesinde AB içinde öncelikle sosyal politikalar ve refah paylaşımı rol oynamış; 1990'lardan itibaren artan yabancı nüfusu karşısında uygulanan sosyal, kültürel, ekonomik ve güvenlik politikaları birbirini hem üye devletler düzeyinde hem de AB düzeyinde etkilemiştir. İşlevselci teorinin temel savından hareketle, bir yandan yabancı düşmanlığını üreten sorunların çözülmesi üye devletlerin işbirliğini gerektirmektedir. Bu konudaki işbirliği, bir yandan yabancıların bir güvenlik sorunu olarak görülmesini engelleyecek, yabancılara yönelik şiddet ve ihlal olayları

³⁹ Werner Weidenfeld, *Die Europäische Union*, UTB, Wilhelm Fink: Deutschland, 2010), 47.

⁴⁰ Bkz: Dieter Wolf, *Integrationstheorien im Vergleich: Funktionalistische und intergouvernementale Erklärung für die Europäische Wirtschafts- und Währungsunion im Vertrag von Maastricht*, (Baden-Baden, 1999),39 ve Michéle Knodt-Andreas Corcaci, *Europäische Integration. Anleitung zur theoriegeleiteten Analyse*, (UTB; Konstanz und München, 2012), 21. Dieter Wolf, "Neo-Funktionalismus", *Theorien der europäischen Integration* içinde, Der. Hans-Jürgen Bieling, Marika Lerch, (VS Verlag für Sozialwissenschaften: Wiesbaden, 2006), 2. Baskı, 65-90.

⁴¹ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri. Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 4. Baskı, (İstanbul: ALFA Yayınları, 2006), 448.

⁴² Mitrany, iki temel eserinde fonksiyonalizme ilişkini temel düşüncelerini yazmıştır: *The Progress of International Government* (1933) ve *A Working Peace System* (1943) Knodt-Corcaci, 21-22.

önlenebilecektir. Öte yandan toplumsal politikalarda sağlanan ilerleme diğer teknik konuların düzenlenmesine de yardımcı olacak, insanlara daha güvenli bir yaşama ortamı sunulabilecektir. Bir başka deyişle, yabancıların Avrupa refahı ve kimliği için tehdit olduğu algısının değişmesi, üye devletlerin ve AB'nin işbirliği içinde, uzmanlaşmış görevlilerin de yardımıyla yürüteceği politikalardan etkilenecektir.

2. AŞIRI SAĞIN VE MİLLİYETÇİLİĞİN ETKİSİNDE YABANCI DÜŞMANLIĞININ YÜKSELİŞİ

Milliyetçilik ve yabancı düşmanlığına ilişkin yapılan araştırmalarda, genellikle küreselleşmenin olumsuz sosyo-ekonomik etkileri nedeniyle sıkıntılar yaşayan, eğitim düzeyi ve gelirleri düşük, alt veya orta sınıflardan gelen işçi erkeklerin aşırı sağ partileri desteklediği bulgularına ulaşılmıştır.⁴³ İki kutuplu sistemin sona ermesiyle birlikte hızlanan küreselleşme, İslam-Batı ilişkilerini farklı şekillerde etkilemektedir.⁴⁴ AB üye devletlerinin 1991'de imzaladığı Maastricht Antlaşması bir yandan örgütün değişimine yönelik kurumsal ve yapısal değişikliklerin yapılmasını (derinleşme)⁴⁵, diğer yandan Merkezi ve Doğu Avrupa devletlerinden yeni üyeleri kabul ettiği (genişleme) bir dönemi başlatmıştır. Genişleme ve derinleşme politikalarının uygulanması sırasında ortaya çıkan sorunlar ve küreselleşme sebebiyle milliyetçiliğe ilişkin tutumlar AB içinde kendisine daha çok yer bulmuştur. Derinleşme-genişleme süreci AB için uluslar üstü yapılanmanın dinamizmini temsil ederken, öte yandan paradoksal şekilde ulus-devlet ve ulus-devlet içindeki refah toplum yapısını zedeleyerek milliyetçi duyguları siyasi süreçte ve vatandaşlar arasında yeniden vurgulamış, ekonomik ve sosyal kaygılara yol açmıştır.⁴⁶

Uluslararası politikada 21. yüzyılın ilk kırılma noktası olan 11 Eylül saldırıları Müslüman ve Batılı toplumların birbirlerine karşı taşıdığı şüpheleri derinleştirmiş ve küreselleşmenin fiziken yakınlaştırdığı taraflar arasındaki fikrîsel mesafenin giderek açılmasını sağlamıştır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalardan biri olan Avrupa Konseyi İrkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Komisyonu'nun (ECRI)1 Ocak-31 Aralık 2009 tarihleri arasında kapsayan Avrupa'daki ırkçılık, irki ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, anti-semitizm ve hoşgörüsüzlüğe ilişkin raporunda, Müslümanların iş ve ev bulma, eğitim, adalet gibi alanlarda ayrımcılığa maruz kaldıklarını vurgulamaktadır.⁴⁷ Dolayısıyla

⁴³ Zuhul Yeşilyurt Gündüz, "The European Union at 50: Xenophobia, Islamophobia and the rise of Radical Right", *Journal of Muslim Minority Affairs*, Cilt 30, Sayı 1, Mart 2010, 40.

⁴⁴ Kalın, *Ben, Öteki ve Ötesi*, 411.

⁴⁵ Maastricht Antlaşması örgüte üç sütunlu bir yapıyı kabul etmiş, siyasi birliğe giden yolda 1987 Tek Avrupa Senedi'nin açtığı yolda ilerleme sağlamıştır. AB artık üye devletlerinin dış politikası ve güvenliğine ilişkin bir AB siyaseti izleyebilecektir. Desmond Dinand, *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, (İstanbul: Kitap Yayınevi, Nisan 2005), Birinci Cilt, 106-112.

⁴⁶ Fatma Yılmaz, *Avrupa'da İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*, (Ankara: USAK Yayınları, Ekim 2008), 49.

⁴⁷ "Avrupa'da ırkçı şiddet yükselişte", *Milli Gazete*, <http://www.milligazete.com.tr/haber/1144182/avrupada-irkci-siddet-yukseliste>, 10.07.2010, Erişim: 20.02.2018.

aynı yerde yaşıyan, bir arada bulunan ama ayrımcı muamelelerle karşılaşan farklı kültürler ve etnisitelerin uyumu zorlaşmıştır.

1990’larda Balkanlar’da yaşıyan milliyetçi çatışma/savaşların ardından 2000’lerde Ortadoğu’da da ekonomik ve sosyal sebeplere bağlı olarak aynı sıkıntılıların baş göstermesi (özellikle 2008 Arap Baharı sonrası) çok daha fazla sayıda insanın yer değiştirmesine, refahın olduğu devletlere doğru bir göç akımına yol açmıştır. Bu süreçteki siyasi, ekonomik ve toplumsal değişiklikler Batı’nın kendisine yönelen göçü bir tehdit olarak algılamasına yol açmış, göçmenlere ve mültecilere yönelik olarak önlemler alınmıştır. AB nezdinde Komisyon’un gelen göçmenlerin ülkeler arasında paylaştırılması kararına rağmen⁴⁸ bazı ülkeler buna uymaya yanaşmamıştır. Macaristan sınırlarına tel örgü çektiler, Polonya almayı vaat ettiği mültecileri alamayacağını bildirerek, Avusturya 19 Şubat 2016’dan itibaren günde sadece 80 sığınmacının sınırdan geçmesine izin vererek ve ayrıca Savunma Bakanlığı’nın sığınmacılar nedeniyle oluşacak sıkıntılara yönelik ek 450 asker görevlendirerek mülteci sayısını sınırlamak istemişlerdir.⁴⁹ AB düzeyinde sığınmacı akışına engel olmak için Libya üzerinden İtalya’ya gelen mültecileri engelleyebilmek için Libya’ya şişme bot ve deniz motoru ihracatını durdurmuştur.⁵⁰ Yeni göçmenlerin ülkeye girişini yasaklayan ve/veya ülkedeki göçmen sayısını sınır dışı etmelerle en aza indirmeye çalışan⁵¹ AB üyesi devletlerin bazıları da *Schengen* Antlaşmasını askıya almışlardır. Ancak AB’nin mültecileri paylaşırma tutumuna özellikle Macaristan, Polonya gibi üye devletler karşı çıkmış, Macaristan mültecilerin Avrupa için büyük bir tehlike oluşturduğunu savunmuşlardır. Bu uygulamalar AB üyeleri arasındaki farklı düşünceleri bir kez daha ortaya çıkarmış ve örgütün mültecilerle ilgili ortak hareket etmesine engel teşkil etmiştir.

Son dönem AB üyesi devletlerin göç politikalarının olumsuz çıktısı olarak yabancı düşmanlığının giderek artması, temel olarak Birliğin göç politikalarının oluşum sürecini gözden geçirmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Zira Müslümanların göçü söz konusu olduğunda yabancı düşmanlığı ve güvenlik arasında kurulan ilintide, “toplum güvenliği” söylemi tehditleri özellikle toplumsal, kültürel ve ulusal kimliğin karşısındaki sorunlarla bağdaştırmaktadır.⁵² Dolayısıyla devletlerin, yabancılara ve mültecileri sebep göstererek oluşturmaya çalıştığı politikalar ortak barış ve güvenliğin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

⁴⁸ “AB Komisyonu Başkanı Juncker, mülteci krizine karşı önlemleri açıkladı”, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/ab-komisyonu-baskani-juncker-multeci-krizine-karsi-onlemleri-acikladi-30024472>, Hürriyet, 09.09.2015, Erişim: 20.02.2018.

⁴⁹ “Avusturya’da Müslümanlara karşı yeni önlemler”, <http://www.dunyabulteni.net/avrupa/355894/avusturyada-multecilere-karsi-yeni-onlemler>, 21.02.2016, Erişim: 22.02.2018.

⁵⁰ AB’den mültecilere karşı skandal önlem”, <http://www.haber7.com/dunya/haber/2380907-abden-multecilere-karsi-skandal-onlem>, 18.07.2017, Erişim: 22.02.2018

⁵¹ Hazel Çağan Elbir, “*Avrupa’nın Aşırı Sağ Haritası: Zenofofi, İslamofobi ve Türkofofi*”, Yorum No: 2016/34, <http://avim.org.tr/tr/Yorum/AVRUPA-NIN-ASIRI-SAG-HARITASI-ZENOFABI-ISLAMOFABI-VE-TURKOFABI>

⁵² Senem Aydın-Düzgüt, *Türklük, Müslümanlık, Doğruluk. AB’nin Türkiye Söylemleri*, Koç Üniversitesi Yayınları: İstanbul, Kasım 2015), İngilizceden çeviren: Barış Cezar, 59.

Avrupa içerisinde 2008 ekonomik kriziyle birlikte aşırı sağ kesimler “homojen yapının bozulduğu” “işsizliğin artmasının sebebinin göçmenler olduğu” gibi savlar aşırı sağ partilerin oylarını arttırmıştır. Örneğin Belçika’da Türk karşıtı söylemleriyle tanınan, göçmenlere karşı sert yasaların çıkarılmasını savunan bir parti olarak bilinen *Vlaams Belang*, 1999 genel seçimlerinde yüzde 9.9 oy alırken, 2012’de gerçekleştirilen yerel seçimlerde oyların yüzde 28,6’sını alarak büyük bir başarı elde etmiştir.⁵³ Toplumda suç oranlarının artmasından göçmenlerin sorumlu tutulması, Müslüman göçmenlerin dini nedenler sebebiyle toplumla uyum sağlamadıkları görüşleri, ekonomik durumun bozulmasında mültecilerin etkisinin olduğunun aşırı sağ partilerce söylenmesi oy oranlarının düşmesini engellemek isteyen merkez sağ partilerin bile söylemini değiştirmektedir.⁵⁴

Yabancı düşmanlığı kapsamında yapılan çalışmalara bakıldığında özellikle Müslüman göçmenlere karşı duyulan düşmanlık dikkat çekmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki (ABD) düşünce kuruluşu Chattam House bu konuda ABD ve Kanada’nın yanı sıra AB devletlerinin de yer aldığı bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmaya göre Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Polonya, İspanya ve Birleşik Krallık’taki katılımcılara “*Esasen Müslüman ülkelerden olmak üzere, tüm göçün durdurulması gerekir (All further migration from mainly Muslim countries should be stopped)*” önermesini kabul edip etmedikleri sorulmuştur. Genel toplamda yüzde 55 gibi büyük bir çoğunlukla önerme kabul edilmiş, katılımcıların yüzde 25’i kararsız kalırken, sadece yüzde 22’si reddetmiştir.⁵⁵ Buradan da anlaşılacağı üzere, Avrupa’daki göçmenlerin varlığı ile bağlantılı problemler kolaylıkla din ile ilişkilendirilerek, güvenliği bozucu, ekonomik ve toplumsal sorunların nedeni olarak İslam büyük bir engel olarak değerlendirilmektedir. Bunun doğal sonucu olarak AB ülkelerinde Müslümanlar siyasi ve toplumsal düzene tehdit olarak görülmekte ve bu görüşler artık AB toplumlarında normal kabul edilerek, Müslümanların topluma katılım ve pay alma mücadelesine karşı moral panik⁵⁶ oluşmaktadır.

Nazizm’in yasak olmasına rağmen bu görüşe eğilimli partiler Avrupa’da meclislere girecek oy oranlarına ulaşmakta, daha da kötüsü bu durum, parlamenter

⁵³ “Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Yükselişte”, www.haber7.com/avrupa/haber/983635-avrupada-irkcilik-ve-yabanci-dusmanligi-yukseliste, 30.01.2013, Erişim: 22.02.2018.

⁵⁴ Yunanistan’daki faşist Altın Şafak Partisi ülkedeki bütün göçmenlerin sınır dışı edilmesini istemektedir. “Avrupa’da aşırı sağ nasıl yükseldi?”, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/avrupada-asiri-sag-nasil-yukseldi>, 19.03.2017, Erişim: 22.02.2018. Macaristan’da Başbakan Orban mültecilerin gelişimini engellemek için Macaristan sınırına tel örgü çektirmiştir, “Avrupa’nın aşırı sağ haritası”, <http://www.dw.com/tr/avrupan%C4%B1n-a%C5%9F%C4%B1r%C4%B1-sa%C4%9F-haritas%C4%B1/a-19215638>, 26.04.2016, Erişim: 22.02.2018.

⁵⁵ Matthew Goodwin, Thomas Raines ve David Cutts, What Do Europeans Think About Muslim Immigration, Chattam House, <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/what-do-europeans-think-about-muslim-immigration>, 07.02.2017, Erişim: 22.02.2018.

⁵⁶ Werner Schiffauer “Der unheimliche Muslim-Staatsbürgerschaft und Zivilgesellschaftliche Aengste, *Soziale Welt*, Sonderband Jg.58, No:117(2007), 111-133.

demokrasinin bir sonucu olarak gösterilmektedir. Avusturya’da, Almanya’da, Fransa’da, Bulgaristan’da, Danimarka’da, Macaristan ve Polonya’da aşırı sağcılarının oy oranları son yıllarda gözle görülür oranda yükselmiştir. Özellikle Macaristan’da muhafazakâr ve sağ popülist FIDESZ, Polonya’da ise Hak ve Adalet Partisi (PiS) tek başına iktidardadırlar.⁵⁷

Ekonomik kriz öncesi siyasi alanda kendisine yer edinemeyecek görüşlerin bugün normalleşmesi, ırkçı hareketlerin yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Fransa’da Mayıs 2017’de yapılan son cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aşırı sağcı Le Pen’in Ulusal Cephe’si ilk turda yüzde 21,3, ikinci turda ise yüzde 33,9 oy almıştır. İkinci turda alınan bu rakam Ulusal Cephe’nin şimdiye kadar ulaştığı en yüksek oy oranıdır.⁵⁸ Aynı şekilde Hollanda’da Mart 2017’deki genel seçimlerde Müslüman mültecilerin dışarı atılmasını isteyen⁵⁹ Geert Wilders’in başkanı olduğu aşırı sağcı Özgürlük Partisi 2012’deki seçime göre oylarını yüzde 3, milletvekillerini ise beş kat arttırmıştır. Almanya’da ise Eylül 2017’deki seçimlerde İkinci Dünya Savaşı sonrasında ilk defa bir aşırı sağcı parti parlamentoya girebilmiştir. 2013 yılında kurulan, AB ve İslamlaşma karşıtı olan Almanya için Alternatif Partisi aldığı yüzde 13,3’lük oy oranı ile parlamentoya hatırı sayılır bir milletvekili ile girerken, Angela Merkel ve partisinin oyları yüzde dört düşüş göstermiştir.⁶⁰ Görüleceği üzere, yerleşik sistem partilerinin geniş kitleler arasında güvenilirliğini ve itibarını yitirmesi, oy kaybetmesi aşırı sağı güçlendirmekte, bu ise yabancı düşmanlığının artmasında önemli bir rol oynamaktadır.⁶¹

AB içerisinde başat ülke olan ve en fazla yabancı nüfusun bulunduğu Almanya’nın durumu bu açıdan önemli bir örnek teşkil etmektedir. Almanya’da en kalabalık “yabancı” grubunu Türklerin oluşturması ise yabancı düşmanlığının Avrupa güvenliğinde doğuracağı riskler açısından Almanya’nın örnek olarak ele alınmasını anlamlı kılmaktadır.

2.1. Almanya Örneğinde Yabancı Düşmanlığı

AB içerisinde genişleme ve derinleşme politikalarıyla birlikte ve özellikle Türkiye’nin AB’ye aday ülke olmasıyla “Avrupa kimliği”, “Avrupalılık” çok yoğun tartışılır hale gelmiştir. Avrupalılığın ne olduğu bir yandan din, coğ-

⁵⁷ “Avrupa’nın aşırı sağ haritası”, <http://www.dw.com/tr/avrupan%C4%B1n-a%C5%9F%C4%B1r%C4%B1-sa%C4%9F-haritas%C4%B1/a-19215638>, 26.04.2016, Erişim: 22.02.2018.

⁵⁸ “Aşırı sağ partiler koltuğa oynuyor”, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/asiri-sag-partiler-koltuga-oyuyor-siyaset-2474300/>, 25.06.2017, Erişim: 22.02.2018.

⁵⁹ “Can Geert Wilders be more than the Netherlands’ agitator-in-chief”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/08/can-geert-wilders-be-more-than-netherlands-far-right-agitator-in-chief>, 8 Mart 2017, Erişim: 22.08.2018.

⁶⁰ “Almanya’da Merkel 4. Kez genel seçimi kazandı, AfD yüzde 13 oyla Meclis’e girdi”, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41380859>, BBC Türkçe, 24.09.2017, Erişim: 22.08.2018.

⁶¹ “Avrupa’da İrkçilik Neden Yükseliyor?”, *Yeni Hayat*, www.yenihayat.de/2010/10/18/avrupa%27da-irkcilik-neden-yukseliyor/, 18.10.2010, Erişim: 18.11.2016.

rafya ve medeniyet farklılıkları temelinde tartışılmıştır. Öte yandan, Avrupa Birliği'nin temel felsefesi olan Avrupa projesinin Aydınlanma Çağında, Kant tarafından dile getirilen ebedi barış projesinin hayata geçirilmesi şeklinde Avrupa kimliği söz konusudur.⁶² Türk kimliği iki tartışma düzeyinde de Avrupa'ya yabancı görülen ve ötekileştirilen bir kimliktir. Bu yüzden Almanya'daki Türkler de Almanya'ya gitmelerinin üzerinde 50 yıldan fazla geçmesine rağmen hala yabancı olarak addedilmekte, vatandaşlığa geçseler bile ikinci sınıf muamelelerle karşılaşabilmektedirler.

Almanya ile Türkiye arasında Soğuk Savaş dönemi koşullarında yapılan pazarlıklarla Türkiye'den iş gücü ithali için 1961 yılında anlaşma imzalanmıştı.⁶³ 1961 İşgücü Anlaşmasından sonra hem Türk tarafı hem de Almanya Türk işçilere geçici olarak baktığı için Türk işçiler 1990'lara kadar kalıcı düşünülmemiştir. Ancak bu anlaşmanın günümüzdeki sonuçlarından biri 2001'den sonra büyük oranda Müslümanlara yönelik yabancı düşmanlığının hedefleri arasında en kalabalık ve en türdeş kitleyi Türklerin oluşturmasıdır. İlk zamanlar toplumda «çalışkan misafirler» olarak genel bir sempati bulan Türkler, «yaşayan makineler» olmaktan çıktıkça, sorunlar da gelişmeye başlamıştır.⁶⁴ Bu çerçevede Avrupa'da yükselen İslam karşıtlığı gerek Almanya'da gerekse Avrupa genelinde Türkiye'den gidenleri hedef tahtasına oturtmuştur. Böylece, sayıları beş milyona yaklaşan Türk göçmenler sebebiyle, Türkiye de bütün Avrupa'yı etkisi altına alan yabancı karşıtı tutumların ana hedefi olmuştur.⁶⁵ Sekülerizm ve kamusal alan kavramlarındaki değişimler, terör, şiddet bağlamında Müslümanlar, İslam korkusu, Müslümanlar bağlamında ulusal kimlik ve kültür tartışmaları, dini teşkilatların talep ve ihtiyaçları, gettolaşma ve paralel toplum gibi konular önemli tartışma konuları haline gelmiştir.⁶⁶

Almanya'daki Müslümanların toplumla bütünleşmesi konusu yoğun biçimde 11 Eylül'den itibaren başta medya olmak üzere siyasi ve akademik çevrelerde ve toplumda tartışılır hale gelmiştir.⁶⁷ Almanya'daki sivil toplum kuruluşlarından biri olan “*Aktion Courage*” 1993'ten itibaren yabancılara yönelik düşmanca tutumlara ilişkin raporlar yayınlamaktadır. 2004 yılında yayınladığı raporunda, son üç yılda yabancılara karşı tutumla ilgili yetmiş olayı belgele-

⁶² Erhan Akdemir, “Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Din faktörü”, *Avrupa Birliği Temel Konular* içinde (Der.) Çağrı Erhan ve diğerleri, (Ankara: İmaj Yayınevi), 2011, 300-301.

⁶³ Kenan Mortan ve Monelle Sarfati, Vatan Olan Gurbet. Almanya'ya İşçi Göçünün 50 Yılı, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ekim 2011), 1.

⁶⁴ M. Murat Erdoğan, “11 Eylül'den Sarrazin'e Almanya'da Sosyal ve Siyasi Bağlam İçinde İslam”, *Almanya'da Müslümanlar* içinde (Der.) Yılmaz Bulut, (Ankara: Kadim Yayınları, Nisan 2014), 63.

⁶⁵ Oğuzhan Yanarışık, *Avrupa Ailesindeki Üvey kardeş Türkiye. AB Üyelik Sürecinde Türkiye'ye Uygulanan Ayrımcı Muamelenin Analizi*, (İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı, Aralık 2012), 126.

⁶⁶ Yılmaz Bulut, Toplumsal Etkileşim Sürecinde Almanya'da Müslümanlar, *Almanya'da Müslümanlar* içinde (Der.) Yılmaz Bulut, (Ankara: Kadim Yayınları, Nisan 2014), 5.

⁶⁷ Mustafa Gencer, “Integrations-und Ausgrenzungserfahrungen der Türkischen Muslime in Deutschland”, *Almanya'da Müslümanlar* içinde (Der.) Yılmaz Bulut, (Ankara: Kadim Yayınları, Nisan 2014), 289.

miş, bunların üçünün ölümle sonuçlandığını ifade etmiştir.⁶⁸ Aynı rapora göre Almanya’da yaşıyan yabancıların birçoğu polisin aşığılayıcı muamelesine maruz kalmakta, bu olaylarla ilgili açılan davalar sonuçsuz kalmaktadır ve bilinmeyen vakaların sayısı muhtemelen daha fazladır.

Günümüzde uyumun nasıl sağlanacağı Alman iç politikası ve AB politikaları açısından ciddi bir önem arz etmektedir. Şansölye Merkel 2016 yılında Berlin eyalet seçimlerinden sonra yaptığı “Almanya’da bir yabancı düşmanlığı potansiyeli, hatta kini bulunduğunu biliyoruz. Buna karşı durmak siyasetçilerin görevi” açıklamasıyla hem Almanya’daki durumu ciddiyyetine işaret etmiştir.⁶⁹ Bu noktada, Almanya’daki göçmenlerin yanı sıra son dönemde kabul ettiği mülteci sayısının yüksekliği de oluşturulacak uyum politikalarını etkilemektedir. Zira hızlanan küreselleşmeyle birlikte toplumsal ve siyasi kavramlar da sorgulanmakta, yeni güvenlik anlayışıyla bireylerin güvenliğine odaklanan, göçmen işgücünün bireyin istihdamına, ekonomik alanına ve sosyal yaşamına tehdit oluşturduğu savı daha etkin kullanılmaktadır.⁷⁰

Ülkede son yıllarda hızla artan ciddi göçmen sayısı, yerleşik anlayışları tamamıyla altüst etmektedir, zira bir göçmen ülkesi olmak yeni bir toplumsal mutabakatı gerektirmektedir.⁷¹ Ancak 1990 sonrasında Almanya’da yaşanan yabancılara yönelik şiddet olayları bu mutabakatın sağlanmasını güçleştirmektedir. 23 Kasım 1992’de aşırı sağcıların Aslan ailesinin evini kundaklaması⁷²; 29 Mayıs 1993 gecesi Almanya’nın Solingen şehrinde Türkiye’den göç eden Genç ailesinin evinin yakılması⁷³; neo-nazi örgütünün sekizi Türk, biri Yunanlı dokuz kişiyi öldürmesi⁷⁴ bu güçlüğu gösteren olaylardır. Almanya’da Nitekim bu mutabakatın Almanya’da henüz sağlanamadığı Anayasayı Koruma Teşkilatı’nın paylaştığı 2017 yılına ait Müslümanlara karşı işlenen suçların sayılarından da anlaşılmaktadır. Teşkilatın kayıtlarına göre 2017 yılının ilk çeyreğinde 200, ikinci çeyreğinde ise 192 ayrı suç işlenmiştir; resmi rakamlar bu gibi şiddet eylemlerini 2017 başından itibaren “İslam karşıtı suçlar” olarak nitelendirdikleri için öncesine dair bir kıyaslama yapmak mümkün değildir.⁷⁵

⁶⁸ “Almanya’da yabancılara “şiddet” raporu”, *Deutsche Welle*, <http://www.dw.com/tr/almanyada-yabanc%C4%B1lara-%C5%9Fiddet-raporu/a-2527195>, 14.01.2004, Erişim: 20.02.2018.

⁶⁹ “Merkel: Almanya’da yabancı düşmanlığı potansiyeli var.”, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/merkel-almanyada-yabanci-dusmanligi-potansiyeli-var-40222997>, 13.09.2016, Erişim: 21.02.2018.

⁷⁰ Mandacı ve Özerim, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusunda Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”, 125.

⁷¹ Bulut, *Toplumsal Etkileşim Sürecinde Almanya’da Müslümanlar*, 7.

⁷² “23 Kasım 1992: Mölln Faciası”, *Göç Vakfı*, <http://gocvakfi.org/23-kasim-1992/>, 23 Kasım 2016, Erişim: 20.02.2018.

⁷³ Ayça Tolun, “Solingen’in yirminci yılında “Almanya”da göçmen olmak”, *BBC Türkçe*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130528_solingen, 29 Mayıs 2013, Erişim: 20.02.2018.

⁷⁴ “Neo-nazilerin evinde 88 kişilik ölüm listesi”, <https://www.cnnturk.com/2011/dunya/11/17/neo.nazilerin.evinde.88.kisilik.olum.listesi/637068.0/index.html>, 17.11. 2011, Erişim: 20.02.2018.

⁷⁵ “Almanya’da Müslümanlara yönelik şiddet artıyor”, *Deutsche Welle Türkçe*, <http://www.dw.com/tr/almanyada-m%C3%BCsl%C3%BCmanlara-y%C3%B6nelik-%C5%9Fiddet->

Toplumsal yaşamın farklı katmanlarında görülen ayrımcı uygulamalar dil, öğretim ve eğitim, meslek eğitimi veya iş pazarı alanlarında fırsat eşitsizliğine sebep olmaktadır. OECD uzmanı Thomas Liebig'in 2009 yılında yaptığı bir araştırma sonucuna göre Almanya, göçmen kökenli öğrencileri ayrımcılığa tabi tutmakta ya da gerek eğitim ve öğretimde gerekse meslek eğitimi ve öğretimlerinde fırsat eşitliğini tam sağlayamamaktadır.⁷⁶Fırsat eşitsizliğinin yanı sıra, birkaç yıl önce kurulan İslam ve mülteci karşıtı bir sağ parti olan Almanya İçin Alternatif Partisi'nin (*Alternative für Deutschland-AfD*) son iki genel seçimlerde aldığı oy oranları Almanya'da merkez partilerin de söylemini değiştirmekte, yabancı ve göçmenlere yönelik engelleyici politikalara dayanak oluşturmaktadır. Böylece Almanya'da İslam ve yabancı karşıtı aşırı sağ eğilimler kendilerine kolaylıkla yaşam alanı bulabilmektedirler. Nitekim Thilo Sarrazin'in 30 Ağustos 2010'da piyasaya çıkan ve en çok satanlar listesine giren kitabı "*Deutschland schafft sich ab*"⁷⁷ (Almanya kendini yok ediyor), göç-entegrasyon tartışmalarına yeni bir boyut getirmiştir. Kitabın çok satanlar listesine girmesi, bir anlamda kamuoyunun da yabancılardan duyduğu rahatsızlığın göstergesi olarak kabul edilmelidir. Aşırı sağın artan oy oranıyla birlikte, yabancı düşmanlığını olumlayan bu tip eserlere verilen destek, toplumun da yaşanan birçok sorundan yabancılara sorumlu tuttuğu anlamına gelebilmektedir.

2011 yılında ortaya çıkarılan aşırı sağcı Nasyonal Sosyalist Yeraltı Örgütünün (NSU) 8'i Türk 10 kişiyi öldürmesinden sonra Neo-Nazilerin şiddet eylemleri artmıştır. Bir başka aşırı sağcı grup "Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar- (Patriotische Europäer Gegen die Islamisierung des Abendlandes, PEGIDA)"⁷⁸ adına düzenlenen Kasım 2014'te Doğu Alman kentlerinden Dresden'de 200 kişi ile başlayan gösteriler, gittikçe daha büyük kitlelere ulaşabilmiştir. Neo-Nazi olmadıklarını söyleyen, ancak Avrupa'nın İslamlaşmasını eleştirdiklerini ifade eden bu insanlar söylemleri Müslümanlar için ciddi tehlikeler taşımaktadır.

2.2. AB Üye Devletlerinde ve Birlik Düzeyinde Yabancı Düşmanlığına Karşı Resmî Tutum

Gerek üye devletlerin gerekse AB hukukuna bakıldığında esasen Avrupa'da ırkçılığı ve ayrımcılığı hoş görmeyen yasalar ve düzenlemeler mevcuttur. Her şeyden önce üye devletlerin hepsi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraftır ve tüm hâkim ve savcılar bu sözleşmenin hükümlerini uygulamakla so-

art%C4%B1yor/a-40144898, 18.08.2017, Erişim: 20.02.2018.

⁷⁶ Kadri Akkaya, "Almanya İşpazarında Sosyal ve Kültürel Ayrımcılık: Göçmen Türkler ve Müslümanlar Örneği", *Almanya'da Müslümanlar* içinde (Der.) Yılmaz Bulut, (Ankara: Kadim Yayınları, Nisan 2014), 331.

⁷⁷ Thilo Sarrazin, *Deutschland schafft sich ab, wie wir unser Land aufs Spiel setzen*, Deutsche Verlags-Anstalt DVA; Auflage:17 (30 August 2010), 2010.

⁷⁸ Murat Çakır, "Sağ Popülizm: Neoliberal Dönüşümün Egemenlik Aracı", *21. Yüzyılda Milliyetçilik. Teori ve Siyaset* içinde (Der.) Elçin Aktoprak ve A. Celil Kaya, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 241.

rumludurlar. İkinci olarak, 2007’de imzalanarak 2009’da yürürlüğe giren ve AB’nin anayasası sayılabilecek kuralların kabul edildiği Lizbon Antlaşması, hoşgörölü, çoğulcu bir toplumu ve ayrımcılığın reddini AB’nin temel değerleri arasında saymaktadır. Lizbon Antlaşması’nda yapılan bir atıfla insan hakları konusunda ayrıntılı düzenlemeler içeren AB enstrümanı Temel Haklar Şartı, artık üye devletler ve AB için hukuki olarak bağlayıcı hale gelmiştir.⁷⁹

AB örgüt politikası olarak yabancı düşmanlığının, ırkçılığın önlenmesine yönelik düzenlemeler gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda 1993’te kurulan AB Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi, 2007 yılında Avrupa Temel Haklar Ajansı ismini alarak ırkçılık, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, antise-mitizm, kadın ve çocuk hakları, adalete ulaşım konularında mücadele için çalışmalarına başlamıştır.⁸⁰ Bu kapsamda AB Temel Haklar Ajansı “gözlem ve izleme işlevini yerine getirerek, çok yönlü analiz ve araştırmalar yaparak, AB kurumlarına ve üyelerine bilimsel veriler temin etmektedir.⁸¹ Ajans temin ettiği verilerden oluşan raporlarını her yıl yayınlamaktadır. Ancak bu kurum 2008 yılında ilk yıllık raporunu açıkladığında AB üyesi devletlerde ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve buna bağlı sorunlarda artış gözlendiği ortaya çıkmıştır.⁸² Yaşanan hak ihlalleri üzerinde Birliğin hukuki bir ortak yapıya sahip olmaması ve eldeki politika araçlarının yaptırım gücündeki eksiklikler önemlidir.

AB üye devletlerinde ırkçılığı ve yabancı düşmanlığına karşı yasalar mevcuttur. Bu yasalarla ilgili AB’nin temel ilkelerini de içeren “Avrupa Ayrımcılık Yasağı Hukuku El Kitabında şu ifadeler kullanılmıřtır⁸³:

“En başta belirtmek gerekir ki hem hâkimler, hem de savcılar, dava tarafınca gündeme getirilip getirilmediğine bakılmaksızın, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi (AİHS) ve AB ayrımcılık yasağı yönergeleri kapsamında ön-görölün koruma tedbirlerini uygulamak zorundadırlar. Ulusal mahkemeler ve adalet mercileri, taraflarca öne sürölün hukuki argümanlar ile sınırlı olmayıp, ilgili taraflarca ortaya koyulan olgular çerçevesinde geçerli hukuku tespit etmelidirler; esas itibariyle bu, bir davanın tarafları öne sürölükleri argümanlar ve kanıtlar yoluyla bir ayrımcılık yasağı iddiasının nasıl sunulacağını kendileri seçer anlamına gelmektedir. Bu husus, her ilgili

⁷⁹ Lizbon Antlaşması, T.C. Dışışleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/lizbon-antlasmasi.tr.mfa>, Erişim: 20.02.2018.

⁸⁰ AB Temel Haklar Ajansı Faaliyette, <http://www.dw.com/tr/ab-temel-haklar-ajans%C4%B1-faaliyette/a-2519681>, 01.03.2007, Erişim: 22.02.2018.

⁸¹ “AB Temel Haklar Ajansı Faaliyette”, *Deutsche Welle* Türkçe, <http://www.dw.com/tr/ab-temel-haklar-ajans%C4%B1-faaliyette/a-2519681>, 01.03.2007, Erişim: 21.02.2018. 1 Mart 2007 itibariyle faaliyete geçen Viyana merkezli Ajans, 1993’te kurulan AB Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi’nin yerini almıştır.

⁸² “Avrupa’da yabancı düşmanlığı artıyor”, www.dw.com/tr/avrupada-yabanci-dusmanligi-artiyor/a-3440049, 26.06.2008, Erişim: 22.02.2018.

⁸³ *Avrupa Ayrımcılık Yasağı Hukuku El Kitabı*, AB Temel Haklar Ajansı, 2010,11.

sistemde açık olan temel hukuki ilkelerin, örnek olarak, AB Hukukunun AB'yi oluşturan 28 üye devletle doğrudan uygulanabilirliği ve bütün AB ve Avrupa Konseyi (AK) üye devletlerinde uyulması gereken AİHS'ye bahsedilen doğrudan uygulanabilirliğin sonucudur. Ancak, bu gereklilik üzerinde önemli bir kısıtlama bulunmakta olup bu kısıtlama, zaman aşımı süresi biçimindedir....”

Görüleceği üzere yasaların hem üye devletler hem de AB nezdinde uygulanmasının zorunluluğuna dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla bu noktadaki temel sorun mevcut yasa ve düzenlemelerin uygulamasında sıkıntı yaşanmasıdır. Bir diğer sorun ise Müslüman karşıtlığı ve/veya islamofobinin konu edinen kanunların bulunmamasıdır. Müslümanlara yönelik düşmanca söylemler çoğu zaman ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmekte, bu kapsamda, özellikle Müslümanlara karşı gerçekleşen hak ihlalleri ve şiddet eylemlerinin suç olarak tanımlanması konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. 11 Eylül sonrası terörizmle İslam arasında kurulan bağlantı nedeniyle Müslüman göçmenler sadece adi suçlarla değil, terör ile de bağlantılı resmedilmektedir.⁸⁴ Teröre yönelik alınan önlemler Avrupa'daki Müslümanların günlük yaşamlarını zorlaştırmıştır.

Ayrımcılık yasağının AB içinde başlangıçta istihdam ve sosyal güvenlik bağlamında gündeme geldiği düşünülürse, ırk, dil, din, cinsiyet ayrımcılığına karşı yasaların yapılmasının, işlevselci teorinin temel savına göre gerçekleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır; ekonomik faaliyetlere ilişkin atılan adımlar, diğer alanlarda ayrımcılığın engellenmesini sağlayacak yasaların doğmasına sebep olmuştur. Doğal olarak genel kapsamlı yasaların, tüm yabancılara karşı işlenen suçlar için uygulanabilirliğinin sağlanması mümkündür. Ancak, 1999 yılında Avusturya genel seçimleri sonrasında aşırı sağcı lider Jörg Heider'in partisinin iktidar ortağı olması AB üyesi 14 ülke lideri tarafından engellenmeye çalışılmışken, günümüzde üye devletlerin göçmen ve mülteci sayısını sınırlamaya çalışan milliyetçi-korumacı tavırları yabancı düşmanlığına elverişli ortamı desteklemektedir. Bu çerçevede, gerek üye devletler gerekse AB düzeyinde yabancı düşmanlığına karşı resmi olarak kanunlar, direktifler mevcut ise de göçmenlerin ve mültecilerin AB ülkelerine girişini engellemek ve/veya hâlihazırda bulunanları sınır dışı etmeye çalışmak gibi uygulamalar, bu kanun ve direktiflerin yerine getirilmesi açısından olumsuz bir siyasi ortam teşkil etmektedir.

ARTAN YABANCI DÜŞMANLIĞI VE AVRUPA GÜVENLİĞİ BAĞLANTISI

1989 yılında başlayan ve artçı sarsıntıları 2000'e kadar süren dönemde Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle başlayan değişimler⁸⁵ doğal olarak Avrupa'ya da sıra-

⁸⁴ Mandacı ve Özerim, 121.

⁸⁵ Soğuk Savaş sonrası oluşan uluslararası ilişkiler ortamına ilişkin güvenlik tartışmaları için bakınız: Ken Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, (Küre Yayınları: İstanbul, 2012).

yet etmiştir. Balkanlar'daki savaşlar yüzünden Avrupa'da çok sayıda insan yer değiştirmiş, ayrıca Merkezi ve Doğu Avrupa coğrafyasının Avrupa Birliği'ne dâhil olmasıyla AB için yeni bir düzen ortaya çıkmıştır. Bu dönemde daha çok kendi içine dönen AB, Balkanlardaki milliyetçilik temelli çatışmalarla mücadelede dahi iyi bir sınav verememiş, krizin çözümü için ABD'ye ihtiyaç duyulmuş, AB'nin saygınlığı hasar almıştır.⁸⁶ Balkanlar'da yaşanan bu olaylar AB'ye kendi bölgesindeki kriz ve çatışmalara müdahale gücünün yetersiz olduğunu, ayrıca AB ülkeleri sınırları dışında cereyan eden bu sorunların AB güvenliğini doğrudan tehdit edebileceğini göstermiştir. Yugoslavya'nın parçalanmasıyla daha önce görmediği ölçekte bir göç dalgasıyla karşılaşan AB⁸⁷, 2000 sonrası ise özellikle Ortadoğu coğrafyasında yaşanan karmaşalar, farklı din ve kültürden insanın toplumsal ve ekonomik nedenlerle göçü nedeniyle çok sayıda yabancıya ev sahipliği yapmak zorunda kalmıştır. Ortaya çıkan bu nitelikteki bileşim, büyük yabancı akışlarına alışkın olmayan, bilhassa etnik, inanç ve kültürel bakımlardan homojen ülkeler ve bölgelerde her an sorun çıkarmaya uygun bir özellik taşımaktadır.⁸⁸

Avrupalılar arasında İslam korkusu ve karşıtlığının artması gerek günlük hayatı gerek siyasi hayatı etkisi altına alırken bu durum devletin davranışlarına da yansımaktadır. Müslümanlardan çok İslam efsanesi siyaset konusu olmakta ve Müslüman mültecilerin ve/veya yabancıların suç oranlarının yüksek olduğu, teröre ve şiddete meyilli olduğu gibi güvenlik kaygıları yüceltilmektedir.⁸⁹ Müslümanların nüfusunun artmasıyla ilgili yapılan ve medyada yayınlanan araştırmaların sonuçlarına göre⁹⁰ Avrupa kimliğinin sürekli bir tehlike ve tehdit altında olacağı savı da AB toplumlarında yabancı düşmanlığını ve bu yüzden ortaya çıkan şiddeti tetiklemektedir. Kamuoyundaki İslama ve Müslümanlara karşı duyulan önyargı ise düşmanlık ve şiddet için temel oluşturan diğer bir sebeptir. AB Temel Haklar Ajansı'nın araştırmasına göre 2000-2006 yılları arasında, 11 AB üyesi devlette yabancılara karşı saldırılarda artış gözlenmiştir. Ajans'ın yönetim kurulu Başkanı *Anastasia Crickley* rapora ilişkin yaptığı açıklamada saldırıların birçok AB ülkesinde iki katına çıktığını, Slovakya'da ise üç katına çıktığını ifade etmiştir.⁹¹ Temel Haklar Ajansı'nın 2008'deki rapo-

86Emine Akçadağ Alagöz, "Balkanlar'ın Güvenliğinde AB ve Türkiye Etkisi", <http://www.bilgesam.org/incele/150/-balkanlarin-guvenliginde-ab-ve-turkiye-etkisi/#.Wo7Imqhl-Uk>, 21.01.2011, Erişim: 22.02.2018.

87 Sümeyra Yıldız Yücel, *Avrupa'nın Mültecilerle İmtihani*, www.setav.org.tr, Kasım 2017, Sayı 221, 7.

88 Hobsbawn, *Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm*, 83-97.

89 Bulut, *Toplumsal Etkileşim Sürecinde Almanya'da Müslümanlar*, 11.

90 Örneğin *The Guardian*'da yayımlanan bir haberde Avrupa'daki Müslümanların sayısının 2050 yılında üç katına çıkacağı bilgisi Washington'daki Pew Araştırma Merkezi'nin raporuna dayandırılarak verilmiş, Avrupa içinde doğum oranı en yüksek grubun Müslümanlar olduğu vurgulanmıştır. "Muslim population in some EU countries could triple, says report", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2017/nov/29/muslim-population-in-europe-could-more-than-double>, 29.11.2017, Erişim: 22.02.2018.

91 Peter Heillbrunner, "Avrupa'da yabancı düşmanlığı artıyor", *Deutsche Welle*, <http://www.dw.com/tr/avrupada-yabanc%C4%B1-d%C3%BC%C5%9Fmanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-art%C4%B1yor/a-3440049>, 26.06.2008, Erişim: 22.02.2018.

runun sonuçlarına göre Yönetim Kurulu Başkanı Anastasia Crickley, üye devletlerdeki siyasilerin yabancı düşmanlığı karşısında halkın hoşuna gitmeyebilecek önlemleri yürürlüğe koyması yönünde uyarıda bulunmuştur. Crickley'in aynı rapor kapsamında 2006-2008 yılları arasında AB Ayrımcılıkla Mücadele Direktifi'ne aykırı hareket ettiği gerekçesiyle Almanya'da hiçbir kuruma ceza verilmediğine dikkat çekmesi, AB içindeki mevcut mekanizmaların işleyişindeki eksikliği göstermektedir.

AB toplumlarında yabancılara ve özellikle İslama karşı artan bu düşmanca tutum, AB'nin sürekli savunduğu ve temel değerleri olarak gördüğü din ve vicdan özgürlüğünün ihlal edildiğini göstermektedir. Bu bağlamda Belçika vatandaşları bir şirkette resepsiyonist olarak çalışan Müslüman Samira Achibata'nın mesai saatlerinde başörtüsü kullandığı için işten çıkarılması yaşanan ayrımcılığa bir örnek teşkil etmektedir. Achibata Anwers Çalışma Mahkemesi'ne başvurmuş, aynı zamanda şirket aleyhine tazminat davası açmıştır.⁹² Ancak her davada da haksız görülmüştür. Belçika Yargıtay'ının davayı AB Adalet Divanı'na göndermesiyle AB düzeyine taşınan davada iş yerini haklı bulan ilk karardan sonra, 14 Mart 2017'de "AB ülkelerindeki işverenlerin çalışanlara dini sembol niteliğindeki kıyafetler için yasak getirebileceğini" onaylamıştır.⁹³ Yine Uluslararası Af Örgütü'nün 24 Nisan 2012'de yayımladığı "Tercih ve Önyargı: Avrupa'da Müslümanlara karşı ayrımcılık" adlı raporuna göre, Müslümanlara din ya da inançları nedeniyle yaşamlarının birçok alanında ayrımcılık uygulanmaktadır.⁹⁴ Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi'nin (EUMC) hazırladığı "Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi" raporu da bu konuda kanıtlar sunmaktadır.⁹⁵ Üstelik insanın en temel hakkı olan yaşam hakkına zarar veren olaylara neden olan yabancı düşmanlığı, hem AB coğrafyasında hem de AB sınırları dışında kalan Balkanlar, Ortadoğu ve Kuzey Afrika gibi geniş bir alanda güvenlik sorunları oluşturmaktadır.

Gittikçe derinleşen ekonomik sorunların yanı sıra güvenlik temalarını kullanarak inşa edilen, tepkileri ve düşmanlığı "farklı olana" yönlendiren yabancı düşmanlığı⁹⁶ aşırı sağ siyasetçilerinin oyunu artırmaya yardımcı olsa

⁹² Yusuf Özkan, "Belçika Hükümeti: Çalışanlara başörtüsü yasağı ayrımcılık", *BBC Türkçe*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160603_belcika_basortusu_ayrimcilik, 3 Haziran 2016, Erişim: 22.02.2018.

⁹³ Rechtssache C-157/15 Achbita und Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding / G4S Secure Solutions, *CVRIA*, https://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_106320/de/?rec=RG&jur=C&anchor=201703C0085#201703C0085, Erişim: 22.02.2018.

⁹⁴ Uluslararası Af Örgütü'nün çalışması özellikle Belçika, Fransa, İspanya ve İsviçre'ye odaklanmakta, bu ülkelerde yaşayan birçok kişiden örnekler vererek tanıklık aktarmaktadır. "Avrupa Müslümanlara ayrımcılık yapıyor", *BBC Türkçe*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/04/120424_amnesty_muslims, 24.04.2012, Erişim: 22.02.2018.

⁹⁵ Avrupa'da Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi Raporu, *Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi (EUMC)*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1936-EUMC-highlights-TR.pdf, 2006, Erişim: 21.02.2018.

⁹⁶ Nazif Mandacı, Gökay Özerim, 105.

da AB üyesi devletlerin toplumsal ve ekonomik problemlerini çözmeye etki etmemektedir. Aksine, aşırı sağ fikirlerinin bu şekilde yaygın kabul görmesi merkez partilerin de aynı savları kullanabilmesine yol açmakta, çok kültürlülük, hoşgörü, din-dil-cinsiyet ve milliyet ayrımı yapmama gibi ortak AB değerlerine olan inanç ciddi bir şekilde sarsılmaktadır.

AB üye ülkelerinde kendilerini dışlanmış hisseden kesimlerin köktenci ve aşırı hareketlere yönelmesi de karşılıklı şiddet tutumunu doğurmaktadır. Bunu önlemek ve güvenli bir toplum oluşturabilmek için siyasi karar vericilerin vatandaş ve “ötekini” kapsayan uyuma yönelik, birleştirici ve uzun vadeli politikalar oluşturabilmeleri gerekmektedir. Özellikle aşırı sağ partilerin ulusal güvenlik ve yabancılar arasında kurduğu bağlantı, “istila”, “saldırı”, “akın” gibi kavramların kullanılması milliyetçi refleksleri harekete geçirerek ev sahibi ülke ile yabancı görülenler arasında karşılıklı şiddet alanları oluşabilmektedir.⁹⁷ Dolayısıyla günümüzde devletin sadece vatandaşlar karşısında değil, vatandaş olmayan ancak o toplumun bir parçası olan uluslararası göçmenler karşısında da farklı alanlarda sorumlu olması kaçınılmazdır.⁹⁸

AB üyesi ülkelerin çoğunda görülen yabancılar a yönelik bu tutum Avrupa güvenliği için temel olarak iki düzlemde güvenlik risklerine yol açmaktadır: Birincisi AB coğrafyasında, ikincisi ise özellikle Balkanlar, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın içinde bulunduğu coğrafyada. Yabancıların etnik, kültürel ve dini farklılıkların tehdit olarak görüldüğu Avrupa toplumlarındaki hoşgörüsüzlük ortamı, kendilerini tehlikede hisseden yabancı ve mültecilerin karşı tutumlarını doğurmakta, toplumsal kutuplaşmalar kamu güvenliğini tehdit etmektedir. 30 Eylül 2005'te Danimarka'da *Jyllands Posten* gazetesindeki Hz. Muhammed'e hakaret içerikli karikatürler sadece Danimarka'da değil, birçok Avrupa devletinde (ve olarak dünya genelinde) Müslümanların protesto tepkilerine yol açmış, dolayısıyla kriz uluslararası bir boyut almıştır.⁹⁹

11 Eylül'den sonra, AB'nin Ortadoğu, Asya ve Afrika'da yürüttüğu politikaların sonuçları ve bu coğrafyalarda devamlı dinci terörle mücadele edildiği savının «İslam», «geri medeniyetler», «dinci terörün» birincil tehdit unsuru haline geldiği propagandasına yönelmesi Avrupa ülkelerindeki ırkçı hareketlere zemin sağlayan diğer önemli gelişmelerdir.¹⁰⁰ Şiddet ve ırkçı tutumlar arttıkça karşı tarafta da aynı veya benzer tutumların oluşması kaçınılmazdır. Şiddet zemininin yaratılmasıyla uluslararası terörizme de davetiye çıkarılmaktadır. Zira bu zemin “İslamcı” olarak tanımlanan köktenci hareketler tarafından yeni terör saldırılarına bahane olarak kullanılmaktadır. Yabancı düşmanlığı önce ulusal devletler, sonra Avrupa ve uluslararası düzeyde terör sorununa dönüşe-

⁹⁷ Karşılaştırmamız: *A.g.e.*, 112-113.

⁹⁸ Doç. Dr. Y. Yeşim Özer, *Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı*, s. 1.

⁹⁹ “Danimarka'daki “karikatür krizi” çizerlerinden Fuchs el öldü” <http://aa.com.tr/tr/dunya/danimarkadaki-karikatur-krizi-cizerlerinden-fuchs-el-oldu/741688>, 05.02.2017.

¹⁰⁰ Avrupa'da İrkçilik Neden Yükseliyor ?, *Yeni Hayat*, [www.yenihayat.de/2010/10/18/avrupa'da-irkcilik-neden-yukseliyor/](http://www.yenihayat.de/2010/10/18/avrupa%27da-irkcilik-neden-yukseliyor/), 18.10.2010, Erişim: 18.11.2016.

bilmekte, böylece yabancılar, özellikle Müslüman yabancılar ve terör arasında Avrupa insanının kafasında kurulan bu ilişki, Avrupa güvenliğiyle bağlantılı hale gelmektedir.

Yabancılar yönelik uygulamaya konulan kısıtlayıcı ve engelleyici politikalar gerek üye devletler nezdinde gerekse Birlik düzeyinde yabancı düşmanlığıyla mücadele etmek yerine, daha güvenlikçi bir bakış açısına işaret etmekte; bu politikalar ulusal düzeyde ve Birlik düzeyinde yaşanan sorunlarla Avrupa güvenliği arasında bağlantı kurulmasını sağlamaktadır. Nitekim üye devletlerin ilk tepkilerinden biri “Schengen” vize sisteminin askıya alınması ve dış sınırların güvenliğini sağlayan “Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi’nin” (FRONTEX) aracılığıyla AB’ye yönelik göçle mücadele etmek olmuştur. Ekim 2013’te Akdeniz’de Lampedusa Adası açıklarında meydana gelen kazada 300’den fazla göçmen ve mültecinin yaşamını yitirmesi sonrasında İtalya’nın başlattığı arama kurtarma operasyonu (*Mare Nostrum*) bu bakış açısıyla eleştirilmiş, operasyonun insan tacirlerini desteklediğine yönelik ifadeler dile getirilmiş, AB’den talep ettiği mali yardımı alamayınca İtalya bu operasyonu durdurmuştur.¹⁰¹ *Mare Nostrum* sonrasında Kasım 2014’de başlatılan operasyonlar, AB ülkelerinin sınır güvenliğini korumaya dair alınan önlemlere yoğunlaşmış, ancak AB’nin ve üye devletlerin göçmen/mülteci meselesine yüzeysel çözümler üretmekten öteye gidememiştir. 2017 yazında Akdeniz yoluyla gelen göçmenlerin giriş yaptığı İtalya’nın AB büyükelçisi Maurizio Massari, Akdeniz yoluyla İtalya’ya yapılan göçün sürdürülemez olduğunu AB Göç Komiseri’ne bir mektupla bildirmiş, İtalya Başbakanı Paolo Gentiloni de Avrupa ülkelerini “kafalarını başka yöne çevirerek sorunu görmezden gelmekle” suçlamıştır.¹⁰² Sonuç olarak, gerek üye devletlerin gerekse Birliğin yabancılarla ilgili davranış biçimi, yabancıların tüm Avrupa’yı tehdit ettiği yönündeki toplumsal yargıları destekleyerek Avrupa güvenliği açısından problem teşkil edecek ortamı ve koşulları hazırlamaktadır.

SONUÇ

1950’lerden itibaren bir refah ve güvenlik alanı yaratmaya çalışan AB, çeşitli coğrafyalarda yaşanan çatışma ve savaşlar nedeniyle ortaya çıkan yoğun göç dalgasıyla birlikte Avrupa Birliği İçinde daha fazla yabancıya ev sahipliği yapmaktadır. Göç hareketlerinin yanı sıra ekonomik sebepler ve aşırı sağın yükselmesi siyasi ve toplumsal katmanlarda farklı etkiler yaratmaktadır. Bu etkiler uluslararası göçün, aşırı sağın yükselişinin ve yabancı düşmanlığı konularının devletler açısından sadece sosyolojik olarak değil, kamu güvenliği ve ulusal güvenlik olarak da ele alınmasını zorunlu kılmakta, genişleyen güvenlik yaklaşımı nedeniyle konu Avrupa güvenliğine uzanmaktadır.

¹⁰¹ Yücel, *Avrupa’nın Mültecilerle İmtihanı*, 15.

¹⁰² “Göçmen krizi: İtalya’dan limanlarını kapatma resti”, *BBC Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40438432>, 29.06.2017, Erişim: 21.02.2018.

Avrupa'da yabancı düşmanlığı küreselleşmenin ve 11 Eylül 2001 saldırılarının etkisiyle özellikle Müslümanlara karşı artış yönünde bir eğilim göstermiştir. 2008 yılında AB çapında yaşanan ekonomik bunalımın sonuçlarından biri Avrupa refahının paylaşımının sorunlu hale gelmesi ve sosyal devletin koruyuculuğuna alışmış AB üyesi ülkelerin insanlarında geleceğe dair yoğun endişelerin ortaya çıkmasıdır. 2010 yılında Ortadoğu'da başlayan Arap Baharı ile birlikte patlak veren olaylar nedeniyle uluslararası göç hareketleri artmış, bu durum yaşadıkları sıkıntılara bir sorumlu arayan AB vatandaşı için, «ötekilerin» yani yabancıların her türlü sorunun sebebi görülmesini kolaylaştırmıştır. Böylece ayrımcı tutumlar ekonomik ve sosyal problemlerin derinleşmesiyle şiddet hareketlerine evrilmiştir.

Ortadoğu ve Afrika'da yaşanan çatışmalar uluslararası göçte yasa dışı yollara sapılmasını da beraberinde getirmiş, bu da AB vatandaşlarının Avrupa güvenliği açısından ciddi endişelere kapılmasına sebep olarak bir kısır döngüye sebebiyet vermiştir. Böylesi bir güveniksiz ortamda kendini koruma altına almaya çalışan AB'de üye devletler ortak politikalardan farklı tutumlara yönelmiştir. Göçmen, yabancı ve problem kelimelerinin sürekli birlikte kullanılması, aşırı sağ söylemlere zemin hazırlamış ve hatta ırkçı politikaları da bir ölçüde meşrulaştırmıştır. Avrupalı siyasetçiler tarafından İslam'ın şiddet ile eş anlamda kullanılması, en kalabalık yabancı nüfusu barındırması nedeniyle AB içinde önemli bir örnek teşkil eden Almanya'da yabancılara karşı siyasi söylemi ağırlaştırmış, şiddet olaylarını arttırmıştır. Bu bağlamda, Almanya'daki en büyük Müslüman grup olan Türklerin durumu sadece Türkleri değil diğer Müslümanları da etkilemektedir.

Teorik olarak da Avrupa bütünleşmesinin kendisi, bir alanda sağlanan ilerleme ve gelişmelerin diğer alanlarda olumlu etki yapacağına işaret etmektedir. 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulmasından bu yana sürdürülen ortak politikalar ve işbirliği, zaman zaman kesintiye uğramış olsa da, işlevsel teoriyi doğrular niteliktedir. İşlevsel teorinin daha önce anılan temel savı bu noktada Avrupa güvenliğine iki şekilde katkı sağlayacaktır; bir yandan üye devletlerin her birinde atılacak olumlu adımlar diğer üyelere de yansiyabilecek, öte yandan AB içinde yabancı düşmanlığına yönelik oluşturulacak yaptırım gücüne sahip insani politikalar yabancıların güvenliğe tehdit oluşturduğu algısını değiştirebilecektir. Bir başka ifadeyle bir alanda elde edilen olumlu sonuçlar, diğer alanlara da pozitif etki yapacak, hem üye devletlerin kendi aralarında hem de AB ile üyeleri arasındaki işbirliği süreçleri desteklenecektir.

Yabancı düşmanlığı sorununun çözülememesi bir yandan Avrupa değerlerini ve Avrupa bütünleşme sürecini zayıflatacak ve AB'ye olan güveni sarsacaktır. Diğer yandan uluslararası politikada yeni çatışma alanlarının doğmasına ve Avrupa'nın güvenlik sorunlarının artmasına yol açacaktır. Bu konudaki çözüm çabaları ise başta AB olmak üzere, uluslararası politikadaki temel aktörlerin sorumluluğundadır. AB içinde yabancılara ve göçmenlere karşı alınan otoriter

ve ayrımcı tedbirler, toplumsal barış ve güvenliği bozucu olaylar sebebiyle ortaya çıkan durum sadece ülkelerin iç güvenliğini değil, dış güvenliklerini de tehlikeye sokmuştur. Bu bağlamda 21. Yüzyılda güvenli bir Avrupa'nın yolu, yabancı düşmanlığı karşısında işbirliğini, uyumu ve bütünleşmeyi sağlamak için işlevsel politikaların uygulanmasından geçmektedir. Yapılacaklar listesi ise sadece AB'nin kendisiyle, ekonomik, toplumsal ve yapısal sorunlarıyla sınırlı değildir; aksine AB günümüzde özellikle Ortadoğu ve Afrika'da yaşanan çatışmaların çözümlenmesine, savaşların önlenmesine, barışın sağlanmasına etkili ve uzun vadeli insani politikalarla destek vermelidir. Böylece Avrupa güvenliğine yönelik algılamalarda “*yabancıların tehdidi*” en aza inecek, yabancı düşmanlığı ve Avrupa güvenliği arasındaki bağlantı sona erdirilebilecektir.

KAYNAKÇA

Açıkmeşe, Sinem Akgül, “Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 1 (Bahar 2004), 1-32.

Akdemir, Erhan, “Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Din faktörü”, Avrupa Birliği Temel Konular içinde (Der.) Çağrı Erhan ve diğerleri, Ankara: İmaj Yayınevi, 2011.

Akkaya, Kadri, “Almanya İşpazarında Sosyal ve Kültürel Ayrımcılık: Göçmen Türkler ve Müslümanlar Örneği”, *Almanya’da Müslümanlar* içinde (Der.) Yılmaz Bulut, (Ankara: Kadim Yayınları, Nisan 2014).

Aktaş, Murat, «Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi», *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1(2014), 31-55.

Anderson, Benedict, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, 6. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, Ekim 2011.

Aras, İlhan, “2014 Avrupa Parlamentosu Seçimleri”, *Ankara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt:16, No:1, (Yıl: 2017), 1-32.

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri. Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 4. Baskı, İstanbul: ALFA Yayınları, 2006.

Avrupa Ayrımcılık Yasağı Hukuku El Kitabı, AB Temel Haklar Ajansı, 2010.

Aydın-Düzgüt, Senem, *Türklük, Müslümanlık, Doğruluk. AB’nin Türkiye Söylemleri*, Koç Üniversitesi Yayınları: İstanbul, Kasım 2015), İngilizceden çeviren: Barış Cezar, 59.

Baylis, John, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe* içinde, Derleyenler: Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald

Spring, Necati Polat, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, Ekim 2012.

Booth, Ken, *Dünya Güvenliği Kuramı*, Küre Yayınları: İstanbul, Ağustos 2012.

Breuer, Stefan, *Milliyetçilikler ve Faşizmler: Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Bulut, Yılmaz, *Almanya’da Müslümanlar: Toplumsal Etkileşim Sürecinde Sorun ve Perspektifler*, Ankara; Kadim Yayınları, Nisan 2014.

Calhoun, Craig, *Milliyetçilik*, Üçüncü Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ekim 2012.

Çakır, Murat, “Sağ Popülizm: Neoliberal Dönüşümün Egemenlik Aracı, 21. Yüzyılda Milliyetçilik. Teori ve Siyaset içinde (Der.) Elçin Aktoprak ve A. Celil Kaya, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Desmond Dinand, *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, (İstanbul: Kitap Yayınevi, Nisan 2005), Birinci Cilt.

Elbir, Hazel Çağan Elbir, “Avrupa’nın Aşırı Sağ Haritası: Zenofobi, İslamofobi ve Türkofofi”, Yorum No: 2016/34, <http://avim.org.tr/tr/Yorum/AVRUPA-NIN-ASIRI-SAG-HARITASI-ZENOFEBI-ISLAMOFEBI-VE-TURKOFEBI>

Erdoğan, M. Murat, “11 Eylül’den Sarrazin’e Almanya’da Sosyal ve Siyasi Bağlam İçinde İslam”, *Almanya’da Müslümanlar içinde* (Der.) Yılmaz Bulut, (Ankara: Kadim Yayınları, Nisan 2014).

Erken, Baki, «Türkiye-AB İlişkisinde Temel Bir Etken: Türkün Avrupalı Kimliği», *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:12, No:1 (2013), 79-104.

Eriksen, Thomas Hylland, *Etnisite ve Milliyetçilik. Antropolojik Bir Bakış*, İstanbul: Avesta Yayınları, 2002.

Gencer, Mustafa, “Integrations-und Ausgrenzungserfahrungen der Türkischen Muslime in Deutschland”, *Almanya’da Müslümanlar içinde* (Der.) Yılmaz Bulut, (Ankara: Kadim Yayınları, Nisan 2014).

Gülen, Beste Naz, Merkelin Düşüşü, *Diplomatik Gözlem*, sayı:57, Ekim 2016.

Gündüz, Zuhul Yeşilyurt, “The European Union at 50: Xenophobia, Islamophobia and the rise of Radical Right”, *Journal of Muslim Minority Affairs*, Cilt 30, Sayı 1, Mart 2010.

Goodwin, Matthew, Raines, Thomas ve Cutts, David, “What Do Europeans Think About Muslim Immigration”, Chattam House, <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/what-do-europeans-think-about-muslim-immigration>, 07.02.2017, Erişim: 22.02.2018.

Hobsbawn, Eric, *Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm*, (İstanbul; Agora Kitaplığı, Şubat 2008).

Kalın, İbrahim, *Ben ve Öteki* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2016).

Kerestecioğlu, İnci Özkan, “Milliyetçilik”, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler(5. Baskı)* içinde (Der.) H. Birsen Öz, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Mart 2012).

Knodt, Michéle;Corcaci, Andreas, *Europäische Integration. Anleitung zur theoriegeleiteten Analyse*, (UTB; Konstanz und München, 2012).

Le Goff, Jacques, *Avrupa'nın Doğuşu*, İstanbul: Literatur Yayıncılık, Kasım 2008.

Soutou, Georges-Henri *Avrupa Birliği Tarihi.1815'ten Günümüze*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, Şubat 2014.

Lewis, Bernard, “Avrupa’da İslam”, İnanç ve İktidar. Ortadoğu’da Din ve Siyaset, Ankara: Aklıçelen Kitaplar, 2007.

Mandacı, Nazif ve Özerim, Gökay, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:10, Sayı: 39(Güz 2013), 105-130.

Maira, Sunaina, “İslamofobi ve Teröre Karşı Savaş: Gençlik, Vatandaşlık ve Uyuşmazlık”, İslamofobi. *21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu* içinde (Der.) John L. Esposito ve İbrahim Kalın, (176), İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.

Mortan, Kenan ve Sarfati, Monelle, Vatan Olan Gurbet. Almanya’ya İşçi Göçünün 50 Yılı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ekim 2011.

Öner, Selen, “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni “Öteki”ler ve Türkiye’nin AB Üyeliği”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:13, No:1(Yıl:2014).

Özer, Yeşim Y., *Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı*, İstanbul; Derin Yayınları, 2015.

Özipek, Bekir Berat, “Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık Üstüne”, *Almanya’da Müslümanlar* içinde (Der), Yılmaz Bulut, Ankara: Kadim Yayınları, 2014.

Özkırmımlı, Umut, . Umut Özkırmımlı, *Milliyetçilik Üzerine Güncel Tartışmalar. Eleştirel Bir Müdahale*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ekim 2010.

Sammet, Kornelia, Religion oder Kultur? Positionierungen zum Islam in Gruppendiskussionen über Moscheebauten, Konfliktfeld Islam in Europa, *Soziale Welt*, Sonderband Jg.58, No:117(2007).

Sarrazin, Thilo, *Deutschland schafft sich ab, wie wir unser Land aufs Spiel setzen*, Deutsche Verlags-Anstalt DVA; Auflage:17 (30 August 2010).

Schiffauer, Werner, “Der unheimliche Muslim-Staatsbürgerschaft und Zivilgesellschaftliche Aengste”, *Soziale Welt*, Sonderband Jg.58, No:117(2007).

Smith, Anthony D., *Milliyetçilik. Kuram, İdeoloji, Tarih*, Ankara: Atif Yayınları, 2013.

Şen, Osman, “Klasik Realizmin Güvenliğe Bakışı ve Kökenleri”, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik. Teorik Değerlendirmeler* içinde, Der. Emre Çıtak,

Osman Şen, (Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi: İstanbul, Eylül 2014.

Uzunçayır, Cihan, “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, Eylül 2014, 131-147.

Weidenfeld, Werner, *Die Europaeische Union*, UTB, Wilhelm Fink: Deutschland, 2010.

Wolf, Dieter, Dieter Wolf, *Integrationstheorien im Vergleich: Funktionalistische und intergouvernementalische Erklarung für die Europaeische Wirtschaftis- und Waehrungsunion im Vertrag von Maastricht*, (Baden-Baden, 1999).

Wolf, Dieter, “Neo-Funktionalismus”, *Theorien der europaeischen Integration* içinde, Der. Hans-Jürgen Bieling, Marika Lerch, (VS Verlag für Sozialwissenschaften: Wiesbaden, 2006), 2. Baskı, 65-90.

Yanarışık, Oğuzhan, *Avrupa Ailesinde Üvey Kardeş Türkiye. AB Üyelik Sürecinde Türkiye'ye Uygulanan Ayrımcı Muamelenin Analizi*, İstanbul: Babıalı Kültür Yayıncılığı, Aralık 2012.

Yılmaz, Fatma, *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*, Ankara: USAK Yayınları, Ekim 2008.

INTERNET KAYNAKLARI

“AB Temel Haklar Ajansı Faaliyette”, <http://www.dw.com/tr/ab-temel-haklar-ajans%C4%B1-faaliyette/a-2519681>, 01.03.2007, Erişim: 22.02.2008.

“AB Komisyonu Başkanı Juncker, mülteci krizine karşı önlemleri açıkladı”, *Hürriyet* <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/ab-komisyonu-baskani-juncker-multeci-krizine-karsi-onlemleri-acikladi-30024472>, , 09.09.2015, Erişim: 20.02.2018.

AB'den mültecilere karşı skandal önlem”, <http://www.haber7.com/dunya/haber/2380907-abden-multecilere-karsi-skandal-onlem>, 18.07.2017, Erişim: 22.02.2018.

Acar, Kayhan, “2018: AB gerçeğiyle yüzleşmek”, *Deutsche Welle Türkçe*, <http://www.dw.com/tr/2018-ab-ger%C3%A7e%C4%9Fiyle-y%C3%BCzle%C5%9Fmek/a-41965583>, 29.12.2017, Erişim: 20.02.2018.

Akçadağ Alagöz, Emine, “Balkanlar'ın Güvenliğinde AB ve Türkiye Etkisi”, <http://www.bilgesam.org/incele/150/-balkanlarin-guvenliginde-ab-ve-turkiye-etkisi/#.Wo7Imqhl-Uk>, 21.01.2011, Erişim: 22.02.2018

“Almanya’da Merkel 4. Kez genel seçimi kazandı, AfD yüzde 13 oyla Meclis’e girdi, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41380859>, *BBC Türkçe*, 24.09.2017, Erişim: 22.08.2018.

“Almanya’da Müslümanlara yönelik şiddet artıyor”, *Deutsche Welle* Türkçe, <http://www.dw.com/tr/almanya-m%C3%BCsl%C3%BCmanlary%C3%B6nelik-%C5%9Fiddet-art%C4%B1yor/a-40144898>, 18.08.2017, Erişim: 20.02.2018.

“Almanya’da yabancılara “şiddet” raporu”, *Deutsche Welle*, <http://www.dw.com/tr/almanya-yabanc%C4%B1lara-%C5%9Fiddet-raporu/a-2527195>, 14.01.2004, Erişim: 20.02.2018

“Aşırı sağ partiler koltuğa oynuyor”, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/asiri-sag-partiler-koltuga-oynuyor-siyaset-2474300/>, 25.06.2017, Erişim: 22.02.2018.

“Avrupa’da aşırı sağ nasıl yükseldi?”, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel-avrupada-asiri-sag-nasil-yukseldi>, 19.03.2017, Erişim: 22.02.2018.

“Avrupa’da yabancı düşmanlığı artıyor”, www.dw.com/tr/avrupada-yabanci-dusmanligi-artiyor/a-3440049, 26.06.2008, Erişim: 22.02.2018.

“Avrupa’nın aşırı sağ haritası”,

<http://www.dw.com/tr/avrupan%C4%B1n-a-%C5%9F%C4%B1r%C4%B1sa%C4%9F-haritas%C4%B1/a-19215638>, 26.04.2016, Erişim: 22.02.2018.

Avrupa’da İrkçılık Neden Yükseliyor?, *Yeni Hayat*, [www.yenihayat.de/2010/10/18/avrupa’da-irkcilik-neden-yukseliyor/](http://www.yenihayat.de/2010/10/18/avrupa-da-irkcilik-neden-yukseliyor/), 18.10.2010 (Erişim: 18.11.2016)

“Avrupa’da ırkçı şiddet yükselişte”, *Milli Gazete*,

<http://www.milligazete.com.tr/haber/1144182/avrupada-irkci-siddet-yukseliste>, 10.07.2010, Erişim: 20.02.2018.

“Avrupa’da İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Yükselişte”, www.haber7.com/avrupa/haber/983635-avrupada-irkcilik-ve-yabanci-dusmanligi-yukseliste, 30.01.2013, Erişim: 22.02.2018.

“Avrupa Birliği Karşıtlarından Seçim Zaferi”, *BBC Türkçe*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140525_avrupa_parlamentosu_secim, 26.05.2014, Erişim: 20.02.2018.

“Avrupa Müslümanlara ayrımcılık yapıyor”, *BBC Türkçe*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/04/120424_amnesty_muslims, 24.04.2012, Erişim: 22.02.2018

Avrupa’da Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi Raporu, *Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi(EUMC)*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1936-EUMC-highlights-TR.pdf, 2006, Erişim: 21.02.2018.

“Avusturya’da Müslümanlara karşı yeni önlemler”,

<http://www.dunyabulteni.net/avrupa/355894/avusturyada-multecilere-karsi-yeni-onlemler>, 21.02.2016, Erişim: 22.02.2018.

“Can Geert Wilders be more than the Netherlands’ agitator-in-chief, *The Guardian*”, <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/08/can-geert-wilders-be-more-than-netherlands-far-right-agitator-in-chief>, 8 Mart 2017, Erişim: 22.08.2018.

“Danimarka’daki “karikatür krizi” çizerlerinden Fuchsel öldü”

<http://aa.com.tr/tr/dunya/danimarkadaki-karikatur-krizi-cizerlerinden-fuchsel-oldu/741688>, 05.02.2017.

Donald Trump and the rise of anti-Muslim violence,

<https://www.theatlantic.com/politics/archive/2016/09/trump-muslims-islamophobia-hate-crime/500840/>, Clare Foran, 22 Sep. 2016, Erişim: 23.08.2017.

“Göçmen krizi: İtalya’dan limanlarını kapatma resti”, *BBC Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40438432>, 29.06.2017, Erişim: 21.02.2018.

Heillbrunner, Peter, “Avrupa’da yabancı düşmanlığı artıyor”, *Deutsche Welle*,

<http://www.dw.com/tr/avrupada-yabanc%C4%B1-d%C3%BC%C5%9Fmanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-art%C4%B1yor/a-3440049>, 26.06.2008, Erişim: 22.02.2018.

In Barcelona, a heartening rejection of Islamophobia, *Washington Post*,

https://www.washingtonpost.com/world/europe/in-barcelona-a-heartening-rejection-of-islamophobia/2017/08/20/dbee8954-852f-11e7-9e7a-20fa8d7a0db6_story.html?utm_term=.541ea886b14c, Erişim: 23.08.2017.

“Irak’ın işgalinde istihbarat yalanları”, *BBC Türkçe*,

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/03/130318_irak_yalanlar, 18.03.2013.

Lizbon Antlaşması, T.C: Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/lizbon-antlasmasi.tr.mfa>, Erişim: 20.02.2018.

“Merkel: Almanya’da yabancı düşmanlığı potansiyeli var.”, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/merkel-almanyada-yabanci-dusmanligi-potansiyeli-var-40222997>, 13.09.2016, Erişim: 21.02.2018.

“Muslim population in some EU countries could triple, says report”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2017/nov/29/muslim-population-in-europe-could-more-than-double>, 29.11.2017, Erişim: 22.02.2018.

“Neo-nazilerin evinde 88 kişilik ölüm listesi”, <https://www.cnnturk.com/2011/dunya/11/17/neo.nazilerin.evinde.88.kisilik.olum.listesi/637068.0/index.html>, 17.11. 2011, Erişim: 20.02.2018.

Opinion: “The muslims are coming!” Why Islamophobia is dangerous, Imran Awan, July 31, 2017, <http://edition.cnn.com/2014/12/03/opinion/islamophobia-opinion/index.html>, erişim: 23.08.2017

Özkan, Yusuf, “Belçika Hükümeti: Çalışanlara başörtüsü yasağı ayrımcılık”, *BBC Türkçe*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160603_belcika_basortusu_ayrimcilik, 3 Haziran 2016, Erişim: 22.02.2018.

Rechtssache C-157/15 Achbita und Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding / G4S Secure Solutions, *CVRIA*,

https://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_106320/de/?rec=RG&jur=C&anchor=201703C0085#201703C0085, Erişim: 22.02.2018.

“23 Kasım 1992: Mölln Faciası”, *Göç Vakfı*, <http://gocvakfi.org/23-kasim-1992/>, 23 Kasım 2016, Erişim: 20.02.2018.

Tolun, Ayça, “Solingen’in yirminci yılında “Almanya”da göçmen olmak”, *BBC Türkçe*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130528_solingen, 29 Mayıs 2013, Erişim: 20.02.2018.

Yücel, Sümeyra Yıldız, Avrupa’nın Mültecilerle İmtihanı, www.setav.org.tr, Kasım 2017, Sayı 221

Prof. Dr. Hüseyin Pazarcı, Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları, Turhan Yayınevi, 2015, 1. Basım, Sayfa sayısı: 314, ISBN no:978-605-313-000-0

Ayşegül KETENCİ*

Hüseyin Pazarcı, uluslararası kamu hukuku profesörüdür, Türk heyetine birçok diplomatik toplantı ve konferansta temsilci olarak katılmıştır. Pazarcı; Paris Üniversitesi Hukuk mezunudur, Paris II Üniversitesi kamu hukuku yüksek lisansı ve aynı üniversitede uluslararası hukuk doktorası yapmıştır. Uluslararası hukuk alanında Fransızca ve Türkçe çalışmalar yapan ülkemizdeki nadir bilim insanlarından biridir, Kitap, akademik bir anlatım yöntemine sahiptir ve konuların kaynaklarla destekleniyor olması kitabın güvenilirliğini artıran bir unsur olmuştur. Kitabın adı “Türk Dış Politikasında Güncel Sorunlar” olduğu için, sorunların tarihi arka planının anlatıldığı, uluslararası ilişkiler eksenli bir kitap olduğu düşünülebilir ancak okuduktan sonra sorunların ağırlıklı olarak “uluslararası hukuk” boyutunun ele alındığı ve tarihi arka plana az yer ayrıldığı görülmektedir, bu minvalde kitabın adına “hukuki boyut”la ilgili bir ekleme yapılırsa okuyucunun daha açık ve berrak bir bilgi lenme sağlanması mümkün olacaktır.

Yazar kitabında; Türkiye'nin dış politikasında karşılaştığı sorunları uluslararası hukuk boyutunda derinlemesine incelemeye çalışmıştır. Kitapta yer alan ülkelerle ilgili hukuki anlaşmazlıkları incelemek isteyen herkes için, intizamlı ve kronolojik sıra gözetilerek yazılmış bu eser faydalı bir kaynak, önemli bir başucu kitabı özelliği taşımaktadır. Kitabın ilk bölümlerinde, hukuki terimleri bilmeyenler anlamakta güçlük çekebilirler ancak ilerleyen bölümlerde terimlere aşına olundukça anlamak kolaylaşmaktadır, yazar terimleri İngilizce ve Türkçe kullanarak anlatım zenginliği yaratmaktadır. Hukuksal maddeler, tarihleriyle ve açıklamalarıyla birlikte verilmektedir, böylece anlatılan olayı, verilen tarihle bağlamak ve çözümleyebilmek kolaylaşmaktadır.

* Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Öğrencisi

Kitap yedi bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde genel konumu üzerinde durulmuştur. Burada Türkiye'nin dış ilişkilerde sahip olduğu hakların, yükümlülüklerin neler olduğu ve uluslararası statüsü anlatılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Anlaşması'yla tartışmasız şekilde egemen bir devlet olarak tanınmıştır ve kuruluş felsefesini bu anlaşma üzerine bina etmiştir. Osmanlı'dan ayrılan ülkelerdeki uyrukların, ülke hangi devlete bırakılmışsa o devletin uyruğunda olması esas Lozan Anlaşmasınının 30. maddesince kabul edilmiştir, uyruklukla ilgili sorunlar bu ilke çerçevesinde çözülmeye çalışılmaktadır. Sınırlar konusunda; Ermenistan resmi sınırı halen teyit etmemiştir. Irak'la olan sınırda; Musul sorunu yaşanmış, 1926 yılında Türkiye-Irak-İngiltere arasında imzalanan Dostluk Anlaşması'yla sorun çözülmüştür. Suriye sınırında; Hatay sorunu yaşanmış, Hatay 1938'e kadar iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde Suriye'ye bağlıyken, 1939 yılında Türkiye'ye katılmıştır. Bu bölümde sınır sorunları dışında, Lozan'da yer alan boğazlara ilişkin kısıtlamalar, azınlık rejimi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılığı meselesi üzerinde durulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti; teknik ve ekonomik nitelikli çok taraflı anlaşmalarda ardılığı kabul ederken, ikili anlaşmalarda ardıl olduğunu kabul etmemektedir.

İkinci bölümde; Türkiye'nin Ermenistan'la olan sorunları üzerinde durulmuştur. "Ermeni Soykırımı" iddiasının hukuksal anlamda incelenmesi bu bölümün ana temasıdır. Savaşın ve göçün zor koşulları altında hem Türklerin hem Ermenilerin hayatını kaybettiği bir ortamın varlığı, verilen emirlerin kişisel çıkarlardan uzak genel kararlar olduğu, Ermenilerin din ve kökenleri nedeniyle kırıma uğratılması, toplu yok edilmesi amaçlarının güdülmeye, Ermeni göçleri sırasında görevini gerektiği gibi yerine getirmeyen yöneticilerin cezalandırıldığı gibi gerekçeler öne sürülerek "Ermeni Soykırımı" iddiasının geçerli olamayacağı düşüncesi savunulmaktadır.

Soykırım, insanlığa karşı işlenen bir "suç" olarak kabul edilir. Bir eylemin "suç" sayılabilmesi için maddi unsur olan doğumlara engel olma, fiziksel-ruhsal sağlığa zarar verme, öldürme gibi fiillerin ve manevi unsur olan kastın bir araya gelmesi gerekir. Kastın bir hali olan "özel kasıt"ta ise fiilin gerçekleşmesinin kanıtlanması yanında, faili buna iten sebep de kanıtlanmak durumdadır, özel kasıt olmadan soykırımdan bahsedilemez. 1948 BM Soykırım Sözleşmesi, bu iki unsurun (fiil-kasıt) birlikte var olması koşuluyla, soykırımı bireylerin işleyebileceğinden hareket eder ve yazara göre bu sebepten dolayı olayların "soykırım" olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Anlaşmaların geriye yürümezliği ilkesinden dolayı, 1948'deki Birleşmiş Milletler Soykırım Sözleşmesi'yle, 1. Dünya Savaşı sırasında yaşanan olayları yorumlamak anlamsızdır. Bazı çevreler Osmanlı İmparatorluğu'nun "soykırım gerçekleştirdiğini" iddia etmekte ancak bunu kanıtlanamamaktadır, nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılı olan Türkiye Cumhuriyeti bu kanıtlanamayan eylemlerden sorumlu tutulamaz.

Üçüncü bölümde; Türkiye'nin Yunanistan'la olan meseleleri üzerinde durulmuştur. İlk olarak deniz alanları ele alınmıştır. Ege kıta sahanlığı konusu 1973'ten günümüze devam etmektedir. Yunanistan, adaların hepsinin kıta sahanlığı olması sebebiyle kıta ülkeleri tarafından eşit değerlendirilmesini talep ederken, Türkiye Ege kıta sahanlığının jeolojik yapısını vurgulayarak kendine özgü bir durumu olduğunu savunmaktadır. Ege kıta sahanlığının hangi ölçütlere göre sınırlandırılacağı ve çözüm için uluslararası yargı yoluna gidilmesi halinde hangi durumlarla karşılaşılacağı netlik kazanmamıştır. İkinci etapta; hava sahası üzerinde durulmuştur. 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi ile 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre devletlerin ulusal hava sahası o ülkenin karasuları ve kara ülkesi üzerinde bulunan hava sahasıdır, bu tanıma göre Yunanistan hava sahası 6 mil olmasına rağmen, Yunanistan 1931 tarihli bir Başkanlık Kararnamesi'ne dayanarak kendi ulusal hava sahasının 10 mil olduğunu iddia etmiştir. Türkiye'nin buna 1930'lu yıllarda itiraz etmesi yerinde bir davranış olabilirdi, ancak itiraz etmemiştir. Türk ve Yunan uçakları arasında zaman zaman bu anlaşmazlıktan dolayı "it dalaşı" yaşanabilmektedir. Üçüncü sırada; Doğu Ege adalarının askerden arındırılması, tartışmalı adacıklar ve kayalıklarla ilgili konular işlenmiştir. Son olarak; azınlıklar anlatılmıştır. Yunanistan'da bulunan Türkler, azınlık statüsüne sahip değildir, Türkçe öğrenimi, uygun kitaplara ulaşım, birlikler altında örgütlenme, siyasal hak ve özgürlüklerden yoksun kalınması buradaki Türklerin başlıca çözüm bekleyen meseleleridir.

Dördüncü bölüm; Kıbrıs sorunuyla ilgilidir. Adada Türkler ve Rumlar arasındaki siyasal çözüm arayışı halen sürmektedir. Gali Fikirler Dizisi, Annan Planı gibi birçok girişimde bulunulmuş ancak iki halkın ortak paydada bulunduğu bir anlaşma zemini oluşturulamamıştır. Güney Kıbrıs Rum Kesimi(GKRRK) 2004'te tüm adayı temsilen AB'ye kabul edilmiştir. 2001 yılında Kıbrıs adasının güneyi ve güneydoğusunda doğalgaz ve petrol kaynakları keşfedilmiş, GKRRK Mısır ve Lübnan'la bu konuda anlaşmalar yapmıştır ancak Türkiye yapılan bu anlaşmaları tanımadığını deklare etmiştir.

Beşinci bölümde; Irak'la ilgili sorunlara yer verilmektedir. Irak sorunu, PKK ve Türkiye'nin güvenliği sorunlarıyla bağlantılıdır. PKK, 1973 yılında Abdullah Öcalan tarafından Kürdistan İşçi Partisi olarak kurulmuştur. PKK, ilk belgelerinde "sömürgeci devletler (İran, Irak, Suriye, Türkiye) tarafından Kürdistan'ın dörde bölündüğü ancak bunun yıkılarak bağımsız bir Kürdistan devleti kurmak istediğini" iddia etmiştir. Birçok devlet ve uluslararası kuruluş, PKK'yı terör örgütü olarak kabul etmektedir. Türkiye'nin bu terörü engellemesi için güvenlik kuvvetlerinin çabası yanında PKK'ya destek veren ülkeleri de ikna gücüyle etkilemesi gerekmektedir. Saddam Hüseyin döneminde terör eylemlerine olanak sağlanması daha sonraki zamanlarda ise otorite boşluğundan dolayı bu tür eylemlerin devam etmesi Türkiye'yi zaman zaman Irak'ta askeri güç kullanmaya mecbur bırakmaktadır. Fırat ve Dicle akarsularından teknik ve siyasal açıdan daha fazla pay alma isteği, Türkiye-İrak ilişkilerini etkileyen diğer bir sorundur. Irak eşit paylaşım tezini savunurken, Türkiye hakça ve makul kullanım esasını savunmaktadır.

Altıncı bölümde; Suriye ile ilgili sorunlara yer verilmiştir. Hatay meselesinde; Suriye Hatay'ın kendine ait olduğunu iddia etmiş ve bu yönde propaganda yaparak Alevi ve Arap vatandaşları etkilemeyi başarmıştır. Suriye, Türkiye karşıtı teröre destek vermekte ve Fırat-Dicle-Asi akarsuları konusunda Türkiye'yle görüş ayrılıkları yaşamaktadır. Günümüzde Suriye'de devam eden iç savaşın Türkiye'ye etkileri de problemlere sebep olmaktadır.

Yedinci bölümde; Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği süreci anlatılmaktadır. Daha önce ele alınan Yunanistan, Kıbrıs meselesi, farklı din ve kültüre sahip olmaktan ötürü Türkiye'deki AB karşıtı ve AB'deki Türkiye karşıtı bakış açıları, önyargılar, Türkiye'nin sivil anayasa, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü, demokratik hak ve özgürlükler konularındaki eksiklikleri Avrupa Birliği üyelik sürecinde karşılaşılan başlıca sorunlar olarak kaleme alınmıştır.

Pazarıcı; kitabında Türk Dış Politikasında başlıca sorunların hukuki zemini anlatmaya çalışırken konuyla ilgili terminolojiyi hassasiyetle kullanmış, analitik bir anlatımdan ziyade betimsel bir anlatımı tercih etmiştir. Yazar, Türkiye'nin lehine bir bakış açısını benimsemiş ancak bunu objektiflikten ve bilimsellikten ayrılmadan aktarmaya çalışmıştır. Bütün bölümlerde birbiriyle tutarlı şekilde kronolojik sıraya, hukuki maddeleri açıklamaya, problemleri farklı boyutlarıyla ele almaya özen göstermiştir. Yazılan konuyla ilgili başka kaynaklar da mevcuttur ancak Pazarıcı'nın kitabı Türkiye'nin belli başlı dış politika sorunlarını kısaca özetlemesi ve bir arada sunması bakımından önemlidir. Yazar, kitabında genellikle bilimsel makalelere ve kitaplara atıfta bulunmuştur, bu durum kitabın bilimsel nitelik kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Kitabın dili resmi bir dile yakındır, hukuki terimlerin fazlaca olması, bu terimlere uzak olan okuyucu üzerinde zihin yorucu bir etki bırakabilir, anlamak güçleşebilir. Kitapta tablo, grafik, çizelge gibi yardımcı elemanlar kullanılmamıştır. Kitap, dış politikadaki sorunların tarihsel arka planını öğrenmek isteyen okuyucudan ziyade, bunların hukuki boyutuyla ilgilenen kitleye hitap etmektedir.

Kitapta en faydalı bulduğum kısım; sonuç bölümü olan (17 sayfalık) “Bitirirken: Sorunların Gelişmesi Olasılıkları” bölümü olmuştur, çünkü yazar son bölümde bilgi vermekten ziyade geleceğe dönük olarak Türkiye'nin nasıl stratejiler izleyebileceğine dair kendi görüşlerine yer vermiştir. Bu bölümde; dikkat edilmesi gereken konular ve sorunların alternatif gelişim olanakları anlatılmıştır, bölümün daha uzun ve daha detaylı olması daha faydalı olabilirdi.

Ezcümle; Pazarıcı'nın Türkiye'nin dış politika meselelerini kaleme aldığı “Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları” adlı bu kitap, çeşitli noktalarda eleştirilmekle birlikte, Türkiye'nin uluslararası ilişkiler literatüründe önemli bir eser olarak yerini almaktadır.

The Rise of Turkey: The Twenty-First Century's First Muslim Power, Soner Çağaptay, Herndon, VA: Potomac Books, 2014, 168 s.

Selim VATANDAŞ*

2000’li yılların başlangıcı “ABD’nin düşüşü ve ‘diğerleri’nin yükselişi”ni ele alan kitapların artış gösterdiği bir eğilime şahit olmuştur. Bu kitaplara göre küresel akışta güç dengeleri değişmiş, ABD Soğuk Savaş sonrası sahip olduğu üstünlüğünü kaybetmeye başlamıştır. Uluslararası ilişkilerde boşlukların doldurulduğu gerçeğinden hareketle ABD gücünün düşüşüyle Çin, Hindistan, Brezilya, Rusya, Endonezya, Kenya ve Güney Afrika gibi birçok yükselen ekonominin sahneye çıktığı görülmüştür. Bu bağlamda özellikle ABD’de “rise and fall” (yükseliş ve düşüş) başlıklı kitapların “bestseller” (en çok satanlar) raflarını doldurduğu gözlemlenmiştir.¹ Bunun yanında “diğerlerinin yükselişi”nin hikayesinde ise Türkiye de yer almış; uluslararası yazında Türkiye’nin ekonomik potansiyelini ve 2000’li yıllardaki dönüşümünü ele alan kitaplar yayımlanmıştır.² “Türkiye’nin Yükselişi: 21. Yüzyılın İlk Müslüman Gücü” başlıklı eser de “düşüş” coğrafyası ABD topraklarında hayatını sürdüren Washington Enstitüsü Türkiye Programı Direktörü Soner Çağaptay tarafından kaleme alınmış ve kitapta Türkiye’nin 2000’li yıllardaki yükselişinden söz edilmiştir.

* İstanbul Üniversitesi, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Özel Öğrenci Statüsünde Doktora Öğrencisi

¹ Bu kitaplardan bazıları için bakınız; Fareed Zakaria, *The Post-American World* (New York: W.W. Norton & Company, 2008).; Gideon Rachman, *Easternization: Asia’s Rise and America’s Decline From Obama to Trump and Beyond* (New York: Other Press, 2017).; Alfred W. McCoy, *In the Shadows of the American Century: The Rise and Decline of US Global Power*, Chicago: Haymarket Books, 2017) vd.

² Bu kitaplardan bazıları için bakınız; Andrew Finkel, *Turkey: What Everyone Needs to Know* (New York: Oxford University Press, 2012); Stephen Kinzer, *Crescent and Star: Turkey Between Two Worlds* (New York: Farrar, Straus, and Giroux, 2008).; Chris Morris, *The New Turkey: The Quiet Revolution on the Edge of Europe* (London: Granta Books, 2005); Hugh Pope and Nicole Pope, *Turkey Unveiled: A History of Modern Turkey* (London: Duckworth, 2012). Aktaran; Birol A. Yeşilada, review of *The Rise of Turkey: The Twenty-First Century’s First Muslim Power*, by Soner Çağaptay, *Journal of the Middle East and Africa* 5:175–179 (2014)

Çağaptay, son yirmi yılda gerçekleştirdiği çalışmalarının bir sentezi olarak ifade ettiği kitabında kendisinin Yale Üniversitesi'ndeki doktorası ve ABD'nin önde gelen düşünce kuruluşlarından biri olan The Washington Institute for Near East Policy'deki güncel çalışmalarından yararlanmaktadır. Çağaptay çalışmasını "hem maruz kaldığı ciddi engelleri hem de ilham verici potansiyeliyle; Türkiye'nin değişimini okumak için bir rehber" olarak ifade etmiştir. Kitap günümüz Türkiye'sinde akıp giden sınavları, zorlukları ve Türkiye'nin motiflerini işlemekte; okuyucuyu Washinton'dan İstanbul'a; Kayseri, Gaziantep, Ankara, Bursa, İzmir ve Diyarbakır temsilleriyle tematik bir Türkiye yolculuğuna çıkarmaktadır. Çağaptay'a göre "Türkiye dünyanın pivot aktörlerinden biridir ve Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika'dan oluşan BRICS ülkeleri ile rekabet edebilecek bir seviyeye ulaşmıştır. Bu nedenle Türkiye'yi anlamak, değişen küresel düzeni anlamak için son derecede önemlidir."

Çağaptay kitabın "Türkiye'nin Yükselişi ve Sınavları" başlıklı birinci bölümünde ekonomik yükselişi ele alır ve Avrupa ile bir mukayese yoluna gider. Çağaptay'a göre "yaklaşık on yıl önce bir Türk vatandaşı bir Avrupa vatandaşının maaşının beşte birini kazanırken günümüzde Türkler AB vatandaşlarından sadece yüzde 30 daha az kazanmaktadır. Bununla birlikte Türkiye satın alma gücünde Bulgaristan, Romanya ve diğer yükselmekte olanlar ülkeler gibi birçok AB üyesini geride bırakabilecek güçtedir. Türkiye'nin Batı ile yarışı 1683'te Viyana yenilgisinden hemen sonra başlamıştır. Bu yarışta geri kalan Türkiye artık Avrupa'yı yakalama rüyasına hiç bu kadar yakın olmamıştır. Geçmiş 10 yılda Avrupa Birliği ortalama yüzde 1,3 büyürken Türkiye ortalama 5,3'lük bir büyüme oranı kaydetmiştir. Bunun yanında Türkiye'nin ticari ağı çeşitlenmiş, örneğin 2000 yılında 1 milyar dolar olan Sahra Altı Afrika ticaret hacmi 2010'lu yıllarda 17 milyar doların üstüne çıkmıştır. Tartışılabilir de olsa Türkiye en güçlü Müslüman nüfuslu konvansiyonel orduya sahiptir. Kısacası 75 milyon kişilik nüfusu ve 1.3 trilyon dolarlık ekonomisi ile Türkiye diğer Müslüman çoğunluklu ülkelere nazaran 21. yüzyılın ilk dünya Müslüman gücü olma potansiyelini taşımaktadır."

Çağaptay, Türkiye'nin eğer küresel bir güç olma sorumluluğuna sahip olmak istiyorsa; istikrarlı, kutuplarını bir araya getirebilen ve yükselişini Batı uluslararası ilişkiler sisteminde yeniden kalibre edebilen bir güç olması gerektiğini ifade etmektedir. Bunun yanında Türkiye tüm bu dinamizmini Batılı olmayan dünyaya daha derinden dokunarak yönetebilmelidir. Eğer bu iradeyi gerçekleştirebilirse Türkiye 21. yüzyılda kendi istikrarını pekiştirebilen bir Müslüman gücü karşımıza çıkarabilecek; diğer bir deyişle Avrupa'yı yakalamak rüyasının önüne geçip Batı'da bir Müslüman güç olarak yerini alabilecektir.

Çağaptay kitabının birinci bölümünde Türkiye'nin sahip olduğu potansiyelinin farkına varması gerektiğinden söz etmekte, geçmiş on yıldaki uyanışla Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Namık Tan'ın "İşte yeni Türkiye burada, Türkiye Avrupa'nın ötesinde de bir dünya olduğunu (artık) hissediyor." ifadesinin altını çizmektedir. Kitabında Türkiye'nin ticaret hacminin

2002 yılında 82 milyar dolardan 2012 yılında 389 milyar dolara yükseldiğini kaydeden Çağaptay bu başarının ardında Kayseri ve Gaziantep örneğiyle Anadolu kaplanlarının büyük bir payının olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanında Türkiye'nin iktisadi büyümesinde AK Parti'nin önemli bir rolü olduğunu altını çizen Çağaptay, bu rolün zemininde Türkiye'deki varoşların olduğunu; AK Parti'nin iş ve fırsat eşitliği sağlayarak varoşları memnun ettiğini ve partinin varoşları memnun etmeye devam edebilirse seçim başarılarının sürdürülebileceğini vurgulamaktadır. Çağaptay'a göre Türkiye büyümeye devam ettikçe kendine güveni artacak ve Avrupa'nın ötesine bakmayı başarabilecektir. Bunun yanında Çağaptay birinci bölümünün son cümlesini kayda değer bir ifade ile bitirmektedir: "Agresif bir dış politika ve siyasal istikrarsızlık ekonomik hastalıklara yol açacak ve Türkiye'nin küresel nüfuzunun sonunun gelmesine neden olacaktır. Yeni bir Türkiye'nin yumuşak gücü, siyasi olarak yumuşak bir dokunuşa sahip Türkiye'ye dayanmaktadır."

Kitabının ikinci ve üçüncü bölümünde sermaye sahibi Muhafazakar İslamcılarının kapitalizmle buluştuğunu ifade eden Çağaptay, bu bölümde Gaziantep ve Kayseri örneklerini ele almaktadır. Çağaptay; AK Parti'nin başarısının temellerini tarihsel hafızadaki kültür savaşlarından ziyade, ekonomi politikalarında aranması gerektiğini ifade etmekte, sağlık sektörünün, iletişim ve ulaşım olanaklarının artışının yükselişe katkı sağladığının altını çizmektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün mirasının hala canlı olduğunu ifade eden Çağaptay'a göre "yukarıdan aşağı bir Batılı modernleşmeyi şiar edinen Kemalizm deneyimi artık büyük oranda ölmüştür. Fransız merkezli katı laiklik okuması geride kalmıştır ve bu dinamikleri elinde tutan asker siyasetteki gücünü yitirmiştir." Çağaptay'a göre "Ordu, Ak Parti ile mücadelesini kaybetmiştir. Bunun en temel nedeni askerin Türk toplumu üzerindeki esas gücünü kaybetmiş olmasıdır."

Kitabın dördüncü bölümü ise Türkiye'nin 2002 sonrasında değişen dünya vizyonunu ve giderek artan yumuşak güç nüfuzunu ele almıştır. Çağaptay bu bölümde yumuşak güç öğelerinden olan Türk dizilerinin dünya çapında yayımlanmasının, diplomatik misyon sayısının artışının ve Arap isyanların ilk zamanlarında Türkiye'nin "bahar" sonrası Arap coğrafyasında model bir ülke olabileceği düşüncesinin kayda değer olduğunu ifade etmektedir. Çağaptay bununla birlikte Türkiye'nin bölgesel bir güç olarak anılabilmesi ve demokratik dönüşüme öncülük edebilmesi için öncelikle kendi evinde özgürlükçü demokrasi mücadelesini kazanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Kitapta beşinci ve altıncı bölüm birbirini açıklayan iki ayrı hat üzerinden ele alınmıştır. Yazar beşinci bölümde derin bir tarihsel hafızaya sahip olan Türkiye coğrafyasının Osmanlı dönemindeki renkli nüfus kompozisyonunu ele almış ve Osmanlı'daki "Millet" sisteminin işleyişine vurgu yapmıştır. Altıncı bölümde ise Çağaptay; Türkiye'nin nüfus çeşitliliği içinde belirli bir kütleye sahip olan fakat kendi ağırlığını ve hayat sahasını ortaya koyamayan yahut koymasına izin verilmeyen kanatları kaleme almıştır. Yazar bu bölümde

“Öteki Türkiye”den bahsetmiş, Hristiyanlar, göçmenler, Aleviler başta olmak üzere Türkiye’deki sosyal ve dini kimlikleri tartışmıştır. Çağaptay; Türkiye nüfusunun görece muhafazakar bir kimliğe sahip olduğunu ve bu tutuculuğun dini görüş, kadının statüsü ve hakları, aile, siyasal ideoloji, milliyetçilik, cinsel özgürlükler, otoriter eğilim ve kadercilik karşısında daha uzun süre devam edecek gibi görüldüğünü ifade etmektedir. Bu bağlamda “toplumun her renginin çağrısının duyurulabileceği bir kanal olarak demokrasi” okumasıyla yazar bölüm sonunda; demokrasiden güç alan iktidarların katı egemenliğine karşı Türkiye Cumhuriyeti 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün sözcüklerini aktarmaktadır: “Demokrasi kazanılan seçimlerden ötesidir.”

Kitabın yedinci bölümü Türkiye’nin içerideki sınavı Kürt Meselesi, sekizinci bölümü ise Türkiye’nin dışarıdaki sınavı Avrupa Birliği üyelik sürecine odaklanmıştır. Yazar her iki sınav için de ekonomik istikrar ve özgürlükçü bir demokrasiyi önceleyerek ortak bir çözüm reçetesi sunmuştur. Çağaptay’a göre “eğer Türkiye bölgesel bir güç olarak yükselmek ve enerjisini dışarıya odaklamak istiyorsa yerel istikrarı sağlayabilmelidir. Bu noktada Kürt meselesi kritik bir önem arz etmektedir. Kürt meselesinin çözümünde de esas olan yeni ve toplumsal uzlaşya sahip bir anayasanın ortaya konma iradesini gösterebilmektir. Kutuplaşmanın derinleştiği Türkiye’de yeni bir anayasa hazırlarken AK Parti’nin ülkenin diğer yarısını göz ardı etmesi de büyük bir açıktır.” Çağaptay Avrupa Birliği sınavında ise “Batı’da Türkiye için bir kapı var mıdır?” sorusuyla yola çıkmaktadır. Çağaptay’a göre “Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkileri yaklaşık yarım yüzyılı bulan uzun ve sancılı bir tarihsel sürece sahiptir. Sürecin 2000’li yıllarında AK Parti gerçekleştirdiği reform hareketleri ile Türkiye’yi aday ülke statüsüne taşıyabilmiştir. Geçmişte Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne ihtiyacı varmış gibi görülüyorken, gelinen noktada Birliğin de Türkiye’ye ihtiyacı olduğu gözlemlenmektedir. 2000’li yılların öncesinde Türkiye Birliğe genel olarak iktisadi gerekçelerle ihtiyaç duyuyorken, günümüzde ise üyelik siyasi ilerleme için bir motivasyon kaynağı olarak görülmektedir. Bu nedenle üyelik sürecinin getirdiği dinamizm kesintiye uğramamalıdır.” Çağaptay bu noktada Batı ile ilişkilerin tesisinde Türkiye’nin demokrasisinin, Kıbrıs meselesinin çözümünün, İsrail ile bağların yeniden ele alınmasının ve Suriye sınavının bir stres testi olduğunun altını çizmektedir.

Çağaptay kitabını sonuçlandırdığı dokuzuncu bölümünde ise, Türkiye’nin birçok sınavı olduğunu fakat aynı zamanda bu sınavların üstesinden gelebilecek bir kuvvete de sahip olduğunu ifade etmektedir. Kitabın bu bölümünde -kitabın temel motivasyonlarından birinin de ortaya konulduğu- sorunsalı ise (yükselen bir Türkiye’nin) “Arap İsyanları” süreci içindeki Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkeleri için rol model olup olamayacağı meselesi üzerindedir. Bu noktada yazar Türkiye’nin Kuzey Afrika ve Orta Doğu coğrafyasında Arap isyanları sonrasında oluşan düzende yoğun bir etkileşime geçerek demokrasinin tesisinde rol alabileceğini ifade etmektedir. Nitekim yazara göre 2000’li yıllarda Türkiye’nin Orta Doğu ülkeleri ile ilişkileri yeni bir boyuta geçmiştir. Bu bölümde Çağaptay tarihsel bir model döngüsünden bahsetmekte ve şu ör-

neği aktarmaktadır: “Ankara’nın Arap coğrafyasındaki dönüşümde Almanya rolünü oynamaya ihtiyacı vardır. Tıpkı Bonn’un, ABD’den finansal ve siyasi destek alarak kendi demokrasisini inşa edişi gibi diğer demokrasiler de Portekiz demokrasisinin inşa edilmesine yardımcı olmuştur. Bu bağlamda Türkiye de Endonezya gibi diğer demokratik Müslüman çoğunluklu ülkelerle birlikte özellikle ‘Türkiye sivil toplumu’ ile Arap isyanları sonrasında Orta Doğu coğrafyasında demokrasinin inşasına katkı sunabilir.”

Çağaptay yılların birikimi ile kaleme aldığı ve özellikle Türkiye’de 2000’li yıllardaki gelişmelere odaklandığı eserinde Türkiye’deki dönüşümü, hayatını sürdürdüğü ABD üzerinden kaleme almıştır. Çağaptay’a göre Türkiye eğer potansiyellerini kullanabilirse “21. yüzyılın ilk Müslüman gücü” olabilecektir. Çağaptay kitabında bu fikrini nitel ve nicel verilerle desteklemektedir fakat “Müslüman güç” ifadesinin tartışmaya açık olduğu ve ötesinde bizzat Türk halkının bile “Müslüman güç” betimlemesini benimsemeyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Çağaptay; 2000’li yıllarda Türkiye’nin ekonomide, siyasi alanda, iletişim, sağlık ve ulaşım olanaklarında kayda değer gelişmeler gösterdiğini ifade etmektedir fakat 2000’li yıllarda gelişen teknoloji olanakları ve değişen dünya dinamikleri ile birlikte bir çok ülkede de bu dönüşümün gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda eğer yükselişin referansı refaha ne derece yansıdığı tartışmaya açık olan ekonomik büyüme ise, ekonomik büyüme hacminin sadece Türkiye’de değil dünya genelinde de yükseliş kaydettiği görülmektedir. Bu noktada değişen dünya koşullarının, büyüyen dünya ekonomisinin; dünya dinamizmini yakalamaya çalışan Türkiye’nin hacmini de olumlu yönde etkilediği göz önünde bulundurulmalıdır.

Nitekim 2015’li yıllar Batı’da giderek yükselen sağ-popülizmi ortaya çıkarırken, Türkiye’de yükselen milliyetçi söylemlere reaksiyon gösterdiği gözlemlenmekte; “Türkiye’nin yükselişi” söylemleri yerini otoriterleşme eğiliminin ve Türkiye’deki kutuplaşmanın derinleşmesinin getirdiği endişelere bırakmaktadır.³ Nitekim yazar 2017 yılında kaleme aldığı bir sonraki kitabında bu endişelere değinecektir.⁴ Tüm negatif girdilere rağmen, tıpkı Çağaptay’ın dile getirdiği üzere Türkiye 21. yüzyılın önde gelen ülkelerindedir. Türkiye, Avrupa’nın en genç nüfusu ve son 10 yılda 3 kat artan milli hasılasıyla bölgesel bir aktör olarak siyasal akışa yön verebilecek bir kuvvete sahiptir. Bu gerçekten hareketle Türkiye, uluslararası sistemi sakin ve âkil bir akıl ile değerlendirebilecek, kendi meseleleri ile de açıkça yüzleşebilen bir iradeyi hakim kılabilirdir.

³ Bkz. Ayla Göl, Book review essay “The paradoxes of ‘new’ Turkey: Islam, illiberal democracy and republicanism”, *International Affairs* 93:4 (2017) 957-966.

⁴ Soner Çağaptay, *New Sultan: Erdogan and the Crisis of Modern Turkey*, (London: I.B.Tauris, 2017).

BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Türk tarihi incelendiğinde geçmişteki başarıların arkasında iyi yetişmiş bilge adamların bulunduğu görülmektedir. Ancak günümüzde olayların çok boyutlu olarak gelişmesi ve sorunların karmaşıklaşması, birkaç bilge kişinin veya aydının gelişmeleri zamanında ve doğru olarak algılamasını ve alternatif politikalar üretebilmesini zorlaştırmaktadır. Gelişmelerin yakından takip edilmesi, gelecekle ilgili gerçekçi öngörülerin yapılabilmesi ve doğru politikalar üretilmesi için farklı disiplinlere ve görüşlere sahip bilge adamlar ile genç ve dinamik araştırmacıların, esnek organizasyonlar içinde sinerji sağlayacak şekilde bir araya getirilmesi gerekmektedir.

Dünya'daki ve yurt içindeki gelişmeleri takip ederek geleceğe yönelik öngörülerde bulunmak; Türkiye'nin ikili ve çok taraflı uluslararası ilişkilerine ve güvenlik stratejilerine, yurt içindeki siyasi, ekonomik, teknolojik, çevresel ve sosyo-kültürel problemlerine yönelik bilimsel araştırmalar yapmak; karar alıcılara milli menfaatler doğrultusunda gerçekçi, dinamik çözüm önerileri, karar seçenekleri ve politikalar sunmak amacıyla Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) kurulmuştur. BİLGESAM'ın vizyonu, amacı, hedefleri, çalışma yöntemi, temel nitelikleri, teşkilatı ve yayınları <http://www.bilgesam.org/tr> web sitesinde sunulmaktadır.

BİLGE STRATEJİ DERGİSİ

Bilge Strateji; hakemli ve bağımsız bir dergidir. Bilge Strateji, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) tarafından yayınlanmaktadır. Yayın politikası ve bilimsel kriterler, bağımsız editörler ve Yayın Kurulu'na tespit edilmektedir.

Alanında Türkçe ve İngilizce makaleleri yayınlar. Güz ve Bahar dönemlerinde olmak üzere yılda iki kez yayınlanmaktadır. Bilge Strateji, uluslararası ilişkiler başta olmak üzere tüm sosyal bilimler konularında makaleler içerir.

Bilge Strateji'nin temel amacı sosyal bilimler alanlarındaki farklı düşünen yazarların fikirlerinden oluşan sinerji ile yurt içi ve yurt dışında sosyal bilimler literatürüne katkıda bulunabilmektir. Özellikle, sunacağı farklı bilimsel düşüncelerle Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel problemlerine çözüm üretebilmektir.

YAZARLARA BİLGİ NOTU

1. Bilge Strateji Dergisi ulusal hakemli bir dergidir. Bilge Strateji Dergisi'nde yayınlanmak üzere gönderilen makale daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamış olmalıdır.
2. Yazarlardan gelen makaleler alanında yetkin iki hakeme gönderilir. Hakemlerden rapor alınır ve rapora göre yazarlara geri dönüş yapılır. Yazarın hakemlerin raporları doğrultusunda ilgili düzeltme, değişiklik ve eklemeleri yapması durumunda makaleler yayınlanır. Makalenin yayınlanması konusunda hakemlerden biri olumsuz diğeri olumlu değerlendirme verirse, makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Üçünü hakemin verdiği değerlendirmeye göre makalenin yayınlanmasına karar verilir.
3. Makale dili Türkçe veya İngilizce olmalıdır.
4. Makale; yazım stili, anlatımda akışkanlık, dilin doğru kullanımı, yazının planlaması, dipnotlar ile yazı arasındaki uyum, dipnotlardaki bilgilerin eksiksiz ve doğru olması, dipnotların yeterliliği, yazı ile ilgili yeterli kaynağın kullanılıp kullanılmadığı, çalışmanın bilim dünyasına katkısı, orijinalliği, yazarın iddialarını savunmadaki yeterliliği, yazının derinliği ve kalitesi gibi noktalarda tutarlı olmalıdır.
5. Makalelerin uzunluğunda alt sınırın 4000 kelime, üst sınırın ise 15000 kelimeden uzun olmaması tavsiye edilir. Kitap inceleme çalışmaları ise 1500-2000 kelime arasında olmalıdır.
6. Makale ile birlikte 80-110 kelimeyi aşmayan özeti (Türkçe ve İngilizce olarak) ve yazar hakkında 5-6 satırlık bilgi notu da gönderilmelidir.
7. Makale, Times New Roman formatında 11 puntoda ve 1,15 satır aralığında yazılmalıdır. Dipnotlar için Times New Roman formatında 10 punto kullanılmalıdır.
8. Makalenin başlığı Türkçe ve İngilizce olarak metne uygun kısa ve açık ifadeli olmalı; başlık ve alt başlıklar kalın harflerle yazılmalıdır.
9. Ana başlıklar ve alt başlıklar rakamlarla numaralandırılmalıdır. Ana başlıklar büyük harflerle yazılmalıdır. Takip eden alt başlıklar ise, kelimelerin ilk harfleri büyük diğeri küçük olacak şekilde düzenlenmelidir.

1. ANA BAŞLIK

1.1. Alt Başlık

1.1.1. Alt Başlığın Bölümü

10. Alıntılama da Chicago Manual of Style sistemi kullanılmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bakınız. http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.

Örnek:

- Kitabın dipnot olarak gösterimi;

Michael Pollan, *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals* (New York: Penguin, 2006), 99–100.

Pollan, *Omnivore's Dilemma*, 89.

- Kitap içindeki bölümün dipnot olarak gösterimi;

John D. Kelly, "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War," in *Anthropology and Global Counterinsurgency*, ed. John D. Kelly et al. (Chicago: University of Chicago Press, 2010), 77.

Kelly, "Seeing Red," 81–82.

- Akademik dergi makalesinin dipnot olarak gösterimi;

Joshua I. Weinstein, "The Market in Plato's Republic," *Classical Philology* 104 (2009): 440.

Weinstein, "Plato's Republic," 452–53.

- İnternette alın an dipnotun gösterimi;

Fatih Özbay, "Türkiye-Rusya İlişkilerinde Üçüncü Dönem," 11.05.2010, erişim tarihi 08.11.2010, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=677:turkiye-rusya-iliskilerinde-ucuncu-donem&catid=104:analizler-rusya&Itemid=136.

- Kaynakça gösterimi;

Pollan, Michael. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals*. New York: Penguin, 2006.

Weinstein, Joshua I. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104 (2009): 439–58.

McDonald's Corporation. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." Accessed July 19, 2008. <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

11. Makale Teslim Şekli: Makaleler bilgesam@bilgesam.org adresine Bilge

Strateji dergisinde yayınlanmak üzere gönderildiği belirtilerek yazar iletişim bilgileriyle birlikte gönderilmelidir. Bu süreçte, makalelerle ilgili yapılması gereken değişiklik ve düzeltmeler yazarlara bildirilecektir. Makalenin değişiklik yapılmış hali, bildirim tarihinden en geç iki hafta sonra yukarıda belirtilen e-posta adresine tekrar gönderilmelidir.

12. Daha fazla bilgi edinmek için www.bilgestrateji.com adresine bakınız.

SUBMISSION GUIDELINES

1. The Wise Strategy Journal is a nationally refereed journal. Articles submitted for publication in the Wise Strategy Journal must not ever have been previously published in any other publication.
2. Articles must be written in Turkish or English.
3. Submitted articles are viewed by two competent referees, who are renowned experts in their field. The authors are then given feedback according to the reviews given by these selected referees. Articles are published pending that the author makes the required corrections, changes, and additions to the article per the suggestions of the referees' review. In the case that referees submit contradicting reviews about the article, the article in question is then sent for review to a third referee. The ultimate publication of the article is lastly determined by the review given by the third referee.
4. Meticulous attention should be paid to the following criteria: writing style, academic accuracy, correct language usage, organized and cohesive writing, appropriate and adequate use of footnotes, and relevant and sufficient use of resources. Studies should exhibit originality, depth, and quality in their contribution to the science world.
5. Articles should not be less than 4,000 words. Although the number of words at maximum is not limited, it is recommended not to exceed 15,000 words. The number of words for book reviews should be between 1500-2000 words.
6. A summary of the article and a short biography of the writer (both not exceeding 100 words, in either Turkish or English) ought to be sent with the article.
7. The article must be written in 11-point Times New Roman font and 1.5 line spacing. Footnotes must also be written in Times New Roman font, size 10.
8. The article's title must be short, appropriate, and clearly expressed; headings and sub-headings should be marked in bold.
9. Headings and sub-headings ought to be numbered, as exhibited in the example below. Headings must be written in all capital letters. For the subsequent sub-headings, the first letter of the first word must be capitalized while the following letters are lower-cased.

1. MAIN HEADING

1.1. Sub Heading

1.1.1. A Brief Chapter Under Sub-Heading

10. For the use of citations, the system of the Chicago Manual of Style ought to be used. For further details, please see http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.

- For a book;

Michael Pollan, *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals* (New York: Penguin, 2006), 99–100.

Pollan, *Omnivore's Dilemma*, 89.

Pollan, Michael. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals*. New York: Penguin, 2006.

- For a chapter or other part of a book;

John D. Kelly, "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War," in *Anthropology and Global Counterinsurgency*, ed. John D. Kelly et al. (Chicago: University of Chicago Press, 2010), 77.

Kelly, "Seeing Red," 81–82.

Kelly, John D. "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War." In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press, 2010.

- For a journal article;

Joshua I. Weinstein, "The Market in Plato's Republic," *Classical Philology* 104 (2009): 440.

Weinstein, "Plato's Republic," 452–53.

Weinstein, Joshua I. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104 (2009): 439–58.

- For a website;

"McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts," McDonald's Corporation, accessed July 19, 2008, <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

“McDonald’s Happy.”

“McDonald’s Happy Meal Toy Safety Facts.” McDonald’s Corporation. Accessed July 19, 2008. <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

11. Article Submission: Articles to be published in the Wise Strategy Journal must be sent to editor@bilgestrateji.com. Within the e-mail, the proposed article should be attached, together with a brief statement requesting the article’s inclusion in the Wise Strategy Journal. Brief (100 words) biographical information about the writer should also be included.

The submission process will include notifying the writer of changes and corrections to the article that have been suggested by the selected referees. Authors must then re-send the final amendments to the article to the above email address no later than two (2) weeks, or 15 days, after the date when they were given the appropriate feedback.

12. For further information, please see <http://www.bilgestrateji.com/eng>